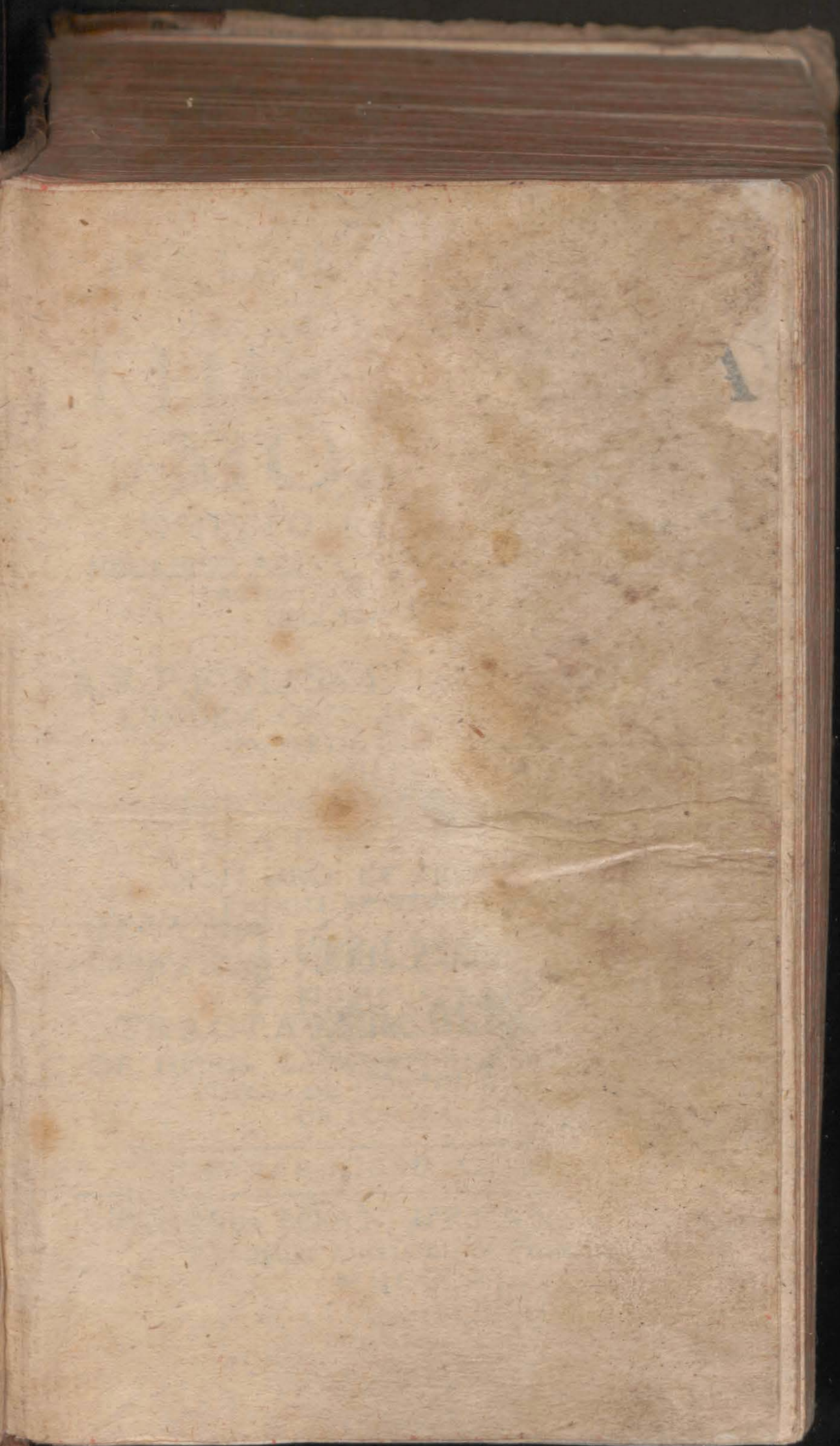

REV. P. F.

ANACLETI REIFFENSTUEL,

ORD. MIN. S. FRANCISCI REFORM. PROVINCIÆ BAVARIÆ LECTORIS JUBILATI &c.

THEOLOGIA MORALIS

EDITIO RECENTISSIMA
PRO LEGENTIUM COMMODITATE IN OCTO TOMULOS DISTRIBUTA,
AC
PLURIBUS ADDITIONIBUS, ET SUCCINCTA PROPOSITIONUM DAMNATARUM DECLARATIONE AUCTA
AB
A.R.P.F. MASSÆO KRESSLINGER,
EJUSDEM ORD. AC PROV. LECT. JUB. ET TERTIO EX-PROVINCIALI.

ADJECTIS
ALIIS NOVISSIMIS ADDITIONIBUS

P. F. DALMATII KICKH,
DICTI ORD. ET PROV. LECTORIS EMERITI ET EX-PROVINCIALIS.

TOMULUS IV.

COMPLECTENS
TRACTATUM IX. ET X.
DE PRÆCEPTIS DECALOGI ET ECCLESIÆ.

CUM PERMISSU SUPERIORUM.

Sumptibus JOAN. URBANI GASTL,
Bibliopolæ Monacens. & Pedepontani,
MDCCLXII.

ELENCHUS

TRACTATUUM, DISTINCTIONUM, QUÆSTIONUM ET PARAGRAPHORUM.

Hujus

TOMULI IV.

TRACTATUS IX.

DE PRÆCEPTIS DECALOGI, ITEM DE PRÆCEPTIS ECCLESIÆ DE RESTITUTIONE.

DISTINCTIO I.

De Præceptis Decalogi in genere, & primis tribus in specie.

DISTINCTIO II.

De quarto Præcepto Decalogi.

DISTINCTIO III.

De quinto Præcepto Decalogi.

Pag.

DISTINCTIO IV.

De sexto Præcepto Decalogi.

DISTINCTIO V.

De septimo Præcepto Decalogi.

DISTINCTIO VI.

De octavo Præcepto Decalogi.

II.

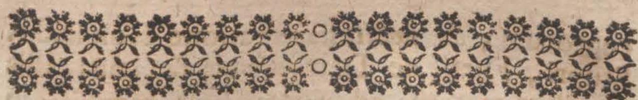
DISTINCTIO III.

De quarto & quinto Præcepto Ecclesiæ, annua Confessione & Communione Paschali.

TRA-

TRACTATUS NONUS.

De Præceptis Decalogi, ubi & de Restitutione.

1. DEcalogi nomine intelliguntur decem Præcepta illa, quæ olim ministerio Angelorum in duabus Tabulis lapideis descripta, & per manus Moysis Populo Israelitico tradita, & promulgata fuerunt, prout legitur *cap.* 20. *Exod.* & *cap.* 5. *Deuteronomii*, ac alibi. Eorum priora tria DEUM immediate respiciunt, dicunturque *Præcepta primæ Tabulæ*: septem posteriora Proximum spectant, & vocantur *Præcepta secundæ Tabulæ.* Quæ quidem Decalogi Præcepta tum ex naturali lumine generi humano indita, tum rursus a Christo Domino, utpote supremo Legislatore, non solum innovata, sed etiam magis explicata & ampliata fuerunt, prout Evangelicæ Legis major perfectio postulabat; uti habetur *cap.* 5. & *cap.* 19. *Matthæi*, & alibi. De his ergo Decalogi Præceptis, simulque occasione quinti, & trium sequentium Præ-

A   cepto-

ceptorum, *de Restitutione* ratione Homicidii, Stupri, Furti, ac Detractionis facienda (aliis pluribus materiis ad propria loca remissis) in præsenti Tractatu dicetur. Faveat Ille, Qui dixit *Matth.* 19. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.*

DISTINCTIO I.

De Præceptis Decalogi in genere, ac primis tribus in specie.

QUÆSTIO I.

Quid generatim censendum sit de Præceptis Decalogi, eorumque obligatione?

SUMMARIUM.

1. *Decalogi Præcepta, quæ?*
   Dividuntur in Præcepta primæ, & secundæ Tabulæ.
2. *Excellentia Præceptorum Decalogi.*
3. *Ea sunt de Jure naturali.*
4. *Atque obligant pro quocunque statu.*
5. *Solvitur instantia de sanctificando die Sabbati.*
6. *Alia instantia de Idololatria.*
7. *Causæ dispositivæ ad Idololatriam, quæ?*
   Ejusdem causa consummativa.

8. *Om-*

8. *Omnia præcepta moralia reducuntur ad Præcepta Decalogi.*
9. *Mandatum de diligendo DEO, & Proximo, an reducatur ad Decalogum?*
10. *Quomodo ad id reducantur Præcepta circa cæremonias veteris Legis, & ritus Sacramentorum, Legesque cæteræ?*
11. *Violatio omnium Præceptorum Decalogi est ex genere suo mortalis.*
12. *Per accidens tamen potest esse venialis.*
(*a*) Ut dictum Tract. 3. dist. 2. n. 8. & 15.
13. *Notabilis differentia inter ipsa Præcepta Decalogi.*
14. *Utrum DEUS possit dispensare in Præceptis Decalogi?*
15. *Exempla talis dispensationis.*
16. *Solvitur objectio, ostendendo, ibi intervenisse veram dispensationem.*

2. RECTE notavit D. Augustinus *q.* 140. *super Exodum*, Decalogum, in quo Divinæ Legis præcepta continentur, esse omnium Legum Epitomen absolutissimam, Summamque omnium eorum, quæ homini Christiano agenda sunt, in eodem expressam esse, fatetur Concilium Coloniense *in Enchiridio Christianæ institutionis.* Unde si Præcepta ipsius bene intelligantur, sufficient ad omnes actus humanos tum interiores, tum exteriores recte ordinandos; cum omnia præcepta moralia

reducantur aliqua ratione ad Præcepta Decalogi. Hinc fit

3. CONCL. I. Præcepta Decalogi sunt de Jure naturali, atque obligant pro quocunque Statu. Ita communis; & ratio est: quia Præcepta Decalogi sunt de his, quæ statim in promptu mens hominis suscipit, & quorum contrarium videtur repugnare rationi. Hinc *Rom cap.* 2. dicitur: *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt:* *ejusmodi legem* (id est, scriptam) *non habentes ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis.*

4. Proinde Præcepta Decalogi quocunque tempore obligabant, etiam antequam promulgabantur a Moyse, sive jam in statu Legis Naturæ, atque obligant defacto in statu Legis Evangelicæ, eo quod lumine naturali notum sit, non esse furandum, non blasphemandum, non mentiendum, ac hujusmodi. Quamvis, ut magis memoria tenerentur, ac frequentius in cognitione versarentur, convenienter postmodum ea fuerint scripta, & a Moyse promulgata, atque a Christo amplius declarata.

5. Si dicas: Præceptum sanctificandi Sabbatum non amplius urget, cum ex traditione Apostolorum pro Sabbato colamus Diem Dominicam; ergo hoc Præceptum non est de Jure naturali. Resp. distinguendo antecedens: Præceptum sanctificandi Sabbatum non amplius

plius urget, quatenus est cæremoniale veteris Legis, conceditur; quatenus est morale, negatur antecedens, & consequentia. Siquidem Præceptum de Sabbato sanctificando partim est morale partim cæremoniale. Morale quidem, quatenus præcipitur, quod homo aliquo tempore vacet Rebus Divinis, & sic est de Jure naturali, atque etiamnum obligat, juxta *Psal.* 45. *Vacate, & videte, quoniam ego sum Deus.* Cæremoniale vero, quatenus in Lege veteri pro tali cultu determinabatur dies Sabbatinus, & sic defacto non obligat.

6. Quod si urgeas: Si Præcepta Decalogi sunt lumine naturali nota, quomodo igitur ante Christi adventum Idololatria ferme totum Orbem occupavit, quæ tamen est contra primum Præceptum Decalogi? Resp. Existentiam veri DEI, Huncque esse colendum, homines lumine naturali cognoverunt, aut saltem, dummodo voluissent, neque propria malitia excæcati fuissent, ex creaturis hujus Mundi cognoscere potuissent; prout aperte testatur D. Apostolus *Rom.* 1. *Invisibilia DEI a creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque ejus virtus, & Divinitas, ita ut sint inexcusabiles. Quia, cum cognovissent DEUM, non sicut DEUM glorificaverunt &c.*

7. Porro causa dispositiva ad Idololatriam partim fuit inordinatum desiderium præsentiæ mortuorum, quibus erigebant statuas, ut in his velut præsentes cernerentur, qui mortui

fuerant; partim tyrannis, ob quam Belus (qui est Nemrod, de quo legitur *Genes.* 10.) a filio suo Nino, Assyriorum Rege, jubebatur in erecta sibi statua coli, ut non mortuus, sed DEus esse videretur; de quo execrando cultu Beel, nec non & tyrannide diversorum Regum, subditos ad Idololatriam provocantium, toties in S. Scriptura fit mentio. His accessit successu temporis convalescens iniqua consuetudo, qua tantus error pro lege custodiebatur; prout uberius habetur *Sapient. c.* 14. Tandem, Deo ob malitiam hominum permittente, alia causa (quam *consummativam Idololatriæ causam* appellat Doctor Angelicus 2.2. *q.* 94. *art.* 41.) accessit ex parte dæmonum, qui se colendos hominibus errantibus exhibuerunt, dando in Idolis responsa, & aliqua, quæ mirabilia videbantur, faciendo.

8. CONCL. II. Omnia præcepta moralia possunt aliqua ratione ad præcepta Decalogi deduci. Ita D. Augustinus *L. de decem Chordis.* Mastrius *disp.* 11. *Theol. mor. num.* 3. & communis; idque patet inductione. Siquidem tria prima Decalogi Præcepta ordinant hominem ad DEUM, septem vero posteriora ad proximum: ex quibus priora tria complectuntur aliquo modo, quæcunque ad DEI cultum pertinent, atque explicari solent in Tractatu *De Religione De Fide, Spe, & Charitate*, & alibi. Porro sub honore Parentibus exhibendo etiam continentur reverentia, sustentatio, obedientia, & alia hujus-

hujusmodi, tam ipsis, quam cæteris legitimis Superioribus præstanda, & econtra horum obligatio erga sibi subjectos: per sequentia vero sex præcepta prohibentur omnia nocumenta, quæ possunt proximis inferri in bonis animæ, corporis, fortunæ, & famæ, prout amplius patebit ex dicendis.

9. Objicies I. Mandatum de diligendo DEO, & proximo non reducitur ad præcepta Decalogi, sed potius hæc reducuntur ad illud *Matth.* 22. *Diliges Dominum DEUM tuum ex toto corde tuo &c. Diliges proximum tuum, sicut te ipsum. In his duobus mandatis universa Lex pendet, & Prophetæ;* ergo. Resp. negando antecedens: licet enim Præcepta Decalogi ad illa duo mandata Dilectionis DEI, & Proximi reduci possint tanquam ad prima principia practica moralia (continentur enim præcepta Decalogi in ipsis, tanquam Conclusiones in Præmissis) nihilominus vicissim etiam illa duo mandata reducuntur ad præcepta Decalogi, atque in istis continentur tanquam Præmissæ in Conclusionibus, in quibus per partes explicantur.

10. Objicies II. Si omnia Præcepta moralia continentur aliquo modo in Præceptis Decalogi; ergo superfluunt innumeræ aliæ leges, tum Divinæ, tum Humanæ, Civiles, sive Ecclesiasticæ. Resp. negando consequentiam. Siquidem, ut taceantur plurimæ Leges cæremoniales veteris Legis, nec non & præcepta Legis Evangeli-

cæ circa ritus Sacramentorum, quæ non sunt Jure naturali cognita, sed pendent a libera voluntate DEI, neque aliter ad Decalogum reduci possunt, nisi quatenus Jure naturali docemur, DEum esse colendum Cæremoniis sacris a se ordinatis, atque supposita Divina institutione ac revelatione, Fide instruimur, hosce sacros ritus Sacramentorum a DEO præceptos esse. Ut, inquam, hujusmodi Leges taceantur, omnes aliæ Leges aliquo modo reduci possunt ad Præcepta Decalogi, utpote quæ explicant, atque ad casus speciales juxta rerum, temporum, locorum, personarum, aliarumque circumstantiarum exigentiam applicant, eorumque determinant obligationem: alioquin, si Lex aliqua pugnaret contra Præceptum Decalogi, eo ipso foret injusta.

II. CONCL. III. Omnium & singulorum Præceptorum Decalogi violatio ex genere suo est peccatum mortale, quamvis per accidens non raro a mortali excuset tum parvitas materiæ, ubi dari potest (non enim semper, ac in omnibus dari potest, ut patet in Juramento falso, in blasphemia, & nonnullis aliis) tum defectus deliberationis, aut plenæ advertentiæ. Ita communis. Prior pars patet: quia omnia Præcepta Decalogi versantur circa talem materiam, cujus violatio graviter repugnat Dilectioni DEI, vel Proximi, aut alteri virtuti, nisi excipere placeat mendacium jocosum, & officiosum, cujusque prohibitio ad octavum Præceptum Decalogi, cæteroquin ex genere sub mortali obligans, reducitur.

12. Al-

12. Altera pars liquet ex eo, quia generaliter ad peccatum mortale requiritur plena advertentia rationis, ac deliberatio voluntatis; alioquin, si est semiplena, seu imperfecta solum, ex peccato de genere suo mortali fit per accidens peccatum veniale (*a*) quo modo & perjurium, si fit ex aliqua inadvertentia, potest reddi veniale.

13. CONCL. IV. Inter præcepta Decalogi est notabilis differentia, quod aliqua eorum simpliciter loquendo obligent positis quibuscunque circumstantiis, quædam vero non simpliciter & absolute obligent, sed sub certis ac determinatis solum circumstantiis. Ita Mastrius *loc. cit. n. 6.* & alii, ac probatur inductione. Nam inprimis Præcepta illa, quibus prohibetur Odium DEI, Idololatria, Perjurium, Blasphemia, Mendacium, & alii tales actus intrinsece mali, semper obligant positis quibuscunque circumstantiis, ita ut actus oppositi in nullo prorsus casu reddantur liciti; etiamsi quis posset vitam suam salvare, aut totum mundum redimere. Econtra vero præceptum non furandi, non occidendi, & quædam similia obligant solum sub certis circumstantiis, utputa ne quis surripiat rem alienam Domino rationabiliter invito, ne proximus indebite occidatur &c. Et quidem manentibus talibus circumstantiis semper obligant; si vero mutentur, non obligant; unde in extrema necessitate licite quis surripit rem Proximi, sicut & in bello justo licita sunt spolia hostium; similiter male-

facto-

factores, & hostes in bello justo recte occiduntur.

14. Ex his patet responsio ad illam quæstionem inter Theologos agitatam, utrum DEUS possit dispensare in Præceptis Decalogi? Resp. enim, quamvis nominales affirment, DEum posse dispensare in omnibus Præceptis Decalogi, Thomistæ vero id absolute negent, nihilominus cum Doctore Subtili 3. *dist.* 3. *quæst. un.* mediam sententiam esse tenendam, & dicendum, quod in illis Præceptis Decalogi, quæ sunt de Jure naturali stricte sumpto (ut est præceptum non blasphemandi, non pejerandi &c.) DEus non possit dispensare, bene tamen dispensare valeat in aliis, quæ non sunt de Lege naturali stricte, sed solum large accepta, ut est Præceptum non occidendi, non furandi &c. Quare eatenus dicuntur esse de Lege Naturæ, quatenus regulariter loquendo, ac seclusis specialibus circumstantiis sunt consona primis principiis, & conclusionibus Legis Naturæ.

15. Porro in hisce posterioribus posse Deum dispensare, ita videlicet, ut accedente Divina auctoritate licitum evadat, quod alioquin illicitum foret, probatur ex S. Scriptura. Sic quippe Deus dispensavit cum Abrahamo, ut potuerit filium suum innocentem Isaac occidere; aut saltem voluntatem efficacem occidendi habere. Similiter dispensavit cum Hebræis exeuntibus de Ægypto, ut licite potuerint optima quæque vasa ejus, aurea, & argentea sibi mutuo data, auferre. Item dispensavit cum

iisdem

iisdem Judæis in Polygamia seu simultanea pluralitate uxorum, in Libello repudii, & nonnullis aliis hujusmodi.

16. Si dicas: In prædictis non intervenisse veram dispensationem quoad Præcepta Decalogi, sed tantum esse factam mutationem materiæ Præcepti, aut positionem alicujus circumstantiæ,, sub qua Leges illæ Juris naturalis non amplius obligabant: nam (inquies) Præceptum non occidendi, aut non furandi &c. solum prohibet furtum, vel homicidium indebite factum, quale non est, si id fiat ex concessione, vel mandato DEI, qui habet supremum in res nostras, vitamque dominium. Resp. Hoc parum urgere: nam dispensatio tunc accidit, quando ab habente legitimam facultatem fit relaxatio Juris communis; atqui talis relaxatio juris communis fit in casibus positis; quia accedente mandato DEI poterat Abraham licite velle occidere Isaac innocentem, quod alioquin non potuisset; & similiter ex concessione Divina licite potuerunt Judæi auferre bona Ægyptiorum (non obstante, quod furtum proprie non admiserint) quæ alioquin sine peccato auferre non potuissent; ergo tunc facta est vera dispensatio. Et certe, si hic nulla interveniebat dispensatio proprie dicta, sed sola mutatio materiæ Præcepti, sequitur, nullam omnino dari proprie dispensationem, sed omnes prorsus dispensationes esse meram legis cessationem, ortam ex mutatione materiæ, & circumstantiarum: nam superveniente dispensa-

tionis

tionis legitimæ circumstantia cessat semper ac ubique obligatio Legis respectu dispensati.

QUÆSTIO II.

Quænam sub primo, & secundo Præcepto Decalogi contineantur?

SUMMARIUM.

17. *Divisio Præceptorum Decalogi juxta quosdam.*
18. *Communior eorum divisio, hujusque ratio.*
19. *Præceptum primum Decalogi, quale?*
20 *Et quæ præcipiat, ac probibeat?*
21. *De his remissive.*
(*b*) Tract. 4. & 5. per totum.
22. *Præceptum secundum Decalogi, quod, & quale?*
23. *Quænam eodem probibeantur, & præcipiantur?*
24. *De his remissive.*
(*c*) Tract. 6. dist. 2. & 3. per totum.
(*d*) Nempe Tract. 5. per totum & Tract. 6. dist. 1.

17. ADVERTENDUM, quod non desint SS. Patres, qui distinguendo Præcepta Decalogi inter se ponunt quatuor Præcepta pertinentia ad Deum, & sex pertinentia ad Proximum, qui proinde Præceptum de *Non concupisces &c.* ad unicum revocant: primum autem, vel secundum Præceptum dividunt in duo, prout faciunt S. Esichius, & S. Hieronymus, atque Origenes, relati a D. Thoma 1. 2. *q.* 100 *art.* 4.

18. Com-

18. Communior tamen, & magis recepta est divisio Præceptorum Decalogi, quam ponit D. Augustinus *q.* 71. *in Exodum.* ut sint tria Præcepta primæ Tabulæ pertinentia ad Deum, & septem Præcepta secundæ Tabulæ pertinentia ad proximum. Ratio hujus communis divisionis est; quia ea, quæ ad Deum pertinent, convenienter ad tria Præcepta reducuntur. Deinde, cum concupiscentia uxoris Proximi spectet ad concupiscentiam carnis, & concupiscentia bonorum temporalium Proximi pertineat ad concupiscentiam oculorum, recte D. Augustinus duo de his Præcepta distinxit, juxta illam generalem divisionem peccatorum 1. *Joan.* 2. assignatam, ibi: *Omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.* Hac igitur præceptorum Decalogi divisione retenta, quam posuit D. Augustinus, sit

19. CONCL. I. Primum Præceptum Decalogi ita sonat: *Ego sum Dominus DEUS tuus &c. non habebis deos alienos coram me*, uti legitur *Exod. c.* 20. Et hoc Præceptum partim est affirmativum, partim negativum: ex una enim parte aliquid præcipit, & ex altera aliquid prohibet, prout observat Cathechismus Romanus, *part.* 3. c. 2. estque sensus Præcepti: *Me verum DEum coles, & diis alienis cultum non adhibebis.*

20. & quidem quatenus hoc Præceptum est affirmativum, seu quatenus quidpiam agendum præcipit, versatur illud circa actus virtutis Religionis, mandatque, uni DEO verum cultum,

venerationemque debitam esse exhibendam; atque insuper ad hoc Præceptum revocantur, quæcunque pertinent ad tres Virtutes Theologicas, Fidem, Spem, & Charitatem, utpote quibus immediate attingimus DEum, tanquam objectum, atque ultimum Finem nostrum. Quatenus vero præceptum illud est negativum, prohibetur per illud non solum Idololatria, atque omnis Superstitio, sed etiam Infidelitas, Desperatio, atque Odium Dei, omneque aliud hujusmodi peccatum.

21. Quia igitur de Religione, ejusque diversis actionibus, atque oppositis vitiis, nec non & de Fide, Spe, & Charitate in propriis Tractatibus jam actum est (*b*) alia circa primum Præceptum Decalogi hoc loco dicenda non supersunt: unde ad secundum pergendo, sit

22. CONCL. II. Secundum Præceptum, Decalogi c. 20. *Exod.* his verbis exprimitur *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.* Et similiter hoc Præceptum, etsi verbis negativis comprehendatur, partim est affirmativum, partim negativum: nam dum prohibet assumere Nomen Domini in vanum, vel falso jurando, vel aliter Sacrosanctum Dei nomen vane atque irreverenter usurpando, polluendo, aut contemnendo, simul præcipit, debitam Divino Nomini reverentiam, atque honorem exhibendum esse.

23. Itaque inprimis hoc secundo Præcepto Decalogi prohibetur, ne Divinissimum Nomen

quoquo modo vane ſeu irreverenter aſſumatur aut falſo jurando, aut Nomen Dei in leviſſimis rebus temere ad teſtimonium adducendo, aut hoc Sanctiſſimum Nomen blasphemando, maledicendo, ſive convitiis inſectando, aut etiam vota male reddendo, & hujusmodi. Deinde præcipitur debitus honor Divino Nomini impendendus, ac reverentialis ejusdem invocatio, ſimulque, ut in Nomine iſto juremus in veritate, juſtitia, & judicio, juxta illud *Jeremiæ* 4. *Jurabis, vivit Dominus, in veritate, & in judicio, & in juſtitia.* Quibus addere oportet nuncupationem votorum, & debitam eorum præſtationem, prout Pſalmiſta ait: *Pſal.* 75. *Vovete, & reddite Domino Deo veſtro.*

24. Cæterum, quid tum de Juramento, ejusque conditionibus, atque oppoſito vitio Perjurii, tum de Voto, ejusque obligatione, atque ceſſatione abunde jam ſuperius (c) dictum eſt: reliqua vero, reverentialem Divini Nominis aſſumptionem concernentia comprehenduntur in Tractatu de Religione, (*d*) non oportet eadem hoc loco repetere.

QUÆSTIO III.

De Tertio Præcepto Decalogi, ejusque Obligatione

SUMMARIUM.

25. *Præceptum tertium Decalogi, quale? Et ratio ordinis.*

26. *Præ-*

26. *Præceptum hoc partim est morale, partim cæremoniale.*
27. *Quatenus morale, obligat defacto,*
Non vero, quatenus cæremoniale
(e) Ut dictum Tract. 2. dist. 2. q. 1.
28. *Pro Sabbato substituta est dies Dominica.*
29. *Idem Præceptum est & affirmativum, & negativum.*
(f) Tract. 10. dist. 1. per totum.

25. TERTIUM Decalogi Præceptum his verbis expressum habetur *Exodi c.* 20. *Memento, ut diem Sabbati sanctifices.* Et quidem istud ordine pulcherrimo subjungitur duobus primis: nam quia ex Lege Naturæ debemus Deo Fidelitatem, Reverentiam, & Famulatum, ipsumque tum corde, tum ore, tum opere honorare; hinc in primo Decalogi Præcepto instruimur quoad interiorem cultum, fidelitatemque DEO exhibendam, quæ consistit in agnitione, cultuque unius veri Dei, & falsorum deorum reprobatione: in secundo docemur, reverentiam Deo, ac Divino Nomini impertiri, ejusque Nomen verbis pravis in vanum non usurpare, & nunc in tertio Præcepto instruimur, debitum Deo famulatum in gratiarum actionem pro perceptis beneficiis Creationis, Redemptionis, aliisque innumeris devote præstare, quod fit diem Sabbati sanctificando, modo explicando. Hinc fit

26. CONCL. I. Tertium iſtud Præceptum partim eſt morale & partim cæremoniale. Ita communis, eſtque breviter jam dictum ſuperius *n.* 5. Et quidem hoc Præceptum cenſetur eſſe morale, atque ex ipſa Lege naturali deſcendens, quatenus per id abſolute præcipitur, ut homo ſepoſitis temporalibus negotiis aliquod vitæ ſuæ temporis ſpatium Divino cultui impendat, Religionisque exercitiis vacet; ad hoc enim tenetur homo ex inſtinctu ipſius naturæ, Cæremoniale vero eſt, quatenus hoc tempus colendi Deum juxta Legem Moſaicam debebat eſſe dies Sabbati.

27. Priori modo, ſeu quatenus eſt morale, Præceptum hoc omnes ſemper & eodem modo obligavit, & obligat; cum ab ipſa Lege naturali derivetur obligatio, ut quandoque Deum veneremur, colamusque ob beneficium Creationis, Conſervationis, aliaque innumera beneficia, idque partim in Ipſum credendo, ſperando, eumque ſuper omnia diligendo, partim Eundem diverſis Religionis actibus humiliter colendo. Cæterum poſteriori modo, ſeu quatenus eſt unum ex Præceptis Cæremonialibus Legis Moſaicæ, cum poſt Chriſti adventum, atque inducta Lege Evangelica omnia Præcepta Cæremonialia veteris Legis exſpiraverint (*e*) utpote quæ fuerunt umbra futurorum per Chriſtum jam impletorum, ſicque defacto ſuperſtitioſe obſervarentur ob falſam eorundem ſignificationem, hinc etiam iſtud tertium præcep-

tum Decalogi, quatenus cæremoniale est, obligare cessavit.

28. Unde per Sanctos Apostolos loco diei Sabbatini ex instinctu Spiritus Sancti substitutus fuit in memoriam Dominicæ Resurrectionis Dies Dominicus; de quo jam fit mentio *cap.* 1. *Apocalypsis*, ibi: *Fui in spiritu in Dominica die*: & loco aliarum Solemnitatum Judaicarum, ut explicat D. Thomas 1. 2. *quæst.* 103. *art.* 3. *ad* 4. alii successive dies Festi per Sanctam Matrem Ecclesiam instituti sunt, atque determinati, ut in illis speciali ratione Deo debitus cultus per pia Religionis exercitia impendatur.

29. CONCL. II. Tertium hoc præceptum Decalogi partim est affirmativum, partim negativum. Ita communis. Idque desumitur inter alia ex illo *Exod. cap* 16. *Requies Sabbati sanctificata est Domino &c. Maneat unusquisque apud semetipsum;* id est (ut explicat Doctor Subtilis 3. *dist.* 27. *quæst. un.* §. *Quantum ad secundum*) *recolligendo se, & ascendendo ad Deum suum* per actus virtuosos. Et Ecclesia specificavit, quantum ad Missam audiendam in die Dominico. *De Consecr. dist.* 1. *can. Missas.* 64. Unde, quatenus hoc præcepto injungitur exercitium actuum virtuosorum, censetur esse affirmativum: quatenus vero prohibentur opera servilia, atque Judicium mortis & sanguinis, omnisque strepitus forensis *cap.* 1. & *ult. De Feriis.* hac ratione Præceptum hoc est negativum. Verum de his ex professo inferius (*f*) agendo de Præceptis Ecclesiæ.

DIS-

DISTINCTIO II.

De Quarto Præcepto Decalogi.

QUÆSTIO I.

Quæ ſit obligatio Filiorum erga Parentes?

SUMMARIUM.

1. *Ratio Ordinis quarti Præcepti.*
2. *Honor Parentum tria comprehendit.*
3. *Et ſunt actus Pietatis.*
   (a) Ut dictum Tract. 7. diſt. 2. n. 6. & 7.
4. *Reverentia parentibus debita, in quo conſiſtat?*
5. *Contra eam qualiter peccetur?*
6. *Amor Parentibus debetur.*
7. *Non tamen hi ſunt præferendi Deo.*
8. *Obedientia Parentibus præſtanda, & in quibus?*
9. *Filius an poſſit ingredi Religionem invitis Parentibus?*
10. *Quid, ſi parentes ſint in gravi neceſſitate?*
11. *An Filius teneatur egredi ob extremam Parentum neceſſitatem?*

1. POSTQUAM Supremus Legislator in præceptis primæ Tabulæ compendioſa, ſimulque ordinatiſſima ſerie tradidiſſet ea, quæ Divinum Cultum, Honorem, Atque Amorem reſpiciunt, declaraturus in altera, eaque ſecunda

Tabula, quæ ad Dilectionem Proximi pertinent, sapientissime primo loco ponere dignatus est Præceptum de honore Parentibus impendendo, utpote qui post ipsummet DEUM sunt particulare principium nostrum, *Exodi cap.* 20. dicens: *Honora patrem tuum & Matrem tuam.* Et addidit: *ut sis longævus super terram.* Ad quæ verba æternæ Veritatis respiciens D. Paulus *ad Eph.* 6. subjungit: *Quod est mandatum primum in promissione.*

2. Cæterum, ut notat Catechismus Romanus, & unanimis Doctorum, nomine honoris Parentibus exhibendi tria præcipue significantur, videlicet Reverentia, Amor & Obedientia. Addunt nonnulli sustentationem Parentibus indigentibus subministrandam: verum hæc commode reducitur ad amorem eisdem impendendum.

3. Notandum autem, quod prædicta tria sint actus propriæ virtutis, quæ *Pietas* dicitur, estque specialis virtus sub Justitia contenta, tanquam pars potentialis ipsius: (*a*) cum enim ad rationem Justitiæ pertineat, reddere cuique debitum suum, etiam pietas, qua parentibus debitum amorem, honorem, atque obedientiam præstamus, merito sub ipsa contineri censetur. Neque enim hic sumitur Pietas pro studio internæ devotionis, ac sinceri affectus erga Deum & proximum, quomodo passim accipitur in S. Scriptura 1. *Timoth.* 4. *Exerce te ipsum ad pietatem.* & alibi. Sed sumitur hic pietas pro illa speciali virtute, qua colimus Parentes, tanquam vitæ & educationis nostræ post Deum aucto-

auctores, debitam ipsis reverentiam, amorem, & obedientiam præstando.

4. CONCL. I. Quantum attinet ad reverentiam, ex virtute Pietatis tenemur exhibere cultum, & reverentiam Parentibus, non solum externam, quæ præstatur signis & officiis externis, utputa ipsis assurgendo, famulando, honorifice de illis loquendo &c. sed etiam internam, quæ consistit tum in positivo actu recognitionis superioritatis, benevolentiæ, æstimationis, & cujusdam timoris filialis: tum in fuga vilipensionis, malevolentiæ, rancoris, contemptus interni, ac hujusmodi pravorum affectuum. Ita Herincx *disp.* 10. *De Religione. qu.* 1. *n.* 2. Bonacina *part.* 2. *disp.* 6. *q. un. punct.* 2. & alii.

5. Hinc, qui verbo, gestu, aliove signo exteriori gravem juxta morem Regionis, ac communem hominum æstimationem Parentibus inferunt irreverentiam, peccant mortaliter; juxta quod *Exod.* c. 21. dicitur: *Qui maledixerit patri suo, vel matri, morte moriatur.* Et *Deut.* 27. *Maledictus, qui non honorat patrem suum, & matrem.* Quinimo notant Doctores communiter, injuriam, quæ aliis hominibus illata mediocris foret, posse esse gravem, si Parentibus inferatur. Sic, prout exemplificat Bonacina *loc. cit.* & Bassæus *v. Filius. n.* 4. graviter peccant filii, qui Parentes animo deliberato ad notabilem provocant iracundiam verbis contumeliosis. Item & ille mortaliter peccat, qui Parentem percutit, etiamsi hæc percussio cæteroquin levis foret. Idem dicen-

dum censet, si filius cum sufficienti deliberatione manum ad percutiendum elevet: hæc enim communi hominum sensu gravis in Parentes injuria, & irreverentia reputatur. Verum ista intelligenda sunt per se loquendo, ac nisi indeliberatio actus a mortali excuset.

6. CONCL. II. Quantum attinet ad Amorem, quo filii tenentur suos Parentes prosequi, obligatio hæc certa est. Nam cum quilibet Jure naturæ teneatur diligere Proximum suum, quanto magis proprios Parentes? utpote sibi conjunctissimos, & amplius præ cæteris proximos, cum ab ipsis vitam, & esse suum post Deum acceperit.

7. Parentes tamen idcirco non sunt præferendi Deo, neque magis præ Ipso diligendi, juxta Salvatoris *Matth.* 10. *Qui amat patrem, aut matrem plus quam me, non est me dignus.* Et *Lucæ* 14. *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem &c. non potest meus esse discipulus.* Non quod re ipsa, & absolute odio haberi debeant Parentes, sed comparative, & respective ad Deum: tum quia magis appretiative diligendus est: tum etiam, quia, si Parentes quidpiam mali, seu illiciti præcipiant, quodque esset contra legem Dei, eisdem non est obediendum, juxta illud *Act.* 4. *Si justum est in conspectu Dei, vos potius audire, quam Deum, judicate.* Hinc S. Gregorius Papa *Hom.* 37. *in Evangelia*, ad propositum sic loquitur: *Sed si vim præcepti perpendimus, utrumque agere per discretionem valemus, ut uxorem, & eos, qui nobis carnis cognatione conjuncti sunt, & quos*

proximos novimus, diligamus, & quos adversarios in via DEI patimur, odiendo & fugiendo nesciamus.

8. CONCL. III. Tandem, quantum ad Obedientiam, certum quoque est, Filios teneri obedire Parentibus quidpiam legitime præcipientibus. Unde & Apostolus *ad Ephes.* 6. ait: *Filii, obedite Parentibus vestris in Domino*, cum pluribus concordantiis. Et quidem tenentur ipsis obedire in iis, quæ spectant ad bonos mores vel ad domus gubernationem, ita ut, si obedire recusant in materia gravi, & magni momenti, peccent mortaliter: idque multo magis dicendum, si id ex contemptu, aut animi obstinatione faciant. In rebus autem pravis, seu quæ sine peccato fieri nequeunt, obedire non tenentur, juxta dicta *num. præced.* Verum occasione dictorum,

9. Quæres: An Filius possit ingredi Religionem invitis Parentibus? Resp. cum D. Thoma 2. 2. *quæst.* 189. *art.* 6. & Doctoribus communiter. Si Parentes non sint constituti in gravi necessitate, ita ut Filiorum obsequio multum indigeant, possunt Filii Religionem intrare etiam contra præceptum Parentum. Ratio est: quia in statu eligendo Filius est sui juris, ac proinde, post annos pubertatis quilibet ingenuus libertatem habet quantum ad ea, quæ pertinent ad dispositionem sui status, præsertim in his, quæ sunt Divini obsequii. Insuper magis est obediendum vocanti Deo, quam Parentibus carnalibus. Unde Christus *Matth.* 8. reprehendit Discipulum, qui nolebat eum statim

ſequi intuitu paternæ ſepulturæ. Et S. Hieronymus *in Epiſt. ad Heliodorum*, quem refert D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 101. *art.* 4. ait: *Per calcatum perge patrem, per calcatam perge matrem, ad vexillum Crucis evola: ſummum genus pietatis eſt, in hac re fuiſſe crudelem.*

10. Dicitur notanter, *ſi Parentes non ſint conſtituti in gravi neceſſitate*: etenim ſi Parentes in tanta neceſſitate conſtituti exiſtant, quod ipſis commode aliter, quam per obſequium Filiorum ſubveniri non poſſit, non licet Filiis prætermiſſo Parentum obſequio Religionem ingredi, ſed debent eis remanendo in ſæculo ſubvenire, idque tum Jure naturali, tum Divino, de honorandis Parentibus: dummodo remanendo in ſæculo poſſint ſubvenire tali neceſſitati Parentum, & ingrediendo non poſſint. Ita Doctor Angelicus *cit. quæſt.* 189. *art.* 6. & *quæſt.* 101. *art.* 4. eſtque communis. Unde inter alias conditiones recipiendorum in Ordinem Seraphicum numeratur & hæc, quod non relinquant Parentes in ſæculo in gravi neceſſitate conſtitutos. Siquidem & Chriſtus Dominus *Matth.* 15. graviter redarguit Phariſæos, qui intuitu Religionis, & muneris Deo per filios oblati honorem, id eſt, ſuſtentationem Parentibus debitam ſubtrahebant.

11. Quinimo, ſi Filius jam ingreſſus ſit Religionem, in eaque Profeſſionem emiſerit, Parentes autem ejus in extremam neceſſitatem ex caſu aliquo devolvantur, tenebitur Filius, admonito prius ſuo Superiore, ac niſi mediante hujus vigilantia Monaſterium, ſive Religio

æque bene ſuccurrere poſſit, ac velit, egredi ad ſubveniendum extremæ ſuorum Parentum neceſſitati, dummodo veriſimile ſit, quod egrediens poſſit ipſis ſubvenire: ad hoc ſiquidem obligat Filium ipſa Lex naturalis, & Divina. Si autem neceſſitas Parentum ſit tantum gravis, non tenetur egredi, tenetur tamen ſalva ſui Prælati obedientia, & ſuæ Religionis ſtatu, pium ſtudium adhibere, qualiter ſuis Parentibus ſuccurrat, aut per alios ſubveniatur.

QUÆSTIO II.

De Obligatione Parentum erga Filios.

SUMMARIUM.

12. *Parentum obligatio erga Liberos.*
13. *Tria generatim debent Parentes Liberis.*
14. *Alimentatio neceſſaria, quid involvat?*
15. *Mater primo triennio tenetur alere prolem, poſtea Pater.*
16. *Limitatur hoc.*
17. *Parentes debent theſaurizare Filiis, quomodo?*
18. *Parentes tenentur inſtruere Liberos in neceſſariis ad ſalutem.*
19. *Tenentur Liberis relinquere libertatem circa electionem ſtatus.*
Excommunicantur, qui cogunt mulierem ad ingreſſum Monaſterii.

12. SICUT Filii erga Parentes, ſic etiam Parentes erga Filios ad aliqua charitatis officia obligantur. Et nomine Parentum intelli-

telliguntur non tantum ipsi Genitores, sed etiam Avus, Proavus aliique Ascendentes. Nec refert, quod hoc præceptum Decalogi de sola Filiorum obligatione loquatur; nam, quia reciprocam obligationem ipse naturalis instinctus, & affectio Parentum erga Liberos satis inculcat, necesse non fuit, speciali præcepto eandem explicare, juxta commune adagium: *per naturam sensualitatis amor potius descendit, quam ascendit.*

13. CONCL. I. Ex hoc Parentum amore erga Filios tria potissimum Parentes illis debent. Primum est alimentatio necessaria. Secundum instructio in Fide, Religione, & bonis moribus. Tertium cura, studium, & diligentia, ut in certo vitæ statu pro conditione personæ Liberi collocentur. Ita Mastrius *disp.* 11. *Theol. Mor. num.* 94. *& seqq.* & communis aliorum.

14. Tenentur itaque inprimis Parentes gravi obligatione Juris naturalis curare conservationem, & educationem Liberorum suorum, hoc est, subministrare alimenta, & alia vitæ necessaria, puta, victum, vestitum, habitationem, & tempore adversæ valetudinis competentes medicinas, & hujusmodi. Hoc tamen intelligendum est, quamdiu Filii illis indigent, nec sibi ipsis providere possunt.

15. Et quidem ad Matrem proprie spectat alere Filios & Filias usque ad finem tertii anni, simulque lactare Filios per se, vel per bonam

nutri-

nutricem, quando justa de causa per se non potest. Post triennium vero Liberorum educatio usque ad emancipationem pertinet ad Patrem, ut dicitur *l. Nec Filium. C. De Patria potestate.* Unde illi vulgati versiculi:

Mater alit puerum trimum, trimoque minorem.
Majorem vero pascere Patris erit.

16. Hoc tamen limitandum primo, nisi Mater dives sit, & pater pauper: tunc enim etiam post triennium spectabit ad Matrem alere Filium. Limitandum ulterius, nisi pater ex Infidelitate conversus ad veram fidem, Matre in Infidelitate permanente, petat Filium etiam triennio minorem sibi assignari, ut eum ad veram fidem perducat; quia tunc id erit faciendum, prout habetur *cap. 2. De conversione infidelium.* juncta Glossa ibidem. Idque merito statutum est in favorem Fidei Christianæ: *nam summam esse rationem, quæ pro Religione facit,* habetur *l. Sunt personæ ff. De Religiosis, & sumpt. funerum.*

17. Huc accedit obligatio; qua pater tenetur providere Filiis in futurum, quantum honeste potest, habita ratione circumstantiarum particularium, ita ut possit, vel relinquat illis sufficientem hæreditatem ad vitæ sustentationem, & conditionem status, vel certe ea ratione dirigat, ut ipsimet addiscendo aliquam artem, aut scientiam possint sibi ipsis providere de necessariis. Et hoc innuunt illa verba Apo-

stoli

ſtoli 2. *Corinth.* 12. *Nec enim debent Filii Parentibus theſaurizare, ſed parentes Filiis.* Nam Filii per accidens duntaxat, hoc eſt, propter ſupervenientem eorum neceſſitatem tenentur ſuccurrere Parentibus; econtra vero Parentibus per ſe convenit, ut ſubveniant Filiis: & propter hoc non ſolum ad horam debent eis ſubvenire, ſed ad totam ſuam vitam, quod eſt *theſaurizare*, ut optime notat Doctor Angelicus 2. 2. *quæſt.* 101. *art.* 2. *ad* 2. Hinc inferunt Filliucius *tract.* 28. *part.* 2. *num.* 28. Bonacina *cit. diſp.* 6. *punct.* 5. & alii. Parentes illos graviter peccare, qui diligentiam ſaltem mediocrem non adhibent, ut bona acquirant, quibus Filii alantur, & hæreditatem habeant juxta ſui ſtatus conditionem, vel ſi bona dilapidando impotentes ſeſe reddant ad Liberos honeſte ſecundum ſtatum ſuum educandos, & dotandos.

18. Quantum ad alteram Parentum obligationem, tenentur ii ſub gravi obligatione inſtruere Liberos per ſe, vel per alios in neceſſariis ad ſalutem. Unde procurare tenentur, ut rudimenta Fidei addiſcant, ſcilicet Orationem Dominicam, Salutationem Angelicam, Symbolum Apoſtolorum, Præcepta Decalogi, & Eccleſiæ, neceſſariam doctrinam de Sacramentis, & alia hujusmodi. Debent inſuper illos verbis & exemplis addita etiam, ſi opus fuerit, charitativa correctione, & paterna caſtigatione, ad bonos mores, ac vitam Chriſtianam inducere, & a peccatorum occaſionibus avertere-

re-

re. Et quidem graviter peccant Parentes, si in talibus fuerint notabiliter negligentes, cum a tali eorum instructione plurimum pendeat salus Liberorum, & bona horum conversatio per vitæ decursum: nam, *ut Proverb. cap.* 22. legitur: *Adolescens juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedat ab ea.*

19. Tertio tenentur Parentes Liberis relinquere libertatem circa electionem status, ita ut eum eligere sinant, ad quem ipsos a Deo vocari cognoverint. Unde graviter peccant Parentes, si absque justa causa Filios impediant, ne Religionem ingrediantur, aut econtra, si eos invitos dolis, vel minis ad ingressum Religionis cogant, Quinimo Concilium Trident. *Sess.* 25. *De Regularibus cap.* 18. excommunicat omnes, & singulas personas, quæ quomodocunque coegerint aliquam virginem, vel viduam, aut quamcunque aliam mulierem invitam, præterquam in casibus a Jure expressis, ad ingrediendum Monasterium.

QUÆSTIO III.

De Obligatione Subditorum erga Superiores, & econtra.

SUMMARIUM.

20. *Parentum nomine, qui omnes hic comprehendantur?*

21. *De Obligatione Subditorum erga Superiores.*

22. *Præ-*

22. *Præsertim erga Prælatos Ecclesiæ.*
23. *Superiorum obligatio erga Subditos, quæ?*

20. ETSI nomine Parentum, quos in honore habendos esse, statuitur hoc quarto Præcepto Decalogi, præcipue intelligantur ii, qui eos secundum carnem genuerunt: nihilominus hoc nomine, simul ac præsenti præcepto omnia ea personarum genera comprehenduntur, quæ quandam in nos superioritatem habent, & ad sequentia quatuor capita communiter reducuntur. Primum est Parentum, qui secundum carnem nos genuerunt. Alterum est Superiorum, potestatem spiritualem in nos habentium: ut sunt Episcopi, Curati, Pastores &c. Tertium est Superiorum, potestatem in nos sæcularem habentium: quales sunt Reges, Principes, Duces, & Domini. Quartum est aliorum, qui aliquam super nos potestatem habent: quales sunt Magistri, Tutores, & hujusmodi. Hinc

21. Infertur I. Quod ea, quæ de officiis & obligationibus Filiorum erga Parentes, & Parentum erga Filios hactenus dicta sunt, servata debita proportione etiam intelligi debeant de officiis, & obligationibus Pupillorum erga Tutores, & alios Parentum vicem gerentes: item de officiis & obligationibus servorum, subditorum, & quorumcunque inferiorum erga Dominos, aut superiores suos, & econtra. Mastrius *cit. disp.* 11. *n.* 98. Navarus, Bonacina, & alii passim; idque ex *cap.* 6. *ad Ephesios*, & *cap.*

cap. 3. *ad Titum*, & aliis pluribus S. Scripturæ locis ſatis obviis clare liquet.

22. Infertur II. Quod Chriſtiani omnes teneantur ſub gravi culpa obedire Summo Pontifici, utpote Chriſti in Terris Vicario, in rebus ad Fidem, & Chriſtianam diſciplinam pertinentibus. Similiter, quod Diœceſani Epiſcopis, Parochiani Parochis, Servi Dominis, Subditi Superioribus, & Populi Principibus ſuis obligentur præſtare obedientiam in his, in quibus reſpective ipſis ſubſunt, eisque reverentiam, & amorem ſpecialem, aliaque officia, quotiescunque recta ratio & prudentia id poſtulat, exhibere.

23. Infertur III. Quod viciſſim etiam omnes Superiores teneantur ad diligenter gerendam ſibi Subditorum curam, tum in temporalibus, tum in ſpiritualibus, prout cujusque officium & conditio poſtulat. Ratio eſt: quia ejusmodi Superiores ſunt caput Subditorum, ideoque tenentur quodammodo, ſervata tamen proportione, ad eadem, ad quæ Parentes erga Filios. Totam hanc Superiorum erga Subditos, horumque erga Superiores obligationem paucis complectitur Apoſtolus *ad Hebræos cap.* 13. ſcribens: *Obedite Præpoſitis veſtris, & ſubjacete eis, ipſi enim pervigilant*, QUASI RATIONEM PRO ANIMABUS VESTRIS REDDITURI.

DI-

DISTINCTIO III.

De Quinto Præcepto Decalogi.

QUÆSTIO I.

Quænam Quinto Præcepto Decalogi prohibeantur?

SUMMARIUM.

1. *Ratio ordinis.*
2. *Hoc Præcepto probibetur quodcunque homicidium, simulque*
3. *Damnum injustum corporis, Mutilatio enormis, & non enormis.*
4. *Quin etiam interior voluntas deliberata occidendi, vel injuste lædendi proximum.*
5. *Intellectus verborum Christi, Matth. 5.*
6. *Tres gradus ad homicidium.*
7. *Quæ alia hoc quinto Præcepto probibeantur?* (*a*) Tract. 3. dist. 3. quæst. 5. & Tract. 9. dist. 6. q. 2. & 3.
8. *Quomodo intelligendum?* Cogitatione pœnam nemo patitur.

1. AGGREDIMUR nunc ea Præcepta Decalogi secundæ Tabulæ, quæ sunt negativa, seu quibus expresse prohibetur, quodcunque jus Proximi violare, aut ipsum in bonis suis injuste lædere. Quia vero inter alia bona hominis primum locum obtinet vita, merito in hoc

hoc quinto Præcepto Decalogi per illa verba *Exod.* 20. *Non occides*, ſeveriſſime a DEO interdicitur homicidium, ac quæcunque injuſta læſio corporalis Proximi. Hinc ſit

2. CONCL. I. Hoc quinto Præcepto Decalogi prohibetur quodcunque homicidium injuſte illatum, tam proximi, quam ſui ipſius. Ita certa, & communis, ac habetur expreſſe *c. Si non licet* 23. *q.* 5. atque patet ex illis generalibus verbis; *Non occides.* Et quidem hoc Præcepto non ſolum homicidium opere conſummatum, quod eſt ultimum damnum in corpore, videlicet mors, ſed etiam quodcunque aliud damnum injuſtum in corpore citra mortem inferri prohibetur.

3. Porro hujusmodi damnum injuſtum in corpore citra mortem aliud eſt irremediabile, ut mutilatio, aliud remediabile, ut vulneratio, aut alia læſio curabilis. Rurſus mutilatio alia eſt enormis, quæ impedit ex toto actum aliquem humanum, qui competeret homini ſecundum illam partem amputatam; prout contingit in amputatione manus dexteræ. Alia non enormis, id eſt, non impediens actum humanum: ut amputatio digiti, vel alicujus partis digiti. Scotus 4. *Diſt.* 15. *q.* 3. §. *De ſecundo* & alii.

4. CONCL. II. Quinto iſto Præcepto Decalogi non tantum prohibetur homicidium exterius, ſicut intelligebat Populus carnalis Judæorum in Veteri Teſtamento, qui ſolum re-

putabat illud prohiberi, pro quo inferebatur pœna ab ipſa lege Moſaica, ſed etiam ſecundum verum intellectum, atque authenticam declarationem Supremi Legislatoris prohibetur interior deliberata voluntas occidendi, vel lædendi Proximum ex iracundia. Ita ſiquidem Chriſtus Dominus Matth. c. 5. docuiſſe legitur: *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis: Non occides. Qui autem occiderit, reus erit judicio. Ego autem dico vobis: quia omnis, qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit judicio. Qui autem dixerit fratri ſuo, raca, reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.* Quibus verbis manifeſte Chriſtus rejicit errorem Judæorum, putantium, quod ſolum homicidium exterius hoc Præcepto prohibeatur, dum etiam iram, ſeu quemlibet injuſtum vindictæ appetitum prohibitum eſſe oſtendit.

5. Ubi pro clariori dictorum verborum, & ſententiæ ſeverioris intelligentia advertendum eſt cum S. Thoma 2. 2. *quæſt.* 158. *art.* 3. *ad* 2. quod ibidem Dominus loquatur de illo motu iræ, in quo quis appetit Proximi occiſionem, aut quamcunque gravem læſionem: nam talis appetitus, ſi conſenſus rationis plene ac perfecte ſuperveniat, eſt peccatum mortale, quod ipſum contextus verborum ſatis indicat.

6. Advertendum ulterius cum Leſſio *lib.* 4. *de Juſt. & Jure, cap.* 4. *num.* 26. & aliis, quod Salvator noſter dictis verbis explicaverit tres gradus ad homicidium. Primus eſt ira interna optans mortem Proximi. Secundus eadem ira prorumpens in contumeliam, ſed leviorem,

qui

qui indicatur per *ly raca*, quod juxta D. Augustinum est interjectio spernentis, & adversantis. Tertius eadem ira erumpens in contumeliam gravem, & manifestam, qualis indicatur per ly *fatue*.

7. CONCL. III. Insuper hoc quinto Præcepto Decalogi prohibetur quodcunque convitium, aut probrosum & injuriosum verbum ex ira vel appetitu vindictæ prolatum in Proximum, item & quilibet iræ motus præscriptum a ratione modum excedens, similiter etiam injustus vindictæ appetitus, etiamsi neque actu, neque ullo verbo, aut signo exteriori prodatur. Ita Doctores Catholici passim, & patet ex præallegatis verbis Christi Domini. Sed de his alibi. (*a*)

8. Nec dicas: juxta *L.* 18. *ff. De Pœnis*, & refertur *can. Cogitationis. De Pœnit. dist.* 1. *Cogitationis pœnam nemo patitur.* Resp. enim cum Glossa ibidem communiter recepta, id intelligendum esse coram hominibus: nam, cum homo non scrutetur cogitationes, neque percipiat secreta cordium, bene verificatur, quod cogitationis pœnam nemo patiatur ab hominibus. Secus est in ordine ad DEUM, qui *scrutatur corda, & renes. Psal.* 7. unde coram DEO cogitatio prava ac deliberata incurrit culpam, & meretur pœnam, juxta omnes, & patet ex nono, & decimo Præcepto Decalogi.

QUÆSTIO II.

Quodnam Homicidium sit prohibitum?

SUMMARIUM.

9. *Seipsum directe occidere non licet, absque Divina revelatione.*
10. *Facta quorumdam Sanctorum excusantur.*
11. *Indirecte se occidere ex justa causa non est illicitum. Hujus exempla.*
12. *Et ratio.*
13. *Non tenemur vitam servare, nisi mediis ordinariis.*
14. *Quid de Religiosis?*
 Quid de ægrotis? Addit. I. & II.
 Quid de Hostibus in Bello justo? Addit. III.
15. *Auctoritate publica possunt occidi malefactores.*
 Num etiam malefactor, qui se opponit Lictoribus?
16. *Auctoritate etiam privata potest occidi iniquus aggressor pro tuenda vita &c.*
17. *Servato tamen moderamine inculpatæ tutelæ. Hoc declaratur.*
18. *Corollaria.*
 Aliud notabile Corollarium.
19. *Idem licitum pro defendenda pudicitia.*
20. *Si ea aliter defendi nequeat.*
21. *Num liceat pugnis repercutere?*
22. *An liceat occidere furem ob defensionem suarum facultatum, vel honoris?*
23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. *Propositiones diversæ circa hoc damnatæ & cavendæ.*

30.

30. *Item aliæ Propositiones.*

(*a*) Partim infra Quæst. seq. num. 37. partim supra Tract. 4. dist. 7. num. 10. & 12.

* *Major declaratio aliquarum Propositionum damnatarum. Addit. I. & II.*

* *Quanta debeat esse summa in Bonis Fortunæ, ut liceat ob eandem aggressorem occidere? Addit. III.*

* *An liceat occidere furem jam actu aufugientem? Addit. IV.*

* *Solvitur aliqua Objectio. Additio V.*

9. CONCL. I. Absque Divina auctoritate, seu revelatione non est licitum seipsum directe atque ex intentione occidere, ad cavendum tandem quodcunque malum. Ita habetur *c. Si non licet, 23. quæst. 5.* estque certum. Probatur autem partim ex generali prohibitione hujus quinti Præcepti Decalogi, partim ex eo: quia homo non habet jus & auctoritatem in propriam vitam, cum non sit dominus absolutus vitæ suæ (hic enim est solus DEUS) sed duntaxat custos & usuarius, quatenus jus habet custodiendi vitam suam & membra contra quemcunque iniquum aggressorem, eisque utendi ad DEI laudem.

10. Dicitur notanter, *absque Divina auctoritate, seu revelatione:* tum propter exemplum S. Apolloniæ Virginis & Martyris, semetipsam in rogum sibi præparatum conjicientis: tum aliorum quorumdam Martyrum, ac præsertim Fæminarum, quæ seipsas morti tradiderunt, ne pudicitiam amitterent: id enim

fecisse creduntur ex Divina inspiratione, prout eas excusat S. Augustinus *lib.* 1. *De Civitate DEI. cap.* 20. & concordat textus *cit. c. Si non licet.* 23. *quæst.* 5.

11. CONCL. II. Licitum tamen est, justa de causa aliquid facere, vel omittere: unde certe scitur præter intentionem nostram mors secutura, sicque seipsum indirecte occidere. Ita Scotus 4. *dist.* 14. *quæst.* 3. §. *De secundo*, & communis aliorum. Probatur Conclusio inductione. Sic enim miles potest, imo tenetur non deserere stationem suam, etsi moraliter certus sit sese occidendum ab hostibus. Similiter tempore pestis, potest quis inservire infectis peste, etsi putet se pariter inficiendum. Potest item quis injicere ignem in pulverem tormentarium ad evertendam turrim hostilem, licet certum sit momento sese dissipandum: prout exemplificat Lessius *lib.* 2. *de Just. & Jure, cap.* 9. *dubitat.* 6. *num.* 27. *& seqq.* plura similia exempla adducens.

12. Ratio horum generalis est: quia in talibus circumstantiis proprie quis seipsum non interimit, sed ruina turris, vel impetus ignis, aut pestis &c. Neque talis seipsum interimere intendit, sed bono communi consulere, hostibusque Reipublicæ vires nocendi subtrahere. Hinc *lib.* 1. *Machabæorum*, *cap.* 6. laudatur Eleazarus, quod ad liberandum Populum suum interfecerit elephantem hostilem, cujus casu videbat se opprimendum; sicut & postmodum oppressus est, proprioque triumpho sepultus;

13. Simi-

13. Similiter nemo tenetur vitam servare, nisi mediis ordinariis, & communibus. Unde Gobat *tract.* 5. *Quinarii*, *cap.* 1. *num.* 35. post Victoriam, & alios tradit, non teneri quempiam ad locum etiam propinquum migrare ob salubriorem auram, neque bibere vinum, quamvis Medicus dicat, ejus potu vitam ad decennium prolongatum iri, nisi forte ab ejus longævitate penderet salus Reipublicæ.

14. Et infra *num.* 60. & *seqq.* subjungit, quod nullus Religiosus teneatur a suo Superiore petere potum, victum, aut vestitum diversum ab iis, quæ sunt in ejus Conventu, Monasterio, Collegio usitata, quamvis non peccet, si ratione infirmitatis formidatæ peculiarem potum petat rogando; secus, si petat efflagitando tanquam debitum. Huc facit S. Bernardus *Serm.* 30. *in cantica*, ubi graphice describit Religiosum plus, quam oportet, suæ valetudini studentem, ac proin inter alia queritantem: *Legumina ventosa sunt, caseus stomachum gravat, lac capiti nocet, potum aquæ non sustinet pectus, pisces de stagno, aut de lutuosa aqua meæ penitus complexioni non congruunt &c.* Subdit autem inter alia Sanctus Pater: *Puta te, quæso, Monachum esse, non Medicum; nec de complexione judicandum, sed de professione.* Ratio jam fuit antea insinuata: nimirum quia nemo tenetur suam vitam servare, nisi mediis respectu sui status ordinariis.

Additio I.

*Nec dicas : Si nemo tenetur suam vitam servare, nisi mediis ordinariis, tunc ægrotus, quin dicatur se ipsum indirecte occidere, potest bona conscientia respuere medicinas in periculo mortis, quamvis illæ medicinæ non sint nimium pretiosæ, & cæteroquin foret magna spes reconvalescentiæ, si easdam, quas absque ingenti difficultate posset, etiam sumeret. Resp. enim negando illatum, & ejusdem suppositum, quasi nimirum medicinæ respectu status infirmorum essent quid extraordinarium : etenim hæ, præsertim non nimis pretiosæ, in similibus circumstantiis respectu status ægrotantium non sunt extraordinaria, sed potius ordinaria remedia. Hoc tamen verum est, quod exinde sequatur, nec ægrotos (nisi salus Reipublicæ aliter suadeat) teneri in simili casu applicare media extraordinaria, puta respectu status nimis pretiosa, aut valde dura ; e. g. vir non tenetur admittere abscissionem cruris, aut virgo infirma attactum Medici, seu Chirurgi in partibus inhonestis, vel mulier non potens parere exscissionem fœtus &c. Videatur La Croix *lib.* 3. *part.* 1. *num.* 769. Item *num.* 776. *ac num.* 784. & 785.*

Additio II.

* Nec urgeas ulterius : Si probabilis spes sit per exscissionem fœtus salvandi Prolem quoad vitam spiritualem, ut nimirum eadem exinde deveniat ad Baptismum, tenetur Mater admittere sectionem Cæsaream, quamvis hoc remedium

dium sit extraordinarium, & valde doloriferum: ergo similiter Mater ad salvandam vitam suam propriam corporalem obligatur admittere excissionem fœtus, & consequenter ad salvandam vitam adstringitur quis adhibere quoque media extraordinaria, quamvis valde dolorifera. Ante Responsionem notandum ex P. Ildephonso Tausch *Disp.* 1. *Quæst.* 3. *Resolutionum Theologicarum* nomine sectionis Cæsareæ hic nil aliud intelligi, quam uteri Matris prægnantis a latere incisionem arte Chirurgica ita affabre factam, ut fætus, dum Mater eum pariendo eniti impotens est sectione facta extrahi, vel alia circa eundem fieri queant, quæ factu sunt necessaria. Et quamvis hæc sectio plerumque difficilis existat, & sæpe periculosa, eam tamen, si præsens sit Chirurgus in arte peritus, fieri posse citra periculum vitæ sive Matris, sive prolis, testantur plures apud Theophilum Raynaudum *Tom.* 14. *De ortu Infant. per sect. Cæsar. c.* 2. *&* 3. ac in hac ipsa urbe Monacensi, ubi scribo, frequens ostendit experientia per famosum ac valde peritum quempiam Chirurgum Gallicum palam facta H. N.

Resp. negando consequentiam, & paritatem; & disparitas est, quia in antecedenti agitur de vita spirituali, non autem sic in consequenti: vita autem spiritualis est longe altioris ordinis quam vita corporalis, & exinde non mirum, quod si adsit peritus Sectionis Cæsareæ, & affulgeat probabilis spes salvandi alterum quoad vitam spiritualem, quod (inquam) ali-

quis teneatur ex præcepto charitatis (præsertim propria Mater) etiam cum notabili molestia & sensibili dolore corporali salvare vitam spiritualem alterius, semetipsum juvare impotentis atque in extrema necessitate spirituali constituti, quæ omnia non verificantur in casu præsenti. Videatur de hoc fusius P. Ildephonsus Tausch. *loc. cit.* *

Additio III.

* CONCL. III. Licita est occisio Hostium nocentium in ipso conflictu, aut obsessione, aut expugnatione Fortalitii &c. sive bellum illud fuerit defensivum: sive etiam offensivum dummodo justum. Ita communis, fuitque totum id jam fusius declaratum *Tract.* 4. *Dist.* 7. *quæst.* 4. quorsum Lectorem remitto, solumque ex dictis ibidem addo, equidem talem occisionem juxta AA. pariter fieri licitam etiam post conflictum, si vita non fuerit condonata, & id ad vindicandam injuriam ob speciale aliquod atrox crimen morte dignum, & ad aliorum terrorem, sive ad acquirendam, firmandamque Reipublicæ pacem videatur necessarium, aut saltem valde conducens; alias autem jam bello devictos, & captos trucidare fas non est, nec conveniens Christianæ mansuetudini: uti nec hostes occidere veneno, inficiendo puteos farinam, aquas, glandes, &c. quod foret contra Jura belli. Item licitum non est, fæminas, aliasve personas gerendis armis ineptas, si ob defectum annonæ ab urbe obsessa pel-

pellantur, fame enecare, sed debent vel iterum in urbem repelli, si sit spes recipiendi, vel ipsis concedi transitus per castra, dummodo ab his expulsis revera nullum immineat obsidentibus periculum. Similiter non licet captum innocentem parvulum Filium Gubernatoris civitatis velle suspendere, nisi ipse Gubernator statim urbem illam extradat obsidentibus. Ratio est: quia non licet Innocentes, quales forent omnes hi enarrati per se & directe occidere juxta jam dicta. Plura de his vide in Jure Canonico præsentis Auctoris *lib.* 5. *Decret. Tit.* 12. *

15. CONCL. IV. Licita est occisio alterius, quando fit auctoritate publica per Justitiam punitivam ob patrata scelera. Ita communis, & patet tum ex illo *Exod.* 22. *Maleficos non patieris vivere.* tum idem probatur ratione: quia sceleratorum hominum punitio prorsus necessaria est ad vitam hominum politicam, & quietam; alioquin enim scelera invalescerent, & probi præ malitia atque infestationibus impiorum non possent secure vivere.

Additio.

* Quod si Lictores, seu satellites auctoritate publica aliquem malefactorem jussi sint capere, is vero se opponat, ne comprehendatur: ut tunc similis malefactor a satellitibus occidi licite possit Julius Clarus, & Farinacius apud la Croix *loc. cit. num.* 797. sequentes sex requirunt conditiones. 1. Ut crimen sit atrox. 2. Ut

Licto-

Lictores habeant mandatum ob id capiendi malefactorem. 3. Ut capiendus armata manu resistat. 4. Ut capiendus jam sit diffamatus de tali crimine. 5. Ut is alio modo comprehendi nequeat, nisi occidendo eum. 6. Ut timeantur graviora mala, si evaderet. *

16. CONCL. V. Etiam auctoritate privata licitum est occidere iniquum invasorem, & aggressorem ob defensionem vitæ suæ, & integritatem membrorum, quamvis talis aggressor fuerit furiosus, aut plene ebrius; quoniam & hic malum gravissimum infert, & saltem materialiter invasor injustus est: dummodo totum illud fiat cum moderamine inculpatæ tutelæ. Ita rursum communis. Ratio est: quia Jus naturæ permittit, ut vim vi repellas, sicque iniquum aggressorem, qui tibi vitam eripere conatur, prævenias, & occidas, si aliter mortem evadere nequis. Unde c. *Significasti*. 2. *de Homicidio.* dicitur: *Vim vi repellere omnes leges, & omnia Jura permittunt.*

17. Sed mox pro confirmatione secundæ partis Conclusionis ibidem subjungitur: *Tamen id debet fieri non ad sumendam vindictam, sed ad injuriam propulsandam;* hoc est, cum moderamine inculpatæ tutelæ. Porro moderamen inculpatæ tutelæ in homicidio tunc censetur adhiberi, quando quis occidit solum, quia revera in conscientia, & sine dolo ac fraude putat, se non posse evadere, nisi occidat.

18. Hinc infertur, quod si quis cum levi percussione potest se ab aggressore defendere, tunc eum licite occidere non possit. Item, qui

absque

absque gravi dedecore aut alio ſuo incommodo poteſt fugere, vel clamare & implorare auxilium, tenetur ad id. Similiter ſi is, qui te invaſit, jam fugiat, vel deſiſtat nocere, ita ut amplius non ſit metuendus, non tibi licet eum perſequi, & occidere; quia talis occiſio non eſſet amplius in defenſionem vitæ, ſed in vindictam accepti vulneris; niſi forte periculum adeſſet novæ invaſionis, & quod alter regrediens te denuo ſit aggreſſurus. Semper enim ad futurum malum eſt reſpiciendum, ad quod duntaxat vitandum juſta defenſio conceditur, non autem ad præteritum, cujus non eſt defenſio, ſed vindicta.

Additio.

*Cæteroquin per modum juſtæ defenſionis, & ſervatis conditionibus moderaminis inculpatæ tutelæ proxime explicatis licet occidere actualem inſidiatorem etiam præveniendo eundem, nec tenetur quis prius ictum exſpectare alterius, e. g. advertis latronem, vel hoſtem tuum inter dumeta ex inſidiis ſclopetum proxime parantem, ut contra te exoneret; in hoc caſu non teneris exſpectare, usque dum actu fiat exploſio ſclopeti, ſed potes, ubi nulla via ſupereſt fugæ, talem inſidiatorem præveniendo occidere, vel graviter vulnerare, uti recte Sporer *Tract.* 5. *c.* 2. *ſect.* 3. *num.* 150.

19. CONCL. VI. Etiam pro defendenda pudicitia licitum eſt occidere invaſorem, ſeu eum, qui tentat aliquam perſonam violare, ſi

aliud

aliud remedium pudicitiam defendendi non ſuppetat. Ita Leſſius *l.* 2. *c.* 9. *dubit.* 12. & alii. Ratio eſt; quia pudicitia eſt bonum ſummæ æſtimationis, ac pretioſior multis opibus: ſimulque in tali caſu adeſt periculum peccati, ne videlicet perſona violanda ob carnis fragilitatem tandem conſentiat.

20. Verum data Concluſio pariter, uti inſinuatum jam fuit, intelligenda eſt, quando pudicitia, vel etiam integritas carnis aliter defendi non poteſt, nam, quando aliter periculum illud effugere potes, non licet tibi injuſtum aggreſſorem occidere, aut vulnerare, cum non amplius obſervaretur moderamen inculpatæ tutelæ.

21. Num autem, quando fæmina, vel juvenis ſolicitatur, ſive contrectatur, aut oſculum accipit ab aliquo laſcivo, liceat talem poſt ipſum oſculum ſeu tactum percutere, ſeu alapam infligere, exiſtimat Lugo *diſp.* 10. *de Juſt. & Jure ſect.* 10. *n.* 196. non eſſe in hoc ſcrupuloſe agendum, ſed id licite fieri poſſe, imo & aliquando expedire, non ſolis verbis aſperioribus, ſed manibus quoque puritatem animi & conſtantiam graviter oſtendere: etenim id puella facit non tam in vindictam, quam in defenſionem pudicitiæ pro futuro; nam ſi non oſtendat indignationem, credet amaſius, gratum ei hoc eſſe, atque alia vice iterum tentabit ſimilia.

22. CONCL. VII. Etſi Doctores aſſerant, licitum eſſe occidere furem in defenſionem ſuarum facultatum, ſi is ſit fur nocturnus: aut ſi ſit fur diurnus, telo tamen ſe defendat, ut

habe-

habetur *l. Itaque* 4. *ff. Ad Legem Aquiliam* & tenet Covarruvias *in Clem. Si furiosus. part.* 3. §. *un. n.* 6. ac Lessius *loc. cit. dubit.* 11. cum aliis: dummodo ipsæ facultates sint magni momenti, nec sit spes illas aliter recuperandi. Etsi insuper multi affirment Doctores, quos allegat, & sequitur Tannerus *Tom.* 3. *disp.* 4. *quæst.* 8. *n.* 73. fas esse pro defensione honoris aggressorem injustum occidere, si nec aliter defendi, nec facile recuperari læsus honor possit: tamen, ne via patens homicidiis aperiatur, sequentes Propositiones, partim ab Alexandro VII. & partim ab Innocentio XI. damnatæ, merito erunt observandæ, atque omnimodis evitandæ.

23. Hinc sciendum, quod Alexander VII. in speciali Decreto, *die* 24. *Septembris* 1665. emanato, inter alias plures Propositiones, etiam sequentes damnaverit. Prima (in Decreto ordine 17.) sic habet. *Est licitum Religioso, vel Clerico calumniatorem gravia crimina de se, vel sua Religione spargere minantem, occidere, quando alius modus defendendi non suppetit; uti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus, vel ipsi Religioso, vel ejus Religioni, publice & coram gravissimis viris prædicta impingere, nisi occidatur.*

24. Secunda (ordine 18.) *Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam judicem, a quo iniqua certo imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare.*

25. Tertia (ordine 19.) *Non peccat maritus*

occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehensam.

26. Quarta, quæ una cum sequentibus damnata est ab Innocentio Papa XI. in Decreto, 1679. *die* 2. *Martii* edito (estque in Decreto ordine 30.) sic se habet: *Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit: idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, & post impactam alapam, vel ictum fustis fugiat.*

27. Quinta (ordine 31.) *Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei.*

28. Sexta (ordine 32.) *Non solum licitum est defendere defensione occisiva, quæ actu possidemus, sed etiam, ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ nos possessuros speramus.*

29. Septima (ordine 33.) *Licitum est tam hæredi, quam legatario contra injuste impedientem, ne vel hæreditas adeatur, vel legata solvantur, se taliter* (id est, defensione occisiva) *defendere: sicut & jus habenti in Cathedram, vel præbendam, contra eorum possessionem injuste impedientem.*

30. His addi poterit Propositio 13. 14. 15. item 34. & 35. in eodem Decreto Innocentii XI. damnata: sed earum quælibet jam alibi (*b*) refertur. Hæ igitur omnes Propositiones, utpote latam homicidiis portam aperientes, & singulæ ipsarum, tanquam scandalosæ, & in praxi perniciosæ, merito a summa Sede damnatæ sunt, adjuncta gravissima prohibitione, ne defendantur, aut ad praxin deducantur. Proinde nonnulli Libri imposterum caute legendi,

gendi, & si in eisdem hujusmodi occurrerint sententiæ, oportebit ab his cavere.

Additio I.

* Quær. I. Cur liceat occidere aggressorem in Bonis fortunæ, si summa sit suo modo notabilis, & cur non aggressorem per verba injuriosa seu contumeliosa in Bonis famæ ac honoris: cum tamen honor & fama sint Bonum nobilius Bonis fortunæ? Resp. Rationem hujus, ac disparitatem inter utraque Bona esse, quia *inprimis* occisio Infamatoris non esset certum medium conservandi famam; quinimo sæpius eandem magis diminueret, atque talis a prudentibus potius homo nimis vindicativus, & passionatus audiretur. *Secundo.* Quia bona fortunæ semel amissa verisimiliter amplius recuperari nequeunt, uti supponitur: alias enim nec liceret propter eadem raptorem occidere, cum excederetur moderamen inculpatæ tutelæ: econtra vero Bona famæ vel honoris ordinarie recuperari facile possunt, saltem auctoritate Judicis: puta per actionem injuriarum, per actionem ad palinodiam, per retorsionem verbalem &c. *Tertio.* Quia, si talis famæ defensio ordinarie liceret, tenderet in maximam perniciem Reipublicæ, præsertim cum plurimi vel ex superbia, aut invidia aliove malo affectu, vel ex præoccupatione judicii, amore proprio, aut aliis passionibus excæcati, facile sibi fingerent, ab hoc vel illo imminere proximum periculum infamiæ, vel læsionis honoris &c,

Sicque plurima committerentur duella æque, ac homicidia, & consequenter Respublica etiam nobilibus suis civibus, alias ad eam defendendam aptissimis copiose privaretur, prout ante hac misere experta est Gallia. Vide de hoc fusius Auctores in propositiones damnatas scribentes, notanter Cardenam, & Dominicum Viva hic. *

Additio II.

* Porro si quis non solum verbo injurioso (uti fit per contumeliam) aggrederetur alterius honorem, sed simul aliud grave malum reale intentando, quod haud aliter, quam armis averti valeret, posset illud repelli per modum inculpatæ tutelæ etiam apprehendendo gladium & quamvis postea sequatur alterius occisio. Ex quo Cardenas apud la Croix *l.* 3. *p.* 1. *n.* 802. deducit: I. Quod Titius maritus videns adulterum volentem ingredi ad uxorem suam, possit huic opponere gladium, ut deterreatur adulter, & emaneat: quod si vero ex tunc adulter vicissim stringat gladium, viam vi facturus, si Titius nequeat aliter arcere, potest occidere, & in hoc tuetur non solum honorem suum, sed etiam jus Tori, imo & vitam suam, quam stringendo vicissim gladium adulter vult Titio eripere, ut viam sibi paret ad uxorem ejusdem. II. Si Petrus fuste intentet ignominiosam percussionem Paulo, qui sine gravi nota aliter fuga declinare non potest, in eo casu Paulus potest opponere gladium, ut avertat

tat intentatam percussionem graviter ignominiosam. Quodsi Petrus vicissim opponat gladium, jam non tantum aggreditur honorem, sed etiam vitam Pauli; unde Paulus, si aliter non possit, licite vim arcebit, etiam, si aliter fieri nequit, defensione occisiva. Idem dic, si quis præter verba contumeliosa, quibus alterum afficit, pariter tentet ipsi surripere summam notabilem in bonis fortunæ. *

Additio III.

* Quær. II. Quanta debeat esse summa in Bonis fortunæ, ut censeatur notabilis, ob quam liceat raptorem, seu furem servato moderamine inculpatæ tutelæ occidere, aut graviter lædere? Resp. I. Quantitas illa debet esse major, quam quæ sufficeret in ratione furti ad peccatum mortale. Ita Sporer *Tract.* 5. *in V. Præcept. Decalog. cap.* 2. *sect.* 3. *num.* 157. Ratio est; quia regulariter ad peccatum grave furti, præsertim respectu mediocriter divitis sufficit ablatio unius aurei, qui tamen aureus, saltem regulariter loquendo, non sufficeret ad occidendum raptorem etiam servato moderamine inculpatæ tutelæ, cum Propositio contraria superius jam allegata sit damnata ab Innocentio XI. ordine 31. Ex quo infert P. Sporer, pessime egisse custodem vineæ, qui pauperculum uvas aliquas carpentem, cum clamore monitus non mox cessaret, sclopeto trajectum occidit: item alibi pariter peccasse custodem raparum agri, qui puerum rapas ex-

trahentem ſecuri jacta graviſſime læſit in femore cum periculo vitæ.

Reſp. II. In ſpecie, ac in particulari nequit quantitas regula aliqua univerſali definiri, ſed debet conſiderari diverſitas ſtatus, num ſit illuſtris vel plebejus, dives, vel pauper &c. Ita denuo Sporer *loc. cit.* Ratio eſt: quia ablatio reſpectu unius v. g. pauperis poteſt eſſe notabilis, quæ tamen non cenſetur talis reſpectu valde divitis. Cardenas apud la Croix *lib.* 3. *p.* 1. *n.* 808. putat, reſpectu omnium etiam ditiſſimorum cenſeri in præſenti rem magni momenti valorem quadraginta Imperialium. Loquendo autem in ſpecie de pauperibus exiſtimat Sporer cum aliis, reſpectu eorum rem magni eſſe momenti unum alterumve aureum ablatum, ſine quibus difficulter aliquo notabili tempore vitam ſuam ſuſtentarent: nam Propoſitio illa, quæ tenuit licere occidere raptorem ob unius aurei ablationem, propterea ab Innocentio XI. rejecta eſt; quia poſuit, id licere *regulariter*, quod utique falſum eſt, non tamen obſtat Doctrina Patris Sporer, non regulariter, ſed tantummodo in caſu extraordinario reſpectu pauperum loquentis. Quoad vero magis divites admittit Molina *Tom.* 4. *tract.* 3. *diſp.* 16. nec quatuor ducatos ſufficere, ut propter eosdem fur occidi licite poſſit, ſicque mitti in infernum. Porro, an etiam per moderamen inculpatæ tutelæ, & absque peccato alterum occidens non incurrat irregularitatem ex defectu lenitatis, dicetur *Tract.* 13. *diſt.* 3. *n.* 65. & *ſeqq.* *

Additio

Additio IV.

* Quær. III. An liceat raptorem Bonorum fortunæ occidere, non ſolum tunc, quando intentat eadem auferre, ſed etiam, quando talia jam actu abſtulit, & cum his ſeſe fugæ commiſit? Reſp. Affirmative, ſi fur ſit ſub actuali fuga conſtitutus, & talis res, quæ ſit magni momenti, alia via recuperari nequeat. Ita Sporer *Tract.* 5. *c.* 2. *ſect.* 3. *n.* 156. la Croix *l.* 3. *p.* 1. *n.* 810. & apud eundem Card. de Lugo cum communi. Ratio eſt, quia re ipſa talis fugiens, antequam rem in locum tutum ponat, cenſetur continuare actualem aggreſſionem, & ablationem; uti recte advertit Illſung apud la Croix *loc. cit.* Adeoque, ſicut ſub actuali aggreſſione, ita & ſub actuali fuga licebit occidere, ſi alia via recuperandi non ſuperſit: neque cenſetur exerceri vindicta, ſed potius moderamen inculpatæ tutelæ, præſertim, ſi quis talem fugientem clamando, dum tempus adhuc permittit, præmoneat, quod, niſi rem dimittat, ſclopetum v. g. in eum explodat. *

Additio V.

* Dices: ſi quis alteri non ſolum verbalem, ſed etiam realem injuriam v. g. infligendo alapam, aut fuſte percutiendo intulerit, & poſtea aufugerit, talis actu fugiens nequit occidi: ergo etiam actu fugiens occidi non poterit, qui damnum intulit in Bonis fortunæ. Anteced. patet ex propoſitione damnata ab In-

nocentio XI. & superius *n.* 26. relata. Consequentia vero videtur tenere a fortiori; cum talis injuria realis, præsertim Equestri, Nobili, alterive honorato viro illata apprehendatur majus sæpe malum, quam furtum quadraginta imperialium. Resp. neg. consequentiam & paritatem. Disparitas est, *inprimis*; quia alter per ipsam turpem fugam jam se reum videtur fateri, ac ignavum & timidum, sicque læso exinde suus honor redire apud alios. Deinde alia disparitas est; partim, quia occisio, ordinarie loquendo, non est aptum remedium ad acquirendum honorem per alapæ inflictionem, ac fustis percussionem læsum; partim, quia alia ordinarie suppetunt media recuperandi iterum honorem, ac satisfactionem. Unde occisio in simili casu excederet moderamen inculpatæ tutelæ, & videretur potius vindicta, quæ privato homini non licet. Quid autem dicendum foret, si irrecuperabiliter honorem una cum tuo officio deperderes, dicetur quæstione sequenti præsertim de Duello loquendo.*

QUÆSTIO III.

De Homicidiis specialem malitiam continentibus.

SUMMARIUM.

31. *Homicidium simplex, & qualificatum.*
32. *Occisio Parentum, Consanguineorum &c. superaddit specialem malitiam.*
33. *Quid de abortu?*

Et an illum procurans fiat irregularis?
34. *Fœtus, quando animetur?*
35. *Contra procurantes abortum rigida Bulla Sixti V. Moderata tamen per Gregorium XIV. & quomodo?*
36. *Pœnæ procurantium abortum fœtus animati.*
37. *Gemina propositio circa materiam abortus.*
* *Quam difficulter impetretur dispensatio quoad irregularitatem ratione procurati abortus contractam?*
38. *Proditio Patriæ, & machinatio contra Principem est speciale peccatum.*
39. *Homicidium sacrilegum quod?*
40. *Ejus duplex species.*
(c) Ut dictum Tract. 5. dist. 3. n. 12.
41. *Homicidium quandoque aggravatur ex modo occidendi.*
(*d*) De hoc Tract. 12. dist. 2. n. 36. 37. & 39.
(*e*) Vide Tract. 3. dist. 1. n. 41. & seqq.
42. *Duellum quid, & quam graviter prohibitum?*
** *Et quænam ad illud requirantur conditiones? Addit. I.*
** *Referuntur propositiones damnatæ de duello. Addit. II.*
** *Non licet acceptare duellum ex motivo tuendi honorem, & famam, aut propulsandi contumeliam illatam, aut evadendi notam timiditatis. Addit. III.*
** *Nec ad servandas una cum honore opes vel officium, quo se, & suos sustentat. Addit. IV.*

 ** *Imo*

** *Imo honoris tuendi, vel ignominiæ vitandæ gratia neque simulatum, & sine periculo vulneris, aut necis licet inire duellum. Addit. V.*

** *Referuntur pœnæ ab Ecclesia in duellum decretæ. Addit. VI.*

** *De Occisione sui ipsius, vulgo Suicida.*

31. ADVERTENDUM, quod Homicidium generatim aliud sit simplex, aliud qualificatum. Hujus posterioris generis est occisio parentum, aut personarum propinquarum, & vulgo *Parricidium* appellatur. Item Homicidium sacrilegum, proditorium, & si quod est specialem malitiæ qualitatem sive circumstantiam includens, quæ non reperitur in simplici homicidio. His prænotatis, sit

32. CONCL. I. Homicidium, quo occiditur aliqua persona sanguinis cognatione, vel affinitate conjuncta, superaddit specialem malitiam in Confessione explicandam: ut si quis occidat aliquem ex suis parentibus, vel fratrem, sororem, nepotem, aut alium cognatum, vel affinem. Ita certa, & communis. Hujusmodi enim Homicidia sunt Parricidia, & specie distincta ab aliis homicidiis: quia sunt non solum contra Justitiam Proximis conservandam, sed etiam contra Pietatem, qua honorare debemus Parentes (& suo modo præ cæteris) personas nobis carnis propinquitate, vel affinitate conjunctas.

33. Huc accedit, si Parens deliberate abortum fœtus animati procurat: nam non solum

sim-

simplex Homicidium, sed & Parricidium committit, ut notant communiter Doctores. Quod si vero quis malitiose impediat, ne fœtus humanus concipiatur, aut per pocula, aliosve illicitos modos, fœtus necdum animati abortum procuret, peccat is quidem graviter, & mortaliter, non tamen vere Homicidium, sed quasi Homicidium committit; *Arg. c. Quod vero &c. Moyses* 32. *quæst.* 2. junct. c. *Si aliquis. De Homicidio*, ubi de tali dicitur, *quod ut homicida teneatur.* Hinc licet procurans abortum fœtus animati fiat irregularis, cum sit vere & proprie Homicida; secus tamen est dicendum, si fœtus necdum fuit animatus *text. clar. c. Sicut ex litterarum. De Homicidio.*

34. Cæterum animatio fœtus post organizationem embryonis solet in masculis accidere die 32. a conceptione, & aliquando citius, vel tardius: in fæminis die 42. & aliquando citius, aut tardius, prout post Hypocratem notat Lessius *l.* 2. *De Just. & Jure c.* 9. *num.* 65. & Lugo *disp.* 10. *sect.* 6. *num.* 133. Fatendum tamen, quod non pauci post Glossam *Clem. un.* v. *Simul unitas. De Summa Trinit.* arbitrentur, animationem masculi 40. & fæminæ 80. die a conceptione fieri, econtra vero nonnulli, atque inter eos quidam præclari Medici asserant, animam rationalem ordinarie statim infundi circa septimum a conceptione diem, quæ proinde, ut Temistius *in* 1. *de Ani. c.* 22. loquitur, *ipsa sibi efformat, & præparat domicilium: non efformatum ante & præparatum subit.* Verum, quidquid sit de hoc, priorem sententiam Glos-

sæ utpote benigniorem, & communi persuasioni conformem, Forum etiam externum sequi solet quoad pœnam homicidii ordinariam.

35. His adde cum Barbosa *part. 3. de Off. & Pot. Episc. alleg. 51. num. 136. & seqq.* quod contra procurantes abortum, consultantes, & quocunque modo consentientes Sixtus V. Anno 1588. ediderit rigidam Bullam, quæ incipit: *Effrænatam*, ac refertur *Tom. 2. Bullarii Romani Constit. 87. ipsius.* Eam tamen moderatus est Gregorius XIV. in Bulla, *Sedes Apostolica* 1591. edita (& habetur *tom. 2. Bullarii Romani Constit. 8. dicti Pont.*) ubi hic pœnas procurantium abortum fœtus inanimati, vel præbentium mulieri venena sterilitatis reduxit ad terminos Juris communis, juxta quod tales puniendi sunt ut homicidæ. *c. Si aliquis, de Homicidio*: non tamen fiunt irregulares. *c. Sicut ex litterarum. eod.* Pœnas vero eorum, qui abortum fœtus animati procurant, eatenus moderatus est, ut a peccato, & excommunicatione, quam juxta Bullam Sixtinam tales incurrunt Summo Pontifici reservatam, quilibet Confessarius, ad hos casus per Ordinarium loci specialiter deputatus absolvere possit.

36. Sequitur proinde, quod procurans abortum fœtus animati defacto præter contractam exinde irregularitatem fiat excommunicatus, quamvis hæc excommunicatio non amplius sit reservata Papæ, ut dictum. Deinde sequitur, quod non sint sublatæ aliæ pœnæ in cit. Bulla Sixti V. contra procurantes abortum constitu-

tæ:

tæ: uti sunt pœnæ in utroque Jure homicidis constitutæ, ac, si tales fuerint Clerici, cujusvis Privilegii Clericalis, Dignitatis, Beneficiique Ecclesiastici privatio, atque inhabilitas ad talia imposterum consequenda, item pœna Degradationis, ac traditionis Curiæ sæculari &c. Nam de hisce pœnis, earumque moderamine nihil disposuit Gregorius XIV. & consequenter eas in suo vigore reliquit, prout amplius patet ex citatis Bullis, ac Barbosa ibidem.

37. Insuper cavenda erit, quantum ad Propositum, duplex Propositio, novissime ab Innocentio XI. condemnata, quarum prior, ordine 34. latam procurationi abortus viam aperuit, docendo: *Licet procurare abortum ante animationem fœtus, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur.* Altera, ordine 35. & malitiam prioris amplius extendens, ita sonat: *Videtur probabile, omnem fœtum, quamdiu in utero est, carere anima rationali, & tunc primum incipere eandem habere, cum paritur, ac consequenter dicendum erit, in nullo abortu homicidium committi.* Et hæc quidem Propositio manifeste refellitur ex S. Scriptura; nam legitur *Jeremiæ c.* 1. *Antequam exires de vulva, sanctificavi te.* Et *Lucæ* 1. *Spiritu Sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ.* Et *Gen.* 25. *Dedit Dominus conceptum Rebeccæ, sed collidebantur in utero ejus parvuli.* Talia quippe, ac præsertim sanctificatio, non possunt convenire, nisi enti animato, ac supposito rationali. Prior vero Propositio merito reprobatur: quia abortus, etiam fœtus inanimati, est gravius peccatum pollu-

tione

tione, cum procuratio abortus opponatur proximius generationi: atqui non licet procurare pollutionem, etiam ad vitandam mortem; ergo multo minus abortum.

Additio.

* Cæteroquin tum ex dictis superioribus, tum ex Jure Canonico *l.* 5. *Decret. tit.* 10. *num.* 25. inferes, quam infelices sint præsertim Clerici abortum fœtus animati, effectu desuper secuto, directe vel indirecte procurantes, vel consilium seu auxilium ad eundem de industria præbentes, sive sint *curati*, sive *simplices*, sive Beneficium habeant, sive non: si enim nullum pro illo tempore Beneficium adhuc habeant, etiam tale acquirere licite nequeunt, nisi dispensentur a Papa, quamvis delictum tale sit occultum. Si vero Beneficium habent, illud quidem ante sententiam dimittere non tenentur per se, attamen ante sententiam, & licet delictum sit occultum, sunt ipso facto irregulares, consequenter præter alios irregularitatis effectus non amplius possunt, si citra infamiam abstinere valeant, juxta dicta *Tr.* 2. *D.* 2. *q.* 3. *num.* 28. celebrare Missas, quas tamen plurima Beneficia requirunt, consequenter vel ex hoc capite tenentur, quantum sine gravi diffamatione possunt, dimittere Beneficium, cujus obligationi nequeunt satisfacere, nisi dispensentur a Papa, quod difficillime & non nisi urgentissimis de causis fieri solet. Unum saltem consolatorium pro talibus additur in jure Canon. *l.* 5. *Decret. Tit.* 12. *num.* 25. Quod nempe hi

Beneficio actu poſſeſſo ſaltem tunc ulterius frui licite valeant, ſi illud præter recitationem Horarum non requirat exercitium perſonale alicujus Ordinis Sacri.*

38. CONCL. II. Paricidalibus Homicidiis addi poteſt Proditio Patriæ, aut ſi ei vis inferatur: item machinatio contra Regem, ſive Principem Patriæ. Hæc enim ſunt ſpecialia peccata contra Pietatem erga Patriam, ac in Jure reputantur crimina læſæ Majeſtatis, & graviſſimis pœnis merito ſubjiciuntur.

39. CONCL. III. Datur ulterius homicidium, & ſacrilega percuſſio, qua peccatur contra ſpecialem virtutem Religionis, per quam debemus honorem, & reverentiam perſonis, locis, aliisque rebus DEO ſacris. Ita communis.

40. Porro hujusmodi Homicidium, & percuſſio ſacrilega habet duas ſpecies. Una eſt, qua occiditur, vel percutitur injurioſe aliqua perſona Eccleſiaſtica, id eſt, Clericus, vel Religioſus: & tales Clericorum percuſſores ipſo facto incurrunt excommunicationem latam *can. Si quis ſuadente*, 17. *quæſt*. 4. Altera Homicidii ſacrilegi ſpecies eſt, qua occiditur, vel percutitur quis usque ad ſanguinis effuſionem in loco ſacro; violatur enim tunc locus ſacer, & conſequenter committitur Sacrilegium. (c)

41. CONCL. IV. Inſuper aggravatur Homicidium voluntarium ex modo occidendi: ut ſi quis occidat Proximum proditorie (hoc eſt, vel ſub ſpecie amicitiæ, vel ſaltem ſecu-

rum,

rum, nihilque mali prævidentem, v. g. veneno, a tergo, de nocte, vel per insidias &c.) aut si per Assassinium Homicidium fiat, dum quis data pecunia conducit occisorem, aut illa accepta conductus occidit. Et quidem hujusmodi circumstantiam esse in Confessione explicandam, censet Azorius *part.* 3. *lib.* 2. *cap.* 18. § *fin.* eo quod specialem deformitatem contineat, quia adimit alteri jus naturale sese defendendi: unde utrumque, scilicet tam Homicidium proditorium, quam Assassinium non gaudet Immunitate Ecclesiastica, (*d*) atque alias a Legibus gravissime punitur. Verum Mastrius *disp.* 11. *Theol. Moral. num.* 119. arbitratur, pœnas statutas contra Homicidium qualificatum v. g. proditorium, non ostendere differentiam specificam a non qualificato: nam distinctio specifica peccatorum desumitur per oppositionem ad diversas specie virtutes, vel rectitudines. (*e*)

42. Quæres I. Quid censendum sit de Duello? Resp. *Duellum* (quod alio nomine, a Græcis derivato, *Monomachia* dicitur) est pugna singularis ex condicto. Et hoc quidem, si fiat privata auctoritate, Jure tum Civili, tum Canonico sub gravissimis pænis prohibetur. Sic, ut aliæ plures Duellantium pœnæ taceantur, in Concilio Trident. *Sess.* 25. *cap.* 19. *de Reform.* pœna excommunicationis, ac omnium bonorum suorum proscriptionis, perpetuæque infamiæ decreta est in committentes Duellum, eorumque Patrinos: simulque statuitur, ut, si in ipso conflictu decesserint, perpetuo ca-

reant

reant Ecclesiastica Sepultura, addita etiam pœna excommunicationis in spectatores, si nimirum hi sint tales ex proposito, & data opera: item in dantes consilium in causa Duelli, ipsorumque locorum Dominos, qui locum ad Monomachiam in terris suis inter Christianos concesserint. Ratio tam rigidæ Constitutionis ibidem additur: quia *detestabilis duellorum usus fabricante diabolo est introductus, ut cruenta corporum morte animarum etiam perniciem lucretur.* Siquidem in actuali Duello decedentes recta in infernum descendunt, cum moriantur in statu actualis peccati mortalis, de quo vix habent spatium pœnitendi.

Additio I.

** Pro notione Duelli melius intelligenda hæc notes. Primo Duellum, non est pugna singularis duorum, qualiscunque, qualem interdum committunt fœminæ, in capillos mutuo involantes, aut viri pugnis inter se decertantes, sed est pugna *cruenta* facta ad inferenda gravia vulnera, mutilationem, aut ipsam mortem. Secundo debet fieri ex condicto, vel ex pacto prævio, quo utrinque duellum deliberate acceptatur. Hinc juxta communem non sunt duella, sed meræ rixæ, dum aliqui absque prævia condictione, vel conventione statim ex subita exurgente ira arma stringunt, & pugnant: dum inimici in via fortuito occurrentes exertis gladiis decertant: dum unus alterum rei hujus nesci-

um

um quærit, aut ejus transitum explorat, ac cum transeunte in continenti congreditur. In his enim omnibus deficit condictum, & conventio. Tertio debet etiam condici, & designari prævie certus locus, & tempus, adeo, ut si locus solus, & non tempus, vel hoc, & non ille condicatur, duellum proprie non sit. Ita enim Gregorius XIII. Constit. *ad tollendum* anno 1582. edita, eos duelli reos statuit, qui *ex condicto statuto tempore, & in eo convento* monomachiam commiserint. Non censentur autem locum & tempus designasse, quando rixantes in loco angusto, Sacro, aut ad pugnandum inepto, dicunt: *Exeamus hinc*, & egressi statim pugnant. Aliud esset, si egredientes dicerent: *Eamus ad locum talem*: quia tunc designatur explicite locus, & *implicite*, ac æquivalenter (quod sufficit) determinatur tempus, videlicet præsens, de quo tamen inferius. Ita Noster Henno *Tract. in Decal. Disp.* 5. *q.* 5. *Concl.* 1. subjungens, nec duelli reum in ordine ad pœnas incurrendas reputandum esse, qui postquam ad alterum id acceptantem dixerat: *Quandocunque reperero te in loco apto rem armis decidemus*: postea data occasione cum illo altero ipso facto certamen init: hic enim nec locus, nec tempus fuere definita. Idem asseritur de illis, qui repente ira exardescentes domum currunt arma sumpturi, & dein proximo, quo conveniunt, loco pugnam aggrediuntur, dummodo prius de loco nihil fuerint locuti: unde ille probabilius a duello haud excusabitur, qui dicit: *mane hic: sumptis armis*

statim

ſtatim redibo &c. quia tali in caſu locus per particulam *hic*, & tempus per reditum alterius determinantur. Videtur tamen huic, ſicut & alteri ex P. Henno ſuperius relato caſui contradicere Noſter Felix Poteſtas *in Exam. Confeſſar. Tom.* 1. *P.* 2. *n.* 2135. pronuncians: *Non incurrit pœnas duelli, qui in rixa & calore iracundiæ inimicum ad duellum invitat, & ſtatim ad locum aptum accedentes ſimul pugnant. Clericatus cap.* 149. *n.* 6. *& Sanchez Lib.* 2. *dec. cap.* 39. *num.* 8. *cum aliis; quia non pugnant præmeditate, & ex prævia conventione, ſed ex ſubito calore iracundiæ; adeoque non ex condicto. Sanchez cit. addit, tunc fieri ex iracundiæ calore, quando inter invitationem, & acceſſum ad pugnam nullus actus medius interceſſit.* Duellum eſt duplex: alterum *ſolemne*, in quo interveniunt certæ ceremoniæ, ut provocatio per miſſam chartam, electio Patrinorum, ac teſtium, conceſſio loci ſeu *Campi franci*: alterum *non ſolemne*, quod præter definitionem loci & temporis alias ſolemnitates non habet. * *

Additio II.

* * De Duello pleniſſimam Zelo Apoſtolico Conſtitutionem, cujus initium eſt: *Deteſtabilem*: edidit feliciſſime regnans SS. Pontifex BENEDICTUS XIV. quam totam primo Tomulo præſentis Theologiæ moralis præpoſui. Ex qua modo reſumo iſta: „ Exſtiterunt (ita „ loquitur alte dictus) quam proxime recen„ tiores alii, qui etſi Duella, vel odii, vel vindi-

„ vindictæ, vel honoris tuendi caufa, vel le-
„ vioris momenti res fortunasque fervandi,
„ fateantur illicita; aliis tamen in circumftan-
„ tiis, & cafibus, vel amittendi Officii, & fu-
„ ftentationis, vel denegatæ fibi a Magiftratu
„ Juftitiæ, defenfionis innoxiæ titulo, ea lice-
„ re pronuntiant. Laxas, & periculi plenas
„ opiniones hujusmodi, ex vulgatis eorum
„ Libris ad nos delatas, ubi primum accepi-
„ mus. earum examen nonnullis ex Venera-
„ bilibus Fratribus Noftris S. R. E. Cardinali-
„ bus, & quibusdam Dilectis Filiis Sacræ
„ Theologiæ Magiftris fpecialiter ad id per
„ Nos deputatis, commifimus; qui re mature
„ difcuffa, latis coram Nobis tum voce, tum
„ fcripto fuffragiis infra fcriptas Propofitio-
„ nes cenfura, & profcriptione dignas exifti-
„ marunt.

PRIMA PROPOSITIO:

„ Vir militaris, qui, nifi offerat, vel acce-
„ ptet duellum, tanquam formidolofus, timi-
„ dus, abjectus, & ad Officia Militaria ineptus
„ haberetur, indeque Officio, quo fe fuosque
„ fuftentat, privaretur, vel promotionis,
„ alias fibi debitæ, ac promeritæ fpe perpetuo
„ carere deberet, culpa & pœna vacaret,
„ five offerat, five acceptet, Duellum.

II.

„ Excufari poffunt etiam honoris tuendi,
„ vel humanæ vilipenfionis vitandæ gratia,
Duel-

„ Duellum acceptantes, vel ad illud provo-
„ cantes, quando certo sciunt pugnam non
„ esse secuturam, utpote ab aliis impedien-
„ dam.

III.

„ Non incurrit Ecclesiasticas pœnas ab Ec-
„ clesia contra duellantes latas, Dux, vel Of-
„ ficialis Militiæ, acceptans duellum, ex gra-
„ vi metu amissionis famæ, & officii.

IV.

„ Licitum est, in statu hominis naturali,
„ acceptare, & offerre duellum, ad conser-
„ vandas cum honore fortunas, quando alio
„ remedio earum jactura propulsari nequit.

V.

„ Asserta licentia pro statu naturali, appli-
„ cari etiam potest statui Civitatis male ordi-
„ natæ, in qua nimirum, vel negligentia, vel
„ malitia Magistratus, justitia aperte denega-
„ tur.„ Hucusque Laudatissimus, ac Sapien-
tissimus Pontifex damnans (ut ex sequentibus
patet) recitatas propositiones tanquam *falsas*,
scandalosas, ac *perniciosas*. **

Additio III.

** Ex his & aliis per Alexandrum VII. ac
Innoc. XI. confixis Thesibus Inferes 1. Non
licere provocare ad duellum, nec illud acce-
ptare ex motivo tuendi honorem & famam,

 aut

aut propulſandi contumeliam illatam, aut evadendi notam Timiditatis alias incurrendam. Ita nunc communiſſima ac certa ſententia. Ratio eſt 1. quia contrariam opinionem expreſſe rejecit Clem. VIII. in Conſtit. *Illius vices* §. 6. ubi Duella damnat ineunda *ſub prætextu proprii vel alieni honoris & famæ tuendi, aut lædendi, ſive ad illatæ propulſatæve contumeliæ aut injuriæ probationem, ſeu tollendam illius ſuſpicionem &c.* 2. Id ſequitur ex propoſitione 2da proſcripta, ad minus ut ſcandaloſa ab Alexandro VII. *Vir Equeſtris ad duellum provocatus poteſt illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.* 3. Medium tam barbarum ac crudele non eſt aptum ad tuendum vel reparandum, ſed potius perdendum honorem: eſt enim actus ſummæ ſtultitiæ, quo ſalus utriusque pugnantis tam corporalis, quam ſpiritualis manifeſto periculo exponitur, propria ac privata & plene deliberata attentatione, atque ex condicto: eſt ſimul graviſſima injuria primo in Deum, cui ſoli convenit Dominium in vitam & membra hominis; dein in Rempublicam humanam, cui Civis eripitur, vel inique læditur: ac denique in Magiſtratus, & Principes, quorum jus vindicandi injurias, ſatisfactionem præſtandi læſo &c. proterve uſurpant, ordinem judiciorum evertunt, Leges Duellum graviſſime prohibentes contemnunt &c. quid ergo famæ, quid honoris afferet tanta, tamque ſtolida malitia? Præterea monomachus aut vincet, aut vincetur? Succumbenti per ſe adhæret dedecus. Imo ſi in conflictu decedit, privatur ſepul-

tura

tura Ecclesiastica, relicta de se existimatione, quod æterni supplicii probro sit subjectus, quæ famam certe non augent, sed abolent penitus. Si vicerit, alterumque occiderit, reus duelli & homicidii ceu infamis in manus carnificis incidet, ni relicto officio, patria &c. turpi fuga sibi consulat. Adde, per hoc, quod alterum occidas, aut vulneres, nemini te persuasurum, falsum esse crimen, quod interfectus tibi objecit. Quod si famam tuam defendere cupis, ita te moribus & vita geras, ne alii fidem habeant, mala de te dicendi. 4. Modus hic defensionis per duellum non servaret moderamen inculpatæ tutelæ: Nam ut modus occisivus, vel talis, qui habet adjunctum periculum occisionis possit assumi, duo requiruntur, ut ait Viva in propositionem 22. ab Alexandro VII. reprobatam: primum est, ut evidenter grave damnum inferatur: secundum est, ut certo ac evidenter aliter damnum istud nequeat impediri, vel reparari. Jam vero non est certum, quod per calumniam grave damnum honoris & famæ quis patiatur, cum cordati & prudentes viri (imprudentum judicia non sunt curanda) tali calumniatori raro fidem adhibeant, & adeo calumnia suum auctorem maculet. Nec est certum, quod aliter gravis infamia non possit evitari, nimirum implorata Judicis auctoritate, qui judicet de injuria, quin ad cruentam purgationem, de se inutilem progredi sit necesse. Etiam in statu militari injuria affecti sua remedia inveniunt apud competentes Judices experientia teste. Pessime proin, & in-

eptiſſime quis conaretur, per crudele medium monomachiæ ſuam famam contra calumnias tueri. Verum pro dilucidatione adductorum.

Dices I Provocatus ad Duellum per recuſationem illius, incurrit ſaltem notam timiditatis, ℞. finge ergo 1. te incurrere revera notam timiditatis, quid deinde? hæc nota tantum malum non eſt, ut ei tollendo medium atrociſſimum monomachiæ adhibere liceat. Eſt viri fortis hanc notam, & ſiniſtrum quorumdam hominum judicium, æquo animo ferre, & contemptum contemnere. 2 Notam hanc non incurrit revera apud prudentes, & cordatos, ſed potius his eſſet ſtolidus, ſi Duellum acceptaret contra Divina, humanaque mandata, ac ipſam legem naturalem. Solum a paucis idiotis, quibus cor non ſapit, ut loquitur Cajetanus, & qui vani nominis umbram ſequuntur, notaretur timiditatis: ſed horum ſtupida judicia ridenda ſunt. 3. Exiſtimat P. Viva *in Propoſit.* 2. *Alexand. VII. num.* 5. poſſe magno cum honore monomachiam detrectari etiam a Viro Equeſtri, ſi provocanti reſpondeat, ſe in medium more conſueto proditurum, ac paratum eſſe contra injuſtam aggreſſionem non fuga, ſed juſta defenſione ſe tueri, & a defenſione deſtiturum, ubi alter oppugnare ceſſat. Neque contra iſtam reſponſionem militat conſtitutio Religionis militaris S. Jacobi approbatæ ab Alexand. III. & aliis SS. Pontificibus, vi cujus Candidatus repellitur, qui duellum, ad quod fuit provocatus, recuſavit. Hæc, in-

quam, Conſtitutio non obſtat: quia virtute illius tantum repellitur, qui duellum non acceptat ex mera puſillanimitate & timore: admittitur vero ille, qui detrectat certamen illud ſingulare ideo, ne DEI, & Principum mandata violet, ac contra naturæ legem vitam ſuam prodigat. Ita Salmanticenſes *tom.* 5. *Curſus Theol Moral. Tract.* 25. *de Præcep. Decal. Punct.* 7. *n.* 165. & ſubdunt: *Si vero verba dictæ Legis aliud alicui ſonare videantur, emendanda ſunt: ſunt enim reprobata a Concilio Tridentino & Alexand. VII. qui poſt præfatas Conſtitutiones relata Decreta ediderunt.*

Dices 2. *Fama & vita pari paſſu ambulant*, ſed pro vita tuenda, ſi aliter defendi non poſſit, licet inire duellum: ergo. ℞. 1. N. min. ut dicetur inferius Illat 2. ℞ 2. D. Maj. in aliquibus, & ſervata debita proportione c. M. in omnibus n. Maj. Primo verum non eſt, quod bonum Vitæ non ſit præferendum bono famæ: Et ſi hoc etiam permitteretur, attamen ad propoſitum non eſt paritas facienda. 1. Vita unius cæde alterius defendi poteſt, & occiſio alterius medium unicum eſt ad tuendam propriam vitam, ubi illa licet: aſt fama & honor duello, vel nece alterius defendi non poteſt, ut ex dictis ſequitur: atque adeo duellum, & occiſio alterius hic eſt medium ineptum, ibi eſt aptum. 2. Malum mortis, quod ſtricto enſe minatur invaſor, eſt evidens, & ſimul medium defendendi non eſt aliud ſuper, quam occiſio invaſoris: aſt non eſt evidens malum,

 quod

quod conatur inferre calumniator, ut iterum ex præmissis patet. 3. Vita semel ablata recuperari nequit, fama semel vere, vel apparenter ablata, denuo restitui potest judicis interventu, vel alia via, quam monomachia.

Dices 3. Potest facile contingere, ut Judex in civitate male ordinata querelam de injuria illata non audiat, vel alias non suppetat modus alius evadendi infamiam, quam per duellum cum diffamatore initum. ℞. Dato hoc casu, non concesso, cum metaphysicus videatur; permisso igitur hoc, non tamen licet tunc duellum; quia facile homines ex passione hallucinantur, & sibi persuadere possunt, damnum grave esse illatum, & illud aliter, quam duello declinari haud posse. Unde (ita loquitur Viva laudatus) *debuit absolute a natura tale medium ad vitandam calumniam prohiberi, eo quod majus esset damnum in republica ex frequentibus cædibus, quæ haberentur, quam bonum, quod inde sequeretur: & quia bonum publicum prævalere debet privato, ideo toleranda potius in aliquo casu aliqua dehonoratio, quam permittenda ista defensio occisiva.* Plura huc pertinentia in statim ponenda illatione afferentur. **.

Additio IV.

** Inferes 2. Non licere acceptare, nec offere Duellum ad servandas una cum honore opes, vel officium, quo se & suos quis sustentat. Henno *Theol. Dogmat. tom.* 1. *Tract.*

in

in Decalog. Disp. 5. *Concl.* 3. *Salmanticenses priore addit. citati n.* 164. Hæc illatio omnino vera est ob contrariam opinionem nuper a SS. D. N. BENEDICTO XIV. damnatam propositione prima sic habente: *Vir militaris, qui nisi offerat, vel acceptet duellum, tanquam formidolosus, timidus, abjectus, & ad officia Militaria ineptus, haberetur, indeque Officio, quo se suosque sustentat, privaretur, vel promotionis, alias sibi debitæ, ac promeritæ, spe carere perpetuo deberet, culpa & pœna vacaret, sive offerat, sive acceptet Duellum.* Ratio est: quia opposita & confixa doctrina aperiret latam januam Officialibus præcipue militiæ, imo & nobilibus in aulis Principum degentibus ad omnia duella acceptanda, cum sibi (nimirum juxta corruptum mundi judicium) persuasum habeant, quod si non acceptent, fœdentur in honore, & timidi credantur, indeque officiis suis, quibus se & suos sustentant, exspoliandi, & ad vacantia ut inepti sint perpetuo rejiciendi: atque hac de causa non multum dubitarent etiam offerre duellum illi, a quo injuria sunt lacessiti, ut sic sua opinione honorem læsum repararent, & notam timiditatis, & officii privationem evaderent. Eam ob rem doctrina illa contraria juste ut scandalosa, & perniciosa est confixa.

2. Defensio isthæc cruenta per duellum est immoderata, seu non servat moderamen inculpatæ tutelæ: ergo ipso jure naturæ est illicita: nam lumen naturæ exigit, tam duram, societati humanæ tam repugnantem Defensionem, qua propria & aliena vita manifesto peri-

culo exponitur, esse usurpandam cum moderamine maximo; si tamen aliquando usurpanda sit. ant. prob. tum quia duellum non manet intra limites Defensionis, cum tam provocans ad illud, quam acceptans sint invasores, & aggressores, cum uterque privata auctoritate directe ac deliberate intendat occidere: tum quia alia mitiora adsunt media reparandi honorem læsum, & impediendi damnum in officio, & bonis fortunæ inde forte imminens. Do verba Clarissimi P. Placidi Bœckn *L. 5. Decret. t. 14. n. 7.* ubi ita loquitur: *Indubitatum tenemus, casum ejusmodi, quo ob defectum alterius medii usus hujus sententiæ* (nempe contrariæ, modo condemnatæ a SS. Pontifice) *liceat posterioribus saltem sæculis, quibus vis omnis privata in Germania interdicta est, vix adhuc fuisse datum, nec unquam facile deinceps dandum; ideoque memoratam sententiam vix in praxin redigi posse. Siquidem dum communi omnium Imperii Statuum consensione omnes violentiæ, ac nominatim duella sunt prohibita, certe Imperii Status, modo implorati, hujusque propriæ sanctionis, quam sine læsione honoris sui ipsi neglectim habere haud possunt, admoniti fuerint, obligationi suæ non deerunt. Sed esto, rem ab eis dissimulari, confugium ad supremum Imperii Monarcham patet; de cujus Majestate citra summam temeritatem ac sacrilegium nemo asseruerit, quod nolit repellendo tanto flagitio, cujus extirpationi severissima illa Imperialis constitutio lata est, sua authoritate intervenire. Si difficilem dicas accessum; prudenter id credi nequit simili in negotio, præ-*

sertim

sertim quando implorans vir illustris est: erit saltem, qui supplicem tuum libellum offerat; ac, si nullum repereris, Diœceseos Ordinarium require, efficiet hic, ut preces tuæ ad competentem locum perveniant; ipse Pontifex, si ad eum recurreris, pro paterna sua vigilantia ac sollicitudine id curabit. Hæc media si modo tentaveris, moraliter erit certum, ita tibi consulendum fore, ut nec honorem, nec officium deperdas, nec a quoquam propterea sine gravi pœna tibi possit illudi. Ita Clarissimus Bœckn.

Profecto non facile credendum est, defuturum remedium hoc in puncto ei, qui efficaciter fugit duellum & qualemcunque contemptum imprudentum ex detrectatione monomachiæ remanentem forti vult animo perferre. Cum vero dedecus istud, quod recusato duello timetur, plerumque nimis, quam oportet, vellicet mentem, inde, ut opinor, non raro accidere solet, ut similis dedecoris, quod tantum in depravato hominum, quibus cor non sapit, judicio fundamentum futile habet, impatientes hallucinari incipiant, & sibi fingant, cum honore etiam periclitari fortunas, officium, ac ab hoc dependentem statui suo necessariam sustentationem, ac ideo etiam sibi licere duellum ac defensionem illam cruentam Juri naturali, Divino, & Humano adeo adversantem.

Ast fingamus particulari in casu tentanti omnia denegari ubique justitiam, ita, ut si honorem ablatum repetere, & officium ad suam & suorum sustentationem necessarium conserva-

re

re velit, solo id duello consequi possit; quid hoc rerum in articulo consilii? Ajo, abstinendum esse a Duello, etiam talibus in circumstantiis illicito. Id enim clare fluit ex Thesibus quarta & quinta nuper a Moderno Universæ Ecclesiæ Pastore damnatis: quæ ita sonant: 4ta: *Licitum est, in statu hominis naturali, acceptare, & offerre duellum, ad conservandas cum honore fortunas, quando alio remedio earum jactura propulsari nequit.* 5ta: *asserta licentia pro statu naturali applicari etiam potest statui Civitatis male ordinatæ, in qua nimirum, vel negligentia, vel malitia Magistratus, justitia aperte denegatur.* Ratio est: quia duellum auctoritate privata susceptum est jure naturæ: illicitum: ergo neque propter damnum licet gravissimum in bonis fortunæ, officii, sustentationis statui necessariæ fit licitum. Sicut pollutio, vel Idololatria jure naturæ illicita non fit licita, quia alioquin, si eam vites, exspoliatio bonorum, & alia maxima te damna certo manent. Proinde si tale damnum non est impedibile, est plane per accidens, & casui fortuito, ac infortunio adscribendum, æque, ac si fulmen de cœlo lapsum omnem tuam consumeret substantiam, ac te ad extremam pauperiem redigeret. Neque enim natura ob damnum unius particularis hominis rarissime secuturum debuit admittere defensionem & aggressionem tam immoderatam, societati humanæ adeo noxiam, quæ ansam hallucinandi, ac plures cædes patrandi præberet, cum quilibet vir militaris, vel nobilis offensus posset sibi persua-

ſuadere, cum honore læſo periclitari officium &c. & ita ſibi non eſſe interdictam monomachiam &c.

Confirmatur per propoſitionem 18. ab Alexand. VII rejectam: *Licet interficere falſum accuſatorem, falſos teſtes, ac etiam Judicem, a quo iniqua certo imminet ſententia, ſi alia via non poteſt innocens damnum vitare.* Juxta quam certum potius damnum tolerandum, quam medium adeo durum, nempe cædes Judicis, teſtis &c. licet inique agentium ſit uſurpandum. Etenim ſi ſemel in aliquo caſu liceret talis defenſio, anſam præberet aliis pluribus cædibus, cum ex paſſione facile quivis ſibi ſuadere Poſſet, Judicem ſibi eſſe infenſum, vel a contraria parte corruptum, & contra ſe injuſtam pronuntiaturum ſententiam &c. ergo etiam in hic agitato caſu Duelli potius certum damnum officii &c. eſt tolerandum, quam tam dura defenſio, quæ ſimul eſt aggreſſio, privata auctoritate aſſumenda; quia & hæc ſemel licita panderet januam pluribus malis. Itaque in ſimilibus licentiis Reipublicæ humanæ periculoſis advertendum eſt, quod lex naturæ prohibens fundetur non tam in cavendo damno actuali, quod privatis, vel bono publico ex tali aſſerta vel permiſſa licentia oritur, quam in ipſo præcavendo communi periculo damni imminentis ſocietati humanæ ex tali licentia nimiis exceſſibus obnoxia, ac nimis Periculoſa: ergo quamvis talis lex per accidens in damnum privati hominis cederet, tamen adhuc obligaret ob bonum commune per ſe intentum

& promovendum per præcavendum periculum commune. Propter ejusmodi periculum commune fornicatio jure naturæ est & manet illicita, etiam pro casu, in quo aliquis putaret, bonam prolis educationem non esse defuturam; quia, etsi in particulari casu educationi isti prospectum sit, commune tamen periculum manet, præsertim, quia semel asserta hac licentia, quivis æstu libidinis percitus sibi fingere posset bonæ educationi esse prospiciendum, & sic luxuriæ habenæ laxarentur ubique.

Dices 1. Licet contra aggressorem bonorum fortunæ magni valoris se defendere defensione per se occisiva cum moderamine inculpatæ tutelæ: ergo etiam licet se defendere inito duello contra eum, qui ob injuriam illatam est causa jacturæ bonorum, fortunæ, officii &c. quia talis est continuus aggressor bonorum alterius. Hoc argumentum, cum in corona Doctissimorum aliquando Virorum esset propositum occasione propositionum recenter proscriptarum, unus Eruditissimus Theologus statim negavit antecedens, dicens, non licere bona fortunæ sic defendere, quia nec ob ea amplius licet duellum admittere. Verum quidquid sit de hoc. Transmittamus interea Ant. & Negemus consequentiam & paritatem. In primo enim casu, dum contra furem actu bona tua invadentem arma stringis, mere te defensive habes: dum duellum inis sive provocatus, sive provocans, non solum defensor, sed & aggressor es, ut dixi superius.

2. Dum

2. Dum subito fur tua bona, vel latro tuam vitam invadit, est periculum in mora, nec Judex implorari potest: aut ibi pugnandum, aut cedenda bona, vel vita ipsa: ast læsus ab aliquo, vel provocatus ad duellum moram & modum habet alia mitiora media applicandi, invocando Magistratus auxilium, & sic recuperandi honorem ablatum, & cum hoc salvandi bona fortunæ periculo jacturæ propter honorem læsum exposita: ergo si furem bona fortunæ magni valoris auferentem in certo casu occidere potes, non sequitur, quod etiam duellum in nostro, quo disputamus, casu possis subire.

Dices 2. Saltem in casu denegatæ justitiæ, de quo supra, homo redigitur in statum naturæ; atqui homini in statu naturæ, utpote superiorem non recognoscenti, seu libero ab omni superioritate licet bellum privatum, & duellum in ordine ad recuperanda bona fortunæ decenti sustentationi necessaria &c. ergo & in casu denegatæ justitiæ &c. licet. ℞. 1. N. supposit. Maj. quod talis casus moraliter sit possibilis, si offensus, vel provocatus velit omnia media tentare. ℞. 2. N. Maj. In casu male administratæ, vel administrandæ justitiæ non redigitur homo ad statum naturalem, ut propria auctoritate defensione cruenta vel duello se possit contra iniquum Judicem tueri: ergo multo minus in casu denegatæ, vel non administratæ duntaxat Justitiæ. ℞. 3. conformiter propositioni quartæ recenter damnatæ: Duellum privatum ab homine privato assu-

men-

mendum, tanquam Societati humanæ summe perniciosum, est illicitum jure naturæ, ergo etiam sic est illicitum pro statu naturali, præsertim mixto, qualis unice, non autem purus teste Clarissimo P. Schmier *Jur. Publ. univ. l. 3. c. 1. a n. 7.* juxta modernam Divinam Providentiam exstitit, aut existere potuit: ubi licet aliqui sine Lege & Rege, ac Magistratu aliquo vixerint, nulli subjecti, se tamen in familias diviserunt, & sic adhuc vivunt aliqui Africæ, & Americæ populi. Jam si apud hos jure naturæ liceret cuilibet privato pro libitu injurias illatas vindicare; præsertim aggressione cruenta, & occisiva, malorum plurimorum periculum immineret Societati humanæ. Unde egregie monet, & cavet Molina, ne apud Brasiliæ populos per familias dispersos, & nulli subjectos aliquis privatus ex proprio singulari, sed familiæ judicio talia adversus alterum privatum machinetur; cum nemo sit in propria causa bonus judex, præcipue, ubi ob acceptam offensam, damnum toleratum &c. bilis ebulliens inspirat plura Justitiæ, & charitati contraria. Sed & alia ex causa forte damnata fuit propositio illa quarta; quia in subsidium quintæ fuit admissa fere eodem quoad substantiam modo, quem per modum objectionis hic posui. Interea sive rationes damnationis præfatarum Thesium attigerim, sive non, eæ tamen vitandæ in praxi sunt, tanquam falsæ, scandalosæ, ac perniciosæ.

Dices 3. Ergo neque ad vitam salvandam licet suscipere privata auctoritate duellum. ℟. cum

℟. cum P. Henno citato, & la Croix *l.* 3. *p.* 1. *n.* 837. concedendo illatum; Duellum enim non est necessarium ad salvandam vitam; cum hanc defendere queas in continenti, si invadaris, neque ad hoc opus est, ut ex condicto certo tempore, & loco, quo non es in instanti impetitus, dimices, & sic etiam aggressorem agas. Hinc, si quis diceret, te statim occidam, nisi cras hac hora, hoc loco mecum duellum committas, non liceret tale duellum acceptare. Non foret tamen prohibitum ita respondere, te non solum cras, sed semper defensurum vitam tuam, si quis aggrediatur: si alter hujusmodi responso haud contentus mox vim inferret, & occidere vellet, non foret vetitum, te, servato moderamine inculpatæ tutelæ, defendere etiam alterum interficiendo; ast tali modo duellum non esset, sed rixa. Atque in hoc sensu intelligendus est Reiffenstuell, de Duello ad vitam servandam necessario superius ante has Additiones loquens. **

Additio V.

** Inferes 3. Non licere honoris tuendi, vel ignominiæ vitandæ gratia inire simulatum duellum sine periculo vulneris aut necis &c. Felix Potestas cum aliis contra alios. Est certa, & sequitur ex secunda propositione a BENEDICTO XIV. proscripta: *Excusari possunt etiam honoris tuendi, vel humanæ vilipensionis vitandæ gratia, Duellum acceptantes, vel ad illud* F *pro-*

provocantes, quando certo sciunt pugnam non esse secuturam, utpote ab aliis impediendam. Et ratio est: si vera duella non licent, neque simulata licere possunt: quare enim fictum quis init duellum, nisi ut aliis persuadeat, se vere duello decertare? atqui tali modo auctoritatem duellis seriis conciliat, ea pessimo suo exemplo roborat, & facto suo ostendit, sibi non esse curæ Leges Divinas, vel humanas, nec legem naturæ, quibus duella prohibentur. Atque adeo, si vera duella non licent, neque ficta, quæ veris auctoritatem tribuunt, licent. Paucis: dum Deus, Ecclesia ac Principes duella prohibent, simulque vetant, ne alii ad illa pravo exemplo invitentur: quale pravum exemplum, & scandalum certe datur per fictum, ab aliis pro serio habitum, duellum: inde

Sequitur 1mo, quod neque pro officio, & fortunis ad vitæ sustentationem necessariis liceat fictum comittere duellum, etiam tunc, dum satisfactio conveniens non est obtinenda: quia neque tunc licent vera: ergo neque ficta duella, quæ ad vera alliciunt, & illa roborant, ac contemptum Legis naturæ, Divinæque ac humanæ duella vetantis continent.

Sequitur 2do, neque licitam esse satisfactionem illam militarem, quam Dux alicui dignitate inæquali, & multo inferiori a se injuria forte affecto, dat solum evaginato gladio. Nam est res magni certe scandali, si primi ordinis Dux, cui ex officio incumbit similes abusus in exercitu abolere, ipso suo facto demonstret,

hono-

honorem viri militaris læsum non via juris, sed armis debere resarciri. * *

Additio VI.

* * Inferes 4. Plures pœnas esse ab Ecclesia in duellum decretas. Inter has præcipua est excommunicatio maior latæ sententiæ, qua innodantur a Trid. Sess. 25. c. 19. Principes permittentes Duellum, in eo pugnantes, consilium dantes, favorem præbentes, Patrini, spectatores &c. quia tamen excommunicatio hæc affecit solum duellum solemne, ideo Gregor. XIII. illam extendit ad privatum, voluitque eam incurri pariter a provocantibus, etiam pugna non secuta: Deinde Clemens VIII. reservavit illam quoque relate ad Regulares intra Urbem, & Italiam, ne vi Privilegiorum suorum ab illa absolverent. Duellantes etiam & Patrini bonorum omnium proscriptione, ac perpetua infamia plectuntur, Domini vero territoriales, qui locum, seu *campum francum*, ut vocant, concedunt, sua Jurisdictione privantur. De his & aliis duellantium pœnis plura Canonistæ. Insuper qui in *conflictu* tali decesserit ad sepulturam Ecclesiasticam non admittitur. De ejusmodi pœnis laudatissima quoque Constitutio BENEDICTI XIV. præ oculis habenda est. In hac primo proscribitur ista propositio numero 3tia: *non incurrit Ecclesiasticas pœnas ab Ecclesia contra duellantes latas, Dux, vel Officialis Militiæ, acceptans duellum, ex gravi metu amissionis famæ, & officii.* Deinde salu-

berrime in eadem Conſtitutione ordinatur, ut ſequitur: „Jam vero, ut exitioſam Duellorum „licentiam, in Chriſtiana, ac præſertim Mi„litari Republica, non obſtantibus providis „legibus a plerisque etiam Sæcularibus Prin„cipibus & poteſtatibus ad eandem extirpan„dam laudabiliter editis, adhuc gliſcentem, „validiore manu coërceamus, graviſſimum„que ſcelus Apoſtolicæ diſtrictionis gladio ma„gis magisque inſequamur, omnes & ſingulas „dictorum Romanorum Pontificum Præde„ceſſorum Noſtrorum Conſtitutiones ſupe„rius enunciatas, quarum tenores, ac ſi præ„ſentibus de verbo ad verbum inſertæ forent, „pro ſufficienter expreſſis haberi volumus, „Apoſtolica auctoritate confirmantes, & in„novantes, ad hoc, ut pœnarum gravitas, & „ſeveritas majorem perditis hominibus inge„rat peccandi metum, Noſtro Motu proprio „ac de Apoſtolicæ auctoritatis plenitudine, „earundem præſentium Litterarum ſerie ſta„tuimus, atque decernimus, ut ſi quis in du„ello, ſive publice ſive privatim indicto, ho„minem occiderit, ſive hic mortuus fuerit in „loco conflictus, ſive extra illum ex vulne„re in duello accepto, hujusmodi homicida, „tanquam interficiens proximum ſuum animo „præmeditato ac deliberato ad formam Con„ſtitutionis felicis recordationis Prædeceſſo„ris Noſtri Benedicti Papæ XIII. quæ incipit „*Ex quo Divina*, data VI. Idus Junii anno Domi„ni MDCCXXV. ab Eccleſiaſticæ Immunitatis „beneficio excluſus, & repulſus omnino cen-

„ſea-

„ ſeatur; ita ut a cujuſcunque Sacri aut Reli-
„ gioſi loci Aſylo, ad quod confugerit, ſer-
„ vatis tamen de jure ſervandis, extrahi, Ju-
„ dicis competentis Curiæ pro merito punien-
„ dus, tradi poſſit, & debeat; ſuper quo Nos
„ Epiſcopis, aliisque Superioribus Antiſtiti-
„ bus, ad quos reſpective pertinet, & perti-
„ nebit inpoſterum, neceſſarias & opportu-
„ nas facultates præſentium quoque tenore im-
„ pertimur. Quin etiam, vivente adhuc al-
„ tero in ſingulari certamine graviter vulnera-
„ to, ſi percuſſor in locum immunem ſe re-
„ ceperit, ex quo, eveniente illius morte, fu-
„ gam arripere, & legum ſeveritatem evade-
„ re poſſe proſpiciatur; Volumus, & reſpecti-
„ ve permittimus, ut quatenus periti ad inſpi-
„ ciendum vulnus acciti, grave vitæ pericu-
„ lum adeſſe retulerint, percuſſor ipſe, præ-
„ vio ſemper Decreto Epiſcopi, & cum aſ-
„ ſiſtentia perſonæ Eccleſiaſticæ ab eodem E-
„ piſcopo deputatæ, ab hujusmodi loco im-
„ muni extractus, ſine mora carceribus man-
„ cipetur; ea tamen lege judicibus indicta, ut
„ illum Eccleſiæ reſtituere debeant, ſi vulne-
„ ratus ſuperſtes vivat ultra tempus a legibus,
„ quæ de homicidio ſunt, conſtitutum; alio-
„ quin in easdem pænas incidant, quæ in me-
„ moratis Benedicti XIII. Litteris conſtitutæ
„ ſunt adverſus illos, qui delinquentem in ali-
„ quo ex caſibus ibidem expreſſis, ex indiciis
„ ad id ſufficientibus ſibi traditum, reſtituere
„ recuſent, poſtquam is in ſuis defenſionibus
„ hujusmodi indicia diluerit.

„ Præterea, ſimili motu & auctoritate de-
„ cernimus, ac declaramus, Sepulturæ ſacræ
„ privationem a Sacroſancta Tridentina Sy-
„ nodo inflictam morientibus in loco Duelli,&
„ conflictus, incurrendam perpetuam fore, et-
„ iam ante ſententiam Judicis, a decedente
„ quoque extra locum conflictus ex vulnere
„ ibidem accepto, ſive duellum publice, ſive
„ privatim indictum fuerit, ac etiamſi vulne-
„ ratus ante mortem non incerta Pænitentiæ
„ ſigna dederit, atque a peccatis & cenſuris ab-
„ ſolutionem obtinuerit: ſublata Epiſcopis,&
„ Ordinariis locorum ſuper hac pœna inter-
„ pretandi, ac diſpenſandi facultate, quo cæte-
„ teris documentum præbeatur fugiendi ſce-
„ leris, ac debitam Eccleſiæ Legibus obedien-
„ tiam præſtandi.„ Hactenus SS. Pontifex, qui ſubin omni, qua poteſt, contentione obteſtatur omnes Chriſtianos Principes, ut junctis ſtudiis malo iſti reſiſtant, quibus revera & maxima ha in re incumbit obligatio, ut adeo recte dicat la Croix *l.* 3. *p.* 1. *n.* 855. Principem, vel Superiores ſæculares eſſe incapaces abſolutionis, qui provocantem ad duellum non puniunt valde graviter, etiam non ſecuta pugna: a fortiori id aſſerendum eſt de negligentibus animadvertere condigna ſeveritate in eos, qui actu duello ſunt congreſſi: ſiquidem Superioris eſt applicare media neceſſaria pro malo Reipublicæ humanæ perniciosiſſimo eliminando, quod vix ſine graviſſimis pœnis exterminabitur. Non abs re erit addere, quæ Clariſſimus P. Böckhn *L.* 5. *Decret. tit.* 14. *n.* 8. ſuppeditat

Ma-

Magiſtratibus media maximam ſuam, quàm iſto in negotio habent, adimplendi obligationem, ita differens: *Cæterum omnium Principum & Magiſtratuum graviſſima obligatio eſt, ut ipſi opportunis modis tantum nefas coerceant ac impediant. Laudat ideo Mauritius Henricum II. & Carolum IX. Galliæ Reges, qui perpetua Lege, rigidisque ſub pœnis duella damnarunt, periculum vero læſæ exiſtimationis nomine illorum, qui mendacium aut ſimilem criminationem gladio ulti non fuerint, in ſeſe receperunt. Expediret quoque ſimiles leges, ne in oblivionem vel neglectum veniant, ſingulis annis, ac in omnibus præcipuis locis promulgari. Monet inſuper* Puffendorf. *de Jure Natur. lib. 2. cap. 5. §. 12. ut, cum certa ignominiarum genera perſonis illuſtribus in gravem contemptum cedant, Magiſtratus aſperas in eos pœnas ſtatuant, qui ejusmodi convitio talem perſonam offendere fuerint auſi. Porro idem lib. 8. cap. 4. advertit, legibus duella prohibentibus eam quoque utiliter fore addendam, ut, quicunque Nobiles ſunt, ac haberi cupiunt, juramento obſtringantur, quod ad duellum nec ſint provocaturi, nec provocanti comparituri, quodque duellum detrectantem ſuo conſortio excludere, aut deridere haud velint: cujusmodi ſane juramentum ſi etiam ab omnibus militibus præſtandum foret, plurimum faceret ad malum hoc inveteratum ſtirpitus evellendum.* Hæc P. Böckn. Neque alia deerunt remedia, quæ ſi fuerint executioni mandata, certo id efficient, ut deteſtabilis, juri naturali, Divino, ac humano ſumme repugnans, ac Societati humanæ adeo noxius uſus Duel-

lorum e Christiano orbe proscribatur omnino. **

Additio VII.

* Quæres II. Quandonam, si ex illis, qui sine sufficienti causa duellum instituerunt, unus invenitur mortuus, is possit in loco sacro sepeliri, dum ante mortem dedit adhuc aliqua signa Pœnitentiæ? Ante responsionem Suppono. I. Ex Concil. Trident. *Sess.* 25. *de Reform. cap.* 19. quod inter alias gravissimas pœnas a duellantibus incurrendas etiam numeretur illa, ut *si in conflictu decesserint, perpetuo careant sepultura Ecclesiastica.* Supp. II. Ut hæ, aliæque pænæ in Tridentino specificatæ incurrantur, requiri duellum proprie dictum; unde, etsi etiam rixæ partriculares cum gladiis: vel sclopetis ad vindicandum, seu (uti ajunt) ad præstandam sibimet ipsi satisfactionem sint gravissimum peccatum mortale, non tamen subjacent allegatis pœnis. His suppositis,

Respond. I. Si quis duellans culpabiliter in eodem graviter fuerit vulneratus, ac primum uno alterove post duellum die ex vulnere sub signis pœnitentiæ mortuus, talis non est privandus sepultura Ecclesiastica. Ita communis; & ratio allegata in Jure Canonico est loco superius citato *n.* 44. nimirum quia vi Concilii Tridentini hæc pœna solummodo annexa est, si quis decedat in ipso Duello: talis autem non censetur moraliter mori in ipso duello, sed post illud

illud; ergo. Resp. II. Si duellum proprie tale instituens, sive dein illud sit privatum, sive publicum, brevi post vel in ipso loco duelli, vel in alio quidem loco, sed tamen paulo post duellum eodem adhuc die moriatur, sicque sine sufficienti aliquo morali intervallo, conflictum inter & mortem intercedente, caret sepultura Ecclesiastica, etsi ante mortem dederit pœnitentiæ signa. Ita partim eruitur ex *c.* 1. *De Torneamentis.* partim ex Rituali Romano jussu Pauli V. edito, *Titulo De Exequiis.* ibi: *Negatur sepultura Ecclesiastica morientibus in duello, etiamsi ante obitum dederint signa Pœnitentiæ.* Ad duo tamen Parochus, in cujus districtu cadaver taliter duellantis, & brevi post mortui reperitur advertat. *Inprimis*, num constet, quod inter eosdem intercesserit verum duellum? nam, si non fuisset proprie tale, sed potius rixa, huic ante mortem signa pænitentiæ edenti sepultura non deberet negari. *Secundo*, si fuisset duellum proprie tale, attendat ulterius, an illud sit notorium, seu publicum: etenim, si notorium non foret, in materia ista pœnali, & consequenter odiosa neutiquam deneget sepulturam absolute, sed rem deferat ad Episcopum, ejusque decisionem exspectet. Quod si ob nimiam ab ordinario distantiam decisio ejus in simili casu exspectari nequiret, in Nomine Domini hunc interea præsertim si adhuc ante obitum in loco conflictus non solum dederit signa pænitentiæ, sed & Sacramentaliter adhuc ante mortem absolutus fuerit, sepeliat in loco sacro, remque postea deferat ad Ordinarium.

Videatur La Croix *lib. 3. Theolog. Moral. part. 1. num. 863. & seqq.* *

* Quæritur III. Quandonam Homicida sui ipsius (vulgo *Suicida* dictus) possit sepeliri in loco sacro? Ante Responsionem nota ex jam dictis tanquam certum, quod non liceat seipsum directe occidere &c. Quæstio restat, quandonam taliter inventum liceat sepelire in loco sacro? ad quod Resp. I. Si ex se, vel ex circumstantiis sufficienter constet, quod quis plene compos mentis, deliberate ex tædio vitæ, vel ex desperatione, aut ex metu mortis ignominiosæ, sibi a potestate publica ob sua delicta inferendæ, seipsum occiderit, nequit sepeliri in loco sacro, uti clare colligitur ex *can. Placuit.* 23. *quæst.* 5. ibi: *Placuit, ut qui sibi ipsis voluntarie aut per ferrum, aut per venenum, aut per præcipitium, aut per suspendium, vel quolibet modo violentam inferunt mortem, ad sepulturam eorum cadavera non deducantur.* Quod tamen cum aliis Sylvester ℣. *Sepultura*, limitat, nisi tales adhuc ante mortem suam sciantur desuper doluisse, & pœnituisse *arg. c.* 20. *De sentent. excommunicat. in 6.* ubi etiam suspensus ab ingressu Ecclesiæ, si decedat, prohibetur in loco sacro sepeliri NB. *nisi pœnituerit.*

Respond. II. in dubio, utrum Suicida plenæ rationis compos fuerit, vel si dubitetur, an inventus mortuus sibimetipsi vim intulerit, aut casu potius, vel ab alio occisus obierit? Doctores communiter in benigniorem partem pro mortuo inclinant, præsumentes tam enorme, & quasi contra naturam pugnans delictum ab

eodem

eodem non fuisse commissum, saltem non, quando erat sanæ mentis. Ita cum pluribus aliis præsens Auctor *l. 3. Decret. Tit. 28. §. 3.* Franciscus Schmier *L. 3. Jurispr. Tract. 1. part. 3. c. 2. num. 46.* Schmalzgrueber *L. 3. Decr. Tit. 28. num. 66.* & Pichler *in Candidato abbreviato Jurisprud. ibid. num. 2.* Qui tamen addit, expedire stante dubio, ut talis clam & nocte in loco sacro sepeliatur ad cavendam populi offensionem, quod verum puto, si grave adsit periculum offendendi plebem. Vincentius Petra *Tom. 1. Comment. Constitut. 2. Honorii III. n. 50. & 51.* existimat, si quispiam in via reperiatur interfectus, vel in puteo mortuus, aut flumine mersus, eundem in loco sacro (quidni publice) esse sepeliendum; cum probabile sit, eundem vel casu, vel ab aliis potius, quam a se ipso interfectum fuisse: econtra vero alium, qui januis clausis laqueo suspensus invenitur, sepultura Ecclesiastica privandum censet, quod vel maxime procedit, si simul antea Rosarium, Scapulare, & similia a se amovisse reperiatur, nec aliæ valde graves circumstantiæ contrarium suadeant. *

QUÆSTIO IV.

De Restitutione ratione injusti Homicidii, vel Mutilationis.

SUMMARIUM.

43. *De quo Homicidio sit sermo?*
44. *Ratione vitæ Proximo injuste ablatæ, quid tenetur Homicida restituere?*

45. *An*

45. *An haec obligatio procedat solum ex naturali aequitate,*

46. *Vel etiam ex Justitia?*

47. *Omnia damna ex occisione alterius secuta resarciri debent &c.*

48. *Corollarium.*

* *Quid specialiter notandum sit de damnis mortem occisi subsequentibus? Additio I. & II.*

49. *Quid de restitutione ob Mutilationem?*

50. *An pro dolore ex vulnere, ipsaque cicatrice sit aliquid restituendum?*

Fundamenta negativae sententiae.

51. *Opposita sententia probabilior.*

* *Qualis poenitentia sit injungenda Homicidae?*

43. UT ex titulo Quaestionis patet, sermo hic est de Homicidio injusto, atque illicita mutilatione: nam certum est, quod alterum occidens in bello justo, vel ob necessariam sui defensionem ad nullam teneatur restitutionem; quod pariter dicendum, si quis alterum penitus involuntarie, aut omnino casualiter occidat. Verum loquendo de Homicidio injusto atque voluntario, fatentur omnes, Homicidam, nisi alter ante mortem suam condonaverit, teneri ad restitutionem damni illati, utpote cum Homicidium sit actus multum damnificans proximum; non tamen conveniunt Docto-

Doctores, de quo damno teneatur ad restitutionem. Pro cujus resolutione, sit

44. CONCL. I. Ratione vitæ Proximo injuste ablatæ tenetur Homicida vel ex justitia, vel saltem de consilio, & ex naturali æquitate pro anima occisi, quem non constat esse mortuum in peccato mortali, orationibus, eleemosynis, aliisque piis operibus Deo satisfacere, ac præsertim Sacrosanctum Missæ Sacrificium pro refrigerio animæ ejus offerendum curare: quod proinde poterit ipsi convenienter pro aliqua parte Satisfactionis Sacramentalis in Confessione injungi. Hæc Conclusio sic prolata est in re communis; nam damnificans alterum adeo graviter in vita debet resarcire damnum illatum modo, quo poterit, meliori. Id ipsum confirmant dicenda *n.* 46.

45. Additur in Conclusione notanter sub disjunctione, *vel ex Justitia, vel saltem de consilio, & ex naturali æquitate*: nam circa fundamentum hujus obligationis adest nonnulla concertatio speculativa inter Theologos. Et quidem Lugo *disp.* 11. *De Just. & Jure sect.* 1. Lessius, Vasquez, aliique plures volunt dictam obligationem procedere duntaxat ex naturali quadam æquitate non autem ex motivo Justitiæ: cum vita hominis non sit pretio æstimabilis, neque possit eidem adæquate, seu ad æqualitatem satisfieri.

46. Econtra vero, quod Homicida teneatur etiam ex Justitia ad aliquam restitutionem faciendam

ciendam pro vita ipsius occisi, satis ostendit Doctor Angelicus 2. 2. *qu.* 62. *art.* 2. *ad* 1. *ubi* solvens hanc instantiam præmissis aliis sic infert: *Et ideo, quando id, quod est ablatum, non est restituibile per aliquid æquale, debet fieri recompensatio, qualis possibilis est.* Id ipsum expresse tenet Doctor Subtilis 4. *dist.* 15. *q.* 3. §. *De secundo*; tum quia pro vitæ ablatione regulariter est statuta Lex talionis, scilicet, ut Homicida moriatur, sicque reddatur vita pro vita: tum quia, si talis redditio non fiat, tenetur quis ad aliam restitutionem æquivalentem vitæ, quam abstulit, sicut potest esse æquivalentia in talibus, hoc est, faciendam saltem in spiritualibus; nam hoc exigit Justitia. Et per istud simul patet ad rationem oppositæ sententiæ.

47. CONCL. II. Omnia damna ex occisione alteri occiso in bonis suis ante mortem adhuc obvenientia etiam in Foro conscientiæ, & ante Judicis sententiam sunt resarcienda pro possibili ab eo, qui injuste alterum occidit. Ita Scotus *loc. cit.* & communis Doctorum. Ratio clara est: quia injustus damnificator tenetur ex Justitia ad reparandam damnum injuste illatum, etiam in Foro conscientiæ. Hinc

48. Infertur expensas pro curatione occisi, dum is non statim mortuus fuit, Per Homicidam esse solvendas: atque insuper hæredibus ejus sive ex testamento, sive ab intestato succedentibus in jus ipsius defuncti omnia damna lucri cessantis (id est, omnia ea emolumenta,

quæ

quæ occisus ex artificio, negotiatione, vel officio probabiliter ipsis lucratus fuisset adhuc ante mortem suam, nisi per vulneris inflictionem ab ipso hoc lucro fuisset impeditus, detractis tamen iis, quæ ipsemet vivens consumpsisset) esse compensanda, & restituenda. Et idem dicendum de aliis similibus damnis, mortem occisi antecedentibus, quæ tamen omnia prudentis arbitrio in casibus particularibus sunt æstimanda.

Additio I.

* Indagabis autem hic incidentaliter, quid ergo sentiendum sit de damnis temporalibus mortem occisi subsequentibus? Ubi notandum, quod damna temporalia mortem occisi *antecedentia* dicantur ea, quæ occasione homicidii inferuntur ipsimet vulnerato in Bonis suis ante mortem ejusdem, de quibus proxime dictum fuit. Damna vero temporalia mortem *subsequentia* vocantur illa, quæ primum post mortem occisi inferuntur aliis personis in futurum, quibus occisus antea ex officio, vel arte, aut industria ac opera præstabat alimenta &c. modo autem præfati illis in futurum carere debent, & de his quæritur in præsenti, ad quod Resp. Si aliæ personæ propter mortem occisi privantur in futurum aliqua re, ad quam antea habuerunt quodpiam jus, tenetur occidens damnum ipsis exinde obventurum recompensare. Ita cum Lessio, Marchantio, Molina & aliis Sporer *Tractat.* 5, *in Decalog. cap.* 3. *sect.*

6. *num.*

6. num. 227. & seqq. Ratio est: quia tales injuste per Homicidam damnificantur, & privantur vero aliquo jure, quod antea habuissent respectu occisi etiam in futurum, si is supervixisset: ergo ex communibus principiis Theologiæ damnificans Homicida obligatur ad resarcitionem. *

Additio II.

* Ex quo infertur, quod, si occisus reliquerit post se parentes, uxorem, vel proles, quas antea, sibimet ipsis alimenta præstare insufficientes, per suum officium, artem, seu industriam alebat, quod, inquam, in supplementum occisi ante omnem sententiam Judicis teneatur id ipsum modo statui competente facere Homicida injustus usque ad tempus, quo prudenter credebatur alias supervicturus alter, si non fuisset occisus, respiciendo ad ætatem ejusdem, num fuerit adhuc vegetus &c. & ad vires num robustus, vel imbecillis? item attendendo, usque ad quale tempus similes alter aluisset. Ratio est: quia antea hæc alimenta occisus talibus præbebat non solum ex misericordia & liberalitate, sed in similibus circumstantiis etiam debebat ex justitia. Econtra vero, si parentes (uti subjungit Sporer *loc. cit.*) sint divites, filii jam puberes & ad se ipsos alendos apti, uxor non egeat, utpote sufficientissime provisa aliis mediis, vel per alias nuptias in eundem felicitatis statum reposita,

ad

ad nullam restitutionem loquendo de damnis mortem subsequentibus obligabitur homicida ante Judicis sententiam. Ratio est: quia talibus in simili casu nihil debebatur ex justitia ab ipsomet occiso, si supervixisset, adeoque non censentur veram injuriam per hoc passi. Idem dic, si occisus fuit Nobilis, vel alias opulentus vivens sine speciali aliqua arte, vel officio de bonis propriis, quæ suis reliquit Hæredibus: vel si alias talis occisus jam fuerit senex, decrepitus, infirmus, qui nihil amplius officio, arte, industria, ac opera suis procurare potuit; vel si homo iners, atque incurius extiterit; qui arte, industria, vel opera sua neglectis, suis nihil amplius comparare solebat: etenim in similibus casibus per mortem illius familia ratione Sustentationis, vel lucri nullum patitur detrimentum, uti consideranti patet, & consequenter talem occidens ratione damni mortem subsequentis ad nullam restitutionem obligabitur. Videantur desuper Sporer *loc. cit.* & La Croix *l.* 3. *p.* 2. *n.* 296. *& seq.* *

49. CONCL. III. Loquendo de restitutione ob mutilationem Proximi, & alia damna corporis, communiter ea fieri debet per compensationem pecuniariam: quæ quidem restitutio non solum debet correspondere expensis factis in curatione, sed etiam damno, quod quis incurrit per mutilationem pro toto tempore futuro, quo usurus fuisset membro abscisso. Hinc in Jure Canonico *c.* 1. *De Injuriis*

juriis & damno dato juxta illud *Exod c.* 21. sic statuitur: *Si rixati fuerint homines, & percusserit alter proximum suum lapide, vel pugno, & ille mortuus non fuerit, sed jacuerit in lecto, qui percusserit, operas ejus, & impensas in Medicos restituat.* Hæc ibi. Sed occasione horum.

50. Quæres I. Cum læsio, tristitia, & dolor ex vulnere, aut carentia membri resultans, ipsaque cicatrix sit vere damnum corporale injuste Proximo illatum, an vulnerans, vel mutilans idcirco etiam pro his obligetur ad aliquam restitutionem? Resp. Resolutionem hujus pendere ex proxime dictis *Conclusione prima*; nam Auctores illi, qui Homicidam pro vita hominis ad nullam restitutionem faciendam ex Justitia teneri censent, consequenter in proposito idem docent. Et huic sententiæ favet textus *l. ult. ff. de his, qui effuderint &c.* ubi legitur: *Cum liberi hominis corpus læsum fuerit, Judex computet mercedes Medicis præstitas, cæteraque impendia, quæ in curatione facta sunt: præterea operarum, quibus caruit, aut cariturus est ob id, quod inutilis factus est: cicatricum autem, aut deformitatis nulla fit æstimatio, quia liberum corpus nullam recipit æstimationem.* Hæc ibi.

51. Hæc sententia probabilis est, tum ob allegatum textum Juris Civilis, additamque rationem, tum ob multiplicem Auctoritatem. Opposita tamen sententia est probabilior, ac fundamentis Doctoris tum Angelici, tum Subtilis *n.* 46. relatis, conformior. Nam allegatus

tus textus Juris præcipue loquitur pro Foro externo, in quo negatur Actio pro cicatricibus, id eſt, nulli conceditur, Actionem inſtituere ad petendum aliquid in Foro externo pro cicatricibus, aut vita hominis: ſiquidem de iis, quæ ſpectant ad Forum conſcientiæ, Jus Civile minus fuit ſolicitum, ſi cæteroquin provideatur pacificæ, & bonæ Reipublicæ gubernationi. Unde Leſſius *l.* 2. *De Juſt. & Jure. c.* 9. *dubit.* 11. non obſtante, quod priorem ſententiam amplexus ſit, tandem *n.* 145. fatetur, pro damno vitæ, & pro injuria deberi ſatisfactionem quamdam ſignis doloris, & petitione veniæ; imo interdum, ſaltem ex Charitate, & naturali æquitate, adeſſe obligationem ad aliquam pecuniariam ſatisfactionem, præſertim ſi hæredes ſint pauperes.

Additio.

* Quæres II. Quidnam ſit practice injungendum Homicidæ in Confeſſionali pro aliqua ſatisfactione? Ad hoc quæſitum P. Sporer (etſi teneat is, Homicidam directe ratione privationis vitæ per ſe ad nullam obligari recompenſationem, cum ea fuerit bonum altioris ordinis) nihilominus *Tract.* 5. *in Decalog. c.* 3. *ſect.* 2. *num.* 60. reſpondet ex Comitolo *l.* 4. *Moral c.* 11. *n.* 8. uti ſequitur: *Homicidæ Pœnitentia ſalutaris eſſet I. Veniam petere a propinquis occiſi.* Supple: ſi homicidium ſit publicum, nihilque aliud obſtet. II. *Iisdem omnia damna reſarcire*, (intellige modo ſuperius in hac quæſtione indicato) ubi bene diſtingue inter damna mortem occiſi antecedentia, & inter ſubſequentia. III. *Pro*

anima defuncti per unum annum singulis septimanis curare unam Missam celebrari (aut saltem, puto ego, si divitiæ desunt, semel specialiter eandem intra septimanam pro anima defuncti devote audire.) IV. *Aliquam eleemosynam taliter per annum juxta Homicidæ facultatem pauperibus erogare.* V. *Lytanias vel Rosarium B. Virginis eodem modo per annum persolvere.* VI. *Præterea per eundem annum semel per mensem communicare.* VII. *Per totam vitam quotidie unum Pater & Ave flexis genibus pro anima occisi persolvere.* Hæc Comitolus: interea tamen non necessario Confessarius homicidæ adstringitur ad singula, sed poterit in aliquo casu particulari quoad multa, quæ non concernunt resarcitionem Juris læsi, pœnitentiam pro sua prudentia augere, vel minuere juxta conditionem personæ pœnitentis, aliasque circumstantias. *

DISTINCTIO IV.

De Sexto Præcepto Decalogi.

QUÆSTIO I.

De Castitate, & opposito vitio Luxuriæ, ac utriusque speciebus.

SUMMARIUM.

1. *Quæ hoc Præcepto prohibeantur, & cur hic agatur de Castitate.*

2. Ca-

2. *Castitas, quid?*
(*a*) Conformiter dictis Tract. 7. dist. 1. num. 24.
3. *Castitas alia perfecta alia imperfecta.*
4. *Castitas adhuc triplex.*
5. *Conjugalis, vidualis, & virginalis, quæ cæteris perfectior?*
6. *Virginitas, quid, & quæ importet?*
7. *Quid de virgine vim passa?*
8. *Luxuria, quid?*
(*b*) Ut dictum Tract. 3. dist. 3. q. 3.
9. *Luxuriæ species, quæ?*
10. *An omnes distinguantur in genere Luxuriæ?*
(*c*) Tract. 5. Dist. 3. n. 11. 14. & 15.

1. SEXTO Decalogi Præcepto, quod *Exod. c.* 20. proponitur his verbis: *Non mæchaberis*, non solum prohibetur Adulterium, quod proprie *Mœchia* dicitur, verum etiam universaliter omnis illicitus concubitus, & inordinatus actus in materia venerea. Antequam autem fœditas, malitiaque hujus vitii explicetur, cum contraria juxta se posita magis elucescant, operæ pretium fore visum est, ipsius Castitatis naturam, excellentiamque declarare, quam admiratus Sapiens exclamando dixit: *Sap.* 4. *O quam pulchra est casta generatio cum claritate! immortalis est enim memoria illius: quoniam apud DEUM nota est, & apud homines.*

2. CONCL. I. Castitas est species Temperantiæ, quæ moderatur inordinatum appetitum, usumque venereorum. Ita communis.

(*a*) Sicut enim Abſtinentia, & Sobrietas moderantur inordinatum appetitum & uſum in eſculentis, & poculentis, ita Caſtitas moderatur inordinatum appetitum venereorum.

3. CONCL. II. Caſtitas generatim alia eſt perfecta, alia imperfecta. *Perfecta* eſt, quæ ab omnibus voluptatibus carnis tam licitis, quam illicitis perpetuo abſtinere proponit; unde hæc etiam affectum nuptiarum excludit. *Imperfecta* vero eſt, quæ ad tempus id proponit, vel ſolum intendit ab illicitis abſtinere, ſed licitis moderate uti, prout fit in Matrimonio.

4. Deinde Caſtitas communiter dividitur in Conjugalem, Vidualem, ac Virginalem. Et de hiſce tribus caſtitatis ſpeciebus mentionem faciens D. Auguſtinus *lib. de Viduitate*, inquit: bona eſt pudicitia conjugalis, melior vidualis, & optima virginalis. Item D. Hieronymus *c.* 13. *in Matthæum*, & *lib.* 1. *contra Jovinianum*, ac alii fructum centeſimum aſſignant Virginibus, ſexageſimum Viduis, & trigeſimum honeſtis, piisque Conjugibus.

5. *Caſtitas Conjugalis* eſt prædicta Caſtitas imperfecta, quæ delectationes & tactus circa res venereas moderatur in conjugatis, ut debito, & licito duntaxat modo admittantur: videlicet cauſa prolis, aut vitandæ incontinentiæ, vel reddendi debitum, & hoc temporibus, ac locis congruis, modo naturali, non autem explendæ libidinis gratia. *Caſtitas Vidualis* eſt, ſi poſt obitum alterius con-

jugis ſervatur perfecta Caſtitas. Tandem *Caſtitas Virginalis* eſt ipſamet Virginitas: & hæc eſt abſolute perfecta Caſtitas, & omnium perfectiſſima; prout oſtendit D. Apoſtolus 1. *Cor.* 7. eſtque unanimis SS. Patrum ſententia, ac noviſſime definitum in Concilio Trid. *Seſſ.* 24. *Can.* 10. ibi: *Si quis dixerit, ſtatum conjugalem anteponendum eſſe ſtatui Virginitatis, vel cœlibatus, & non eſſe melius ac beatius manere in Virginitate, aut cœlibatu, quam jungi matrimonio, anathema ſit.* Concordant dicta *n. præced.*

6. Porro Virginitas deſcribitur a S. Auguſtino *lib. de S. Virginitate cap.* 13. quod *ſit in carne corruptibili incorruptionis perpetuæ meditatio.* Duo enim dicit Virginitas, integritatem videlicet corporis, in tantum, ut nunquam in perpetuum conſentiatur in carnis corruptionem, ac inſuper propoſitum obſervandi integritatem illam in perpetuum. Unde vere Virgines non ſunt parvuli, quantumvis carne integri, quia hujusmodi propoſitum non habent: neque adulti volentes aliquando nubere, eo quod propoſitum perpetuo ſervandi Virginitatem non habeant: nec etiam illi, qui mentaliter conſentiunt in rem veneream ſine opere ſubſecuto, ob rationem proxime dictam. Verum in his Virginitas amiſſa adhuc recuperabilis eſt per pœnitentiam; ut habet Summa Angelica *Verſ. Virginitas*, & Sylveſter *ibidem num.* 2. & alii. Quamvis Leſſius *lib.* 4. c. 2. *num.* 113. arbitretur, in talibus non manere virtutem Virgini-

ginitatis, eo quod hæc dicat propositum perpetuo abstinendi a venereis: licet adhuc vulgo dicantur *Virgines*, quia manet corporis integritas, adeoque status ille, qui communiter vocatur Virginitas.

7. Additur notanter: *in tantum, ut nunquam consentiatur in carnis corruptionem*, qualis fit per fornicationem, aut pollutionem voluntariam &c. Etenim nihil obest Virginitati, si claustra pudoris violenter infringantur per involuntariam pollutionem, aut passivam oppressionem Virginis, si desit consensus hujus in ipsam. Quinimo tunc locum habet illud S. Luciæ Virginis & Martyris dictum ad Paschasium Præfectum: *Si invitam jusseris violari, Castitas mihi duplicabitur ad coronam.*

8. CONCL. III. Castitati opponitur Luxuria, quæ est inordinatus appetitus, vel usus venereorum. Ita communis. Et istud, cæteroquin turpissimum vitium, est unum ex septem peccatis Capitalibus (*b*) de quo recte Doctor Angelicus 2. 2. *q.* 151. *art.* 4. *ad* 3. dicit, quod inter cætera Intemperantiæ vitia præcipue sint exprobrabilia peccata venerea.

9. CONCL. IV. Species Luxuriæ sunt septem videlicet simplex Fornicatio, Adulterium, Incestus, Stuprum, Raptus, Sacrilegium, & Vitium contra naturam, quorum ultimum subdividitur in Mollitiem, Bestialitatem, Sodomiam, ac indebitum concumbendi modum. Ita Mastrius *disp.* 15. *Theol. mor. num.* 141. Sannig

dist.

dist. 2. de Temperantia quæst. 3. num. 4. & alii: quamvis nonnulli omittant Sacrilegium, id est, Sacrilegum concubitum a persona, vel cum persona per votum simplex, vel solemne Castitatis, aut susceptionem Ordinis sacri DEO sacrata commissum.

10. Notat tamen Herincx *disp. de Temperantia quæst. 3. n. 19.* quod proprie sola Fornicatio, & Vitium contra naturam specie distinguantur in genere Luxuriæ. Nam cætera, quantum ad malitiam Luxuriæ, conveniunt cum Fornicatione, cui singula superaddunt specialem malitiam extra genus Luxuriæ: Adulterium quidem malitiam Injustitiæ, Incestus malitiam contra pietatem, Stuprum malitiam violentiæ, Raptus pariter, & demum Sacrilegus concubitus malitiam contra Religionem. In proposito de singulis (dempto Sacrilegio, de quo jam alibi (c) dictum) specialiter loquendo, sit

QUÆSTIO II.

De Fornicatione, Adulterio, & Stupro.

SUMMARIUM.

11. *Fornicatio, quid, & quam grave peccatum?*
12. *Fornicatio est intrinsece mala.*
13. *Concubinatus, quid, & quanta ejus malitia?*

11. CONCL. I. *Simplex Fornicatio* eſt peccatum Luxuriæ, quo ſolutus cum ſoluta per carnalem commixtionem peccat. Ita communis. Et quidem Fornicationem eſſe peccatum mortale, de Fide eſt; & habetur ex illo *ad Epheſ.* 5. *Omnis fornicator, aut immundus non habet hæreditatem in regno Chriſti, & DEI*, & *ad Galat.* 5. *Manifeſta ſunt autem opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria &c. & his ſimilia: quæ prædico vobis, ſicut prædixi, quoniam, qui talia agunt, regnum DEI non conſequentur*, & alibi.

12. Quinimo Fornicatio, non ſolum eſt peccatum mortale ex prohibitione legis Divinæ, ſed etiam eſt intrinſece mala, ipſique rectæ rationi diſſona. Hinc quippe D. Apoſtolus 1. *Cor.* 6. plu-

6. pluribus rationibus demonstrat malitiam ejus: implicat autem, quod malitia cujuspiam probetur argumentis petitis a ratione, nisi ejusmodi malitia sit dissona rationi. Accedit, quod vagus concubitus, sive fornicarius sit contra bonum prolis: nam ad educationem hominis non solum requiritur cura matris, a qua nutritur, sed multo magis cura patris, a quo est instruendus, & defendendus, atque in bonis tam interioribus, quam exterioribus promovendus: ac proinde contra naturam hominis est, quod utatur vago concubitu, utpote per quem tollitur certitudo prolis respectu patris, & econtra, prout optime argumentatur Doctor Angelicus 2. 2. *q.* 154. *art.* 3. Hinc merito Innocentius XI. sequentem inter alias, ordine 48. Propositionem damnavit; *Tam clarum videtur, fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, & solum esse malum, quia interdicta, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur.*

13. Ad hanc Luxuriæ speciem reducitur *Concubinatus*, qui est fornicatio continuata cum certa aliqua persona soluta, & cohabitatio cum illa, estque peccatum grave, ac periculosum, eo quod hominem in continuo statu peccati mortalis detineat: quia Concubinarius, quamdiu Concubinam retinet, in continuo proposito, saltem virtuali, peccandi permanet, ut proinde de ejusmodi homine Concubinario dici possit illud *Jobi cap.* 25. *Bibit quasi aquam iniquitatem.* Unde Doctores communiter docent, Concubinarium, sicut

ſicut & Meretricem abſolvi ordinarie non debere, niſi dimiſſa prius concubina, eaque e domo ejecta; alioquin enim non adeſſet in ipſo firmum propoſitum emendationis, cum vellet perſeverare in occaſione proxima peccandi.

Additio.

Porro fornicatio alia eſt perfecta, alia imperfecta. Prima contingit, quando ſemen viri ſoluti immittitur in vas debitum fæminæ ſolutæ: atque de hac fit ſermo in quæſtione præſenti. Fornicatio imperfecta cenſetur, quando a ſolutis copula ſolummodo imperfecta exercetur, puta, quando vir ſub actuali copula, vel omnino nullum ſemen emittit, vel poſt inceptam copulam, excitata jam ad ſeminandum natura, reſilit, ſemenque diſpergit extra. Atque id, ſi ita fieret in actu fornicario (idem dic, ſi contingeret in adulterio, & ſtupro) neceſſario in Confeſſionali deberet explicari; quoniam fornicatio perfecta & imperfecta diſtinguuntur ſpecie, atque hæc copula imperfecta, ſi exerceatur absque emiſſione ullius ſeminis, continet peccatum impuriſſimi tactus, ſeu, uti loquitur Sporer hic, actum extremæ impudicitiæ cum manifeſto periculo pollutionis: quando vero illud ad extra diſpergitur ad impediendam imprægnationem, prout ſæpius fit, reduceretur ad peccatum mollitiei cum affectu fornicario conjunctæ.

Econ-

Econtra vero, posito, quod copula exerceatur cum immissione seminis in vas debitum, censetur adhuc fornicatio perfecta ejusdem speciei, quamvis non servetur modus, seu situs naturalis, sed fiat stando, jacendo a latere, a tergo brutorum more, vel exerceatur viro succubo, dummodo cæteroquin ipsum semen extra non dispergatur, atque exinde generatio impediatur; etsi enim similes modi ex mera luxuria exerciti merito sint improbandi, non tamen in simili casu transferunt fornicationem ad alienam speciem mortaliter peccaminosam. Hinc pro praxi (inquit Sporer *part.* 4. *Theolog. Sacram. c.* 3. *sect.* 1. *num.* 574.) quando soluti confitentur, se commisisse fornicationem, & aliquando modestis terminis interrogando rescitur a confessario, quod eadem non imperfecta fuerit, sed perfecta, ad evitandum modo possibili scandalum etiam pusillorum neutiquam ulterius a Confessario ordinarie urgeantur, præsertim fœminæ, de modo, & situ, quo copulam exercuerunt: quia juxta jam dicta, & juxta dicenda *n.* 66. per diversum situm, & distinctum modum non additur præter peccatum fornicationis aliud grave, nec mutatur species fornicationis, sed tantummodo aggravatur, modo semen viri adhuc finaliter ad vas naturale fœminæ deveniat, ibique retineri valeat. Videatur Sporer *loc. cit. cap.* 2. *sect.* 3. *num.* 493. *

14. Quæres, an fornicatio cum sponsa alterius de futuro addat specialem malitiam? Affir-

Affirmant multi Doctores, sponsalia addere fornicationi sponsi, aut saltem sponsæ novam malitiam injustitiæ specie distinctam, & in Confessione necessario explicandam. Econtra alii negant, & quidem probabilius, ut docet Mastrius *disp.* 11. *Theolog. moral. num.* 119. Ratio hujus posterioris sententiæ est: quia per sponsalia de futuro nondum sponsus acquisivit jus in corpus sponsæ; hoc enim jus consequitur solum per Matrimonium de præsenti.

15. Quæres ulterius, an peccatum carnale, personæ Fidelis cum infideli v. g. Judæa, vel Turcissa sit fornicatio simplex, vel addat novam malitiam specie distinctam, & in Confessione necessario aperiendam? Affirmat hoc posterius Sanchez *lib.* 7. *de matrim. disp.* 5. cum nonnullis aliis, eo quod speciali ratione conjugium Fidelis cum infideli fuerit prohibitum per Ecclesiam, videlicet ob motivum Religionis: & quia talia conjugia sunt damnosa tum Fideli, tum bonæ educationi prolis: atqui hæc eadem ratio militat in accessu fornicario; ergo. Negant econtra Azorius *part.* 3. *lib.* 3. *cap.* 29. Tamburinus, Diana, Filliucius, & alii: tum quia nullo jure probatur, malitiam illam esse specie distinctam: tum quia in Matrimonio est longe major conjunctio, quam in accessu fornicario; ergo non valet assumpta paritas.

16. CONCL. II. *Adulterium* est peccatum Luxuriæ, quo violatur fides conjugalis, & fit acces-

acceſſus ad alienum thorum. Contingit vero Adulterium tribus modis. I. Quando ſolutus miſcetur carnaliter cum conjugata. II. Quando conjugatus cum ſoluta. III. Quando conjugatus cum conjugata. Et quidem primis duobus modis committitur Adulterium ſimplex tertio autem modo duplex, neceſſario proinde in Confeſſione aperiendum: quia tunc duæ injuriæ committuntur in utriusque conjugem innocentem, ac fidem duplicem conjugalem, duplexque Sacramentum Matrimonii.

17. Porro Adulterium eſſe peccatum mortale, certum eſt; unde ſpecialiter hoc ſexto Decalogi præcepto dicitur: *Non mœchaberis.* Quinimo tanta ejus eſt malitia, ut ei ſecundum Leges Civiles pœna capitis ſtatuatur. *l. Quamvis* 30. *C. Ad Leg. Jul. de Adulteriis*, ibi: *Sacrilegos nuptiarum gladio puniri oportet*: junęto §. *Item Lex Julia. Inſt. de Publicis Judiciis.* Quamvis Doctores velint, hanc pœnam non competere niſi pro Adulterio duplicato, ſive formato (quale eſt, quod committitur a perſonis utrinque conjugatis) vel ſæpius repetito id eſt, de quo jam ſemel punitus eſt Reus: atque etiam hæc pœna in fœminis ob ſexus fragilitatem mitigata fuerit *Auth. Sed hodie C. Ad leg. Jul. de Adult.* ubi inter alia ſtatuitur, quod *hodie adultera verberata in Monaſterium mittatur.*

18. Inſuper certum eſt, Adulterium eſſe gravius peccatum ſimplici fornicatione; quinimo

imo duplex ſpecie diſtinctum in ſe continet peccatum: quia præter communem Luxuriæ malitiam, quæ etiam datur in fornicatione, continet novam & ſpecialem injuſtitiam, atque injuriam, quæ infertur conjugi innocenti, cujus jus in corpus ſuæ conſortis violatur, ſimulque Statui ac Sacramento Matrimonii. Et hoc intellige, etiamſi alter conjux conſentiat in ejusmodi turpem actum: adhuc enim ob injuriam fidei conjugali, & Sacramento Matrimonii irrogatam eſt Adulterium, & continet ſpecialem malitiam. Unde Innocentius XI. hanc inter alias, ordine 50. Propoſitionem merito damnavit: *Copula cum conjugata, conſentiente marito, non eſt adulterium; adeoque ſufficit in Confeſſione dicere, ſe eſſe fornicatum.*

19. CONCL. III. Stuprum tribus modis ſumitur. Primo, pro omni concubitu legibus prohibito. Sic non tantum Defloratio virginis, ſed etiam Adulterium, Inceſtus, & Sodomia ſtuprum dicitur. Quo modo Stuprum in jure Civili quandoque ſumitur, ut *l. Inter liberos ff. Ad Legem Juliam, de Adulteriis.* ibi: *Lex Julia ſtuprum, & adulterium promiſcue appellat.* Et *l. Stuprum. ff. Eod.* ibi: *Adulterium in nupta admittitur, ſtuprum in vidua, vel virgine, vel puero*, cum concordantiis. Deinde, & magis ſtricte Stuprum ſumitur pro illicita defloratione Virginis ſub cura parentum exiſtentis; ut loquitur D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 154. *art.* 6.

20. Ter-

20. Tertio tandem ac propriissime Stuprum sumitur pro violenta Virginis corruptione. Unde Stupratores, & corruptores Virginum proprie dicuntur illi, qui vim inferunt Et sic propria ratio Stupri consistit in hoc, quod Virginitati, seu claustro virginali vis inferatur: quare supra fornicationem addit injuriam gravem in puellam, cui per vim integritas corporis (quæ maximi æstimari solet, ac debet) adimitur. Sic Stuprum est gravissimum peccatum, quod etiam juxta Jus commune Cæsareum pœna mortis plectitur, sive illa persona, cui vis illata est, sit virgo, sive corrupta, puta maritata, aut vidua. §. 8. ✝. *Sin autem instit. de publicis judiciis.* & alibi: licet adhuc gravius puniatur in Virgine ob deflorationem.

QUÆSTIO III.

De Obligatione Restitutionis ratione Stupri, & Adulterii.

SUMMARIUM.

21. *Qui virginem consentientem defloravit, an teneatur ei ad restitutionem?*
22. *Vel saltem parentibus ejus?*
23. *Quid pro Foro externo?*
**An pro hoc Foro teneatur simul dotare, & ducere?*
24. *Quid, si vi, vel fraude quis usum corporis a virgine extorsit?*

(*a*) Ut dictum superius dist. 2. n. 14.

21. CONCL. I. Qui Virginem consentientem defloravit absque vi, vel fraude, aut promissione Matrimonii, corruptor in Foro conscientiæ ad nihil ei tenetur, quidquid sit de Juris humani dispositione, quæ ante sententiam Judicis non obligat. Ita Lessius *lib.* 2. *cap.* 10. *dubit.* 1. & 2. Mastrius *disp.* 9. *Theol. moral. num.* 57 & alii. Ratio est: quia volenti non fit injuria, juxta *Reg.* 27. *Juris in* 6. ibi: *Scienti & consentienti non fit injuria, neque dolus.* Quinimo tunc non committitur proprie Stu-

Stuprum, cum absit vis: licet in sensu largiori Stuprum appellari possit.

22. Et quamvis aliqui Doctores velint, in tali casu corruptorem teneri aliquid restituere parentibus, vel iis, sub quorum cura est puella deflorata: eo quod & his videatur injuria, damnumque aliquod irrogatum; cum hac de causa cogantur augere dotem ad inveniendas filiæ æque competentes nuptias, ac si violata nunquam fuisset. Alii tamen magis communiter, & probabiliter id negant, ut notat citatus Mastrius *n.* 58. idque tum ob rationem prædictam: tum quia puella habet liberum usum sui corporis, potestque absque parentum, vel curatorum injuria nubere ad libitum, etiam minus æquali; ergo neque puella eis injuriam facit, neque deflorator, de puellæ ipsius consensu apponens impedimentum meliorum nuptiarum.

23. Dicitur in Conclusione, *in Foro conscientiæ*: nam in Foro externo virgo deflorata semper præsumitur seducta, nisi contrarium probetur. Lugo *disp.* 12. *de Just. & Jur. num.* 3. Et hinc deflorator obligatur ad restitutionem illam, quam Jura imponunt iis, qui Virginem seduxerunt; de quibus in Jure Canonico *cap.* 1. *de Adulteriis*, sic statuitur: *Si seduxerit quis virginem nondum desponsatam, dormieritque cum ea, dotabit eam, & habebit uxorem. Si vero pater virginis dare noluerit, reddet pecuniam juxta modum dotis, quam virgines accipere consueverunt.* Cæterum ante sententiam Judicis cor-

corruptor ad hoc non tenetur, si absque vi, vel fraude virginem sponte consentientem defloravit.

Additio.

* Quinimo neque in Foro externo taliter seducens, aut seduxisse ex præsumptione judicatus, obligatur simul, & copulative seductam *dotare, & ducere*: etsi enim Capitulum primum præcedenti numero allegatum insinuare id videatur per verba *dotabit eam*, & *habebit uxorem*, recepta tamen Tribunalium praxis, & communis consuetudo, quæ est optima Legum interpres, dictionem *et* sumit in præsenti pro *vel*, ita ut sensum faciat, quod seducens teneatur vel *seductam ducere*, vel si Puella, aut Parens Puellæ id nollet, *saltem eam dotare*. Non enim novum est in Jure, ut dictio *et* sumatur pro dictione *vel*, sicut habetur *l. Sæpe* 53. *ff. de Verb. signif.* ibi: *Sæpe ita comparatum est, ut conjuncta pro disjunctis accipiantur, & disjuncta pro conjunctis*, de quo fusius videri poterit præsens Auctor in Jure Canonico *lib.* 4. *decret. tit.* 1. §. 4. Nos vero iterum redeundo a Foro externo ad Forum internum, quamvis in eodem deflorator ante sententiam judicis juxta jam dicta nec ducere, nec dotare, nec damnum aliquod resarcire teneatur defloratæ: etsi tam pingues non amplius illa, uti prius, obtineat nuptias, supposito nimirum, quod eadem absque promissione Matrimonii sponte in deflorationem consenserit, nec de

copu-

copula habita a defloratore apud alios (utpote cum delictum adhuc esset occultum) diffamata fuerit. Aliter tamen sentiendum, & ad omne damnum emergens defloratæ resarciendum talis a Confessario adstringendus foret, si vel diffamaverit, occultum pandendo aliis delictum, vel simul vis, aut fraus, atque exinde præter deflorationem insuper aliud damnum defloratæ accessisset. Unde sequitur *

24. CONCL. II. Qui vi, aut fraude usuram corporis a Virgine extorsit, etsi absque promissione Matrimonii, tenetur eam vel Matrimonio sibi copulare, vel damnum aliunde reparare. Ita Lessius *loc. cit. n.* 10. Mastrius *n.* 59. Navarrus, & alii. Ratio est: quia tunc damnum per injuriam illatum est, ergo debet resarciri: hoc autem fit vel Matrimonio, vel damni æstimatione; ergo ad alterutrum horum tenetur, & quidem in Foro conscientiæ, atque ante sententiam Judicis.

25. Hoc tamen intelligendum est cum cit. Lessio *n.* 15. & aliis, nisi puella talis postea æque commodis potita sit nuptiis, ita ut nihil detrimenti acceperit: quia in tali casu deflorator non obligabitur eidem quidquam necessario restituere, cum damnum nullum re ipsa sit secutum, præter ipsam pudicitiæ deflorationem, quæ irreparabilis est, & pretio non æstimanda. Et hoc plerumque contingit, quando defloratio virginis est occulta, nec coram hominibus manifestata.

Additio.

*Porro etsi nec, qui virginem sponte consentientem defloravit, nec etiam qui eandem absque promissione Matrimonii bonis verbis, blanditiis, & munusculis quidem ad copulam induxit, ita tamen, ut nihil detrimenti præter amissionem virginitatis accipiat, etsi (inquam) tam in priori, ac posteriori, sub illa limitatione proposito casu deflorator non obligetur defloratæ dare certas pecunias; nihilominus tamen, si ex copula fuerit eadem imprægnata, tenetur is tanquam pater conceptam ex copula fornicaria prolem alimentare saltem post primum triennium, usque dum proles ad eam veniat ætatem, ut sibimetipsi alimenta procurare queat; deflorata vero primo triennio tenetur proli præbere lac. Quod si ob alia impedimenta nequiret id facere, vel proles nollet lac maternum recipere, pater obligabitur suis expensis, si quæ necessariæ forent, alia proli congrua procurare alimenta. Item, si deflorator ex defectu mediorum id facere non posset, vel etiam ex malitia non vellet, adstringitur in subsidium ipsamet mater id præstare. Alias communiter ad præsens institutum sequentes duo circumferuntur Versus a Glossa, & jam supra *dist.* 2. *num.* 15. adducti:

Mater alit prolem trimum, trimoque minorem,
Majorem vero pascere Patris erit.

De

De his vide plura in jure Can. *lib.* 4. *decr. tit.* 1. §. 4. *n.* 133. & dicenda hic *n.* 34. *

26. CONCL. III. Qui promisit conjugium, & ea spe seu conditione usuram corporis impetravit, tenetur eam ducere, etiamsi ficte promisisset. Ita citati Auctores. Ratio est: quia vel sincere promisit corruptor Matrimonium, & tunc tenebitur vi promissionis; nam omne promissum cadit in debitum: vel ficte, & tunc tenebitur ratione injustæ deceptionis, atque subsecutæ læsionis.

27. Excipe, nisi deflorator talia signa dederit, quibus fæmina sufficienter agnoscere potuit, promissioni subesse dolum, aut ipsam conditionis, seu status inæqualitatem agnoscens facile suspicari potuit, illum simulate solum nuptias promittere, ut ea frueretur. Ratio hujus limitationis est: quia in tali casu ipsa non præsumitur decepta, sed fingere deceptionem, ac ex mera sua voluntate consensisse in actum turpem; unde corruptor in Foro Conscientiæ ad nihil ei tenetur, juxta dicta *n.* 12. & notat citatus Mastrius *n.* 62. cum aliis.

28. CONCL. IV. Quantum attinet ad obligationem restitutionis ex Adulterio provenientem: etsi Adulterium sit peccatum gravissimum, & contra Justitiam, eo quod adulterans conjugem innocentem lædat in jure suo, quod habet in corpus ipsius: si tamen partus, aut aliud damnum non sit secutum, non tenetur conjux adulterans pro hac injuria, conjugi

jugi innocenti illata, ad aliquam compensationem pecuniariam, sed sufficit satisfactio per signa doloris, aut veniæ petitionem ab offenso, si eidem Adulterium conjugis innotescat. Quod si injuria talis sit penitus occulta, hæc satisfactio locum non habet, sed sufficit seria pœnitentia, & satisfactio coram DEO. Ita communis.

29. CONCL. V. Quod si partus sit secutus, tenetur Adultera, quantum fieri potest sine famæ dispendio, & vitæ periculo, procurare, ne legitimi hæredes, ac alter conjux innocens ratione hujus suppositæ illegitimæ prolis aliquod damnum patiantur. Ita Scotus 4. *dist.* 15. *q.* 2. & communis aliorum. Ratio clara est: quia per educationem prolis adulterinæ minuitur substantia legitimorum Filiorum, alteriusque conjugis innocentis: & si proles adulterina supervivat, atque cum legitimis filiis hæreditatem adire velit, multum illis rursum de sua portione detrahetur. Atqui horum omnium damnorum causa est conjux injuste supponens partum adulterinum: ergo ipsa ex Justitia tenetur laborare, ut hæc damna legitimis hæredibus non obveniant, aut si eventura sunt, in alio resarciantur, sicque fiat debita restitutio, seu recompensatio damnorum illatorum.

30. Quæres: quomodo hujusmodi restitutio, seu damnorum illatorum compensatio fieri possit? Resp. a Doctoribus, & præsertim Scoto *loc. cit.* varios assignari modos, quorum principaliores sunt sequentes. I. Si conjux adul-

adultera habeat bona paraphernalia, debet, quantum jura permittunt, eadem relinquere legitimis filiis in compensationem damnorum illatorum: quod idem facere poterit ex dote sua. II. Tenetur diligentiam adhibere, ut ex labore suo lucrum capiat, sicque bona filiorum legitimorum pro compensatione damnorum illatorum adaugere valeat. III. Debet solitos sumptus imminuere, quantum commode potest spectata conditione status, valetudinis &c. ob eundem finem.

Additio

* Ponamus autem, quod Adultera certo non sciat, sed prudenter dubitet v. g. ob vicinitatem copulæ mariti num proles sit ex marito, vel adultero concepta, sicque legitima, vel spuria, in simili casu juxta la Croix *Lib.* 3. *Theol. mor. part.* 2. *num.* 335. tam adulter, quam adultera excusabitur ab hoc onere restitutionis: quia in dubio præsumitur pro Matrimonio cui proles tanquam favor adjudicatur; uti tenent non solum Card. de Lugo, Haunoldus, & Illsung; sed etiam teste Tamburino hic *lib.* 7. *c.* 3. §. 4. communis DD. Quod si vero ponas, ex una parte certum esse, quod proles sit ex adulterio concepta, ex altera vero incertum a quo, cum fœmina intra breve tempus cum pluribus adulterium commiserit, in simili casu, recte inquit la Croix *loc. cit. n.* 337. singulos adulteros secundum proportionem dubii esse obligatos ad partialem restitutionem alimentorum, &

partis hæreditariæ prolibus legitimis subtractæ, ita ut hujus portionis hæreditariæ unum dimidium restituere debeat adultera, alterum vero ipsimet hi adulteri loco patris certi. Ratio est: quia ex una parte hic non potest præsumi in favorem Matrimonii, uti prius; quoniam certo scitur, prolem esse ex adulterio conceptam: ex altera vero parte singuli ex adulteris posuerunt causam sufficientem generandi prolem, ac præterea singuli communi opera sunt causa ipsius incertitudinis, quæ juste impedit, ne ab uno determinato exigi possit debita restitutio; consequenter censentur singuli in hoc damnum virtualiter consensisse, volendo nimirum ipsam copulam hujusmodi damnorum causativam. *

31. CONCL. VI. Nihilominus Adultera non tenetur se prodere, aut crimen suum revelare ullo modo, neque in mortis articulo, neque per Confessarium, sed tenetur solum aliis modis jam enumeratis laborare, quantum potest ut hæreditas relinquatur veris hæredibus, aut in alio compensetur. Ita communis. Ratio est: quia talis revelatio non potest fieri sine jactura famæ, atque honoris, imo nec facile fieret sine periculo vitæ, aut aliorum incommodorum: atqui cum jactura famæ nemo tenetur restituere bona fortunæ, utpote quæ sunt ordinis inferioris; ergo.

32. Accedit, quod talis revelatio plerumque sit inutilis, cum filius non teneatur credere matri

tri suæ, asserenti, se esse spurium: tum ob præsumptionem, ac publicam opinionem, qua censetur esse legitimus filius, & natus ex Matrimonio: tum ob possessionem, in qua existit, nec proinde ex ea ejici potest, donec convincatur. Quinimo nonnulli Doctores, quos citat Fagnanus c. *Cum esses. num.* 130. *de Testamentis*, & sequitur Menochius *de Arbitrariis Judicum. lib.* 2. *Cent.* 1. *num.* 28. fatuum reputant filium, si credat matri asserenti, eum ex adulterio esse genitum.

33. CONCL. VII. Loquendo nunc de Adultero, non tenetur is illico credere mulieri adulteræ, dicenti, prolem natam esse suam. Ita Doctores passim. Ratio est: quia potest probabiliter, & prudenter præsumere, fæminam potius ex marito suo concepisse, nisi de opposito constet; utputa quia maritus abfuit, sive, quia mater sic dicit, & insuper tempus partus correspondet cum tempore habitæ copulæ, vel concurrant aliæ conjecturæ.

34. Quod si vero Adulter cognoscat, prolem esse suam, vel certe nullam habeat justam causam dubitandi, tenetur & ipse ad restitutionem pro sua parte. Et quidem inprimis obligatur restituere, seu compensare ea, quæ impensa sunt in alimenta prolis a tertio anno ætatis, & deinceps: nam educatio prolis primo quidem triennio ad matrem pertinet, sequentibus autem annis ad patrem. (*a*) Deinde ejusmodi Adulter tenetur una cum Adultera resarcire

dam-

damnum, quod legitimis filiis ex illegitimi successione obventurum est, etiamsi suo consilio non fuisset auctor suppositionis. Ratio est: quia Adulter iniquo facto suo una cum matre est causa damnorum filiis legitimis illatorum; ergo una cum ipsa tenetur ad restitutionem: eo præsertim, quia iniquo suo facto matrem coegit, pro conservanda sua fama prolem adulterinam supponere. Lessius *lib. 2. de Just. & Jure cap. 10. dubit. 6.* cum communiori; quamvis quoad hoc ultimum Sotus, Henriquez, & nonnulli alii oppositum teneant, loquendo de Adulterio, qui non dedit Adulteræ consilium suppositionis.

QUÆSTIO IV.

De Incestu, & Raptu.

SUMMARIUM.

35. *Incestus, quid?*
36. *Superaddit luxuriæ specialem malitiam. Et ad quot gradus extendatur?*
37. *Incestus inter diversos gradus an specie distinguantur?*
38. *Sententia probabilior.*
*, *Altera tamen etiam valde probabilis.*
39. *Raptus, quid?*
40. *Ad Raptum tria requiruntur, quæ?*
41. *Quæ ejus malitia?*
42. *Quæ pœnæ in Raptores constitutæ?*

35. CONCL. I. *Incestus* est peccatum Luxuriæ cum consanguinea, vel affine, intra gradus jure prohibitos commissum. Ita in re communis.

36. Porro Incestus est peccatum mortale, superaddens Luxuriæ specialem malitiam contra Pietatem, & quidem eo graviorem, quo gradus consanguinitatis, vel affinitatis, inter peccantes est propinquior. Ratio est: quia est contra reverentiam juri sanguinis debitam, ipsamque virtutem Pietatis. Unde ex instinctu naturali apud omnes Gentes damnatur concubitus cum consanguineis in linea ascendente, vel descendente, imo etiam in linea collaterali intra certos gradus: quamvis Jure Ecclesiastico extensa sit postmodum talis prohibitio usque ad quartum gradum consanguinitatis, & affinitatis ex copula licita, seu conjugali consurgentis: vel si affinitas consurgat ex copula illicita, sive fornicaria, usque ad secundum gradum inclusive ex nova Constitutione Concilii Trid. *Sess.* 24. *De Reform. matrim* c. 4. intra quos gradus consequenter censetur contrahi Incestus, si peccetur carnaliter.

37. Quæres: an Incestus inter diversos consanguinitatis, vel affinitatis gradus commissi distinguantur specie, adeo, ut ipse gradus consanguinitatis, vel affinitatis sit necessario in Confessione explicandus? Resp. cum Mastrio *disp.* 11. *Theol. Mor. num.* 122. tres esse diversas Doctorum sententias. Nam Navarrus, Valentia, Vasquez, & quidam alii

volunt

volunt, omnes illos gradus ſpecie diſtingui. Econtra Tamburinus, Cajetanus, Sotus & Thomiſtæ paſſim cum S. Thoma 2. 2. *q.* 154. *art.* 9. *ad* 2. volunt, omnes illos gradus, & Inceſtus in iisdem commiſſos, eſſe ejusdem ſpeciei. Rationem dant: quia in iis omnibus peccatur contra eandem Pietatis virtutem, & reverentiam juri ſanguinis debitam, & conſequenter in iis omnibus reperitur una ſpecie difformitas: licet intra eandem ſpeciem modo gravior, modo levior juxta majorem, vel minorem graduum diſtantiam. Et hæc ſententia tunc præcipue deſervire poterit, quando pœnitens non poteſt explicare gradum Inceſtus, quin Confeſſarius veniat in notitiam complicis.

38. Tertia ſententia eſt media admittendo diſtinctionem ſpecificam in aliquibus, non tamen in omnibus. Hæc inprimis admittit, quod Inceſtus cum conſanguinea ſpecie differat ab Inceſtu cum affine in eodem gradu; iſta enim vincula ſpecie differunt. Leſſius *lib. De Juſt. & Jur. c.* 3. *num.* 79. Deinde eadem ſententia docet, Inceſtum commiſſum cum conſanguinea in linea recta, utputa cum matre, vel avia ſpecie diſtingui ab Inceſtu cum aliqua in linea collaterali commiſſo v. g. cum ſorore, vel conſobrina: nam nullo unquam caſu licuit congreſſus cum conſanguinea in linea aſcendente, ſecus in collaterali. Tandem dicta ſententia docet, etiam Inceſtum in primo gradu conſanguinitatis lineæ lateralis, reſpectu

reſpectu remotiorum eſſe ſpecie diſtinctum : quem proinde, ſicut & primum gradum affinitatis in Confeſſione exprimendum putant. Ratio horum ab ipſis aſſignatur iſta : quia longe alia reverentia debita eſt matri, quam ſorori, & conſequenter immanior cenſetur eſſe Inceſtus cum matre commiſſus : prout hoc ipſum natura dictat, a tali coitu plus, quam ab alio abhorrens. Idem dicendum putant reſpectu ſororis in ordine ad alios remotiores gradus.

Additio.

*Iſtam tertiam ſententiam equidem præſens Auctor P. Anacletus in prioribus Editionibus judicat probabiliorem, huic tamen contradicit noſter P. Franciſcus Henno *Tract. in Decalog. Diſp.* 6. *q.* 3. *Concl.* 3. qui etſi gratis admittat, Inceſtum quemlibet continere duo ſpecie diſtincta peccata, unum contra Caſtitatem, & alterum contra Pietatem ob reverentiam ſanguinis : negat tamen valde probabiliter meo judicio cum ſententia ſecunda, unum Inceſtum ab alio ſpecie morali diſtingui. Ratio ipſius eſt; quia quilibet Inceſtus ex eodem fine, & motivo prohibetur ; nimirum, ut ſervetur *honor*, & *reverentia* inter certas perſonas : ſicuti ob eandem rationem etiam furta ſunt ejusdem ſpeciei moralis conformiter dictis ; quia nimirum, quamvis verſentur circa diverſas res, ſicque aliqua diverſitas materialis, & accidentalis ſæpius inter ipſa reperiatur,

nihil-

nihilominus ex eodem fine, & motivo prohibentur, nimirum, ut proximus servetur indemnis *in Bonis fortunæ* : ex quo ipso fundamento dictum est, detractiones v. g. queis quis denigratur ut fornicarius, & tanquam fur, esse ejusdem speciei ; quia nimirum ex eodem motivo, ut nimirum proximus servetur indemnis *in Bonis famæ*, prohibentur. *

39. CONCL. II. *Raptus* hoc loco proprie dicitur, cum persona aliqua invita abducitur per vim ad libidinem explendam, vel ad Matrimonium contrahendum. Ita desumitur ex *c. Lex illa. 36. quæst. 1.* & *c. Si quis virginem. 36. qu. 2.* juncto Concilio Trid. *Sess. 24. de Reformat. Matr. c. 6.*

40. Colligitur proinde, ad Raptum proprie dictum tria requiri. I. Abductio personæ raptæ a domo sua, vel paterna, ejusque in aliena detentio : unde Raptus non committitur ab eo, qui Virginem in domo paterna repertam ibidem violat, aut vi opprimit, sed id potius erit Stuprum. II. Requiritur, ut abductio illa fiat causa libidinis, vel Matrimonii contrahendi : in quo casu Raptus est impedimentum dirimens Matrimonii, ex Constitutione nova Concilii Tridentini *cit. c. 6.* III. Requiritur vis illata : unde, quando nulla vis infertur fœminæ, sed ipsa sponte consentit, & insciis parentibus cum amasio discedit, proprie Raptus non est, sed fuga voluntaria.

41. Rap-

41. Raptus igitur inter ſpecies Luxuriæ merito reponitur ratione intentionis pertinentis ad Luxuriam; quia nempe libidinis cauſa fit. Quamvis ſimul aliam malitiam contra Juſtitiam includat, qua vis infertur puellæ.

42. Unde merito graves pænæ utroque Jure in Raptores ſunt conſtitutæ; videlicet de Jure Civili pœna capitis, *l. un. C. de Raptu Virginum.* De Jure Canonico autem publica pœnitentia, & ut Raptor ſine ſpe conjugii maneat, *c. Raptor*, & *c. Statutum* 27. *q.* 2. His noviſſime Concilium Trident. *Seſſ.* 24. *de Reform. Matr. c.* 6. alias pœnas addidit, videlicet pœnam excommunicationis a Raptore, & omnibus illi conſilium, auxilium, aut favorem præbentibus ipſo jure incurrendam, perpetuæque infamiæ; & quod inter Raptorem, & Raptam, quamdiu hæc in poteſtate Raptoris manſerit, nullum poſſit conſiſtere Matrimonium.

QUÆSTIO V.

De prima ſpecie Peccati contra naturam, quæ eſt Mollities.

SUMMARIUM.

43. *Peccatum contra naturam, quid, & quæ ſpecies ejus?*

44. *Mollities, ſeu immunditia, quid, & quale peccatum?*

* An subinde sit duplex peccatum? Additio I.
* Quid sit sentiendum de Pollutionibus Mulierum? Additio II.

45. Mollities est intrinsece mala, & in nullo casu licita.
46. Non licet Medicis, media applicare infirmis ad eam procurandam.
47. Quid de aliis pharmacis?
48. Solutio notabilis instantiæ.
49. Omnes Pollutiones sunt ejusdem speciei.
50. Per accidens tamen eis conjungi possunt aliæ specie malitiæ.
* Duo notabilia Corollaria. Additio I. & II.
51. Pollutio indirecte voluntaria est peccatum mortale.
52. Quid, si non fuerit prævisus talis effectus ex posita causa secuturus?
53. Aliæ limitationes.
(b) Tract. 1. Dist. 1. n. 12. & 13.
54. Qualiter peccaminosus sit effectus pollutionis, si causa est tantum venialiter mala?
55. Quid de pollutione in somno orta?
56. An sit licitum desiderare pollutionem?
57. Aut simplici affectu de ea naturaliter secuta gaudere?
58. Distillatio, quomodo differat a pollutione?
59. An hactenus dicta habeant locum in Distillatione?
* Item quid de humore menstruali?

Pec-

43. P*Eccatum contra naturam*, quod est vitium inter cæteras Luxuriæ species gravissimum, est actus Luxuriæ, ex quo non potest sequi humana generatio: sive, quo pervertitur ordo a natura præscriptus, ita ut conceptio fieri nequeat. Porro hujusmodi vitium dividitur in quatuor species, videlicet in Mollitiem, Bestialitatem, Sodomiam, & indebitum concumbendi modum, de quibus singillatim in hac, & sequenti Quæstione.

44. CONCL. I. *Mollities*, quæ alio nomine ab Apostolo 2. *Corinth.* 12. & *ad Gal.* 5. vocatur *Immunditia*, est peccatum contra naturam, per quod voluntarie Pollutio seu seminis effusio quæritur extra concubitum. Hæc est peccatum mortale, quando perfecte voluntaria existit, cum sit contra ordinem naturæ, & generationis, atque excludit a regno DEI juxta illud 1. *Corinth.* 6. *Molles regnum DEI non possidebunt.* Et *cit. c.* 5. *ad Galat. Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt Fornicatio, Immunditia, Impudicitia, Luxuria &c. Quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam, qui talia agunt, regnum DEI non consequentur.*

Additio I.

* Dices: Datur etiam Pollutio, seu seminis effusio intra concubitum, prout sæpius contingit apud solutos, qui concumbendo sistunt præcise in tactibus enormibus una cum effusione seminis ad extra, ne impraegnatione co-

ram sæculo confundantur: ergo ad rationem mollitiei non requiritur, ut fiat pollutio extra concubitum. Respondeo disting. conseq. non requiritur ad rationem mollitiei, ut fiat extra concubitum, si sit pollutio, seu mollities simplex, nego, si sit mollities qualificata, id est, conjuncta cum aliquali saltem copula imperfecta, concedo consequentiam. Est autem bene notandum, quod, si pollutio sit conjuncta cum concubitu, sicque in re ipsa, seu in actu exercito cum affectu ad certam personam, non solum peccatum mollitiei, sed etiam aliud juxta qualitatem personarum concumbentium contrahatur, prout dicetur *num.* 50. *

Additio II.

* Cæteroquin in definitione mollitiei studio abstrahitur, num illa pollutio, seu seminis effusio fiat intra, vel extra locum debitum, ut sic sub mollitie fluxus seminis, sive foras effundatur, uti fit in maribus, sive intus diffluat in matricem, prout ordinarie contingit apud fæminas, sub hac descriptione comprehendatur: etenim, uti recte cum Busenbaum hic docet Henno *Tract. in Decalog. disp. 6. quæst. 7. art. 1. Conclus.* 1. etiam fæminæ, licet seminent in vase ad generationem subservienti, pollutionis tamen culpam incurrunt, dum id deliberate, & extra aliquam copulam ad generationem de se sufficientem faciunt. Hinc errant Confessarii (pergit citatus Henno) putantes, ex parte fæminarum tunc solummodo adesse pollutionem,

nem, quando aliquem fluxum humoris extra corpus sentiunt, alias non; cum tamen hæ sæpe exterius sentiant alicujus humoris medii, puta, menstrualis fluxum sine pollutione, imo sine delectatione illa, quæ in vera pollutione, aut peccaminosa inferius explicanda distillatione evenire solet. Econtra vero, præsertim accedentibus lascivis cogitationibus, osculis, vel tactibus &c. patiantur interius veras pollutiones sine fluxu externo: prout accidit, dum semen de vase decisum ad matricem mittitur, quod fæminæ facile sentiunt, imo magna voluptate percipiunt. Fatendum tamen, aliquando per motus valde violentos, & enormes easdem etiam exterius pati pollutionem, licet rarius. Ita ille.

Ego autem illibenter quidem hæc addidi, timendo, ne castos offendam oculos, & aures; interea tamen, cum omnia sint munda mundis, addere necessarium duxi, ne tot errores in hac uti delicata, ita etiam (utinam non) frequenti materia contingant apud juvenes Confessarios damnantes fæminas, aliquoties alias anxias, cum maxima earum perturbatione alicujus gravis pollutionis, ubi tamen potius est fluxus menstrualis, & econtra a peccato mollitiei excusantes, ubi tamen illud vere commiserunt: interea oportet, præsertim si fæminæ ipsæmet se in Confessionali desuper non accusent expresse, Confessarios, maxime juvenes, esse cautissimos in interrogando. *In materia castitatis* (inquiunt Busenbaum, & Spo-

ter tractando de Sacramento Pœnitentiæ) *interrogationes debent esse paucæ, & cautæ, ne vel occasionem det investigandi aut traducendi Confessionem, aut ignorantem doceat, aut se, vel illum periculo exponat.* Et Coninch ait: *præstat aliquando Sacerdotem minus perfecte peccatum intelligere, quam sibi, vel pœnitenti aliquod scandalum causare.* *

45. CONCL. II. Mollities est intrinsece mala, adeo, ut nunquam quovis prætextu, etiam sedandæ tentationis (nam hoc est succumbere) vel tuendæ sanitatis causa, licitum sit procurare pollutionem, neque Medicus possit præbere medicinam eo fine, ut naturam ad eam concitet. Ita communis. Nam voluntaria illa emissio seminis humani est contra primarium finem, ob quem a natura est institutum. Et si semel licitum esset, ex tali prætextu procurare pollutionem ob naturalem delectabilitatem, & passim prætensum ejusmodi motivum, via latissima huic fœditati aperiretur, *immutando naturalem usum in eum, qui est contra naturam, Rom. cap.* 1. cum maxima jactura generationis humanæ. Hinc merito Innocentius XI. sequentem inter alias, ordine 49. Propositionem damnavit. *Mollities jure naturæ prohibita non est: unde, si DEUS eam non interdixisset, sæpe esset bona, & aliquando obligatoria.*

46. Et hinc, quantum attinet ad alteram partem Conclusionis, media huc præcise tendentia suadere, vel applicare infirmis, gravissime

ſime prohibetur Medicis *c. Cum Infirmitas*, §. *fin. De Pœnit. & Remiſſion.* ibi : *Cæterum, cum anima ſit multo pretioſior corpore, ſub interminatione anathematis prohibemus, ne quis Medicorum pro corporali ſalute aliquid ægroto ſuadeat, quod in periculum animæ convertatur.*

47. Dicitur notanter in Concluſione, *præbere medicinam eo fine, ut naturam ad eam concitet*: nam dare pharmaca, quibus ſemen in ſanguinem, vel alium humorem reſolvatur, culpa vacat, ut notant Bonacina *tom.* 1. *quæſt.* 4. *de Matrim. punct.* 10. *num.* 12. Sanchez, & alii. Deinde, licet forte ſemen, ſi corporis ſanitati officere cœperit, prout juxta DD. obeſt ſanitati ſemen jam corruptum, detrahi poſſit medicamento cathartico (eo modo, quo bilis, pituita, & melancholia absque libidinis ſenſu) tamen non poteſt pelli eo actu & impetu, quem natura fecit illi proprium, neque hoc fine a Medicis pharmacum præſcribi; quia hic ſolius prolis cauſa a natura inſtitutus eſt, & alioquin procuraretur pollutio. Leſſius *lib.* 4. *cap.* 3. *num.* 96.

48. Nec obſtat, quod licita ſit emiſſio ſanguinis, imo & amputatio manus ad vitæ conſervationem. Reſp. enim negando paritatem. Quia ſemen eſt inſtitutum ad propagationem ſpeciei, unde nec ejus uſus aliter licitus, niſi ob dictum finem in legitimo Matrimonio: at ſanguis, manus &c. ſunt ordinata ad conſervationem, & functiones individui, unde non mirum, quod ob ejus conſervationem expelli,

vel resecari possint, cum bonum totius præferendum sit bono partis. Accedit, quod in illius emissione subsit delectatio naturaliter consurgens, inductiva ad mala in Conclusione allata : secus in emissione sanguinis, aut amputatione manus.

49. CONCL. III. Omnes Pollutiones secundum se spectatæ sunt ejusdem speciei. Ita Azorius *part.* 3. *lib.* 3 *cap.* 21. Bonacina *loc. cit num.* 15. & alii. Ratio est : quia habent eandem deformitatem, & contrarietatem cum recta ratione.

50. Dicitur, *secundum se spectatæ* : quia per accidens possunt conjungi aliæ malitiæ specie distinctæ : nam si polluit se persona voto castitatis obstricta, additur nova malitia Sacrilegii : si conjugatus, nova malitia contra Castitatem conjugalem, bonumque Matrimonii : item si aliqua persona se polluit cum imaginatione, seu desiderio peccandi cum hac vel illa persona soluta, conjugata, voto Castitatis obstricta &c. alia specie distincta turpitudo adjungitur juxta qualitatem personæ illicite concupitæ. Et hoc ipsum erit dicendum, si istud peccatum extra concubitum committatur a pluribus personis, una adjuvante alteram : nam etiam tunc exprimenda in Confessione erit qualitas personæ complicis, num eadem fuerit ejusdem vel diversi sexus, num soluta, vel ligata, num DEO sacra, vel non, utpote cujus peccato quis cooperatur, vel eam ad hoc induxit.

Additio I.

* Unde pro praxi, si e. g. Titius tuus pœnitens in Confessionali dicat, quod se polluerit, tu mi Confessarie non solum de numero pollutionum sollicitus esse debes, sed etiam reflexionem facere, ac nisi aliunde jam scias, interrogare I. De statu pænitentis, quisnam sit, num solutus, vel ligatus? II. Num accesserint tactus impudici, vel oscula lasciva &c. aut similia cum alia persona, prout frequenter contingit apud diversum sexum? Quando vero se solo fecit pollutionem, III. Utrum non habuerit pro tunc simul reflexionem, & affectum specialem, vel etiam desiderium ad alias personas, & ad quas, num ad solutas, vel ligatas? quod si tuus pœnitens respondeat, se habuisse quidem sub pollutione reflexionem ad fæminas, sed solum in confuso, ad nullam autem determinatam, vel si ad determinatam v. g. ligatam, tantummodo quatenus formosam, ejusmodi speciem pulchram sibi intentionaliter proponendo, non autem quasi volendo, seu optando cum eadem peccare, sed a qualitate personæ prorsus abstrahendo: in simili casu non contraheretur specialis malitia qualitatis, uti recte Sporer *part. 4. Theolog. Sacrament. cap. 3. sect. 5. n. 629.* eo ferme modo, quo inferius *dist. 7. num. 15. &* 16. dicetur de delectationibus morosis. *

Additio II.

* Ast ponamus Confessionale tuum accedere fæminam civicam, vel etiam nobilem erube-

ſcentiæ alias deditam (ruſticellæ ſubin ſunt nimis apertæ ultra, quam neceſſarium, aut expediens eſt) quæ ſe accuſat, quod peccaverit *contra ſextum Præceptum*, qualiter hæc prudenter erit examinanda? Talis præſuppoſita cognitione ſtatus pœnitentis, num ſit ſoluta, vel ligata &c. interrogetur I. Qualiter pcccaverit, num *cogitatione*, *verbo*, vel *opere* &c. Quod ſi dicat, ipſo opere perfectæ fornicationis ſe peccaſſe, indagetur cum quibus, & quoties, resque erit abſoluta. Quando vero reſpondet, ſe peccaſſe quidem carnaliter, ſed non perfecte, vel ſe non peccaſſe in opere, ſed tantum amaſio admittendo tactus impudicos, vel impura oſcula &c. interrogetur II. Cum quibus perſonis id contigerit, num cum ſolutis, vel ligatis? Quod ſi partim cum ſolutis, partim cum ligatis, interrogetur III. Quoties cum ſolutis, & quoties cum ligatis; Item IV. Poterit addi pro interrogatione quarta, ſi in Confeſſione ex circumſtantiis colligatur, quod tactus fuerint aliquo modo magis qualificati, aut oſcula in longius tempus protracta, ſeu voluptas valde intenſa exinde captata, poterit (inquam addi,) num nihil aliud exinde ſit ſubſecutum? Si reſpondeat: *Nihil*: in Nomine Domini conformiter dictis *Addit. II.* poſt. *num.* 44. ſuperſedeat ulteriores facere interrogationes, poterit enim prudenter ſe reſolvere, quod vel pollutio ſubſecuta non ſit, aut a muliere invincibiliter ignorata, vel ſaltem, quod non adſtringatur ulterius interrogare ob periculum ſcandali. Subinde etiam honeſtiores fæminæ

ad

ad quartam interrogationem: *an nihil exinde subsecutum fuerit?* respondent, magnam se exinde sensisse delectabilitatem, per quam intelligunt, & modestis terminis, insinuare volunt ipsam pollutionem. *

51. CONCL. IV. Pollutio indirecte voluntaria, hoc est, illa, quæ prævidetur secutura ex positione alicujus causæ, quæ evitari posset, ac deberet, pariter est peccatum mortale, saltem si ipsa causa in genere Luxuriæ sit graviter peccaminosa, atque ex se multum excitativa talis effectus. Ita sub his terminis communis. Sic fit, quando quis prævisa ejusmodi fœditate secutura vacat libidinosis, seu ex venerea delectatione provenientibus osculis, tactibus, amplexibus, & aliis hujusmodi, quæ sunt causa propinqua pollutionis, & ex natura sua talis turpitudinis excitativa. Ratio est: quia in talem causam consentiens hoc ipso in effectum inde connaturaliter secuturum consentire convincitur.

52. Dicitur in conclusione, *quæ prævidetur secutura*: nam si operans nullo modo advertit ad periculum secuturi effectus pravi, tunc ejusmodi effectus, utpute pollutio, neque in se neque in sua causa censetur voluntarius, utpote nullo modo prævisus.

53. Et additur, *ex positione causæ, quæ evitari posset, ac deberet;* nam quando ejusmodi actio cæteroquin licita est, & necessaria, vel

utilis

utilis, ac proinde non adest obligatio eam vitandi, effectus inde sequens, etiam prævisus secluso alio consensu, non imputatur ad culpam, prout jam superius (b dictum fuit. Et hinc licitum est sumere medicinam ad expellendos varios alios corpori noxios humores ordinatam, etsi per accidens citra complacentiam veneream exinde sequatur vel hanc expulsionem comitetur pollutio. Item Parochus, imo & alius Confessarius, ex officio non obligatus, potest excipere Confessiones, Chirurgus, vel Medicus tangere partes fæminæ, indigentis cura, aut studere rebus medicis, ac hujusmodi, non obstante præviso periculo pollutionis securturæ, dummodo hanc minime intendat, neque in eam libidinose consentiat. Similiter expertus, se pollui ex equitatione absque periculo proximo consensus, non tenetur pedester incedere. Ratio generalis est: quia talia vel fiunt ex officio, aut Charitate erga proximum, vel saltem sunt utilia operanti, & cæteroquin honesta & licita, neque causa per se, ac suapte natura proxima talis fœditatis. Sanchez *lib. 9. de Matrim. dist. 45. num. 7. & seqq.* Azorius *cit. cap. 23. quæst. 4. & 5.* Lessius, Bonacina, & communis.

NB. *Subsequentia duo Quæsita non equidem sunt ab ipso Anacleto formata, sed a me addita: quia tamen jam in priori Editione 1722. emanata collocata fuerunt sub numeris ordinariis, etiam hic taliter relinquuntur, ne fiat confusio in Indice, addendo tamen solitos Asteriscos.*

*54.

* 54. Quæres I. An si causa pollutionis sit tantum venialiter mala, hoc non obstante, effectus exinde secutus censeatur mortaliter peccaminosus? e. g. ponamus, quod pollutio sequatur ex semideliberata complacentia, vel ex curioso aspectu faciei alicujus fœminæ solutæ, quæritur, an talis pollutio sit mortaliter peccaminosa? Ad hoc quæsitum ex Lessio, & Sanchez noster Patritius Sporer *part.* 4. *Theol. Sacram, sect.* 5. §. 6. & ex utroque Marchantio, Salas, Vasquezio, ac plurimis aliis la Croix *lib.* 3. *part.* 1. *num.* 922. *& seqq.* respondent tripliciter. I. Si causa in genere luxuriæ non tantum venialiter, sed etiam mortaliter mala foret, atque ex sua natura proxime inducens ad similem fœditatem, tunc effectus secutus, nempe pollutio, haud dubie foret mortaliter peccaminosus, prout jam supra Conclusione IV. fuit insinuatum. II. Si causa illa in genere Luxuriæ est tantum peccatum veniale, etiam graves motus vel ipsa pollutio exinde secuta, minime tamen intenta, & secluso semper periculo consensus in illam, erit duntaxat venialiter mala. Ratio est: quia, cum tunc pollutio non sit volita in se sed tantum in sua causa, in tantum mala erit, in quantum mala est ipsa causa, & consequenter si causa fuerit tantummodo venialiter mala, pariter effectus imputabitur tantum venialiter malus. III. Quando causa, ex qua sequitur pollutio non est peccatum in genere Luxuriæ, quippe natura sua non ordinata ad rem veneream, etsi mortaliter peccaminosa in alio genere, puta si die Ve-

neris comederes carnes, ex quo ad noctem in somno sequeretur pollutio, exinde effectus pollutionis non erit, mortaliter peccaminosus, si in illa pollutione non habeatur libidinosa complacentia, & pariter excludatur periculum proximum consensus. Ratio est: quia tunc illa causa non videtur per se ac proxime, sed tantum per accidens, ac leviter & remote influere in similem effectum. Atque ex his responsionibus (inquit P. Sporer) tolluntur plurimi scrupuli, & solvuntur innumeri casus. Licet cæteroquin casta mens etiam talia studeat amovere ex abominatione hujus fæditatis. *

* 55. Quæres II. An liceat pollutionem involuntarie e. g. in somno ortam permittere, secludendo omnem affectum ad eandem, ac cæteroquin se habendo negative? Ad hoc quæsitum denuo respondet P. Sporer, uti sequitur: quando motus venereus, ac ipsa decisio seminis accidit in somno, sed emissio seu effluxio fit postea in vigilia (& multo magis, si ipsa emisso seminis jam incepit in somnis, & partim adhuc fit in vigilia) secluso consensu in illam, nullum fit peccatum juxta Gerson, Sanchez, Tamburinum. Ratio est: quia, uti supponitur, pollutio incepit involuntarie, continuatio autem effusionis seminis est solum effectus naturalis causæ præcedentis, quæ hic & nunc impediri amplius vix potest, & consequenter nec quis tenetur: vel enim conatus ille reprimendi nihil operabitur, vel retento

contra

contra naturæ impetum extra suam sedem semine jam deciso, corpus supra modum gravabitur, & periculo infirmitatum exponetur. Cavendum tamen vel maxime, ne evigilans non tantum permittat, sed etiam positivo conatu promoveat, vel compleat, quod utique non liceret: nam in eo casu aliquoties non tam perfectum, quam imperfectum voluntarium intervenire, experientia patet. Tutissime aget taliter evigilans, si saltem circa similem fœditatem simplicem displicentiam eliciat, ac se B. Virgini immaculate conceptæ, aut suo Angelo tutelari commendet, ejusdem implorando assistentiam, ne consentiat positive. *

56. Quæres III. An licitum sit desiderare, vel delectari de pollutione naturaliter secuta. Resp. I. Illicitum est eam desiderare, vel de ipsa jam secuta gaudere ob delectationem; neque ullo modo fas est, ipsam procurare aut ad eam active cooperari, vel quidpiam facere eo fine, ut eveniat. Ita omnes Doctores; nam consensus in eam, cooperatio, vel intentio jam foret peccatum mortale.

57. Resp. II. Nihilominus simplici affectu, & sine ulla procuratione, ob finem honestum v. g. sedandæ tentationis, vel sanitatis ergo desiderare, ut pollutio naturaliter eveniat, aut de ea naturaliter secuta gaudere, multi Doctores non illicitum censent; ut Lessius *cit. cap.* 3. *num.* 105. Navarrus *c.* 16. *Man. num.* 7. Laymann *lib.* 3. *sect.* 4. *num.* 17. & alii. Qui tamen recte addunt, ejusmodi simplex desiderium, vel gaudium

dium indicare imperfectum Castitatis affectum: nam Viri perfecti ob amorem puritatis, & timorem consentiendi in carnalem delectationem vel maxime abhorrent ab omni, quamvis naturaliter eveniente, carnis impuritate.

58. Quæres ulterius. An, quæ hactenus dicta sunt de pollutione, etiam locum habeant in Distillatione? Ubi notandum ex Gersone *parte* 2. *tract. de Poll.* D. Thoma, Sanchez, & aliis quod e corpore humano per meatus membrorum pudendorum præter urinam, verumque semen procedat humor quodammodo medius, qui potest vocari salivalis, vel sputalis. Et hic quidem ab humore seminali non ita facile secernitur propter similitudinem coloris, infectionem, carnisque commotionem, quæ aliquando ipsum comitatur: differt tamen præ cæteris in hoc, quod facilius fluat, nec cum tanta carnis commotione, sicuti seminalis, & quandoque imperceptibiliter, ac sine ulla carnis commotione. Hoc prænotato,

59. Resp. Quando Distillatio accidit absque ulla carnis commotione, de ea non est curandum, cum sit veluti quidam sudor fluens: secus est, quando ipsa fit cum magna carnis commotione. Ita Sanchez *cit. disp.* 45. *num.* 2. & *num.* 31. Bonacina *punct.* 10. *num.* 13. & alii. Ratio posterioris partis est: quia ejusmodi commotio spirituum est notabiliter turpis, & veluti inchoata pollutio; ergo si est voluntaria, etiam Distillatio erit mortalis ob ejusmodi

delecta-

delectationem veneream. De hac proinde erunt applicanda hactenus dicta, non vero de ea, quæ contingit absque dicta commotione carnali.

Additio.

* Doctissimus Gerson apud nostrum Petrum Marchantium *in suis notabilibus Resolut. de Sacrament. Pœnitent. Casu III.* specificatis humoribus addit adhuc alios duos; verba formalia ejus sunt sequentia: *alius additur humor (præsertim in mulieribus) qui vocatur menstrualis: & huic similis quandoque masculo accidit ex infirmitate*, præsertim circa plenilunium cum intolerabili pruritu ob suam salsedinem in partibus verecundis, & quasi cum stranguria. De priori jam dictum est supra Loquendo de posteriori, humor iste in suo fluxu, teste eodem Gersone, vix, aut nunquam causat talem modum delectationis, & concussionis totius corporis specialiter in partibus inverecundis, nec ita obnubilat in suo exitu rationem, uti humor seminalis. Et hinc Marchantius de eodem proportionaliter eo modo resolvit, quo nos de illa distillatione, quæ absque magna carnis commotione evenit, & admittit fricationem in genitalibus ad sedandum pruritum hunc, quamvis exinde per accidens sequatur effusio ejusdem salsi humoris. Cavendum tamen, ne quis hac doctrina abutatur, & mentiatur iniquitas sibi. *

QUÆSTIO VI.

De cæteris specialibus Peccatis contra naturam.

SUMMARIUM.

60. *Bestialitas, quid?*
61. *Non variatur specie ob diversitatem bestiarum.*
62. *Concubitus cum dæmone, quale peccatum?*
63. *Sodomia, quid?*
64. *Sodomitarum pœnæ.*
(c) Juxta dicta Tract. 2. dist. 2. num. 40. & seqq.
65. *Indebitus concumbendi modus, quid?*
66. *Quale peccatum præposterus coitus inter conjuges?*
67. *Peccata contra naturam distinquuntur specie.*
68. *Solvitur objectio.*
69. *Plures Luxuriæ species concurrunt quandoque in eodem actu.*

60. CONCL. I. *Bestialitas*, quæ est secunda species peccati contra naturam, tunc committitur, quando concumbit quis cum re animata, non ejusdem speciei cum homine. Hoc peccatum est gravissimum, atque in Foro etiam sæculari pœna mortis, & combustionis merito punitur.

61. Cæterum istud peccatum contra naturam non variatur specie ex eo, quod committatur

tatur cum animalibus specie distinctis, utputa ove, equa, cane &c. Omnia enim conveniunt in hac una ratione, quod non sint ejusdem speciei cum homine: malitia autem Bestialitatis consistit in hoc, quod non servetur eadem species, & natura. Filliucius *Tract.* 30. *c.* 8. *n.* 161. & alii communiter.

62. Quæres: An concubitus cum dœmone sit species Bestialitatis? Resp. cum. cit. Filliucio, & aliis, peccatum cum dœmone assumente formam hominis, maris, vel fæminæ, aut alicujus belluæ semper dici peccatum Bestialitatis) quia etiam dæmon est diversæ speciei ab homine) sed ultra hanc peccati malitiam etiam superaddere vitium Irreligiositatis, & Superstitionis ob societatem cum dœmone habitam in illo actu venereo. Addendum etiam cum citato Auctore *n.* 162. quantum est ex parte affectus, talia peccata posse esse diversæ speciei, nam si quis cum dæmone coëat in forma mulieris affectu fornicario adulterino, vel incestuoso, erit præter peccatum Bestialitatis, & Superstitionis, etiam peccatum Fornicationis, Adulterii, vel incestus ratione illius pravi affectus, atque voluntatis, quam habet.

63. CONCL. II. *Sodomia* est peccatum contra naturam, quo ex affectu ad indebitum sexum vir concumbit cum viro, vel fæmina cum fæmina. Ita D. Thomas 2.2. *quæst.* 154. *art.* 11. & alii.

64. Hoc peccatum est gravissimum, atque in cœlum clamans *Gen.* 19. ob quod Sodoma

& Gomorrha cum finitimis civitatibus cœlesti igne vindice conflagrarunt. Hinc Jure quoque Civili tanti sceleris Rei igne concremantur: at Jure Canonico olim Laici excommunicabantur, Clerici vero deponebantur, & in Monasterium detrudebantur. Nunc vero, quod attinet Clericos, juxta Bullam S. Pii V. quæ incipit: *Horrendum illud scelus* (& habetur *tom.* 2. *Bullarii Romani const.* 72. *dicti Pontif.*) Clerici Sodomitæ ipso Jure sunt privati privilegio Clericorum, & dignitate, Officio & beneficio Ecclesiastico: quamvis, quia hæc Constitutio est pœnalis, atque requirens executionem externam, ea primum in conscientia obliget post sententiam Judicis declaratoriam. (c)

65. CONCL. III. Ultima species peccati contra naturam, sive *indebitus concumbendi modus* est peccatum contra naturam, per quod vir concumbit cum fæmina modo indebito, ita, ut impediatur generatio. Ita Filliucius *loc. cit.* *n.* 156. & alii.

66. Dicitur notanter, *ita, ut impediatur generatio*: nam alioquin in rigore non erit peccatum contra naturam, cum ei non conveniat definitio *n.* 43. data. Hinc seclufo hoc, ac etiam periculo impediendi generationem præposterus coitus inter conjuges peccatum mortale non est: ordinarie tamen est peccatum veniale, & quidem grave in suo genere, nisi aliqua necessitas excuset, utputa quia mulier est prægnans, vel quia corporis dispositio propter pinguedinem aliter fieri non patitur. Et

hinc conjuges sic congredientes extra casum necessitatis graviter reprehendendi sunt ob periculum impediendæ generationis. Mastrius *disp.* 11. *Theol. moral. num.* 135. Filliucius, Bonacina, & alii. Verum occasione prædictorum.

67. Quæritur I. An prædicta quatuor peccata contra naturam distinguantur specie in genere moris? Resp. affirmative cum Mastrio *loc. cit. n.* 137. *ac seqq.* & communi. Ratio est: quia, licet opponantur eidem virtuti Castitatis, tamen ipsi opponuntur secundum diversam specie rectitudinem. Et hinc diversam difformitatem, atque dissonantiam cum recta ratione continet Bestialitas, & Sodomia, quam simplex pollutio.

68. Nec obstat, quod omnia hæc sint peccata contra naturam. Resp. enim, peccatum contra naturam esse genus respectu dictarum quatuor specierum: alioquin enim, nisi intercederet ejusmodi distinctio specifica in genere moris, sequeretur, quod, si quis semel habuisset pollutionem, semel commisisset Bestialitatem, & semel Sodomiam, satisfaceret in Confessione, dicendo: *Ter peccavi contra naturam:* quod est contra communem sensum Doctorum. Accedit Decretum Alexandri VII. hanc inter alias, ordine 24. Propositionem damnantis: *Mollities, Sodomia, & Bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infimæ, ideoque sufficit dicere in Confessione, se procurasse pollutionem.*

69. Quæritur II. An plures Luxuriæ species necessario in Confessione explicandæ, quandoque in eodem actu concurrant? Resp. cum Scoto *Quodlib.* 19. §. *De primo.* & Doctoribus communiter, affirmative. Sic enim peccatum carnis a Clerico in Sacris constituto, vel alio habente votum Castitatis, cum consanguinea sua conjugata commissum una cum effusione seminis extra vas, præter reatum Adulterii continet malitiam specie distinctam Sacrilegii, atque Incestus, & Peccati contra naturam. Idem contingere potest in desideriis illicitis, & carnalibus: sic quippe voto Castitatis obstrictus, ac seipsum voluntarie polluens cum imaginatione, atque affectu ad personam conjugatam sibi consanguineam, præter malitiam peccati contra naturam, & Sacrilegii, etiam ob pravam illam concupiscentiam internam, desideriumque carnale, contrahit malitiam Incestus, atque Adulterii, necessario in Confessione aperiendam, utpote circumstantiam speciem mutantem: & idem dicendum de similibus.

QUÆSTIO VII.

De Impudicitia, hoc est osculis, tactibus, aspectibusque impudicis; & an detur levitas materiæ in re venerea?

SUMMARIUM.

70. *Impudicitia est circa oscula, tactus &c. venereos.*

70. ADVERTENDUM, quod Impudicitia sit circa oscula, tactus, & alios actus circumstantes actum venereum, prout notat D. Thomas 2. 2. q. 154. art. 1. ad 5. de hac loquitur Apostolus *ad Galat. 5. Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria &c. Quæ dico vobis, sicut prædixi, quoniam, qui talia agunt, regnum DEI non consequentur.* Quod, ut melius intelligatur, sit

71. CONCL. I. Certum est, quod oscula, tactus & amplexus impudici, id est, habiti causa delectationis venereæ, & sensibilis ex commotione spirituum generationi deservientium consurgentis, inter personas solutas etiam quoad partes, alias de se non inhonestas, sint peccata mortalia. Ita Sanchez *lib. 9. de matr. disp. 46. n. 7.* & communis aliorum, idque patet ex cit. textu D. Pauli *ad Galat. 5.* cum concordantiis. Ratio est : quia ejusmodi oscula, tactus & amplexus impudici, suapte natura

ordi-

ordinantur ad copulam carnalem, ad eamque proxime diſponunt ob vehementem corporis, ſpirituumque generationi deſervientium commotionem, & hoc ipſo ſunt pollutio aliqua inchoata: ergo. Hinc Gloſſa *in l. Quod ait ff. Ad legem Juliam de Adulteriis*, præparatoria ſtupri refert his verbis:

Viſus, alloquium, tactus, poſt oſcula, factum. Concordat Decretum Alexandri VII. inter alias Propoſitiones etiam hanc, ordine 40. damnantis: *Eſt probabilis opinio, quæ dicit, eſſe tantum veniale, oſculum habitum ob delectationem carnalem, & ſenſibilem, quæ ex oſculo oritur, ſecluſo periculo conſenſus ulterioris, & pollutionis.*

72. Dicitur notanter in Concluſione, *impudici, id eſt, habiti cauſa delectationis venereæ:* nam ſi talia oſcula, vel amplexus fiant cauſa amicitiæ ſecundum morem patriæ, communiter excuſantur a peccato: quia oſcula, vel tactus de ſe non ſunt intrinſece mali, ſed indifferentes, ſimulque hic fiunt ex honeſto fine, nimirum in ſignum mutuæ benevolentiæ, pacis, & debiti obſequii. Nec obſtat, quod inde conſurgat quandoque motus inordinatus ſenſualitatis; dummodo eidem non præbeatur deliberatus aſſenſus, nec habeatur libidinoſa complacentia; nam alioquin ejusmodi prava complacentia utique foret peccaminoſa.

73. Deinde ſi tactus, amplexus, vel oſcula ſolum habentur ex joco, vel quadam animi levitate, aut alia conſimili ratione, non vero

causa delectationis venereæ, per se loquendo non excedunt culpam venialem. Laym *lib.* 3. *sect.* 4. *num.* 10. citans communem Doctorum. Quamvis recte idem post Sanchez *loc. cit. num.* 11. hinc excipiat tactus valde turpes & impudicos, utputa partium vicinarum verendis, vel ipsarum verendarum: nam hi ultimi, si absque necessitate, vel utilitate (quod additur propter dicenda numero sequenti) fiant etiam ex joco inter personas diversi sexus in prædictis partibus inhonestis immediate (secus si obiter tantum supra vestes) non excusantur a peccato mortali, cum ex natura rei similes tactus ad delectationem veneream propinque tendant, eamque valde excitent inter personas diversi sexus, nisi forsan ætas infantilis a gravitate peccati eximat, prout exinde Sanchez, & Jacobus Marchantius eximunt a gravi peccato (non item a veniali) ancillas, puellas vestientes, lavantes, eorumque pudenda ex curiositate per breve temporis spatium, secluso consensu, vel complacentia turpi, tangentes: nam licet etiam istæ mortaliter peccare possint, si id mora longiori faciant, ob morale periculum consensus libidinosi: si tamen brevi temporis spatio contingat, non solet similis tactus ex sua natura tendere propinque ad delectationem veneream, eamque valde excitare.

74. Rursum si tactus etiam inter personas adultas diversi sexus in partibus inhonestis fiat causa medendi, aut alia necessaria, vel justa, secluso alio pravo affectu, nullum est pecca-

tum:

tum: cum talis contactus, utpote ex Charitate ordinatus, vel ex alio justo motivo procedens, sit consentaneus rectæ rationi. Notat tamen Lessius *cit. lib.* 4. *c.* 3. *num.* 60. post Navarrum *c. Si cui. num.* 13. *de pœnit. dist.* 1. quod mulier, præsertim virgo, non teneatur tale genus medicandi in partibus secretioribus admittere: tum quia mens casta a tali curatione non minus, quam a morbo abhorret: tum quia nemo tenetur admittere id, cui est conjunctum periculum motus pravi, aut delectationis carnalis.

75. Ex eadem causa necessitatis excusatur tactus, seu fricatio propriorum pudendorum ad sedandum pruritum, in illis partibus quandoque vehementius consurgentem. Imo Layman *cit. sect.* 4. *num.* 13. post Sanchez, & Petrus Marchantius *in Resolutionibus ad tomum* 3. *Tribunalis additis casu* 3. post Sancium, & Villalobum existimant, non esse peccati damnandum, qui ejusmodi molestissimum pruritum fricatione sedare conatur, quamvis cum periculo pollutionis, dummodo non subsit periculum consensus in istam.

76. Additur insuper in Conclusione, *inter personas solutas*: in primis enim conveniunt Doctores, conjugibus ejusmodi tactus esse licitos, si ad copulam conjugalem referantur, utpote ad quam licite se excitant. Deinde tactus, oscula, & aspectus ejusmodi inter conjuges, si fiant causa solius voluptatis, sunt quidem culpabiles, sed non mortaliter, etiamsi capiantur ob delectationem absque intentione copulæ con-

conjugalis: quia Matrimonium eos cohoneſtat, ac defectus debiti finis non eſt mortalis. Intellige, dummodo abſit periculum pollutionis: nam alioquin juxta Bonacinam *tom.* 1. *quæſt.* 4. *de matrim. punct.* 9. *num.* 6. Leſſium, Layman, Maſtrium &c. a mortali non excuſarentur.

Additio.

* Putant tamen aliqui graves DD. inter conjuges etiam hos tactus admitti poſſe, etſi ſubinde accidentaliter per eos ſequatur pollutio, ſi adeſſet aliunde aliqua juſta cauſa tales tactus concedendi, qualis foret juxta Sanchez *lib.* 9. *diſp.* 49. *num.* 37. Perez *diſp.* 45. & Dianam *part.* 6. *tract.* 6. *reſol.* 27. manifeſtatio, & conſervatio mutui amoris præſertim ex parte reddentis. Vide de hoc fuſius Jus Canonicum *lib.* 4. *decr. tit.* 15. *præſertim num.* 65. & Patritium Sporer *part.* 4. *Theol. Sacrament. c.* 2. *ſect.* 3. §. 4. *num.* 500. Cui equidem doctrinæ ſubſcribo, ſi ex his tactibus oriatur pollutio tantum *ſubinde*: tunc enim, ſi exinde pollutio non oriatur valde frequenter, hic & nunc apud hos conjuges non videtur ex una parte adeſſe periculum proximum pollutionis, ex altera præfati tactus cohoneſtantur per contractum præcedentem Matrimonii. *

77. Num autem inter Sponſos de futuro liceant tactus, & oſcula, alia difficultas eſt. Et quidem tactus impudicos inter Sponſos non excuſari a mortali, paſſim fatentur Doctores, eo quod hi proxime diſponant ad copulam, quæ non

non est illis licita. Quod si oscula, & amplexus de se non sint impudici, simulque fiant absque fine venereæ delectationis, sed intuitu honesti amoris, benevolentiæ, aut necessitudinis, culpa vacant. Navarrus *c.* 14. *manual. num.* 19. & sequitur ex dictis *num.* 72.

78. Verum loquendo de hujusmodi tactibus, qui post sponsalia absoluta potius fiunt causa delectationis sensitivæ in partibus cæteroquin honestis, variant Doctores. Et quidem Navarrus *loc. cit. num.* 12. Layman *num.* 11. Cajetanus, Sa, pluresque alii eos excusant a mortali, dummodo non subsit periculum pollutionis, vel consensus in actum turpem: quia (inquiunt) Sponsalia sunt initium, seu prævia dispositio Matrimonii; & sic hos actus reddunt licitos, si absit periculum pollutionis, vel ulterioris consensus: quamvis ejusmodi periculum, aut ipsos tactus impudicos brevi subsecuturos, præsertim si Sponsi soli absque arbitris conversantur, spectata fragilitate humana raro abesse, ultro fateantur. Oppositum tenent Henriquez, Rebellus, & quidam alii, quorum sententiam tutiorem, & probabiliorem censet Bonacina *loc. cit. num.*6. & Mastrius *disp.* 11. *num.* 142. Ratio hujus posterioris sententiæ est: quia hæc delectatio sensitiva circa potentiam *Tactus* a natura instituta est ut prævia dispositio ad copulam; & consequenter, cum hæc inter Sponsos de futuro illicita sit, idem censendum de illa. Accedunt dicta superius *num.* 71. ac præcipue Decretum Alexandri VII. ibidem citatum.

Addi-

Additio I.

* Objicies contra hanc ultimam sententiam Patris Reiffenstuel. Delectatio sensitiva non est peccatum grave, sicut delectatio venerea, sed tantum veniale; ergo quamvis inter sponsos de futuro delectatio venerea, hausta ex tactu & osculis in partibus cæteroquin honestis alterius sexus adhuc sit peccatum mortale, non tamen erit mortale, si hæc delectatio fuerit solummodo sensibilis. Sic enim etiam quoad potentiam visivam, si fœmina præcise aspiciatur ex curiositate, quia formosa est, sicque objectum pulchrum, & visu delectabile, talis curiosus aspectus non erit peccatum mortale, quamvis foret tale, si aspectus contingeret ex delectatione venerea. Accedit, quod aspectus alterius sexus in partibus cæteroquin honestis ex levitate animi facti, item similes tactus, & oscula ex joco non excedant culpam levem: cur ergo tales tactus, & oscula sint peccata mortalia, si fiant ex delectatione sensibili absque tamen venerea? Nam si hæc ultima simul accederet, gratis conceditur, & ex damnata Propositione Alexandri VII. ordine 40. clare colligitur, quod tunc culpa foret mortalis.

Fateor ingenue, fundamenta ista apud me (salvo meliori) faciunt sententiam primam Navarri, Laymanni, & aliorum valde probabilem, supposito, quod tactus, vel oscula facta in partibus honestis alterius sexus non sint pressa, & ex magno ardore impressa, nec per longam mo-

moram repetita, aut nimium qualificata, nec etiam apud istam, vel illam personam existat periculum proximum subsecuturæ exinde, & admittendæ delectationis venereæ; & sub hac limitatione ipsa etiam admittit Henno *Tract. in Decal. disp. 6. quæst. 9. art. 1. concl. 2* Generaliter tamen, & absolute, ac universaliter prolatam illam sententiam practice loquendo non approbarem, sed præplacet sententia Henriquez, ac Mastrii a P. Reiffenstuel adducta tanquam teste Bonacina probabilior; quoniam similis delectatio sensibilis orta in potentia sensitiva tactus maxime si sit nimis intensa &c. &c. post se ordinarie, & quasi ex natura sua trahit etiam delectationem veneream. *

Additio II.

* Ut autem totus discursus præcedentis Additionis adhuc magis capiatur, & objectio ex cujus resolutione multi casus practici inferri possunt, ex integro solvatur, prænotandum ex la Croix *lib. 5. de peccatis num.* 93. quod *delectatio venerea* sit illa, quæ sentitur circa partes genitales per commotionem seminis, vel spirituum generationi deservientium, qui spiritus re ipsa sunt subtilis sanguis veluti in aerem attenuatus. *Delectatio sensitiva* est, quæ oritur ex applicatione sensus ab objectum, v. g. loquendo de potentia tactus, si apprehendatur manus tenelli pueri, quatenus caro ejusdem adhuc mollis est &c. Hæc delectatio sentitur communiter circa pectus cum aliquo calore,

vel

vel quasi cum emotione sanguinis, aut spirituum animalium circa cor: &, si est valde intensa, solet pariter ordinarie propter magnam connexionem potentiæ tactivæ cum concupiscentia carnis causare delectationem veneream, H. N.

Ad objectionem respondetur neg. conseq. primi antecedentis, supposito, quod delectatio illa sensibilis in potentia tactus resultans fuerit valde intensa, seu qualificata, puta, causata per oscula pressa, ardentia, vel longiori tempore repetita, seu qualificata. Ad primam instantiam de aspectu negatur paritas: quia potentia visiva non tam propinque movet ad delectationem veneream, quam potentia tactus juxta dicenda inferius *Conclusione IV.* Nota etiam, quæ ibi statim subsequenti numero adjunguntur de aspectibus fixis. Ad II. instantiam de tactibus, seu osculis ex levitate, vel joco factis eo patet disparitas, quia ex levitate, aut joco facti nec sunt tam pressi, nec tam ardentes, aut in longius protracti, uti hic suppono, & consequenter nec movent tam propinque ad veneream delectationem, sicuti si fiant ex intensa delectabilitate sensitiva. Videantur Gobath *in Theolog. experim. tract.* 7. *num.* 330. Sporer *Tract.* 1. *Theol. moral. cap.* 5. *sect.* 2 *num.* 19. & la Croix *lib.* 3. *part.* 1. *num.* 888. *& seqq.* ac *lib.* 5. *num.* 93. *& seqq.* ubi pro & contra exacte hanc difficultatem examinat. *

79. CONCL. II. Tactus impudici seu venerei inter personas ejusdem sexus sunt graviora pec-

cata

cata mortalia, quam inter personas solutas diversi sexus. Ita Layman. *cit. sect.* 4. *num.* 13. Et ratio est: quia ejusmodi tactus venerei ex natura sua tendunt ad peccatum mollitiei, vel etiam sodomiæ, quod gravius est simplici fornicatione. Dixi notanter: *Tactus venerei*, id est, facti ex motivo lascivo; nam, si a personis ejusdem sexus exercerentur tales tactus tantummodo ex levitate animi, vel joco, dum v. g. simul natant, aut balneant, Sanchez *lib.* 9. *disp.* 46 *num.* 22. excusat a mortali peccato, quod Silvius apud Sporer censet, admitti posse, si leviter, & quasi per transennam fierent: tunc enim non solent ordinarie excitare propinque ad venerem; alias secus. Denique se ipsum tangere aut aspicere ex sola curiositate, vel levitate, seu seclusa mala intentione, vel turpi consensu, aut periculo, limites peccati venialis non excederet, cum minor videatur indecentia in corpore proprio, quam alieno, & talis tactus in proprio corpore ordinarie non adeo excitet ad venerem, quam in corpore alieno: ubi tamen caute utantur hac doctrina illi Juvenes, qui alias peccato mollitiei sunt dediti, ne mentiatur iniquitas sibi.

80. Porro circa hactenus dicta ulterius quoque contra quosdam Neotericos notandum est cum Sanchez *lib.* 9. *de matrim. disp.* 46. *num* 17. quod, quando tactus libidinosi juxta dicta sunt peccatum mortale, necessario in Confessione fatenda sit circumstantia personæ tum agentis, tum patientis, v. g. an fuerit conjuga-

ta, consanguinea, voto obstricta &c. Nam hujusmodi tactus sunt ejusdem malitiæ moralis, cujus est actus consummatus copulæ, ad quam suapte natura referuntur. Hoc ipsum ex professo tradit Azorius *part.* 3. *lib.* 3. *cap.* 25. *quæst.* 5. allegans communem.

81. CONCL. III. Aspectus, turpiloquium, turpes cantilenæ, ac hujusmodi, si causa delectationis venereæ inter personas solutas fiant, sunt peccata mortalia. Ita Layman *num.* 13. cum communi: nam ipsamet delectatio venerea talibus prohibita est; ergo & illud omne, quod fit causa illius venereæ delectationis. Hinc Salvator *Matth.* 5. inquit: *Omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo.*

82. Dicitur, *si causa delectationis venereæ*: nam, si fiant ex quadam levitate, curiositate, aut ob voluptatem, quæ præcise ex ipsa narratione capitur, vel alium hujusmodi vanum finem, non vero ob delectationem veneream, communiter venialia censentur, per se loquendo; etsi ratione scandali, vel periculi proximi labendi in gravius peccatum mortalia esse possint. Sanchez *cit. disp.* 46. *num.* 34. & *seqq.* Lessius *lib.* 4. *de Just.* & *Jur.* c. 3. *num.* 63. & alii. Quod si talia fiant inter ipsosmet conjuges, patet ex dictis *num.* 76. an, & quale sint peccatum.

83. CONCL. IV. Nihilominus datur aliquod discrimen inter tactum & visum, in eo consistens, quod tactus, amplexus & oscula magis propinque tendant ad concubitum, adeoque

de-

delectatio sensibilis inde consurgens frequentius sit venerea & mortalis, atque ad eam Luxuriæ speciem reducatur, in qua esset, si coitus sequeretur, & propterea in Confessione exprimi debeat circumstantia personæ tactæ. E contra visus, sive aspectus mulieris, quin & alloquium illius propinque non tendit ad concubitum, potestque ex pluribus titulis licite fieri; puta ob debitam urbanitatem, aut ad se cognoscendum postea, si iterum convenerint, vel ad reprehendendam illius vanitatem, vel eam de rebus honestis commonendam. Quinimo, si ejusmodi aspectus fiat ob solam curiositatem, tantummodo erit peccatum veniale, nisi serio & deliberate contingat in partibus denudatis omnino obscœnis diversi sexus, ubi a peccato gravi haud eximeretur talis curiosus aspectus, quando fortassis ætas adhuc infantilis non excusat.

84. Fatendum tamen, quod talis aspectus curiosi, præsertim fixi & diuturni, sint valde periculosi, & innumeri ex illis fuerint perducti ad lapsum. Nam exinde naturaliter consurgit commotio spirituum generationi inservientium, & in membris rebellio, & in affectu complacentia; quin & ipsemet diabolus sese immiscere solet, faciendo, ut species visa assiduo obversetur phantasiæ, quæ sensim affectum allicit, & naturam commovet. Hinc non immerito *Ecclesiastici cap.* 31. dicitur: *Nequius oculo quid creatum est?* Et Regius Psaltes precatur *Psal.* 118. *Averte oculos meos, ne videant vanitatem: in via tua vivifica me.* Et e contra 2.

Petri 2. scelerati quidam memorantur, *oculos habentes plenos adulterii*, & *incessabilis delicti.* Unde & Daniel Seni illi, castam Susannam deperienti, improperavit: *Species decepit te*, & *concupiscentia subvertit cor tuum. Dan.* 13.

Additio I.

*Cæteroquin, quæ diximus de aspectibus fixis, & tactibus impudicis verendorum, intelligenda sunt etiam in ordine ad illas personas, quæ equidem perfectam copulam cum emissione seminis exercere necdum valent ob defectum ætatis debitæ, puta quia necdum sunt puberes, adhuc tamen jam sufficienter rationis in tantum capaces sunt, ut inter bonum & malum, honestum ac inhonestum sufficienter discernere queant, uti vel maxime contingere solet, si tales jam sint pubertati proximiores; quia similes actus de se tendunt ad pollutionem, & apud tales saltem excitare solent spiritus genitales, seu venereos, atque exinde aliquam veneream causare delectationem, ob quam ipsam rationem etiam similes actus censentur interdicti Eunuchis; quamvis & isti perfectam copulam ob defectum perfecti seminis exercere nequeant, uti recte advertit la Croix *lib.* 3. *p.* 1. *n.* 906. & 908. *

Additio II.

*Ex dictis colliges, quid sentiendum sit de praxi illa plurium puberum, vel saltem pubertati proximorum in simul corpore nudo natantium:

tium: nam si sint ejusdem sexus, seque ibidem ex curiositate vel levitate in partibus verecundis invicem aspiciant, secluso tamen consensu, vel complacentia impura, non erunt condemnandi peccati mortalis, sed tantum venialis, secus, si forent diversi sexus; tunc enim foret mortale etiam seclusa alia impura complacentia, cui adeoque corruptelæ Parochi loci modo possibili contradicere debent. Sanchez *lib. 5. moral. c. 6. num.* 12. 13. 27. & 28. Et Sporer *part.* 4. *Theolog. Sacram. cap.* 3. *sect.* 6. *num.* 693. Ratio est; quia, si hæ personæ sunt diversi sexus, tales aspectus, quatenus serio facti ex sensualitate, ex se solent ordinarie vehementer incitare ad venerem, secus, si forent sexus ejusdem. Quinimo in sexu eodem Busenbaum hic excusat a mortali etiam leves tactus subinde inter natandum ex levitate, seu petulantia citra tamen ullum desiderium, vel complacentiam impuram factos: quia & isti, si facti fuerint obiter inter personas ejusdem sexus, & non frequenter, non solent propinque ex se excitare ad venerem; quamvis cæteroquin circa potentiam tactus ob majorem conjunctionem cum concupiscentia carnis adhuc majus suo modo videatur subesse periculum, quam circa visum. Et certe, si tactus forent pressi, seu replicati &c. proxime ad sodomiam, seu pollutionem disponerent, hincque forent haud dubie gravissime peccaminosi. Unde finaliter Henno *in Decalog. disp* 6. *qu.* 9. *art.* 3. *concl.* 2. subjungit utilissime quoad balneationes sequentia formalia: *Advertendum*

viris, & fœminis se lavantibus, quærenda esse loca ita secreta, ut ad illos personis alterius sexus non pateat accessus propter evidens scandali periculum. Unde non video, quomodo excusari possint a mortali, qui de die in plena civitate, quam v. g. perlabitur certus fluvius, se nudos exhibent coram mulieribus natandi causa. Similes igitur natationes publicas interdicere debent Magistratus, imo expediret, ut nunquam adolescentes inter se natarent, nisi coopertis secretioribus. Tot lapsus, tot horribilia non evenirent. Ita ille. *

Additio III.

*Quæres I. Quid sentiendum sit de aspectibus, & tactibus animalium? Resp. I. Aspicere ex curiositate, seu animi levitate animalia coeuntia, ex se & absente periculo proximo impuræ delectationis morosæ, non est peccatum mortale, sed tantum veniale, si non interveniat complacentia, seu consensus venereus. Ita Henno *loc. cit. concl.* 1. & Sporer *part.* 4. *Theolog. Sacram. cap.* 3. *sect.* 6. *num.* 697. Ratio est; quia non solet similis aspectus ex se vehementer incitare ad venerem, sicuti tamen fortiter incitat, sicque graviter peccaminosus foret aspectus deliberatus curiosus copulæ humanæ. Resp. II. Animalia minora e. g. catellos, catos molliter tractare, demulcere, etiam eorum pudenda contrectare est solum veniale peccatum, si desuper nulla venerea deliberata habeatur complacentia. Ita Sanchez *lib.* 9. *disp.* 46. *num.* 15. Sporer & Henno *loc. cit.* Ratio

tio est; quia etiam similis tactus non notabiliter excitare solet ad libidinem. Quoad animalia vero grandiora, si tactus genitalium curiosus non tantummodo levis, sed morosus & vehemens foret, Henno *loc. cit. disp. 6. qu. 9. art. 2. conclus.* 3. a peccato mortali non excusat ob longe majus ex se periculum delectationis libidinosæ circa animalia grandiora quoad potentiam tactus. *

Additio IV.

* Quæres II. Quid statuendum sit de choreis inter personas diversi sexus institutis? Resp. I. Si in choreis exhibentur gestus lascivi, tactus parum pudici, motus erga se ad invicem ad impuritatem proclives, eædem ab urbibus, pagis, & domibus sunt ablegandæ. Ita communis, & ratio est; quia similes choreæ natæ sunt, tum saltantes, tum spectantes ad libidinem provocare, & eo quidem magis, quantum frequentius hisce excessivæ compotationes associantur: de quibus tripudiis S. Carolus Borromæus cum aliis SS. PP. intelligi debet, quando *Tract. adversus choreas*, inquit: *chorea mundana circulus est, cujus centrum diabolus, & cujus circumferentia sunt angeli ejusdem.* Resp. II. Si similia mala absint, choreæ secundum se sunt indifferentes, adeoque licitæ; nisi fiant ex fine pravo, aut alicui specialiter occasionem proximam præbeant graviter cum altero sexu peccandi. Ratio est; quia choreæ ex sejpsis non sunt natæ proxime provocare ad libidinem. Et ita

sub his terminis DD. diversarum etiam nationum conveniunt: nam sic sentiunt præter Cajetanum, Sylvestrum, Angelum, Azorium, Busenbaum, & alios Felix Potestas Italus in suo examine *Tom.* 1. *p.* 2. *num.* 390. & *seqq.* Franciscus Henno Gallus *in Decal. disp.* 6. *qu.* 9. *art.* 5. & Sporer Germanus *in Theol. moral. c.* 5. *sect.* 2. *num.* 20. qui ultimus ex Filliucio *Tract.* 33. *c.* 10. *num.* 229 hæc ponit formalia: *Rustici diebus festis non sunt prohibendi a choreis, modo fiant post Missam, tum quia aliter otio vacarent, quod pejus esset: tum quia fiunt pro more regionis, & publice coram aliis, ideoque magna ex parte aufertur libidinis occasio &c.* Hisce Sporer loc. cit. subjungit, ut sequitur: *Addo ego, experientia patuisse, post abrogatas illas choreas publicas multo majora mala perpetrata fuisse, quam iis permissis.* Sed & ego adhuc superaddo, invigilandum esse, ne post finitas choreas publicas facile concedatur junioribus rusticis forsan jam bene crapulatis, ut cum puellis amatis domum eant præsertim soli cum solis; ubi sæpe ignis adhuc sub choreis publicis gliscens in apertum prorumpit incendium. Resp. III. Etsi non sit peccatum accedere choreas de se indifferentes, & a superius enumeratis malis circumstantiis præcisas, nihilominus si in particulari quis experiatur, se sæpius etiam sub his alias in se indifferentibus choreis lapsum esse carnaliter in peccatum grave, vel cogitationibus ac complacentiis impuris, vel verbis, aut operibus, tali in particulari non licebit ordinarie has, ubi ita lapsus fuerat

cho-

choreas amplius accedere. Ratio est: quia tali dictæ choreæ forent periculum proximum peccandi; tenemur autem ex communi DD. occasionem proximam peccandi vitare sub gravi. *

Additio V.

* Notent sibi hoc I. Puellæ, quæ non horrent etiam ut larvatæ accedere choreas in privatis locis institutas, in quibus, experientia teste, osculis, vel tactibus sollicitatæ jam sæpe naufragium virginitatis suæ fecerunt. Notent sibi II. idipsum quoque in choreis publicis illæ filiæ, vel ancillæ, quæ tempore nuptiarum procurant a parentibus, vel heris suis accessum ad easdem, ut ibidem NB. cum procis suis, forsan jam ex parte crapulatis, aut vino æstuantibus, & a quibus alias jam se non adeo caste amari sciunt, possint saltare, & inter saltandum, si non externis actibus manifestare, saltem interne nescio quas impuras complacentias in corde nutrire. Porro, cum mala superius mentionata sese choreis non raro ingerant, prudentissime agunt Patres, & Matresfamilias, si filios, ac filias, & ancillas suas modo moraliter possibili cohibeant *Primo*, ut saltem choreas privatas, & occultas in domibus, & conventibus sibi non sufficienter perspectis institutas omnino non adeant, præsertim ipsis non præsentibus. *Secundo*, ut choreas publicas saltem non nimium frequenter accedant: si enim non in ipso accessu rariori, saltem in frequen-

tiori pericula invenient. *Choreæ, & tripudia* inquit S. Franciscus Salesius *Introduct. vitæ devotæ. part. 3. cap. 33.) ex se indifferentia sunt, attamen hoc exercitium* NB. *communiter usurpatum valde in partem mali propendet, & proinde periculorum plenum est.* Quare *cum saltatrice ne assiduus sis, nec audias illam, ne forte pereas in efficacia illius*, ait Ecclesiasticus *c. 9. v. 4.* Volui hæc aliquo modo fusiori calamo adjungere; quia in libris rarius, in praxi autem frequentius cernuntur. *

85 Quæres III. An detur levitas materiæ in re venerea? Resp. In resolutione hujus Quæstionis variare Doctores. Affirmant nonnulli, quos citat Bassæus, ℣. *Peccatum I. n.* 7. pro hac sententia allegans Sanchez, Navarrum, Vasquez, Sotum, & quosdam alios. Rationem dant, quia non videtur ratio, cur in aliis materiis communiter possit dari levitas materiæ, & non in proposito. Deinde quis credat (inquiunt) quod quis non possit ex levi & sensuali curiositate aspicere fæminam transeuntem, vel ejus manum aut pedem premere, digitos intorquere &c. quin ulterius velit progredi?

86. Alii distinguunt inter materiam luxuriæ & veneream; nam luxuria (ajunt) late patet ad omnem culpam, pertinentem maxime ad sensum tactus, sed res venerea, quam proprie vocamus libidinosam, restringitur ad culpas pertinentes ad generationem. Atque hæc delectatio venerea oritur in, vel circa partes genitales ob commotionem, vel alterationem spirituum generationi servientium. Qua distin-

stin-

ſtinctione ſuppoſita aſſerit hæc ſententia, in materia luxuriæ poſſe dari parvitatem materiæ, ut ſi fiat tactus levis ex joco, vel curioſitate, vel quando matres aut nutrices magna cum ſuavitate tangunt, vel oſculantur pueros tenellos &c. Negant vero, dari parvitatem materiæ in re venerea: nam eo ipſo, quod venerea eſt, pariter eſt inchoatio copulæ, aut pollutionis, quæ inter ſolutos ſemper eſt peccatum mortale, dummodo ſit perfecte voluntaria. Maſtrius *diſp.* 11 *n.* 145. poſt Tamburinum *lib.* 7. *cap.* 8. §. 1.& quidam alii.

87. Tertia, & cæteris probabilior, ſimulque communior ſententia aſſerit, quamvis in materia venerea poſſit dari, & ſæpenumero detur peccatum veniale ratione imperfecti conſenſus, vel ob defectum plenæ advertentiæ & deliberationis, ut eſt certum, atque indubitatum, eo quod in hac pugna quotidiana facillime contingat aliqua negligentia in repellendis turpibus motibus, vel etiam imperfecta complacentia, ſufficiens ad peccatum veniale: nihilominus ait, in re tam lubrica ex ſola parvitate materiæ non dari peccatum veniale, modo cæteroquin adſit deliberata advertentia, & voluntarium ſufficiens ad peccatum mortale conſtituendum. Ita Sanchez *lib.* 5. *in Decal. cap.* 6. *num.* 12. ubi priorem ſententiam ſuam revocat, ſimulque aſſerit a ſummis Pontificibus Clemente VIII. & Paulo V. hanc poſteriorem ſententiam eſſe approbatam. Concordat noviſſimum Decretum Alexandri VII. *n.* 71. jam citatum, in quo damnatur

natur sequens Propositio, ordine 40. *Est probabilis opinio, quæ dicit, esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris, & pollutionis.*

88. Accedit ratio: quia omnis delectatio venerea est inchoatio quædam pollutionis: atqui omnis talis inchoatio, cæteroquin sufficienter deliberata & voluntaria, est peccatum mortale; ergo. Major desumitur ex Galeno *lib.* 14. *de Usu partium. cap.* 9. & 10. ubi ait, quod delectatio venerea sit, quæ in carne consurgit ex motu humoris serosi, qualis est substantia seminis incalescentis per commotionem spirituum generationi subservientium.

89. Ad rationem contrariæ sententiæ n. 85. adductæ, atque ad primam earum dicitur, etiam in materia Blasphemiæ, Perjurii, & quibusdam aliis non dari peccatum veniale ex sola parvitate materiæ: unde non mirum, quod idem dicatur de materia, seu delectatione venerea, cæteroquin plene deliberata & eo modo voluntaria, prout ad grave peccatum constituendum conformiter dictis requiritur. Ad alteram dicitur, eadem non raro excusari a mortali, eo quod non ob delectationem veneream, sed potius ex joco, levitate, aut alio consimili vano fine fiant: alias foret secus dicendum.

90. Ad secundam sententiam, ejusque fundamenta respondetur eodem modo: nam, quidquid sit de data distinctione inter materiam luxu-

luxuriæ, & veneream (quæ pro solutione hujus difficultatis minus est necessaria, cum hic præcise quæratur, an non detur parvitas in ipsa materia venerea NB. *directe* volita) ad tactus ex se non impudicos, atque ex joco, levitate vel curiositate factos, jam patet ex dictis. Oscula vero materna, vel Nutricum inde merito excusantur; quia non ob delectationem veneream (nam hæc plene voluntaria non vacaret culpa gravi) sed ex materno, castoque amore erga proprias proles, aut ætatem tenellam, innocentemque proficisci solent: quia igitur oscula, juxta consuetudinem patriæ ex motivo amicitiæ facta, communiter excusantur a peccato, non mirum, etiam oscula materna, vel nutricum, ad abblandiendum tenellæ ætati exhibita, pariformiter excusanda fore.

*De hoc Quæsito adhuc recurret mentio inferius *Dist.* 7. *quæst.* 2. *n.* 11. & post *n.* 18. *Additione* I. agendo de delectatione morosa, utrum eadem etiam minima, deliberata tamen, semper sit peccatum mortale?

DISTIN-

DISTINCTIO V.

De Septimo Præcepto Decalogi.

QUÆSTIO I.

Quid sit Furtum, & quæ quantitas ad Furtum mortale sufficiat?

SUMMARIUM.

1. *Septimum Præceptum, quale?*
2. *Furtum quid?*
3. *Tria ad Furtum concurrunt, quæ? Plagium, quid?*
   (a) Dist. 4. n. 39. & seqq.
4. *Furtum non fit, si dominus non est rationabiliter invitus.*
   (b) De hoc infra n. 10. & 13.
5. *Furtum quale peccatum?*
6. *Quæ quantitas sufficiat ad Furtum mortale?*
7. *Ea definienda tum ex quantitate rei ablatæ, tum ex circumstantiis &c.*
8. *Taxatio ejus juxta varios status hominum.*
9. *Alius modus taxandi juxta victum unius diei.*
   * *Solvitur notabilis Objectio. Addit. I. & II.*
   * *Ponitur cautela pro Confessariis. Addit. III.*
   * *An pariformiter sit discurrendum, sive res ablata sit sacra, sive profana? Addit. IV.*

10. In

10. *In extrema necessitate licitum est, aliena surripere.*
11. *Nisi detinens sit in pari necessitate.*
12. *Magis debet quis diligere se, quam Proximum, quomodo ?*
13. *Objectio notabilis, & an tunc sit licitum furari ?*
14. *An idem possit fieri in gravi necessitate ?*

1. SEPTIMUM Præceptum Decalogi per modum negationis traditur *Exod cap.* 20. illis verbis: *Non furtum facies ;* eoque non tantum prohibetur Furtum, sed etiam quæcunque injusta rei alienæ contrectatio, aut damnificatio, quæ multiplicibus modis accidere potest. Insuper virtute ejusdem Præcepti præcipitur restitutio rei alienæ; quia sicut præceptum affirmativum includit virtualiter negativum (prout præceptum de diligendo Proximo involvit aliud, ne Proximum injuste lædamus) ita econtra Præceptum negativum de non furando includit affirmativum, ut injuste ablatum restituamus ; juxta quod post S. Augustinum dicitur *Reg.* 4. *Juris in* 6. *Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum.* Nunc, quantum attinet ad Furtum, sit

2. CONCL. I. *Furtum* est occulta acceptio rei alienæ domino rationabiliter invito. Ita in re communis Theologorum. Concordat textus *L.* 1. *ff. de Furtis.* ibi : *Furtum est contrectatio rei fraudulosa lucri faciendi gratia, vel ipsius rei, vel etiam usus ejus, possessionisve.*

3. Tria

3. Tria siquidem ad rationem Furti concurrunt, I. Quod sit contra Justitiam; nam Furtum aufert alienum domino rationabiliter invito. II. Quod aliquis rem ab altero possessam auferat, sive contrectet lucri faciendi causa: nam Furtum proprie est rerum mobilium, non vero immobilium vel incorporalium, quæ contrectari, sive ab uno loco in alium moveri nequeunt. Deinde per hoc differt Furtum ab injusta damnificatione, utpote in qua destruitur res aliena, nihil autem aufertur lucri faciendi causa. Tandem per hoc differt Furtum ab Adulterio, & Homicidio, quæ sunt peccata contra personam: item a Plagio, seu crimine Plagiatus (quod committitur ab eo, qui hominem liberum, v. g. uxorem, vel prolem alterius aufert ad vendendum, aut retinendum in mancipium) simulque a Raptu, de quo jam supra. (*a*) III. Requiritur ad Furtum, ut res aliena occulte auferatur: nam per hoc specie morali differt Furtum a Rapina, quæ est occupatio rei alienæ cum violentia, nimirum dum sciente domino, & vim patiente aufertur ipsi invito suum.

4. Additur notanter in Conclusione, & prima conditione Furti, *domino rationabiliter invito*: nam, qui ab amente, ebrio, vel furioso gladium aufert, ne ille aliquem percutiat, Furtum non committit: etsi enim alter sit invitus non tamen est invitus rationabiliter. Idem dic, si uxor mariti pecunias reservet, ne commessationibus aut ludis perdat, aut vinum subtrahat, ne inebrietur, & postmodum rixas inci-

incipiat &c. Similiter, qui in extrema necessitate constitutus ab alio aufert, quod sibi ad vitæ sustentationem est necessarium, furari non dicitur: tum quia non aufert alienum, eo quod in extrema necessitate Jure naturæ sint omnia communia: tum quia hac ipsa de causa alter non est rationabiliter invitus. (*b*).

5. CONCL. II. Furtum ex genere suo est peccatum mortale, licet quandoque parvitas rei Furto ablatæ excuset a mortali. Ita communis: idque patet ex *cit. cap.* 20. *Exod. Non Furtum facies.* Item ex illo 1. *Corinth* 6. *Neque fures, neque rapaces regnum DEI possidebunt.* Quod autem parvitas materiæ excuset a mortali, patet de furante unicum obulum, vel hujusmodi.

6. Quænam autem quantitas sufficiat ad constituendum peccatum mortale Furti, tot propemodum sunt sententiæ, quot capita. Cujus diversitatis ratio est; quia malitia & gravitas Furti provenit ex damno, quod Proximo injuste infertur; non autem omnes patiuntur æquale damnum ex jactura ejusdem quantitatis, ac rei. Siquidem majus censetur damnum ex re ablata tempore annonæ, minus tempore abundantiæ: majus, si auferatur pauperi, minus, si diviti: majus, si auferatur pecunia in loco, ubi modica reperitur, sicque exigua pecuniæ quantitate potest vita sustentari; minus, ubi argentum est in abundantia &c. Hinc fit

7. CONCL. III. Quantitas Furti ad peccatum mortale sufficiens non potest una certa absolute taxàri, sed ea prudentum arbitrio definienda est non solum ex quantitate rei ablatæ, sed etiam ex circumstantiis personæ per Furtum læsæ, temporis, locorum, & hujusmodi. Hæc sententia est communior Doctorum, & patet ex proxime dictis: quia, quod respectu unius censetur notabile, respectu alterius non censetur tale, sed potius modicum, & parvi momenti. Similiter, quod tempore annonæ est quid magnum, tempore ubertatis censetur parvum &c. Hinc bene considerandæ sunt prudenti judicio omnes circumstantiæ.

8. Juxta hanc sententiam potest probabiliter dici cum Lessio *lib.* 2. *c.* *p.* 12. *n.* 29. & *seqq.* quod respectu omnium, etiam Regis, & hominis prædivitis, unus Aureus (vulgo apud nostrates, unus Ducatus) videatur quid notabile. Deinde respectu mediocriter divitum quatuor Regales (*Regalis*, italice *Julius* valet decem circiter crucigeros, aut tres paceos nostrates, ut indicat Lugo *disp.* 16. *de J.* & *J. n.* 20. Lessius autem *loc. cit. n.* 30. quatuor Regales appellat unum florenum: alii parum plus, vel minus valere tales monetas æstimant) quatuor, inquam, Regales, vel unus florenus respectu mediocriter divitum censetur quid notabile, juxta Petrum Navarrum, & alios. Tertio, respectu Mechanicorum quantitas notabilis censentur duo Regales, vel aliquid ultra. Quarto, respectu Pauperis sufficiet unus Regalis, vel etiam dimidius.

9. Alii vero, atque inter eos Sannig *dist.* 10. *de Just. quæst.* 1. *n.* 7. & Layman *lib.* 3. *tract.* 3. *part.* 1. *n.* 3. probabiliter censent, eam esse notabilem Furti quantitatem, ac peccati mortalis materiam, quæ ad victum unius diei sufficit illi homini, cui injuria Furti infertur. Veluti si a Mercatore valde divite fureris duos, vel tres nostrates florenos, a Cive mediocriter divite duodecim, vel quindecim paceos, a Rustico, vel Cive mechanico tenuioris fortunæ, id est tali, qui uno die præcise labore suo tantum lucratur, quantum ad competentem statui suo sustentationem sufficeret, absque alio remanente desuper lucro, quinque vel sex paceos, ab Operario tres, vel quatuor paceos, a Mendico paucos nummos, quibus uno die utcunque se aluisset: nam auferre cuipiam victum unius diei, non immerito quid notabile reputatur. Duo autem, vel tres Ducati, a quocunque tandem auferantur, etiam Rege potentissimo, peccatum mortale constituunt, juxta communem.

Additio I.

* Nec dicas: duos vel tres ducatos non sufficere pro sustentatione unius diei respectu potentissimi Regis, adeoque conformiter præcedenti doctrinæ neque constituere peccatum grave, si tali Regi auferantur. Resp. enim ad istam objectionem la Croix *lib.* 3. *part.* 1. *n.* 997. negando anteced. si volumus respicere solam personam Regis, atque ordinariam ejusdem mensam, & quidem prudenter œconomicam ac frugalem: extraordinaria autem con-

vivia, & aulæ pompa, atque apparatus armorum huc non spectant, sed solummodo attenditur ad sustentationem diurnam ordinariam. Vide Sabin. Bononiens. *in Luce Morali tract.* 31. *num.* 20.*

Additio II.

* Quod si autem ulterius velis libenter scire, cur ergo gravitas Furti desumatur potius per ordinem ad sustentationem diurnam, cuilibet statui proportionatam, quam respiciendo ad aliquid aliud? Resp. ex la Croix *lib.* 3. *Theolog. Moral. parte* 1. *n.* 995. hoc ideo fieri, quia *indigere sustentatione diurna* est commune omni homini, adeoque exinde commode peti potest regula communis, ut nimirum censeatur universaliter grave & prudenter sensibile detrimentum, si quis per integrum diem hac sua sustentatione privatur, dum huic de bonis externis tanquam mediis ad hunc finem (nimirum ad vitæ sustentationem) præcipue ordinatis tantum aufertur, quantum alias sufficeret pro una diurna sustentatione; hoc enim ab omnibus fere hominibus prudentibus reputatur per se notabile damnum, uti recte advertit noster Sabinus Bononiens. *in sua Luce Morali*, *part.* 1. *Tract.* 31. *n.* 22.*

Additio III.

* Porro, quando quoad gravitatem Furti dignoscendam ab Auctoribus recurritur ad sustentationem diurnam, duo præcipue notanda sunt. *Inprimis*, quod per sustentationem hic intelligantur necessaria ad honeste vivendum, & quidem secundum communem & medio-

crem modum, quem servant homines similis conditionis, uti superius suo modo insinuatum jam fuit. *Secundo*, quod allegata mensura dignoscendi gravitatem Furti tantummodo fiat in ordine ad personas extraneas, & quidem in eo casu, quo similis quantitas simul & semel aufertur: nam, si eadem summa surriperetur occulte a domesticis, vel quidem ab extraneis, sed per furta minuta, tunc in utroque casu requiritur major quantitas ad constituendum peccatum grave; cum ordinarie utrobique homines non sint tam cito graviter inviti, ut dicetur inferius Quæstione sequenti.

Interea tamen ex Lessio *lib.* 2. *cap.* 12. *n.* 15. hoc sibi adhuc bene notent Confessarii, ut pœnitentibus illis, qui commode vel ipsis Dominis, vel alias pauperibus restituere possunt, ordinarie inculcent onus illud restitutionis, quamvis Furta eorum necdum constituissent summam gravem, præsertim si res simul & semel, vel etiam per Furta minuta ablata suo modo proximius accedat ad aliquam summam notabilem: nam tunc non tam facile sicuti in rebus levissimi momenti præsumi prudenter potest condonatio Domini, adeoque saltem sub culpa levi adstringuntur ad restitutionem, & præterea non restituentes exponuntur periculo, ne pauca etiam adhuc ex se levia Furta superaddentes, exinde compleant summam gravem, faciendo computationem ac moralem unionem cum præcedentibus: item alias homines per hujusmodi furtula fiunt ad furta majora proniores.*

Additio IV.

* Quæres I. An circa materiam gravem vel levem Furti eodem modo difcurrendum fit, five res facræ, five profanæ auferantur? Ad hoc dubium ex Baldellio la Croix *lib.* 3. *part.* 1. *num.* 1003. refpondet; fi materia Furti facrilegi fit res, quæ pretio temporali folet æftimari (uti funt Patena, Calix, Cafula &c.) gravitas vel levitas Furti facrilegi eo modo; quo in aliis profanis determinari debet, attento valore fecundum communem æftimationem. Quod fi vero res aliqua adæquate fit facra v. g. Reliquiæ, exiftimant nonnulli, non dari parvitatem materiæ, fed femper peccari mortaliter, quantumcunque parum abftrahatur: quia Clemens VIII. Paulus V. & Urbanus VIII. excommunicant ipfo facto illos, qui absque confenfu eorum, qui præfunt Ecclefiis in diftrictu Romano, extrahunt minimas particulas, & quidquid poteft habere umbram aut prætextum alicujus Reliquiæ. Recte tamen notant Sanchez, Bonacina, Caftropalao & alii cum Diana p. 5. *Tract.* 5. R 35. pro locis extra diftrictum Romanum dari parvitatem materiæ, & confiderandam effe dignitatem, aut raritatem Reliquiarum: ideoque fore mortale, fi quis minimam particulam Sacræ Crucis furaretur: econtra fore veniale, fi quis a corpore alicujus Sancti auferret aliquid pulveris, capillum, aut fimile quid, quod neque deformat ipfas Reliquias, neque earum æftimationem diminuit. Hucusque ex Baldellio la Croix *loc. cit.* *

10.

10. Quæres II. Utrum in extrema, vel etiam gravi necessitate licitum sit aliena occulte sibi surripere? Resp. I. In extrema necessitate id licitum est pro vitæ suæ conservatione, nisi & ipse detinens sit in pari necessitate. Ita Scotus 4. *dist.* 15. *quæst.* 2. *ad* 5. & alii. Siquidem in articulo extremæ necessitatis omnia sunt communia, non quidem hoc ita intelligendo, quasi per extremam necessitatem statim transferatur dominium omnium rerum in habentem eam; sed quia quoad jus utendi in ordine ad conservationem vitæ, omnia tunc sunt communia. Hinc *c. Exiit.* §. *nec quicquam. De verb. signif. in* 6. dicitur: *Nec jure poli in extremæ necessitatis articulo ad providendum sustentationi naturæ via omnibus extrema necessitate detentis concessa præcluditur, cum ab omni lege extrema necessitas sit exempta.*

11. Additur notanter: *nisi & ipse detinens sit in pari necessitate;* tunc enim hoc non liceret, prout bene notat Doctor Subtilis *loc. cit.* Ratio est: quia tunc duplici jure res illa detinenti debetur. Primo, propter æqualem extremam necessitatem. Secundo, propter dominium, possessionemque rei, a qua nunquam cecidit.

12. Neque hisce obstat, quod quis magis debeat diligere se, quam proximum. Resp. enim, id intelligendum esse de dilectione ordinata: talis autem non foret, si quis magis vellet conservationem injustam vitæ suæ, quam con-

conservationem justam vitæ proximi. Unde non obstante dilectione sui ipsius, magis debet latro sustinere suspendium, quam occidere suspendentem, ut evadat.

13. Urgebis autem contra principalem responsionem. Innocentius XI. in Decreto 1679. die 2. Martii emanato, inter alias Propositiones damnavit etiam hanc, ordine 36. *Permissum est furari, non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi;* ergo data responsio non videtur posse subsistere. Resp. negando consequentiam: nam, ut habetur in Præfatione dicti Decreti, Propositiones illæ, *sicut jacent*, sunt damnatæ. Unde merito cavenda erit ista: *Permissum est, furari in gravi necessitate.* Deinde allata nostra responsio solum dicit, tunc licitum esse, rem alterius surripere pro vitæ suæ conservatione, non autem asserit, permissum esse, furari in extrema necessitate: nam hac stante nequit Dominus esse rationabiliter invitus, cum jure poli omnia sint communia pro necessario usu ad vitam conservandam. Et quia Furtum est occulta acceptio rei, domino rationabiliter invito, proprie loquendo implicat in terminis, Furtum committi, & dominum non esse rationabiliter invitum, aut, si hic sit rationabiliter invitus, ejusmodi Furtum esse licitum.

14. Resp. II. In gravi duntaxat necessitate non est licitum furari, neque surripere rem proximi. Ita conformiter Doctori Subtili *loc. cit.*

cit. Mastrius *disp. 9. Theolog. Moral. num. 21.* appellans hanc sententiam communiorem & veriorem, quamvis nonnulli apud Lugonem *disp. 16. De J. & J. num. 153.* oppositam sententiam probabilem censuerint. Desumitur hoc inprimis ex allegato Decreto Innocentii XI. Accedit ratio: tum quia sola extrema necessitas facit, ut omnia sint communia, non vero gravis: tum quia per oppositam sententiam datur ansa non solum pauperibus, verum & aliis in gravi necessitate constitutis, passim occulte alienum surripiendi, imo verius furandi, ut sic evadere possint publicam ignominiam, status sui amissionem, vitæ abbreviationem &c. Unde plurimum Respublica perturbaretur, eo quod tales necessitates crebrius occurrere soleant.

QUÆSTIO II.

De minutis, ac Domesticorum Furtis.

SUMMARIUM.

15. *Modicum furans animo furandi plura, si posset, peccat mortaliter.*
16. *An teneatur ad restitutionem?*
17. *Quomodo peccet, qui per furta minuta intendit ditescere?*
18. *Declaratur amplius.*
19. *Solvitur notabilis instantia.*
20. *Furantes minuta tenentur restituere, quomodo?*

* *Quid, si per hæc Furta minuta non intenderint ditescere?*

21. *Ad Furtum mortale in minutis requiritur major quantitas, & qualis?*

* *Præsertim, si res fuerit ablata pluribus? Addit. I.*

* *Notabile corollarium de Sartoribus, Textoribus &c. Addit. II.*

22. *Per Furta domestica potest graviter delinqui.*

23. *An ex iis nascatur Actio Furti?*

24. *Quid quoad Furta famulorum, aut mercenariorum?*

25. *Ad grave Furtum Domesticorum requiritur, major quantitas.*

26. *Quid de Furto Filiifamilias?*

* *Maxime quoad esculenta & poculenta?*

27. *Præsertim operantis in obsequium patris?*

28. *Uxor surripiendo potest graviter peccare.*

29. *Quæ quantitas ad hoc requiratur?*

30. *Quid, si absumat in bonum familiæ?*

31. *Aut maritus non sit invitus &c.*

32. *Quid de Bonis paraphernis uxoris?*

(c) Tract. 7. Dist. 4. q. 2. n. 17.

33. *Uxor potest facere donationes, ac eleemosynas, quas?*

* *Specificatur a nonnullis Doctoribus certa aliqua quantitas.*

34. *Item Impensas necessarias pro sustentatione familiæ; vide adjunctam Additionem.*

35. *Aut aversione gravis damni.*

36. *Quid, si maritus sit dissipator Bonorum communium?*

15. CONCL. I. Si quis modicum quid auferat, animo tamen & voluntate plura auferendi, si posset, certum est, quod peccet mortaliter. Ratio est clara : quia talis habet pravam voluntatem, & affectum furandi quantitatem notabilem, si posset : atqui sola voluntas prava jam sufficit apud DEUM pro peccato gravi: ergo. Unde notat Layman *loc. cit. num.* 3. si pœnitens confiteatur, modicum quid sese furatum, eum quandoque a Confessario esse examinandum, an non habuerit animum plura surripiendi, si adfuisset occasio.

16. Cæterum talis fur, non obstante pravo affectu interiori quantitatem notabilem furandi, si posset, non incurret sententiam excommunicationis alicubi latam in eos, qui rem notabilem furantur : neque tenebitur sub mortali (bene tamen sub veniali, si possit) ad illius modici restitutionem; cum in executione a parte rei tantum modicum quid abstulerit.

17. CONCL. II. Qui per Furta minuta intendit ditescere, & conquirere notabilem pecuniæ quantitatem, peccat mortaliter illa

prava

prava intentione, & quovis externo Furto minuto ex vi illius intentionis deliberate procedente. Ita communis Doctorum. Ratio est: quia talis intendit accipere rem alienam magni momenti, invito Domino, simulque singula externa Furta procedunt ex intentione mortifera furandi sensim quantitatem notabilem. Unde de similibus dicitur *Proverb.* 11. *Statera dolosa abominatio est apud Dominum.* Et *Deuter.* 25. *Non habebis in sacculo diversa pondera, majus & minus &c. Abominatur enim DEUS eum, qui facit hæc.*

18. Notat tamen Lessius *cit. cap.* 12. *num.* 48. in singulis hujusmodi Furtis minutis non committi novum peccatum mortale, sed continuari jam cœptum; omnes enim istæ acceptiones, & detentiones acceptorum censentur una continua executio illius pravæ intentionis.

19. Nec obstat dictis in Conclusione, quod talis a pluribus successive minuta surripiens nemini faciat, neque facere intendat notabilem injuriam, ac proinde non videatur peccare mortaliter. Resp. enim; etsi nemo in particulari sentiat grave detrimentum, tamen respectu Communitatis hoc est magnum incommodum, & valde repugnans societati humanæ, atque in omni Republica bene instituta adeo exosum, ut gravibus pœnis passim puniri soleat: sicque tanquam res admodum noxia societati humanæ merito sub peccato mortali prohibita censetur.

20. Ex his infertur, quod sic furantes minuta, utputa fraudantes pondera, mensuras &c. tene-

teneantur ad restitutionem iis, a quibus acceperunt, quantum possunt: v. g. in simili occasione Furta minuta commissa dominis minutim supplendo, aut si ii ignorentur, vel amplius conveniri non possint, talia pauperibus erogando, prout in simili dicitur *c. Cum tu. De Usuris.* Et merito Innocentius XI. inter alias Propositiones etiam sequentem, ordine 38. damnavit: *Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere, quod ablatum est per pauca Furta, quantumcunque sit magna summa totalis.*

Additio.

*Ast ponamus, quod quis per plures res minutas sive uni, sive pluribus ablatas non voluerit ditescere, sed eadem Furta minuta tantum ex occasione successive commiserit, non intendens notabile aliquid acquirere, nec proximo graviter nocere, constituentne similia plura Furta peccatum mortale, si tandem perveniatur ad summam gravem &c.? Item obligaturne talis sub mortali ad restitutionem? Resp. I. Quando talis auferens advertit, ac se reflectit, hanc materiam ex se levem concrescere cum præcedentibus ablatis in summam aliquam gravem, tunc deliberate ac reflexe pro eo tempore, quo actualiter sic concrescit, auferens peccat mortaliter, & sub mortali tenetur ad restitutionem, quamvis dicta materia ex se foret levis. Ita cum communi contra nonnullos Sporer *Tract. 5. in Decalog. cap. 5. num. 37.* Ratio a la Croix *lib. 3. part.*

1. *num.*

1. num. 1005. recte assignatur ista; quia voluntas intendens retinere priores materias, & adjiciens hanc habet pro objecto totam illam materiam moraliter inter se unitam, quæ gravis est, & graviter damnificat. Excipe tamen, nisi simul pro tunc quis habeat efficacem voluntatem ex præcedentibus Furtis minutis restituendi saltem tantum, ut non amplius conficiatur exinde, & cum materia præsenti moraliter una summa gravis: tunc enim ablatio non foret peccatum grave.

Resp. II. Si auferens plures res leves per plura Furta minuta nec habuit intentionem ditescendi, nec ullam fecit in auferendo reflexionem, quod concrescant Furta hæc minuta antecedentia & subsequentia ex parte objecti seu materiæ ablatæ in summam notabilem, seu damnum grave tertii, vel alicujus communitatis, tunc equidem talis auferendo non peccavit mortaliter, obligatur tamen nihilominus ad restitutionem, saltem si res illa coalescens in summam notabilem apud ipsum adhuc existat in specie, vel in æquivalenti, id est, si exinde factus fuerit ditior. Ita sub his terminis teste Sporer *Tract.* 5. *in Decalog. c.* 5. *sect.* 2. §. 3. *num.* 40. Communis, ac certa Doctorum, & patet ex Propositione damnata superius *num.* 20. allegata. Nec dicas: ex delictis venialibus (qualia solummodo intervenirent in præsenti) alias juxta multos Doctores non oriri obligationem sub gravi ad restitutionem. Resp. enim, in præsenti hanc obligationem restituendi sub

gravi

gravi oriri non tam ratione delicti in ipsa injusta acceptione seu ablatione commissi, quam ratione rei acceptæ, seu rei alienæ detentæ in quantitate notabili: tenemur enim rem alienam notabilem apud nos existentem sub gravi, quando recognoscimus alienam, restituere, quamvis eandem ab initio recepissemus absque interventione ullius peccati etiam venialis, credentes bona fide, & ignorantia invincibili, rem istam esse nostram, dummodo res ista apud nos adhuc existat in specie, vel in æquivalenti; e. g. putavi hanc catenam auream hæreditate acquisitam esse meam, postea autem experior, eam fuisse Furto ablatam, teneor in hoc casu restituere, etsi accipiendo nullum prorsus peccatum commiserim. Quod si vero ponas in casu, quod præcedentes res leves, per Furta minuta absque aliqua reflexione ad concrescentiam exinde summæ gravis ablatæ, omnino sint jam consumptæ, ita, ut neque ex his surripiens factus fuerit ditior; in simili emergentia non desunt Auctores, qui ex allegato superius fundamento commoti cum Oviedo, Diana &c. contra alios negant adesse obligationem sub gravi restituendi taliter ablata. De quo vide fusius la Croix *lib.* 3. *part.* 2. *num.* 245. *ac seqq.* ubi plures rationes pro & contra adducit, & demum concludit, quod, etsi ex tali peccato veniali ob semideliberationem actus non oriatur obligatio gravis, bene tamen ea oriri valeat, si tale peccatum veniale fuerit deliberatum, & ex ejus multiplicatione concrescat materia gravis. *

21. CONCL. III. Non eadem quantitas, quæ ſimul accepta ſufficeret ad Furtum grave, ſufficit ad hoc, quando per plura fortuita Furta minuta ad eam pervenitur, ſed requiritur major quantitas. Ita Doctores communiter. Ratio eſt: quia domini non ita facile ſunt inviti in his Furtis interpolatis, fortuitis, taliaque minus ægre ferre ſolent, quam ſi eadem quantitas ſimul ac ſemel auferatur. Unde Leſſius *loc. cit. n.* 46. inquit: Si mortifere peccat, & ad reſtitutionem is tenetur, qui ab eodem homine aufert decem ſimul, requiruntur quindecim, vel ſedecim, aut etiam viginti, ut quis ſub mortali teneatur reſtituere ablatum per Furta minuta fortuita, præſertim ſi longis intervallis facta ſint.

Additio I.

*Similiter Leſſius cum Sanchez, Rebello & aliis ſubjungit ex eodem fundamento, eo majorem requiri quantitatem ad conſtituendum peccatum grave in genere Furti, quo plures numero fuerint illi, qui per Furta minuta erant damnificati: nam damnum diviſum in plures, cenſetur minus ſenſibile. Hincque Molina & Diana in ſimili caſu requirunt ſaltem duplum: Sanchez & Cardenas putant, ſi auferatur a pluribus, qui unam communitatem conſtituunt, unum aureum ſufficere ad peccatum mortale: aſt judicio Patris la Croix *lib.* 3. *part.* 1. *num.* 1012. poterit quandoque extendi ulterius, ſi communitas ſit magna & dives, puta ſub qua

multi

multi mercatores & opulenti cives continentur: ultra duos tamen dugatos non vult extensionem admittere, loquendo de extraneis. *

Additio II.

* Tandem pro complemento primæ partis hujus quæstionis de Furtis minutis extraneorum adhuc indagabis, quid ergo practice sentiendum sit de illis Sartoribus, Molitoribus, Textoribus ac similibus Opificibus, qui pluribus successive per Furta minuta surripiunt fragmenta seu reliquias materiæ datæ? Resp. cum Lugone *de J. & J. disp.* 16. *sect.* 4. §. 2. Diana *parte* 2. *tract.* 6. *Resolut.* 16. ac Sporer *tract.* 5. *in Decalog. sect.* 2 §. 4. *num.* 68. Si similia fragmenta sint suo modo majora, vel alias in pretio alicujus momenti, quæ a Dominis curantur, & concrescant in materiam gravem, peccari mortaliter eo modo, quo discurrebatur ante de rebus minutis uni, vel pluribus ablatis. Secus ordinarie dicendum, si talia fragmenta sint levis momenti; cum similia a dominis ordinarie non multum curentur, vel omnino pro derelictis habeantur, adeoque non censeantur ad invicem concrescere in unam materiam gravem: quod maxime verum est, si similia levia fragmenta absque aliquo lucro speciali exinde quæsito iterum aliis, specialiter pauperibus, applicentur. *

22. Quæres nunc quoad alteram partem Quæstionis, quid sentiendum sit de furtis Domesticorum, id est, uxoris, filiorum, famulo-

rum &c. Resp. I. Certum est, eos posse peccare mortaliter peccato gravis Furti, si rationabiliter, & graviter invito patrefamilias notabile aliquid surripiant. Patet hoc ex illo generali Præcepto Decalogi: *Non furtum facies.*

23. Solum hic notandum est, etsi tales in Foro conscientiæ vere sint fures, adhuc tamen contra eos in Foro externo non dari propriam Actionem Furti pœnalem, & famosam. Et quidem inter conjuges vere posse dari Furtum, adeo ut ejusmodi res tanquam furtiva usucapi non possit, quamvis ob honorem Matrimonii cesset inter eos *Actio Furti*, nec vocetur *Furtum*, sed meliori nomine *Amotio*, & inde sequens *Actio rerum amotarum*, clare habetur *L. 1. & seqq. ff. De actione rerum amotarum.* Similiter, si filius, vel servus surripiat patri vel domino, Furtum committi, & rem effici furtivam, non autem inde nasci Actionem Furti, textus est §. *Hi qui. Inst. De Obligat. quæ ex delicto &c.* cum non magis cum his, quos in potestate habemus, quam nobiscum ipsis agere possimus.

24. Tandem, quod alia Furta domestica, videlicet commissa a famulis, aut mercenariis nobiscum degentibus, si leviora fuerint, publice vindicanda non sint, proinde non pariant Actionem Furti, patet ex *l. Perspiciendum ff. De Pœnit.* Unde, si per talia Furta læsis, postmodum fiat debita satisfactio mediante restitutione ablatorum, cessat in Foro externo omnis Actio pœnalis & famosa. Quod si hoc

non

non fiat, ac proinde paterfamilias a domesticis, vel eorum familiaribus nequeat rem ablatam recuperare, tunc is etiam Judicis auxilium implorare poterit, quo hi ad restitutionem compellantur. Quinimo si eorum Furta sint immodica, vel nimis multiplicata, etiam pœna corporali puniri solent, prout post Julium Clarum *lib.* 5. *Sentent.* §. *Furtum*, *num.* 22. notat Layman. *cit. cap.* 1. *n.* 4.

25. Resp. II. Certum videtur, ad Furtum grave Domesticorum non sufficere eandem quantitatem, quæ ad grave Furtum hominis externi sufficeret. Ita Lugo *disp.* 16 *de J. & J. sect.* 4. *num.* 63. & alii communiter. Ratio est: quia respectu Domesticorum non ita facile invitus est paterfamilias, sicut adversus extraneos, ut patet ex communi sensu hominum.

26. Et quidem de Filiisfamilias loquendo, parentes non raro magis sunt inviti quoad modum, quam quoad substantiam. Et fortasse (ut inquit Lugo *loc. cit. num.* 76.) displicet usus ipse in tali, vel tali materia, non tamen volunt semper graviter obligare filium ad culpam lethalem in ea acceptione, & multo minus ad restitutionem, postquam pecunia consumpta est.

Additio.

* Præsertim non oportet ordinarie loquendo facere multos scrupulos circa esculenta, & poculenta, si filiifamilias ipsimet absumpserint:

fecus fi magna refpective quantitate aliis vendiderint, & pecunias exinde comparatas ad malos ufus luride applicarint, vel fi fimilia in notabili quantitate aliis minus indigentibus & luridis hominibus donarint, forfan ut per eosdem occafiones acquirant, impura, aliave illicita defideria fua executioni mandandi.

Item quamvis AA. moderni communiter admittant nobifcum, quod furari tres dugatos refpectu extranei fit grave peccatum, etfi auferantur prædiviti alicui Regi, nihilominus quoad domefticos, & filiosfamilias Navarrus, Leffius, Filliucius & alii apud Sporer & la Croix hic volunt, Filium non effe condemnandum peccati mortalis, fi duos vel tres aureos auferat a patre valde divite: quod etiam non improbat Cardinalis de Lugo.*

27. Adde ex eodem Lugone *num.* 77. & aliis, quando filius in commodum & obfequium patris ultra fuum debitum operatur, & lucratur, poffe in mercedem fui laboris & obfequii (nifi aliunde præftetur) aliquid accipere. Sed ne laxentur habenæ filiis ad Furta domeftica, illud bene notandum eft, quod dicitur *Prov.* 28. *Qui fubtrahit aliquid a patre fuo, & a matre, & dicit, hoc non effe peccatum, particeps homicidæ eft.*

28. Uxorem quod attinet, ea quidem peccat, & quidem mortaliter, fi fummam notabilem ex bonis mariti, vel quorum adminiftratio ad ipfum pertinet, utpote qui ex ipfis tenetur providere familiæ, ipfo rationabiliter invito accipiat.

piat. In hisce tamen casibus multa sunt observanda.

29. I. In hujusmodi Furtis major ad peccatum mortale requiritur quantitas, quam in aliis: hæc autem quantitas judicio prudentis, spectato statu, opibus & cæteris, dijudicanda est, num sit notabilis, & excedens notabiliter consuetudinem aliarum mulierum suæ conditionis, nec ne.

30. II. Si uxor absumat in bonum familiæ, in quod maritus ipse erat absumpturus, ipsa non obligatur ad quidquam restituendum; prout inter alios notat Gobath *tract.* 5. *Quinarii. cap.* 22. *num* 28. Ratio est: quia nullo damno reali, & æstimabili afficit hoc modo maritum; esto, affecerit eum injuria, usurpando sibi ipsius officium, atque administrationem bonorum communium.

31. III. Si maritus ipse aut omnino invitus non sit, sed rogatus facile concederet, aut si irrationabiliter solum invitus, non peccat uxor aliquid ex ejusdem bonis surripiendo. Ratio est clara: quia aut maritus invitus non est, aut certe non rationabiliter invitus, uti supponitur; ergo uxor jam hoc ipso non committit Furtum in tali casu, prout liquet ex ipsa definitione Furti, de qua *n.* 2. *&* *seqq.*

32. IV. Potest insuper uxor libere donare ex bonis suis paraphernis, spectato Jure communi Cæsareo, ac nisi aliter inter virum & ipsam fuerit conventum. *l. Hac lege. C. De Pactis conventis.* Verum de hoc jam alibi. (c)

33. V Poteſt etiam uxor ex bonis communibus facere donationes, & eleemoſynas ſecundum conſuetudinem aliarum mulierum ſuæ conditionis. Quod ſi vir vetet, videtur vetare exceſſum, alioquin foret irrationabiliter contrarius, ſeu invitus; ſiquidem uxor non eſt mancipium viri, ſed ſocia, habens etiam quamdam auctoritatem adminiſtrationis, etſi viro ſubjectam, ne quid inordinate fiat; unde nequit ei maritus omnes donationes, etiam moderatas, & rationabiles prohibere.

Additio.

* Diana, Tamburinus & Banez loquentes de expenſis, quas uxor facit in eleemoſynas, & alias honeſtas donationes, ajunt, uxorem non eſſe condemnandam gravis peccati, ſi taliter expendat ſingulis annis partem vigeſimam lucri annui, ſeu annuorum reddituum, quam regulam obſervari poſſe, inquit Sporer *Tract.* 5. *in Decalog. c.* 5. *ſect.* 2. *num.* 52. Ubi tamen ſapienter ſubjungit, eandem regulam habere locum ſolummodo tunc, quando redditus annui non ſunt nimii: nam alias uxor Principis v. g. poſſet ſingulis annis citra mortale peccatum auferre marito decem millia dugatorum, ſi redditus annui Principis forent ducenta millia, utpote cum decem millia dugatorum forent vigeſima pars talis ſummæ, atqui hoc videtur contra communem perſuaſionem, idque nec ditiſſimorum conſuetudo probat; ergo.*

34. VI. Insuper potest uxor in suas, liberorum, totiusque familiæ necessitates, atque adeo in victum, vestitum, medicinas accipere, & convertere tantum, quantum teneretur maritus; posito, quod hic præ avaritia, vel ignorantia non subministret talia necessaria.

Additio.

* Sic si Pater filio ad bellum vel ad studia misso non suppeditaret necessaria secundum statum, posset eadem occulte ex bonis mariti seu ex communibus, si adsint, mittere mater, uti tenet Lugo *de J. & J. disp.* 16. *num.* 68. modo matrum nimius erga filios & excæcatus amor non sæpius suggerat necessitatem, ubi nulla est a parte rei. Item adverte, quod hæc doctrina concedens matribus licentiam occulte quidpiam mittendi filiis pro conservando statu, intelligenda sit circa proles ex hoc ipso patre genitos. Etenim, si uxor ista haberet proles ex præcedenti matrimonio, deberet potius hisce, quando aliunde provisæ non sunt, succurrere ex propriis, si quæ habet; licet cæteroquin Auctores nec similem uxorem mortalis peccati condemnent, si prolibus ex præcedenti matrimonio, vel etiam parentibus suis aut fratribus ac sororibus considerato statu suo vere pauperibus applicaret eas eleemosynas & donationes, quas alias, conformiter dictis præcedentibus, facere posset. Ast ne quid nimis; alias forsan mentietur iniquitas sibi. *

35. VII. Potest ulterius uxor eas alienationes facere, quas necessarias rationabiliter judi-

cat ad avertendum a marito grave damnum, five temporale v.g. morbum, mortem, carcerem, si præ avaritia vel ignorantia id negligat maritus (sicuti fecisse Abigail, ad perpetuam ejus laudem legitur 1. *Reg.* 25.) sive spirituale, largiendo eleemosynas, ne DEUS ipsum ob flagitia puniat, sed misericorditer convertat. Sic enim utilissime gerit uxor negotium mariti, cujus damnum etiam redundaret in ipsammet uxorem; ac proinde is nequit rationabiliter esse invitus.

36. Addit Lessius *lib.* 2. *cap.* 12. *num.* 87. & Layman *lib.* 3. *tract.* 4. *c.* 13. *num.* 7. quando maritus est dissipator bonorum communium patrimonii in potationes, largas donationes, vel mulieres, non prohiberi uxorem, si ita opus esse videatur, occulta compensatione uti (eo quod vir tali modo faciat injuriam uxori) aliquid de bonis mariti subtrahendo: idem dic, si maritus taliter dissiparet allatam ab uxore dotem; dummodo caveat, ne soluto matrimonio propter ignorantiam factæ occultæ compensationis restitutio dotis ipsi denuo fiat ex integro.

37. Quantum attinet ad famulos, & famulas, certum quoque est, plus requiri in iis ad Furtum grave, quam in extraneis. Ratio est; quia domini sciunt, attenta fragilitate humana non posse, moraliter loquendo, ita ab iis administrari res domesticas sibi commissas, quin aliquid, præsertim in esculentis, & poculentis, adhæreat manibus contrectantium: sicut, qui conducit operarios in vineam, supponit pro certo, uvas ab ipsis comedendas usque ad libitum & saturi-

saturitatem, nec posse bovi trituranti os alligari.

38. Porro, quænam quantitas sufficiat ad peccatum mortale in famulis & ancillis, a multis pendet circumstantiis, ac præsertim a liberalitate & tenacitate dominorum, quorum aliqui liberaliores sunt, nec volunt erga famulos juris rigorem exercere, sed humana & communi fidelitate contenti esse, dummodo cæteroquin sua munia exacte præstent.

39. Ne autem hujusmodi famulis laxentur habenæ ad Furta domestica, Innocentius XI. hanc inter alias, ordine 37. Propositionem damnavit: *Famuli & famulæ domesticæ possunt occulte heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt.* Et merito dicta propositio, *sicut jacet, ut minimum tanquam scandalosa, & in praxi perniciosa*, damnata fuit, quia erat inductiva famulorum ad plurima Furta: eo præsertim, quod judicium de insufficientia salarii relinquebat ipsis famulis, qui stante quocunque dubio, ob naturalem erga seipsos affectum, facile pro se judicarent; cum tamen nemo possit esse judex in propria causa. Accedit, quod iniquum sit, patremfamilias, qui est in possessione suorum Bonorum, superveniente dubio de sufficientia salarii, per occultam surreptionem a dicta suorum bonorum possessione deturbare, contra illud vulgatum: *In pari causa melior est conditio possidentis. arg. c. In pari. de Reg. Juris. in 6.*

40. Quod si vero luce meridiana clarius sit, herum committere injustitiam, vel minuendo salarium ex justitia debitum, vel non solvendo mercedem pacto promissam tunc dictæ Propositionis damnatio locum non habet: & poterit famulus in judicio petere æqualitatem mercedis sibi debitæ, aut, si ex aliqua causa id obtinere nequeat, extrajudicialiter sibi occulte compensare. Joan. Cardenas *in Crisi Theologica ad Propositionem* 37. *Innocentii XI. n.* 38. & *seqq.* Videatur etiam Jus Canonicum *lib.* 3. *Decret. Tit.* 18. §. 4. *n.* 105. *ac seqq.* ubi fusius declaratur hæc Propositio damnata.

Additio.

* Cæterum pro praxi eorum, quæ præcedentibus duabus quæstionibus diximus, ponamus, quempiam accedere Confessionale, qui se accusat, quod furatus fuerit: ex tunc præprimis Confessarius, nisi pœnitens ipsemet specificaverit, quæret de quantitate rei ablatæ, quam si respectu cujuslibet status absolute gravem deprehenderit, petat numerum, quoties distinctis ac interruptis vicibus materiam gravem abstulerit, eumque obliget ad restitutionem, nisi aliqua adsit ex causis excusantibus infra enarrandis. Quando materia ablata est talis, quæ non respectu cujuslibet illico censetur mortalis, tunc Confessarius, ut gravitatem aut levitatem Furti, nec non obligationem gravem vel levem restituendi recte dignoscere queat, prudenter respiciat ad sequentes circumstantias. I. Advertat, *quisnam* sit aufe-

rens,

rens, num domesticus vel extraneus? quod si domesticus, num filius aut uxor vel potius famulus illius, cui res aufertur? II. Attendat, *cuinam* res illa sit ablata, num uni vel pluribus, an diviti vel pauperi, num mercatori aut civi communi, vel rustico aut operario &c. III. *Quomodo* fuerit ablata, an simul & semel, vel successive per Furta minuta? quodsi per plura Furta minuta, num habuerit animum exinde ditescendi, vel saltem se reflexerit, quod exinde deveniatur ad summam gravem vel non &c. & commodas resolutiones desumet ex jam dictis. Sic enim, si *Filius-familias* suo *Parenti* valde *diviti* aliquid abstulit *successive per Furta minuta*, jam confluunt simul tres causæ, singulæ diminuentes gravitatem Furti. Et licet sane non expediat, similia passim manifestare talibus pœnitentibus, ne ad Furta proniores fiant, sed potius consultum sit, eosdem juxta jam dicta nihilominus ad aliquam restitutionem, quantum prudenter possibile, adstringere, vel saltem propterea certas preces injungere, deserviunt tamen non raro ista pro consolatione Confessarii, ut gravitatem vel levitatem peccati, & exinde exurgentem gravem vel levem obligationem restituendi, aut omnimodam condonationem dignoscere valeat.

QUÆ-

QUÆSTIO III.

De Cooperantibus ad Furtum, vel injustam Damnificationem.

SUMMARIUM.

41. *Damnificatio injusta dupliciter fit.*
42. *Novem genera cooperandi ad Furtum, vel damnificationem.*
(*d*) De hoc Quæst. seq. n. 60. & seqq.
43. *Jussio, &*
44. *Consilium, quos denotet?*
45. *Quando consulens teneatur ad restitutionem?*
46. *Objectio notabilis.*
47. *Regula 62. Juris in 6. declaratur.*
48. *Consensus quid importet?*
49. *Et quando censeatur efficax?*
50. *Palpo, quis, & quando teneatur ad restitutionem?*
51. *Recursus, quid, & quomodo fiat?*
52. *Participans dupliciter fit.*
(*e*) Adde dicta Tract. 4. dist. 7. quæst. 2. n. 23. & 24.
* *Corollarium de militibus simul deprædantibus.*
53. *Mutus,*
54. *Non obstans, &*
55. *Non manifestans, qui*
56. *Et quomodo peccent, ac restituere teneantur?*

41. CERTUM est, quod contra septimum Præceptum Decalogi non tantum delinquatur per Furtum, aut Rapinam, injuste aliena

na ſurripiendo, aut violenter rapiendo, ſed etiam per quamcunque injuſtam Damnificationem Proximi in bonis fortunæ. Dupliciter autem hoc poteſt contingere. Primo immediate, ſeu per ſe ipſum id exequendo, ut ſi quis per ſe ipſum furetur, aut rapiat violenter rem Proximi, vel ipſius bona damnificet. Secundo mediate cooperando ad tale Furtum, Rapinam, vel Damnificationem, ut mandando, conſulendo, vel alio ſimili modo.

42. Cæterum horum modorum cooperandi ad Furtum, vel Damnificationem alterius novem ſunt genera, quæ non ſolum incurrunt reatum peccati cooperando ad tale injuſtum opus, ſed etiam obligant ad reſtitutionem in ſolidum (*d*) & hiſce communibus verſiculis apte comprehenduntur:

Quilibet in ſolidum reddat prius injuriato.
Juſſio, Conſilium, Conſenſus, Palpo, Recurſus,
Participans, Mutus, non obſtans, non manifeſtans.

Quorum priores ſex modi poſitive cooperantur ad Furtum, vel damnum injuſtum inferendum, tres autem poſteriores negative, id eſt, omittendo id, quod ex officio, atque juſtitia facere tenebantur. Omnes autem haſce perſonas, prædictis verſiculis comprehenſas, oportet breviter declarare. Itaque

43. De *Juſſione* inprimis loquendo, hoc nomine ille ſignificatur, qui ita jubet, ut alterius

ani-

animum ad Furtum, vel Damnificationem injustam inferendam moveat: ut si pater filio, dominus servo, aut aliis personis, sibi subditis, jubeat Furtum aut Rapinam facere, vel aliud damnum Proximo inferre. Talis secundum omnes non solum peccat jubendo opus pravum, sed etiam censetur causa damni illati per eum, qui ejus jussa sequendo damnum intulit, & consequenter etiam tenetur ad restitutionem injuste ablatorum sive compensationem damnificatorum.

44. De *Consilio* nunc loquendo, sub Consilio seu consulente comprehenduntur ii, qui suo pravo consilio permovent alterum actualiter ad aliquod malum, damnum sive maleficium, Proximis injuste inferendum. Huc pertinent adhortationes, preces, atque promissiones, ut alter excitetur efficaciter ad damnum injustum inferendum. Et tales non solum peccant mortaliter, si fraude, vel culpa lata (ut vocant Theologi) iniquum consilium dederint, ex quo grave damnum Proximo subsecutum est, sed etiam tenentur ad restitutionem.

45. Intellige, si altero pravum consilium suum sequente, grave damnum rei ipsa sequatur: nam, si secus fiat, id est, si alter pravum consilium non sequatur, ac proinde consulens non fuerit efficaciter causa damni alicujus, etsi graviter peccaverit ratione pravi affectus interioris, datique mali consilii, non tamen quidpiam tenetur restituere; eo quod altero meliora consilia sequente nullum inde damnum cuipiam actualiter evenerit.

46.

46. Dices: Nullus tenetur ſequi conſilium, quinimo explorare ac deliberare debet apud ſemetipſum, an illud ſibi expediat, necne. *l.* 2. *ff. Mandati.* ergo non videtur, quod Conſulens unquam poſſit incurrere obligationem reſtituendi. Accedit *Reg.* 62. *Juris in* 6. ibi: *Nullus ex conſilio, dummodo fraudulentum non fuerit, obligatur.* cum concordantiis. Reſp. I. retorquendo argumentum: ergo, cum allata Regula Juris loquatur de conſilio non fraudulento, ſecus erit dicendum de fraudulento; nam exceptio firmat regulam in oppoſitum.

47 Reſp. II. Argumentum, atque citatam Regulam procedere de conſilio dato circa contractus, vel quaſi contractus: nam, ſi ex tali conſilio, tamen non fraudulento, alteri illud exequenti, eveniat damnum, Conſulens ei ad nihil tenetur, ob rationes dictas. Secus eſt de conſilio dato circa maleficia, vel quaſi, v. g. committendi Furtum, Homicidium: ſi enim ex tali conſilio fuit damnum cuipiam tertio efficaciter ſecutum, tunc in ſolidum tenetur Conſulens, non quidem illi, cui conſilium dedit (quia is ſcire debebat, id ſibi non expedire) ſed alteri, contra quem conſilium dedit, quemque ſuo conſilio efficaciter damnificavit. Gloſſa *ad cit. Reg.* 62. *Juris in* 6.

48. Quoad *Conſenſum* adverte, quod nomine Conſenſus in Propoſito intelligatur efficax approbatio, aut ſuffragium ad malum inferendum: veluti, ſi aliquis e Magiſtratu, Concilio, vel Capitulo præſtet ſuffragium, & conſenſum

ad

ad inferendum bellum injuſtum, vel quodcunque damnum iniquum.

49 Et dicitur notanter, *efficax approbatio, aut ſuffragium*, id eſt, tale, a quo pendet, ut res fiat, ita, ut ex ejusdem efficaci influxu damnum injuſtum re ipſa ſubſequatur. Nam, ſi a conſenſu tuo non pendeat, ut malum inferatur, nec ne, eo quod auctoritatem nullam habeas, vel ſi absque tuo conſenſu jam alii æque fuerint parati ad damnum Inferendum, ac inſuper tuum ſuffragium ſuo cenſenſu, ac per majora jam prævenerint, non cenſeris cauſa damni efficax: ac proinde, licet juxta gravitatem exceſſus potueris peccaſſe mortaliter ob pravam voluntatem, qua conſentiebas ad malum, nihilominus ad reſtitutionem, ſeu damni recompenſationem non teneberis, quia per te re ipſa nullum efficaciter damnum illatum eſt. Et ex hoc innumeri caſus poſſunt reſolvi.

50. Quoad *Palponem* ſciendum, quod nomine Palponis, ſeu Palpantis intelligatur adulator laudans damnificantem, aut ſcelus patraturum commendans, ſic quod ex hoc alter moveatur ad damnificandum. Huc pertinet exprobratio ignaviæ, quod quis v. g. injuriam acceptam nolit ulciſci, ac hujusmodi. Et talis non ſolum peccat juxta gravitatem materiæ, pravæque intentionis, ſed etiam tenetur ad recompenſationem gravis damni illati, quando ex tali adulatione, laudatione, aut exprobratione ignaviæ alter efficaciter excitatur, atque impellitur ad maleficium perpetrandum. Ratio

eſt

eſt clara: quia talis Palpo eſt cauſa efficax damni illati; nam ſine tali palpatione (uti ſupponitur) damnum alter non intuliſſet.

51. Per *Recurſum* intelligitur hic, quicunque refugium, aut ſecuritatem, vel quodlibet receptaculum præbet malefactori, ex quo is movetur ad inferendum damnum. Et hæc aſſecuratio poteſt fieri vel receptando perſonam, vel rem ablatam, aut ejus inſtrumenta occultando, aliisque ſimilibus modis, quibus alter animatur, atque efficaciter movetur ad inferendum Proximo malum, vel omittendam debitam reſtitutionem. Quod ſi, excluſa ſpe præbendi refugium ad furta continuanda, talem præciſe recipias, ne tanquam amicus hic & nunc diffametur, vel etiam abſcondas ex miſericordia, ne a lictoribus deprehendatur, non diceris præbere recurſum.

52. Quoad *Participantem* eſt notandum, dupliciter aliquem poſſe eſſe participem, ſeu participantem damni illati. I. Quia participat de re injuſte ablata, utpute quia eſt particeps prædæ jam factæ: & hac ratione præter peccatum, quod incurrit, tenetur ad reſtitutionem pro ea parte, quæ ipſi obvenit. II. Si quis participet in ipſa actione mala, & injuſta, ut ſi quis adjuvet furem ad Furtum perpetrandum, v. g. ſcalas apponendo, vel ipſas fure aſcendente ſuſtinendo, excubias agendo, prædam aſportando, aut ſimiles actiones exercendo, quæ in talibus circumſtantiis proxime juvant ad peccatum. Et tunc, ſi ita efficaciter influat, ut

ſine eo actio damnoſa vel omnino non poneretur, vel ſaltem non fieret absque alia nova cauſa ſuperaddita, non ſolum peccat pro qualitate damni, ſed etiam tenetur ſuo ordine reſtituere in ſolidum totum damnum, ſi ita in totum damnum influxerit. Debet autem concurſus iſte eſſe proximus. Atque hinc notanter additur: *Quæ in talibus circumſtantiis proxime juvant ad peccatum*: nam ſecus dicendum, ſi opus illud de ſe indifferens ſit, ſimulque proxime non juvet ad peccatum alterius, neque fiat ad cooperandum inferenti injuſtum damnum, ſed ob alium rationabilem finem v. g. ad avertendum grave malum alias ſibi imminens, prout exinde excuſantur miſelli ruſtici, ſi pecora a militibus in confinibus deprædata abigant, ad id faciendum ab ipſis ſpoliatoribus coacti ſub gravibus minis. Item ſi de ſe indifferentia fiant ad reddendum licitum obſequium jure cuipiam debitum. (*c*)

Additio.

* Ex quo inferes, quod ſi tres vel quatuor gregarii milites ſeſe ad invicem excitantes & commoventes, ſicque unus dependenter ab alio communi conſilio intrent vineam vel cellam vinariam non hoſtilem, eandem ex integro ſpoliando, vel plures graſſatores ſimili modo expilent domum, quod, inquam, omnes peccent graviter, & in ſolidum obligentur ſinguli ſub gravi ad reparationem totius damni ab ipſis cauſati, quamvis nonnulli horum tantum ex præda paucos botros, vel modicum vinum,

vel tantum nonnullos crucigeros accepiſſent. Ratio eſt: quia ſinguli non ſolum in re accepta, ſed in ipſa actione mala & graviter alteri noxia participarunt, ac unus ab altero dependenter influendo efficaciter totum effectum cauſavit. Secus dicendum, ſi absque communi conſilio, ſeu ad invicem dependentia ab aliquibus Furta ſimilia fuiſſent perpetrata; tunc enim, qui tantum modicum abſtuliſſet, quamvis forſan conſcius Furti aliorum, non tamen exinde peccaſſet mortaliter, nec teneretur ſub gravi ad reſtitutionem. Ita cum Leſſio, Card. de Lugo, Sanchez, Diana ac aliis, Sporer *tract* 5. *cap.* 5 *ſect.* 2. *n.* 47. & la Croix *lib.* 3. *part.* 1. *n.* 1010. Ratio eſt: quia talis tantum participat quoad ipſam rem acceptam, quæ levis eſt, utpote non influens in actionem aliorum Excipe tamen, ſi huic deprædationi interfuiſſet præter gregarios Dux militum vel ejusdem ſubordinatus: talis enim, quia *non obſtitit*, prout tamen ex officio tenebatur, quin & adjuvit, adſtringitur in ſolidum ad reſarcitionem totius damni; prout recte notat noſter Henno *Tom.* 2. *Tract.* 1. *diſp.* 4. *quæſt.* 4. ad finem, & colligetur ex dicendis proxime. *

53. Quod attinet ad reliqua tria, nempe ly *Mutus*, *non obſtans*, *non manifeſtans*, quibus indicantur negative concurrentes ad Furtum, aut aliam injuſtam Damnificationem: imprimis per *Mutum* intelligitur ille, qui id, ad quod ex officio tenebatur, omittit præcipere, ſi erat Superior; conſulere, ſi Conſultor, clamare, aut

ſtrepitum facere, ſi erat Cuſtos rei, ad damnum impediendum.

54. *Non obſtans* dicitur, qui omittit opem vel operam, qua poterat damnum impedire, & quam ex officio tenebatur navare: ut Princeps, Magiſtratus, Præpoſiti viarum, & ſimiles.

55. *Non manifeſtans* denotat eum, qui, cum ex officio teneatur, omittit manifeſtare malefactorem; idque ſive ante factum, quando damnum erat impediendum, ſive poſt factum, quando id eſt reſarciendum: ut Cuſtos rei alienæ cuſtodiendæ deputatus.

56. Et quidem certum eſt, quod tales peccent juxta gravitatem ſuæ negligentiæ, damnique inde ſequentis: utpote cum ex officio teneantur impedire damnum, ſimulque illud impedire commode & absque gravi præjudicio poſſint, uti ſupponitur. Quinimo tales etiam ſuo modo tenentur ad reſtitutionem ratione damni ex ſua taciturnitate, vel non reſiſtentia Proximo emergentis, prout amplius patebit ex dicendis *Quæſt. ſeq.* Hinc ſit

QUÆSTIO IV.

De Reſtitutione, atque ordine in ipſa ſervando, circa bona Fortunæ.

SUMMARIUM.

57. *Reſtitutio, quid?*
58. *Eſt neceſſaria ad ſalutem.*
59. *Duæ generatim ſunt radices ſeu cauſæ Reſtitutionis, quæ?*

60. *Ob-*

57. QUÆRITUR I. Quid sit Restitutio, & ex quibus causis oriatur? Resp. I. *Restitutio* (sic dicta, quasi *rei* in statum pristinum

statutio) quantum ad propositum, est actus Justitiæ, quo fit rei alienæ redditio, vel damni injuste illati compensatio. Ita in re communis.

58. Porro Restitutionem esse ad salutem necessariam de præcepto, patet ex illo Decalogi: *Non furtum facies.* Quia ejusdem rationis est furari, & detincre rem alienam invito rationabiliter domino, dum reddi potest. Hinc S. Augustinus *Epist.* 54. ac refertur *c. Si res aliena.* 14. *q.* 6. ait: *Si res aliena, propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur: si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum: sed, ut dixi, cum restitui potest.* Hæc ille.

59. Resp. II. Duæ generatim circa bona Fortunæ, sive res temporales exteriores sunt radices, seu causæ Restitutionis: una ex parte rei acceptæ, seu possessæ, quæ domino suo reddi debet; cum res quælibet juxta vulgata Juris clamet ad dominum suum. Altera ex parte injustæ acceptionis, sive damnificationis. Ratione prioris capitis tenetur quis restituere rem depositam, vel commodatam, ac hujusmodi, quando postulatur a domino, vel tempus præstitutum elapsum est. Ratione posterioris capitis non solum tenetur fur restituere vero domino rem furtivam: sed etiam injuste Proximum damnificans recompensare damnum illatum, & quidem in solidum, juxta Doctores communiter, & patet ex versiculis n. 42. relatis. Sed occasione horum

60.

60. Quæritur II. Quid ſit obligatio reſtituendi in ſolidum? Reſp. cum communi. Per *Obligationem reſtituendi in ſolidum* intelligitur illa, qua quis efficaciter ad furtum, vel damnum cooperans obligatur ad reſtituendum ſeu ſolvendum totum id, reſpectu cujus erat cauſa efficax, ſi alii, ſive principales, ſive cooperantes, non ſolverint. Quod ſi unus eorum prius illi, qui paſſus eſt damnum, reſtituat, cæteri liberantur à debito Reſtitutionis in comparatione ad ipſum damnificatum (alioquin enim idem damnum ſæpius eidem deberet reſarciri, quod non exigit Juſtitia) adhuc tamen iidem, poſito, quod ſint in uno, eodemque ordine conſtituti (de quo ordine Reſtitutionis agetur *n.* 64. & *ſeqq.*) tenebuntur pro rata portionis, quæ eos contingit, partem ſuam refundere illi, qui damnificato totum damnum prior compenſavit, atque reſtituit. Scotus 4. *diſt.* 15. *quæſt.* 2. §. *De quarto.* & alii.

61. Quæritur III. Quinam ratione injuſtæ acceptionis, vel damnificationis bonorum Fortunæ, teneantur reſtituere in ſolidum? Reſp. I. Omnes illi tenentur ad Reſtitutionem in ſolidum, qui ſua juſſione, conſilio, conſenſu, vel alia ex prædictis novem modis fuerunt cauſa efficax damni injuſte illati. Ita communis, idque deſumitur tum ex illo D. Apoſtoli *Rom.* 1. *Non ſolum, qui talia agunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus.* Tum ex c. *Notum ſit* 2. *q.* 1. ubi dicitur, quod *facientem, & conſentientem par pœna conſtringit.* Tum tandem

ex eo : quia omnes illi supponuntur fuisse causa efficax damni illius, respectu cujus dicuntur obligati restituere in solidum; nam, si vel talis jussio aut consilium pravum non fuit in opus deductum, altero meliora consilia sequente, vel saltem non fuit causa efficax damni, utpote independenter a tali consilio illati, nulla ex parte eorum oritur obligatio Restitutionis. (*f*) Unde ille vulgatus versiculus, supra jam relatus, & loquens de omnibus prædictis novem damnificantium generibus, sic de illis pronuntiat:

Quilibet in solidum reddat prius injuriato.

Et hinc merito Innocentius XI. sequentem inter alias, ordine 39. Propositionem damnavit: *Qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad Restitutionem.*

62. Resp. II. cum Lessio *Lib. 2. cap. 13. n. 32.* & aliis, quod ad priores quinque modos attinet, nempe *Consulens, Mandans, Consentiens, Laudans & receptans* (de sexto modo, nempe de *Participante*, jam dictum est *n.* 52.) tenentur ii ad reparationem totius damni in solidum, si totius damni illati causa fuerunt, vel partis, si partis tantum illati damni causa exstiterunt. Hinc sequitur, quod si volenti furari decem efficaciter jussisti, suasisti &c. ut acciperet alios decem, tenearis tantum ad decem: si vero is efficaciter non intenderat quidpiam furari, ad tuum autem consilium furetur viginti,

ginti, illo non restituente teneberis totos viginti restituere, eo quod causa efficax fueris totius damni per furtum illati: & sic de similibus discurrendum.

63. Resp. III. Quod ad cæteros tres modos attinet, qui negative cooperantur ad damnum Proximi tanquam *Mutus*, *Non obstans*, *Non manifestans*: isti tunc solum obligantur, dum ex officio tenentur ad impediendum Proximi damnum, idque ex culpa gravi non impediunt, etsi commode, & absque gravi suo præjudicio, uti supponitur, possint. Lessius ibidem *num.* 69. *& seqq.* cum communi. Additur notenter, *dum ex officio tenentur*: nam qui non obligatur ad impediendum damnum Proximi ex officio, licet teneatur ex Charitate, ac proinde non impediendo peccet, non tamen tenetur damnum resarcire; cum violatio Charitatis non inducat necessitatem Restitutionis, sed solum violatio obligationis justitiæ, juxta Doctores passim.

64. Quæritur IV. Quo ordine teneantur prædicti ad Restitutionem faciendam? Ubi per *Ordinem* non intelligitur prioritas temporis: omnes enim suo modo (eo nimirum, qui præscribitur inferius *num.* 66.) & nisi aliunde excusentur, obligantur statim facere Restitutionem post Furtum, vel damnum Proximo illatum, quamprimum fieri potest: cum præceptum non retinendi rem alienam injuste, & consequenter restituendi sit negativum, sicque obliget semper, & pro semper. Unde

per *ordinem* intelligitur hic prioritas quoad gravitatem criminis, & obligationis.

65. Resp. I. Si aliquid Proximo injuste est ablatum, primo loco, & ante omnes tenetur is restituere, ad quem res furtiva pervenit. Ratio clara est; quia talis obligatur ratione rei alienæ apud ipsum existentis, quæ obligatio est summa; nam quælibet res transit cum suo onere, simulque res aliena, quamdiu extat in specie, per se debetur, semperque clamat, ut dici solet. Quod si is rem jam consumpserit, neque habeat aliunde, unde restituat, tunc altero loco tenetur Jubens, tertio Executor, & postmodum alii, ut in simili mox dicetur.

66. Resp. II. Si vero nihil ablatum est, sed tantummodo damnum Proximo injuste illatum, primo loco tenetur is damnum resarcire, qui coegit, vel fraude induxit; aut alteri imperavit damnum illud inferre, cui alter non fuit ausus contradicere: ut si Dux belli injusti imperet militi, ut occidat, incendat, spoliet. Idem dicendum de eo, qui suo nomine procuravit fieri maleficium, seu injustam damnificationem. Ratio utriusque partis est: quia talis causa est primaria, movens cæteras, ac proinde tenetur ante alias ad Restitutionem. Imo ob hanc rationem notant Doctores, quod si talis restituat, aliæ concausæ secundariæ non teneantur eidem quidquam refundere. Secundo loco tenetur Executor, in quantum fuit executor furti, vel damni injuste illati. Tertio demum loco tenentur cæteri, qui consilium ad

illud

illud dederunt, qui consenserunt, laudaverunt, aut recursum vel obsequium præstiterunt. Ita tamen semper, ut, si hi, qui primo loco sunt positi, suam obligationem restituendi non observassent, aut in statu impossibilitatis existerent, teneantur illi, qui secundo loco sunt collocati, & in horum defectum tertio loco positi: singuli in solidum.

Additio I.

* Quod si dubites, num tres causæ negative influentes, nimirum *mutus, non obstans, non manifestans* eodem ordine (nimirum tertio loco) quoad obligationem restituendi sint ponendæ; sicuti causæ secundariæ positive ad damnificationem concurrentes? Ad hoc dubium tibi ex Lessio, Card. de Lugo, Haunoldo, ac Layman &c. reponit la Croix *lib.* 3. *part.* 2. *num.* 63. causas illas positivas teneri adhuc restituere ante causas negative influentes; quia positive influentes revera procurant damnum, negative autem solummodo id non impediunt. Et consequenter causæ negativæ in ordine ad faciendam reparationem damni videntur ponendæ *quarto loco.* E. g. ponamus, quod unus famulus efficaciter extraneis sibi notis, aut ex consanguineis suadeat, vel etiam claves subministret, sive modum ostendat, quomodo ab hero hujus famuli ex granario, cella vinaria, vel culina quædam occulte surripere valeant. Alter famulus scit, nec similia furta sæpius repetita domino indicat. In simili casu post ipsos fures

priori

priori loco seu ordine prior famulus suadens, & primum *posteriori* alter mutus, seu non manifestans obligatur ex Justitia restituere.*

Additio II.

* Nec dicas: allegatum exemplum de famulis omnino non esse ad propositum; quia posterior famulus *non manifestans*, si non positive ad furtum cooperetur, ne quidem *quarto loco* ad resarcitionem damni adstringitur: quoniam non tenebatur ex Justitia admonere dominum, cum ad hoc propter salarium se non obligaverit, sed tantum, quod suum officium, super quod constitutus est, velit fideliter administrare, adeoque solummodo obligatur ex Charitate, uti alii extranei homines, si non manifestarent similia furta: notum autem est apud Theologos, quod opus, ad quod erat quis obligatus ex Charitate, omittens equidem peccet, non autem obligetur ad Restitutionem. Resp. enim, ita quidem aliquos DD. & meo judicio non improbabiliter discurrere, nihilominus communis DD. negat dictum antecedens: etenim vel ille posterior famulus fuit expresse vi officii sui ac salarii super culinam, aut frumentum &c. constitutus, vel non? Si primum; tunc certo juxta omnes *non manifestans* peccat contra Justitiam, adeoque obligatur quarto loco ad Restitutionem. Si vero vi salarii sui non erat conductus ad similes res custodiendas, sed ad alias functiones peragendas, tunc etsi non expresse vi salarii sui, saltem

tem tacite censetur se obligasse ad manifestanda furta extraneorum, si quæ resciat, & absque gravi præjudicio possit manifestare. Ita enim communis habet persuasio dominorum tales famulos, conducentium, prout contra Molinam, Rebellum & Bonacinam putat la Croix *lib.* 3. *part.* 2. *num.* 46. estque hoc (inquit Lessius apud eundem) quasi de Jure Gentium, quod quivis famulus censeatur tacite se obligasse vi salarii sui *ad manifestanda furta extraneorum* : secus communiter sentiunt DD. quoad *furta domesticorum.* Unde, si famulus advertat alium famulum vel domesticum furari ex rebus Domini sui, & sileat, quamvis talis peccet contra Charitatem, quando facile absque suo gravi præjudicio manifestare potest, non tamen obligatur ullo modo ad faciendam Restitutionem, nisi huic vi officii sui custodia rei esset specialiter commissa, uti communiter tenent omnes, prout ait Cardinal. de Lugo apud la Croix *loc. cit.* *

67. Quæritur V. Utrum, si res furtiva pereat apud furem, is adhuc teneatur ad Restitutionem? Resp. Si res furtiva, vel alias injuste parta casu pereat, nihilominus qui abstulit, tenetur ad Restitutionem pretii, nisi ea similiter fuisset certo peritura apud dominum. Prior pars est D. Thomæ 2. 2. *quæst.* 62. *art.* 6. & communis Doctorum. Ratio est: tum quia Restitutio ad hoc ordinatur, ut illi, qui per actionem injuriosam minus habet, suppleatur: tum quia Restitutio generatim oritur vel ratione

tione rei alienæ, vel ratione injustæ acceptionis, sive damnificationis: atqui hæc in proposito intervenit; ergo.

68. Additur, *nisi ea similiter fuisset certo peritura apud dominum:* utputa inundatione aquarum, vel justa incursione hostium, aut hujusmodi. Nam tunc non teneri furem, aut iniquum rei alienæ occupatorem ad Restitutionem, censent Covarruvias *part.* 2. *in c. Peccatum.* §. 6. *num.* 1. Lessius *lib.* 2. *cap.* 12. *num.* 92. Sylvester, & alii, contra quosdam oppositum tenentes: quia, si res certo apud dominum æque peritura fuisset (secus, si de hoc sit dubium) nullum notabile detrimentum eidem accidit, eo quod perierit apud furem, vel iniquum illum detentorem, & non potius penes ipsum dominum.

69. Quæritur VI. Cui facienda sit Restitutio? Resp. cum Doctore Subtili 4. *dist.* 15. *q.* 2. & communi aliorum, ponendo quasdam regulas, quæ desumuntur ex Jure Canonico *c. Cum tu. De Usuris.* ubi circa Restitutionem usurarum (& eadem ratio est de aliis male ablatis) habetur statutum, *Quod ii, qui usuras extorserunt, cogendi sunt eas his, a quibus extorserunt, vel eorum hæredibus restituere; vel (his non superstitibus) pauperibus erogare; dummodo in facultatibus habeant, unde ipsis possint eas restituere: cum juxta verbum Beati Augustini, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. Illi autem, qui non habent in facultatibus, unde usuras valeant restituere, non debent ulla pœna mul-*

ctari

ctari, cum eos nota paupertatis evidenter excuset. Hæc Pontifex *loc. cit.* Unde ista applicando ad nostrum propositum, sit

70. Regula I. Restitutio est facienda ipsi damnificato, si possibile est: id est, si, qui damnum intulit, novit eum, & habeat ipsum præsentem, vel eidem mittere possit absque majori incommodo, quam illud, quod mittendum est, esset utile ipsi, cui mittitur.

71. Regula II. Si non sit possibile Restitutionem ipsi damnificato facere, quia ipse mortuus est, restituendum erit ejus hæredibus, seu propinquis. Nam Lege naturæ præsumitur, quod damnificatus in causa talis impotentiæ potius velit Restitutionem fieri suis hæredibus, seu propinquis, utpote quibus jure naturali magis conjunctus est, quam aliis extraneis.

72. Regula III. Si neutrum horum fieri potest, vel quia tam ipse, quam ejus propinqui jam mortui sunt, vel quia ex una parte non est prudens spes de reditu Domini ad locum viciniorem; ex altera autem majores sumptus essent ponendi in mittendo, quam illud valeat illi, cui mitti deberet, restituendum erit causis piis, vel pauperibus. Quod si talis damnificans sit ipsemet pauper, potest id sibi applicare tanquam pauperi. Suadetur tamen ex tunc, ut adjungantur preces pro Domino persolvendæ.

Additio I.

*Ast ponamus, in præcedentibus tribus Regulis Dominum ab altero damnificatum nesciri

sciri, vel esse absentem sine prudenti spe reditus in tanta distantia, ut absque maximis expensis, ipsum debitum superantibus, huic satisfactio præstari nequeat, vel eundem ex aliqua verisimili relatione fuisse creditum mortuum, hinc in dictis casibus Restitutionem bona fide fuisse applicatam pauperibus, quid faciendum, si postea Dominus rei ex insperato compareat? Ante responsionem nota ex communi, quod bonæ fidei possessor rem alienam cognitam, ut talem, teneatur Domino reddere, si extat adhuc apud ipsum in specie; secus vero, si bona fide alienavit, vel consumpsit, ignorans, eam esse alienam, & neque ex hac consumptione vel alienatione factus ditior. Econtra vero malæ fidei possessor, sive factus sit ditior ex re aliena, sive non, tenetur satisfacere Domino, vel in ejus defectum dare pauperibus. H. N.

Resp. Sub distinctione; nam vel illa res in pauperes distributa adhuc apud eosdem existit, vel non? Si prius (quod tamen raro contingit) tenentur ipsimet pauperes, quamvis sint bonæ fidei possessores, dum resciuntur, & conveniri possunt, iterum reddere; cum hisce similes res videantur datæ solum conditione implicita, *si Dominus verus non amplius compareat.* Quando vero talis res jam fuit a pauperibus, uti alia eleemosyna consumpta, nec damnificans, nec pauperes tenentur aliquid reddere Domino comparenti. Non *damnificans*

cans: utpote, qui nec titulo *rei acceptæ* obligatur, cum talis res apud eundem non amplius existat: nec titulo *injustæ acceptionis* adstringitur, quoniam huic obligationi jam videtur satisfecisse, eandem rem bona fide, & præmissa prius debita de Domino indagatione erogando in pauperes. Deinde nec *Pauperes* tenentur iterum restituere, qui jam bona fide consumpserunt, non exinde (uti supponitur) facti ditiores, & consequenter res sibi distributas nec in æquivalenti apud se retinentes. Sporer *Tract.* 4. *in Decal. cap.* 3. *sect.* 3. *num.* 104. & la Croix *lib.* 3. *part.* 2. *num.* 95.

Additio II.

*Porro incidentaliter hic bene advertendum adhuc venit ex Patre Sporer *Tract.* 4. *in Decal. cap.* 2. *sect.* 3. §. 4. *num.* 101. quod tunc ex re aliena absumpta quis censeatur factus ditior, & consequenter talem rem adhuc in æquivalenti apud se retinere, si per consumptionem hujus rei, seu occasione illius rei consumptæ suum patrimonium in aliquo est auctum, vel si exinde aliquid lucratus est, ac possidet, quod alioquin non haberet loco rei alienæ. Quod si vero occasione ejusdem rei alienæ absumptæ patrimonium suum in nullo est auctum, non dicetur quis ditior factus.*

73. Quæritur VII. Quando facienda sit Restitutio? Resp. Restitutio regulariter loquendo, & nisi adsit alia causa rationabiliter excu-

ſans, ſtatim facienda eſt, quamprimum commode fieri poteſt. Ita communis, & ratio eſt: quia *reſtituere* eſt actus præcepti negativi, quo tenemur non detinere alienum domino rationabiliter invito; ac proinde obligat ſemper, & pro ſemper. Unde ſicuti tenemur, ab alio quocunque actu peccati mortalis ceſſare ſtatim, ita etiam ab injuſta detentione rei alienæ.

74. Dicitur, *domino rationabiliter invito*: nam ſi eſſet impedimentum ad tempus legitime excuſans Proximum a facienda Reſtitutione, ipſe, cui res injuſte ablata eſt, vel non erit invitus, vel ſaltem non rationabiliter, quod alter differat Reſtitutionem exteriorem ad aliquod tempus opportunius. Unde talis, ſuppoſita voluntate reſtituendi, quamprimum poterit, non peccat Reſtitutionem differendo. Verum de hoc inferius *quæſt.* 6.

Additio.

*Cæterum, quod ſi etiam aliquis absque cauſa ſufficienti differret actualem Reſtitutionem ad aliud tempus, ſi tamen haberet voluntatem reſtituendi, & præterea dilatio ultra tempus debitum non foret notabilis, non illico peccaret exinde mortaliter per dictam dilationem, ſed tantum venialiter, quoniam Dominus non cenſetur prudenter eſſe invitus graviter, niſi prævideat etiam per modicam illam dilationem imminere grave periculum, ne omnino reſtituatur: quale periculum non raro contingere poteſt, ſi periculoſe decumbens absque rationabili cauſa vellet differre ulterius

rius onus Restitutionis. Ex quibus ultimis dictis cum Molina, Card. de Lugo, Illsung, Tamburino, & la Croix communiter advertunt Doctores, homines in periculo mortis constitutos ordinarie non esse absolvendos, si non pressi magna necessitate commode absque periculo scandali, infamiæ, aut alterius gravis causæ possint pro tunc restituere, & nihilominus velint onus illud in hæredes rejicere: tali enim modo creditores suos exponerent periculo proximo injustorum damnorum gravium, quia hæredes præsertim Magnatum (inquit la Croix *lib.* 3. *part.* 2 *num.* 357.) sæpe negligentes esse solent in Restitutione.*

QUÆSTIO V.

Ex qua culpa oriatur obligatio Restitutionis ratione damni dati?

SUMMARIUM.

75. *Damnificatio, quid?*
76. *Ea variis modis accidere potest.*
(g) Vide de his Tract. 8. dist. 2. num. 34. 35. & 36.
77. *Si nulla culpa intervenit, ob damnum datum nemo regulariter restituere tenetur.*
78. *Quid, si infans aut furiosus damnum intulit?*
79. *Aut adhibita fuit omnis cautela, ne damnum sequatur?*

80. *Quid, si animal damnum intulit?*
(*h*) Tract. 8 dist. 2. n. 37. & 38.
81. *Dolo vel fraude damnum inferens, ad quid teneatur?*
82. *Quid, si quis dolo aut fraude alium impedivit a consecutione alicujus boni?*
83. *Quid, si hoc accidit absque vi, dolo aut fraude?*
84. *Corollarium.*
85. *Aptissima declaratio præmissarum conclusionum.*
86. *Inferens damnum extra officium & contractum, ex qua culpa teneatur restituere?*
87. *An tunc sufficiat culpa Theologica venialis, vel requiratur mortalis?*
88. *Per culpam Theologicam, quando censeatur damnum illatum?*
89. *Ex sola culpa civili levi, aut levissima non oritur obligatio restituendi pro Foro conscientiæ.*
90. *Secus pro Foro externo.*
91. *Ratio diversitatis.*
92. *Ac notabilis instantiæ solutio.*
* *Solvitur ulterior instantia.*
93. *Quæ sit obligatio restituendi ob damnum in officio datum?*
94. *Corollaria.*
95. *Limitatio circa profitentes extraordinariam diligentiam.*
96. *De obligatione restituendi ex contractu, remissive.*
(i) Tract. 8. Dist. 2. q. 4. per totum.

75. PRÆ-

75. PRÆSENS Quæstio potissimum procedit de Damnificatione non lucrosa, sive damno dato absque eo, quod aliquid commodi, seu lucri exinde perveniat ad damnificantem: atque definiri solet, quod sit jactura data in bonis externis Proximi absque eorum usurpatione. Et per hoc ejusmodi injusta Damnificatio differt, saltem materialiter, a Furto & Rapina, aliisque iniquis usurpationibus; eo quod fur, vel iniquus invasor rem alienam sibi vendicet, atque inde lucrum capturus in usum suum accipiat: secus fit in damno dato, utputa si quis ædes vel segetes Proximi incendat, ejus animalia interficiat &c.

76. Cæterum hujusmodi Damnificatio in rebus externis Proximi primum dupliciter potest accidere: videlicet uno modo, destruendo illi id, quod actualiter aut virtualiter habet, v. g. domum incendendo, animalia ejus in tenera ætate occidendo, recentes arborum plantationes eradicando &c. Altero modo, impediendo eum, ne aliquod bonum consequatur, ad quod adipiscendum spem concepit. Deinde id fieri potest cum, vel sine culpa aliqua Theologica, aut Civili, sive lata, levi, sive levissima. (g) Et tandem Damnificatio illa contingere potest extra officium, & contractum, aut in officio, seu interveniente aliquo contractu v. g. Commodati, Depositi &c. Et de his omnibus per ordinem restat dicendum.

77. CONCL. I. Regulariter loquendo, & in Foro tum externo, tum conscientiæ nemo

tenetur ad Restitutionem ob damnum alteri subsecutum vel illatum, si nulla culpa Theologica, aut Juridica intervenit. Ita in re communis. Sic nemo tenetur de damno dato rebus hostilibus in bello justo, vel illato, ad se defendendum cum moderamine inculpatæ tutelæ, aut quod dat Judex exequendo munus suum in puniendis Reis, & hujusmodi, prout aliunde liquet.

78. Deinde hoc idem dicendum, si casu fortuito, atque sine omni culpa Theologica, & Civili damnum datum fuit: ut si infans, vel furiosus, qui est incapax culpæ, damnum intulit. *c. Illud relatum*, 15. *q.* 1. & *l. Sed & si* 5. §. 2. *ff. Ad Legem Aquiliam.* nam quia tales doli capaces non sunt, damnum ab eisdem illatum reputatur inter casus fortuitos, nisi culpa alicujus alterius præcesserit.

79. Tandem generaliter, si quis aliquid operetur, v. g. in loco deserto emittat sagittam, adhibita omni diligentia, ne cuipiam damnum eveniat, & tamen non obstante omni sua cautela nihilominus alteri damnum sequatur, non tenetur restituere: quia aberat omnis culpa ex parte ejus. Unde *cap. ult. De injuriis & damno dato*, Pontifex sic ait: *Sane licet, qui occasionem damni dat, damnum videatur dedisse: secus est tamen in illo dicendum, qui, ut non accideret, de contingentibus nil omisit.*

80. Additur notanter in Conclusione, *regulariter loquendo*: fallit enim hoc, si animal tuum absque alia culpa tua damnum intulit, ut-

puta

puta percutiendo, vel occidendo animal Proximi, aut ſegetes depaſcendo : teneberis enim damnum illatum reſarcire, niſi tali obligatione te ipſum eximere velis, tradendo animal vivum, quod damnum intulit, pro occiſo, aut pro damno per illud illato, *cit. cap. ult. De injur. & damno dato.* juncta *l.* 1. *ff. Si quadrupes pauperiem &c.* Inſuper, ſi res apud aliquem ſit ex contractu v. g. Commodati atque expreſſe de hoc conventum fuerit, tenebitur is etiam de caſu fortuito; prout alibi (*b*) dictum.

81. CONCL. II. Qui dolo vel fraude damnum dedit, certum eſt, quod peccet mortaliter, atque ſub gravi culpa ad Reſtitutionem teneatur, ſi quantitas rei damnificatæ ad quantitatem notabilem aſcendat : imo talis injuſte damnum inferens rem alienam deſtruendo, vel deteriorando, tenetur reſtituere non ſolum damni dati valorem, ſed etiam lucrum ceſſans, ac quodlibet aliud damnum ex illa injuſta læſione cauſatum. Ita communis. Nam lex Juſtitiæ, quæ læditur, horum omnium recompenſationem exigit, ut injuſte damnificato ſatisfiat.

82. CONCL. III. Loquendo de bonis primum conſequendis, ſi quis directe (hoc eſt, intentione damnificandi Proximum) eundem metu injuſte incuſſo, fraude vel dolo impedit a conſecutione alicujus boni v. g. officii ſive beneficii, ſibi ex juſtitia necdum debiti, ſed ſolum ex liberalitate alterius conferendi, tenetur quidem eidem ad aliquam Reſtitutio-

nem, non tamen obligatur ipsi restituere totum illud bonum, neque valorem eidem æquivalentem, sed aliquam duntaxat portionem, pro ratione illius spei consequendi dictum bonum. Ita Scotus 4. *dist.* 15. *quæst.* 2. *Ad ultimum principale.* Cavellus *in Scholio ibidem.* & alii. Ratio prioris partis est: quia licet alter jus necdum habuerit ad rem, quam alius ex mera liberalitate collaturus fuisset, jus tamen habuit, ne per media illicita, & injusta, videlicet per vim seu metum injuste incussum, fraudem aut dolum ab ejusdem consecutione impediatur: unde, si quis eum taliter injuste impediat, tenetur ipsi ad recompensam pro ratione valoris spei, qua sperabatur illius boni consecutio. Altera pars ex eo patet: quia multum interest inter habere, & prope esse; ergo.

83. CONCL. IV. Quod si quis impediat alterum a consecutione alicujus boni sine vi, metu, fraude aut dolo, idque fiat non ex animo nocendi Proximo, qui impeditur, sed ex intentione proprii commodi, vel alterius amici, ad nullam tenetur Restitutionem. Ita cum Doctore nostro *loc. cit.* Mastrius *disp.* 9. *Theolog. Mor. num.* 25. & alii.

84. Hinc si quis sciat, testatorem velle Legatum aliis relinquere, & precibus ab illo obtineat, ut voluntatem suam mutet, & potius sibi aut suo consanguineo relinquat, nulla hinc consurgit obligatio restituendi: quia hoc totum fit sine ulla fraude, dolo, metu, aut alia injustitia, simulque quilibet habet jus procu-

randi

randi sibi bonum, servatis circumstantiis justis & honestis.

85. Hoc ipsum Doctor Subtilis *loc. cit.* paucis verbis, simulque aptissimo exemplo amplius declarat, dicens: *Si quis tantummodo propriæ utilitati intendebat providere, & sic procurat sibi, & ex consequenti alius præter intentionem illius damnificatur, iste ad nihil tenetur illi: quia licet unicuique sibi ipsi providere, alio neglecto. Confirmatur hoc per illud l. 1. §. Iidem ajunt. ff. De aqua pluviali arcend. Si præscindo venas in fundo meo, per quas derivabatur aqua ad puteum alterius, intentione nocendi sibi, teneor ad Restitutionem damni. Sed si hoc facio sine fraude, intendens consulere propriæ utilitati, ut quia mihi est utile facere murum, qui non potest convenienter fundari sine præcisione illarum venarum, non damnifico alium: quia jus habeo faciendi utilitatem meam in fundo meo.* Et *ff. de Regul. Jur. Nemo damnum facit, nisi qui illud facit, quod facere jus non habet. Iste autem habet jus procurandi sibi beneficium servatis circumstantiis justis & honestis.* Hæc Scotus.

86. CONCL. V. Qui nec ex officio, nec ex contractu obligatus est ad alterius damnum præcavendum, pro Foro conscientiæ solum tenetur ad Restitutionem damni, si noceat ex culpa Theologica, non autem ob culpam mere Civilem, saltem si illa culpa civilis fuerit præcise levis, vel levissima, & loquendo de obligatione ante sententiam Judicis. Prior pars, quod nimirum teneatur ad Restitutionem

damni, si talis noceat ex culpa Theologica, est communis inter Doctores, quamvis iidem postmodum in hoc dissentiant, utrum ad inducendam obligationem gravem restituendi in Foro conscientiæ, sufficiat culpa Theologica venialis, vel requiratur mortalis.

87. Et quidem sufficere culpam Theologicam venialem, Layman *lib.* 3. *tract.* 3. *part.* 1. *cap.* 6. *n.* 4. putat esse probabilius, eo quod altera radix Obligationis restituendi sit injusta acceptio, sive læsio: sed qui per venialem injuriam damnum infert, revera alterum injuste lædit, ergo. Oppositum nihilominus tenet Lessius *lib.* 2. *cap.* 7. *num.* 29. post Sotum, & alios, idemque probabile censet cit. Layman: nam, quando duntaxat culpa venialis intercessit v. g. ob imperfectam animi considerationem, actus ille in genere moris, atque injuriæ non est perfectus: atqui actus in genere moris, & injuriæ imperfectus, utputa elicitus cum imperfecta advertentia rationis, non potest esse causa obligationis gravis atque perfectæ in eodem genere, pro Foro conscientiæ: ergo. Addit tamen idem Lessius, quod, quando damnum illatum grave est, ordinarie loquendo culpa, sive negligentia, qua commissum est, censeatur mortalis, nisi aliunde constet non esse.

88. Cæterum per culpam Theologicam, & peccatum proprie dictum tunc censetur quis damnum intulisse, quando vel ex directo nocendi proposito, absque justa causa damnum intulit, vel quando perspecto damni inferen-

di

di periculo, actione aliqua non abstinuit, cum potuisset ac debuisset abstinere, vel quando damnum inferri non impedivit, cum potuisset, atque ad hoc ex Justitia tenebatur, prout desumitur ex *cap. ultim. De injuriis & damno dato.*

89. Altera pars Conclusionis, quod nempe non detur obligatio restituendi ante sententiam Judicis, si fuerit culpa civilis præcise levis, vel levissima, est cit. Lessii *n.* 24. Lugonis *disp.* 8. *de J. & J. sect.* 3. & 4. ac aliorum. Ratio est: quia in Foro conscientiæ & ante sententiam Judicis nemo tenetur in suis actionibus majorem diligentiam adhibere ad hoc, ut non censeatur alterum injuste lædere, quam communiter homines ejusdem professionis in talibus præstare solent, ne sibi, vel aliis noceant: sed qui admittit culpam civilem levem (idem a fortiori dicendum de culpa levissima) omittit diligentiam, quam communiter homines talis conditionis non adhibent; hi enim communiter non solent esse diligentiores, aut diligentissimi; ergo. Unde fit, quod ejusmodi damnum potius censeatur casuale & fortuitum, quam ipsi voluntarium, saltem in Foro conscientiæ.

90. Dicitur notanter, *in Foro conscientiæ*: nam secus est dicendum in Foro externo; qui enim ex negligentia mere civili, sive ea sit culpa levis, vel levissima damnum intulit; in Foro externo per actionem ex Lege Aquilia de damno dato ad integram ejus recompensa-

tio-

tionem compelli poteſt ; prout habetur *cit. cap. ult. De injuriis & damno dato* : ibi : *Si culpa tua datum eſt damnum, vel injuria irrogata, ſeu aliis irrogantibus opem forte tuliſti, aut hæc imperitia tua ſive negligentia evenerunt, jure ſuper his ſatisfacere te oportet : nec ignorantia te excuſat, ſi ſcire debuiſti, ex facto tuo injuriam veriſimiliter poſſe contingere vel jacturam.* Concordat Jus Civile *l.* 2. & *ſeqq.* ac præſertim *L.* 44 *ff. Ad Legem Aquiliam.* ibi : *In Lege Aquilia & leviſſima culpa venit.*

91. Verum hæ Leges, ceu nimis rigidæ, & in Foro animæ vix practicabiles in hoc cum tanto rigore non videntur receptæ, ac proinde in Foro conſcientiæ, ante condemnationem Judicis, ad nihilum obligatus eſſe cenſetur, qui abſque culpa Theologica, ſive peccato injuſtitiæ per culpam civiliter duntaxat æſtimatam fuit cauſa cujuspiam damni ſubſecuti nullo præcedente contractu. Siquidem fini dictarum Legum, nec non & boni communis emolumento abunde ſatisfit, ſufficienterque providetur, eo quod prædictæ perſonæ in Foro externo, & poſt ſententiam Judicis etiam in Foro conſcientiæ ad damnum reſarciendum obligentur.

92. Dices. Si talis non tenetur in conſcientia ante ſententiam Judicis ; ergo neque poſt ipſam tenebitur, quin potius ejusmodi ſententia erit injuſta. Reſp. negando conſequentiam : nam, cum ejusmodi Leges, volentes reſarciri damnum etiam ex culpa levi, atque leviſſima

datum,

datum, justissimis de causis, atque intuitu totius boni communis latæ fuerint; partim, ut quilibet amplius invigilet, ne sua vel suorum culpa damnum aliquod Proximis inferatur, sicque pax communis, & publica civium quies, atque indemnitas suorum conservetur; partim, ut præcaveatur innumeris fraudibus, & malitiis hominum, quæ in Foro externo sunt difficilioris probationis, sententia Judicis conformiter dictis Legibus lata merito etiam in Foro conscientiæ obligat, non obstante, quod ante eam necdum adfuerit talis obligatio resarciendi damnum ex culpa mere Civili levi, levissima, & sine omni culpa Theologica illatum.

Additio.

*Instabis. Culpa civilis lata obligat ante sententiam Judicis: ergo etiam culpa levis, ac levissima. Resp. neg. consequentiam & paritatem. Disparitas est; quia saltem ordinarie culpa Civilis lata solet esse conjuncta cum culpa Theologica gravi, prout jam supra *n.* 87. ex parte insinuatum fuit; non sic culpa levis, vel levissima. Quod si tamen ponas casus quosdam extraordinarios, in quibus culpa lata civilis e. g. ob naturalem inconsiderantiam aut ignorantiam invincibilem cum culpa Theologica conjuncta non fuit, in simili emergentia (quæ tamen fortassis ordinarie non contingit) negat P. Pichler *lib.* 5. *Jurisprudentiæ sacræ*, *tit.* 36. *n.* 15. adesse obligationem in Foro conscientiæ reparandi ante sententiam Judicis damnum

datum

datum ex culpa lata mere Juridica absque Theologica ob paritatem rationis: quia etiam tale damnum coram Deo est involuntarie, & quasi casu fortuito datum.*

93. CONCL. VI. Loquendo de obligatione restituendi ex damno in officio dato, nemo tenetur in Foro conscientiæ ad reparandum damnum ex culpa duntaxat levi aut levissima in officio commisso, sed ex culpa lata, quæ Theologica sit gravis & mortalis. Ita Lessius *lib. 2. cap. 7 n. 31* & alii. Ratio est, quæ supra: nemo enim tenetur in officio suo esse diligentior, doctior, ac prudentior, quam ejusmodi homines passim esse solent.

94. Infertur proinde, quod Magistratus, Medicus, Advocatus, Architectus, & ejusmodi Officiales in Foro conscientiæ immunes sint a culpa atque obligatione restituendi, si eam habeant, adhibeantque doctrinam, prudentiam, ac diligentiam, quæ passim aliis ejusmodi officii communis est. Unde, si contingat, Advocatum cadere causa, eo quod non præstiterit, quod doctissimus & diligentissimus præstitisset, fecit tamen bona fide, quod solent diligentes & docti in similibus præstare, non tenetur ad aliquam Restitutionem. Idem dicendum de Medico, Architecto, Magistratu, & aliis hujusmodi.

95. Excipe tamen, nisi quis ad extraordinariam diligentiam sese obligasset, profitendo se diligentiorem ac peritiorem aliis, & hac ratione eum, qui talem quærebat, ad se pertraxisset;

tunc

tunc enim tenetur ex culpa levi, & levissima, secundum quantitatem culpæ: quia eo ipso summa diligentia, saltem implicite, deducta fuit in pactum.

96. Tandem, quæ sit obligatio restituendi ex Contractu v. g. Commodati, Depositi &c, superius (*i*) in proprio loco dictum est.

QUÆSTIO VI.

De causis excusantibus a Restitutione, vel omnino, vel ad tempus.

SUMMARIUM.

97. *Causæ excusantes a Restitutione variæ.*
98. *I. Impotentia, seu inopia debitoris.*
99. *Per hanc suspenditur, non autem extinguitur obligatio restituendi.*
100. *Limitatur in casu extremæ necessitatis.*
101. *Nisi quis alienum ante eam accepisset.*
102. *Aut res ablata post eam adhuc extaret.*
103. *Gravis necessitas dat facultatem differendi Restitutionem.*
104. *Regulæ duæ circa hoc.*
**Notabilis objectio solvitur.*
105. *Quid, si creditor sit in pari necessitate?*

(*k*) Vide dicta superius n. 10. & seqq.

106. *Quid, si quis statum suum acquisivit injuste v. g. per rapinas, usuras &c.*
**Quid, si necessitas gravis duret in perpetuum? Addit. I. & II.*

97. CAUSAS excusantes a Restitutione plures adducunt Doctores, adeo ut Lessius *lib. 2. de J. & J. cap. 16. n. 1.* post Jo. Medinam enumeret duodecim, Gregorius a Valentia quindecim, & Reginaldus *lib. 1. cap. 13. n.*

250. sedecim adducat. Earum principaliores sunt, quæ sequuntur.

98. Prima causa excusans a Restitutione est *Impotentia*, seu inopia debitoris. Hæc ab omnibus Doctoribus admittitur; & ratio clara est, quia ad impossibile nemo tenetur. Unde D. Augustinus, relatus *can. Si res aliena.* 14. q 6. notanter ait: *Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum: sed, ut dixi, cum restitui potest. Plerumque enim, qui aufert, amittit, sive alios patiendo malos, sive ipse male vivendo: nec aliud habet, unde restituat. Huic certe non possumus dicere; Redde, quod abstulisti.* Hæc S. Augustinus.

99. Circa quod Notandum I. cum communi, per dictam Impotentiam, seu inopiam debitoris suspendi quidem obligationem restituendi, non autem penitus extingui. Unde excusat non omnino, sed duntaxat ad tempus, quamdiu videlicet durat illa impotentia: nam quando quis est impotens, pro tunc quidem non tenetur, cum restituere non possit: tenetur tamen postea, si ad pinguiorem fortunam pervenerit, prout habetur *c. Odoardus de Solution.*

100. Excipitur tamen is, qui in extrema necessitate quidpiam accepit, atque consumpsit, utputa panem, vel aliud quidpiam ad victum, vitamque conservandam necessarium; talis enim, juxta satis communem Doctorum, non tenetur restituere, etiamsi postmodum perveniat ad pinguiorem fortunam. Ratio est:

quia in extrema necessitate sunt omnia communia; ergo accipiens, & consumens alienum in actuali extrema necessitate constitutus, re ipsa alienum non consumpsit, sed id, quod sibi cum altero tunc erat commune: & consequenter ea necessitate transacta ad nihil tenetur alteri ex Justitia.

101. Dicitur notanter, *accipiens, & consumens alienum in actuali extrema necessitate:* nam, si quis alienum accepit ante illam extremam necessitatem, non liberatur ab obligatione deinceps, postquam devenerit ad pinguiorem fortunam, reddendi æquale; quia ista obligatio ortum habuit ab illa injusta acceptione, quæ per supervenientem extremam necessitatem non est extincta, sed sopita. Scotus 4. *dist.* 15. *quæst.* 2. *ad* 5.

102. Deinde, si res ablata non fuerit consumpta in ipsa necessitate, sed post eam adhuc extet, tenetur quis eam reddere. Unde accipiens equum alterius, ut manus inimicorum evadat, vitamque salvet, cessante hoc periculo tenetur equum restituere: nam ad illam necessitatem sublevandam non fuit necessarius ipsemet equus, sed solum usus ejus; & consequenter, cum res adhuc extet in specie, oportet eam reddere: quia extrema necessitas non tribuit jus ad amplius, nisi quantum opus est ad eam superandam. Lessius *lib.* 2. *cap.* 16. *n.* 3. & communis.

103. Notandum II. Conformiter Scoto *cit. quæst.* 2. §. *De quinto scilicet &c.* paucis hanc materiam subtiliter pertractanti, quem alii communi-

muniter sequuntur, quod necessitas non solum extrema, quando, si debitor restituat, fame v. g. periturus est, sed etiam gravis, quando, si restituat, vitam difficulter sustinebit, vel statu suo juste, & non per rapinam, vel usuras, neque per alia media illicita acquisito excidet, facultatem præbeat saltem differendi Restitutionem, aut paulatim & per partes restituendi. Ratio est: quia quilibet rationabiliter (subdit Scotus) *debet magis velle. quod vitetur magnum incommodum proximi restituentis, quam modicum incommodum suum, vel nullum in illa modica dilatione restituentis.* Hæc ille.

104. Notandum III Quod ad propositum nostrum, & conformiter Doctori subtili *loc. cit* duæ passim a Doctoribus ponantur regulæ generales, quas refert Layman *lib.* 3. *tract.* 2. *cap.* 12 *n* 1. Prima est: *Nemo tenetur restituere cum suo notabiliter majore detrimento, quam sit creditoris commodum.* Secunda: *Quotiescunque dominus sive creditor rationabiliter contentus esse debet. ut restitutio differatur, potest differri, quamvis ille invitus sit.*

Additio.

Dices: Censetur Dominus rationabiliter invitus, si alter ob gravem necessitatem, quam patitur, aut ne cadat a statu, rem aliquam Domino occulte aufert; ergo etiam censebitur is rationabiliter invitus, si talis fur ob gravem, quam patitur, necessitatem rem semel injuste ablatam retinet: nam rei alienæ retentio cen-

ſetur ipſamet continuata ejusdem rei ablatio, & conſequenter ſicut non licet ob gravem neceſſitatem rem alienam auferre juxta communiſſimam ſententiam (quoniam contraria Propoſitio ab Innocentio XI. ordine 36. damnata videtur, quæ ſic ſonabat: *Permiſſum eſt furari non ſolum in extrema neceſſitate, ſed etiam in gravi*) ita nec licebit eandem rem alienam ſemel injuſte ablatam retinere, ejusque Reſtitutionem ad tempus differre ob gravem aliquam neceſſitatem &c. Antequam ad hanc objectionem meo judicio ſpeculative ſatis difficilem reſpondeam, Nota I. Quod *furari* ſit præciſe contra aliquod præceptum negativum, nimirum contra illud: *Non furtum facies;* econtra vero retinere rem alienam equidem e iam ex una parte pugnet contra dictum præceptum negativum, interea tamen ex alia parte ſaltem ſecundario opponatur ſimul præcepto affirmativo, nimirum huic *reſtitue*, id eſt, exerce actionem poſitivam Reſtitutionis. Nota II. Præcepta pure negativa magis obligare, quam illa, reſpectu quorum etiam includuntur præcepta affirmativa, uti per exempla oſtendit Card. de Lugo *de J. & J. d.* 13. *n.* 51. & ratio eſt: quia præcepta negativa facilius obſervari poſſunt, quam affirmativa, cum priora, præciſe non agere, poſteriora vero *agere* præcipiant: facilius autem utique ſit non agere, quam agere? H. N.

Reſp. Ad hanc objectionem negando conſequentiam & paritatem: diſparitas eſt; quia *furari* præciſe pugnat contra illud præceptum

nega-

negativum *non furtum facies*, quod, dum facilius observari valet, etiam magis seu in pluribus circumstantiis obligat: econtra vero *retinere illam rem alienam*, etsi juxta multos Doctores principaliter etiam opponatur prædicto præcepto negativo, pariter tamen est præterea etiam contrarium alicui præcepto affirmativo, nempe huic *restitue*, quod tanquam difficilius eo ipso etiam censetur non in tam frequentibus circumstantiis, quam alterum præcise, & solummodo negativum obligare; ob quam ipsam rationem, etsi aliquis nequeat Petro v.g. rem suam auferre ob periculum diffamationis apud alios, potest tamen ex communi DD. & conformiter dicendis inferius rem semel Petro ablatam retinere ad tempus ob idem periculum diffamationis. Unde finaliter etiam falsum est, quod, si adsit vere gravis necessitas, ob quam Restitutio differtur, pro tunc illa retentio rei alienæ ad tempus sit vere continuatio NB. *injustæ ablationis*; seu falsum est in simili emergentia, quod dicta retentio dici queat *injusta continuata ablatio.**

105. Cæterum prædicta doctrina, asserens, necessitatem gravem in sensu explicato excusare a Restitutione, quasdam patitur limitationes. Et primo quidem ea intelligenda est, nisi creditor sit in pari necessitate: quia tunc tenebitur quis ei restituere, juxta communiorem sententiam. Ratio est: quia in pari necessitate, & causa, potior est conditio creditoris, quam debitoris, multoque magis melior debet esse conditio innocentis, quam nocentis, si debita

ex delicto sunt contracta. Excipiunt quidem nonnulli extremam necessitatem, in qua (inquiunt) melior est conditio possidentis, cum omnia tunc sint communia: sed de hoc ipso Doctor noster ibidem, & quidam alii non immerito dubitant ob rationes allatas, quae fortius urgent, quando & ipse creditor rem adhuc, saltem civiliter, possidet. (*k*)

106. Limitatur ulterius data doctrina, dummodo quis statum illum juste, & non per rapinas, vel usuras, neque per alia media illicita acquisiverit; quia, si quis rapinis, usuris, aut similibus fraudibus ad aliquem honorabilem statum pervenisset, teneretur etiam cum ejus amissione statim restituere. Ratio est: tum quia *fraus & dolus alicui patrocinari non debent. c. Sedes & c. Ex tenore. de Rescriptis*: tum quia hoc non est tam statum suum amittere, quam alienum dimittere, & ad suum reverti. Verum tamen hoc ipsum intelligendum est, nisi debitor ille passim habeatur vir probus & honestus, ita ut non possit subito statum suum mutare, nisi de suis fraudibus se infamet; tunc enim sensim posset restituere, quia periculum infamiae excusaret, ne statim teneretur, ut dicetur inferius.

Additio I.

*Ast ponamus, quod superius *n.* 103. descripta necessitas gravis, vel in proxime allegato casu periculum gravis infamiae, sive etiam alia gravis causa, quae alias concedit dilationem Restitutionis ad aliquod tempus, durent ex

parte debitoris in perpetuum, excuſabiturne nihilominus talis debitor a facienda Reſti u- tione? Ad hoc dubium la Croix *lib.* 3. *Theolog. Moral. part.* 2. *n.* 431. reſpondet, uti ſequitur: *ſi talis neceſſitas aut impedimentum grave Reſtitutionis futurum eſſet perpetuum, certum eſt, debitorem teneri intra ſtatum ſuum quam parciſſime vivere vel ſaltem, quantum moraliter poſſibile, per vices reſtituat partes debiti. Fatetur tamen Lugo D.* 21. *a n.* 19. *& idem videntur inſinuare alii apud Layman lib.* 3. *tr.* 2. *cap.* 22. *n.* 1. *agnoſcitque probabile Illſung, Debitorem talem etiam in perpetuum excuſandum, ſi damnum a Debitore ſubeundem eſſet notabiliter (& quidem meo judicio valde notabiliter) majus damno creditoris.* Hucusque la Croix, cui videtur aſſentire Sporer *tract.* 4. *in Decalog. cap.* 4. *ſect.* 3. §. 4. *n.* 69. ſic e. g. ſi quis Petro valde diviti mercatori abſtulit 50. aureos, quos nequit reſtituere abſque certo periculo gravis infamiæ, utique tamdiu excuſatur a Reſtitutione, quamdiu durat hoc periculum, etſi perſeveraret illud uſque ad mortem ſuam. Etenim (ſuppoſito, quod non idem periculum gravis infamiæ ſubeat Petrus creditor ex carentia horum 50. aureorum) videtur in ſimili caſu Petrus creditor irrationabiliter invitus, ac contra legem Charitatis, ſi vellet in talibus circumſtantiis nihilominus alterum obligare ad difficillimum actum poſitivum Reſtitutionis. Idem dic, ſi alter per Reſtitutionem talium 50. aureorum deberet omnino & cum graviſſimo ſuo damno decedere a ſtatu ſuo, alias juſte acquiſito.

Additio II.

* Quod si urgeas ulterius, quid ergo tali, apud quem causa differendi Restitutionem durat in perpetuum, ulterius sit agendum? Resp. sub distinctione; vel enim causa illa concedens licentiam differendi Restitutionem est ipsa gravis necessitas debitoris, vel alia, puta periculum gravis infamiæ alias per Restitutionem incurrendæ? Quod si posterius, tunc debitor talis, præsertim si fur extiterit, & secure præviderit, impedimentum Restitutionis fore perpetuum, tenetur debitum illud, si neque per tertium v. g per Confessarium citra periculum gravis infamiæ restituere posset, erogare pauperibus, aliisve causis piis; cum exinde non redigatur ad paupertatem, nec adstringatur propterea decedere a suo statu juste quæsito, prout suppono. Econtra vero, si illa causa concedens licentiam differendi Restitutionem fuerit ipsa gravis necessitas debitoris alias per Restitutionem incurrenda, puta, si deberet exinde decedere statu suo juste quæsito, tunc poterit sibi tanquam pauperi tantum reservare, quantum supposita prius retractione splendoris nimii status &c. in Domino fuerit judicatum necessarium ad honestam adhuc conservationem status, vel ne deveniat in notabilem ac valde sensibilem paupertatem: residuum tamen tenetur reddere domino, aut in ejus defectum pauperibus, aliisve causis piis. Bonum præterea erit meo judicio, si tali debitori pauperi, ut magis adhuc recor-

detur præcedentis fuæ obligationis, infuper injungantur certæ preces, aliave bona opera perfolvenda pro domino. Videantur la Croix *lib.* 3. *Theol. Moral. part.* 2. *num.* 365. *ac feqq.* & præfertim *num.* 425. ac Sporer *Tract.* 4 *in Decalog. cap.* 4. *fect.* 3. *num.* 73. qui ulterius adhuc pro confolatione Confeffariorum, & praxi fubjungit, quod minus gravis neceffitas ac minus damnum debitoris fufficiat ad differendam Reftitutionem, fi debita fuerint incerta, quam fi fuiffent certa, quæ non alicui determinato domino, vel faltem non cognito obftringuntur, qualia funt, quæ incurruntur apud Beneficiatos ob intermiffum Breviarium, vel ab illis, qui per furta minuta in ulnis, menfuris, aut ponderibus commiffa fuerunt, diverfos ignotos confluentes emptores, fingulos minutim, decipiendo. *

107. Secunda caufa, excufans a Reftitutione, & ex parte jam fuperius indicata, eft *periculum infamiæ*, & multo magis *vitæ* vel *membrorum*: infamiæ, & multo magis vitæ vel membrorum: ob tale periculum poffe differri Reftitutionem, donec ejusmodi periculum ceffet, paffim tenent Doctores. Ratio eft: quia bona ordinis inferioris non funt neceffario reftituenda cum detrimento bonorum ordinis fuperioris Hinc enim communiter docetur, utpote fundatum in ratione naturali, quod magis diligenda fint bona animæ, quam corporis, deinde magis bona corporis, quam famæ, & tandem magis bona famæ, quam fortunæ, juxta illud *Proverb.* 22. *Melius eft nomen bonum, quam divitiæ multæ*, cum concordantiis.

108. Circa hoc tamen recte observat D. Thom. 2. 2. *quæst.* 62. *art.* 6. *ad* 2. & sequuntur alii, quod, qui non potest per se ipsum restituere absque detrimento famæ, vel corporis (v. g. rem clam reponendo in loco debito ac securo, ut ad dominum perveniat) possit autem sic restituere per aliam personam secretam & fidelem, utputa per suum Confessarium, id faciendum esse. Ratio est: quia, si hoc modo poterit fieri Restitutio absque periculo famæ (atque etiam vitæ, & membrorum) ex una parte cessant rationes differendi Restitutionem: ex altera vero parte urget præceptum restituendi, quamprimum fieri poterit.

109. Cæterum monet Navarrus *c.* 17. *Manual. num.* 67. post S. Antoninum, caute hoc esse practicandum, & consultum fore, quod per illam personam intermediam petatur syngrapha a creditore; in qua is confiteatur, se accepisse tantam summam per N. pro solutione ejus, quod alius (sine hujus nominis expressione) sibi debebat, eaque schedula postmodum debitori, sive pœnitenti clam reddatur. Ratio hujus cautelæ est: quia, si quis in genere debeat quidpiam restituere, v. g. decem florenos, vel etiam aliquid injuste acquisitum in specie utputa torquem auream furto sublatam, idque committat personæ intermediæ, quam fidelem existimavit, v. g. Confessario, ad restituendum, sed ea defraudet, vel aufugiat, non cessabit obligatio primi debitoris. Lessius *cit. c.* 16. *dub.* 6. Layman *num.* 9.

&

& communior aliorum. Nam si res fuit indeterminate debita v. g. pecunia decem florenorum: ea, si casu pereat, perit domino suo, qui in proposito est debitor. Quod si vero debeatur res quæpiam in specie, quæ fuerat injuste acquisita (secus, si juste fuisset obtenta, utputa inventa) tunc intercessit culpa, sicque, qui rem ejusmodi surripuit, tenetur de casu ejus fortuito, eo quod apud dominum non ita periisset.

110. Tertia causa excusans a Restitutione est *Condonatio creditoris*. Hæc, si fiat cum debitis conditionibus, excusat a Restitutione juxta omnes. Ratio est: quia, cum creditor sit dominus suæ rei, potest is cedere juri suo, illudque debitori remittere, & donare, quo facto exspirat obligatio Restitutionis.

111. Dicitur, *si fiat cum debitis conditionibus*: nam ad hoc ex communi sententia requiruntur sequentes tres conditiones. Prima est, ut hæc remissio, seu Condonatio sit omnino libera, hoc est, non extorta metu gravi, vel fraude. Secunda, ut is possit condonare. Tertia, ut talis Condonatio non sit a Jure prohibita, sive quod Jus non resistat Condonationi.

112. Circa hoc punctum advertit Lugo *disp. 21. de Just. & Jure sect. 4. num. 52.* quod, sicut sufficit remissio creditoris expressa, sic etiam possit ejusdem remissio, & voluntas rationabiliter præsumpta excusare debitorem a Restitutione,

tione, vel saltem a statim facienda. Hinc ibidem *num.* 53. advertit post Molinam, excusari posse a peccato mortali aliquando domesticos, qui aliqua surripiunt, invito quidem domino quoad modum surripiendi occulte, & sine licentia, non tamen quoad substantiam rei acceptæ: quia, licet dominus sit invitus circa talem acceptionem, postquam res consumpta est, aliquando non est invitus quoad retentionem.

113. Unde regula generalis colligi potest (subdit idem Lugo) ad excusandos plures pœnitentes a Restitutione, quando scilicet putant, quod, si per se, vel per alios manifestarent domino suum debitum, ipse liberaliter condonaret, & nollet obligare ad Restitutionem: jam enim datur voluntas præsumpta domini sufficiens, ut retentio non fiat invito domino quoad substantiam rei.

114. Advertit ulterius citatus Auctor *n.* 54. communem satis esse sententiam, quæ dicit, non esse furtum grave, quando aliquis accipit rem non petitam, quam si petiisset, dominus dedisset. Quod alii extendunt etiam ad eum casum, quando domino displicet modus ille accipiendi sine licentia, dum tamen non displiceat substantia; pro quo utroque asserto plures ab ipso allegantur Doctores. Verumtamen hi passim notant, allatam doctrinam non habere locum, quando dominus non conce-

cederet rem ad illum usum: ut si dominus concederet quidem aliquid libenter ad comedendum, tu autem accipias ad vendendum, ad quod dominus etiam rogatus non concederet.

115. Quarta causa excusans a Restitutione est, *Si res restituenda sit creditori nocitura*; tunc enim ejus Restitutionem esse differendam ex motivo Charitatis, nec statim fieri debere, donec periculum talis nocumenti cessaverit, fatentur omnes Doctores. Solet hoc vulgari exemplo declarari. Si quis v. g. apud alterum arma, vel gladium suum deposuit, & postmodum factus insanus eadem repetit, ut aliquem occidat, vel lædat, in tali casu Depositarius non tenetur mox gladium restituere, sed oportet ejus Restitutionem differre.

116. Quinta causa est *Præscriptio*; hæc enim postquam bona fide, ac tempore a legibus definito, aliisque debitis concurrentibus conditionibus jam absoluta est, non solum in Foro externo, sed etiam in Foro conscientiæ vim habet excusandi debitorem a Restitutione, adeo, ut, licet postmodum certo constet, rem fuisse alterius, eam amplius restituere non teneatur. (*l*)

117. Sexta causa excusans a Restitutione est *Compensatio*: si videlicet quis abstulit quidpiam ab eo, qui tantundem sibi tenebatur solvere. Verumtamen sciendum, quod hujusmodi occulta Compensatio in Foro conscientiæ non sit licita, nisi concurrentibus sequentibus conditionibus.

118.

118. I. Ut debitum sit certum, id est, ut moraliter constet, rem esse tuam, aut tibi ex Justitia deberi: nam in dubio melior est conditio possidentis, sicque non licet mediante occulta Compensatione alterum privare sua possessione. Insuper non licet uti occulta Compensatione, si res illa non est debita ex Justitia, sed solum ex gratitudine: nam hæc non inducit stricte & proprie dictum debitum. II. Ut non possis rem illam alia ratione recuperare, vel saltem non absque notabili molestia, aut expensis, vel amissione favoris aut benevolentiæ, sive jactura honoris: ut si debitum quidem sit certum, sed tibi desint probationes tunc enim locus erit occultæ Compensationi. III. Ut non fiat Compensatio in re alterius, sed in re ipsius debitoris: nam Compensatio non aliunde, sed ex bonis debitoris fieri debet; alioquin tertius injuste gravaretur. IV. Ut in Compensatione non plus accipiatur, quam debetur; alioquin excessus ille foret contra Justitiam, sicque in conscientia restituendus. V. Ut attendat, quatenus absit grave periculum scandali, ne videlicet Compensatio ista alicui alteri cum gravi suo præjudicio, ac damno imputetur tanquam Furtum; item, ut absit periculum infamiæ, ne talis deprehensus tanquam fur habeatur, & puniatur; nam Judices solent tales Compensationes punire ut furta, præsertim si debitum non possit liquido probari. Bonacina *Tom.* 2. *disp.* 1. *de Restitut. quæst. ult. punct.* 2. *num.* 10. & *seqq.* Lessius *lib.* 2. *cap.* 12. *num.* 57. & alii. Videri

etiam

etiam deſuper poterit Jus Canonicum *Lib.* 3. *tit.* 23. §. 2.

119. Septima cauſa a quibusdam aſſignatur *Ceſſio bonorum*, qua debitor ea relinquit creditoribus. Verumtamen recte inter alios notat Navarrus *cap.* 17. *Manual. num.* 86. quod, quamvis Ceſſio bonorum in Foro externo excuſet quoad debita ex contractibus orta, ne debitor propter ea poſſit conjici in carcerem, vel ulterius a creditoribus moleſtari, *arg. l.* 1. *C. Qui bonis cedere &c.* & quoad nonnullos alios effectus: nihilominus in Foro conſcientiæ non magis excuſet Ceſſio bonorum, quam necesſitas ſine Ceſſione excuſaret. Unde poſt Ceſſionem ſunt cedenti ſuæ artis inſtrumenta, & aliqua ad victum judicio boni viri neceſſaria relinquenda *l. Qui bonis ff. De ceſſione bonorum.* quæ tamen etiam ſine Ceſſione retineri poſſunt, cum nemo pro facienda Reſtitutione teneatur ſe ſpoliare neceſſariis vitæ, ita ut mendicare cogatur.

120. Præter has principaliores cauſas, quæ excuſant ab obligatione Reſtitutionis, vel omnino, vel ad tempus, dum conſtat, certam alioquin adeſſe obligationem reſtituendi, dantur variæ aliæ, quæ in tantum excuſant, quatenus vel non conſtat, hic & nunc adeſſe obligationem reſtituendi, ut fit, quando ignoratur, vel rationabiliter dubitatur, num res, quam quis poſſidet, ſit aliena, nec ne; vel quia ob varias circumſtantias fit, quod revera obligatio reſtituendi hic & nunc non incurratur: ut, ſi quis accipiat alienum in extrema

ne-

necessitate, vel si quis inferat damnum hostibus, ex eisdemque prædam agat in bello justo, & alia hujusmodi plura, quæ ex propriis locis erunt desumenda. Itaque loquendo solum de prioribus.

121. Octava causa excusans a Restitutione est *Ignorantia probabilis, vel invincibilis juris, aut facti, quod res sit aliena.* Nam talis ignorantia excusat a peccato; ergo etiam a Restitutione. Porro quantum ad propositum,

122. *Ignorantia probabilis, vel invincibilis facti* est illa, qua quis probabiliter, vel ex errore invincibili existimat, rem esse suam, quæ revera non est sua: prout fieret, si quis bona fide rem alienam per hæreditatem acquisivit. *Ignorantia juris* est, qua ignoratur, quid sit juris: quando v. g. jus est obscurum, & controversum de aliquo contractu, num sit licitus, nec ne; vel quando quis consulit viros doctos super obligatione restituendi, qui respondent, nullam adesse obligationem, cum tamen revera a parte rei subsit, tunc enim sequens eorum responsum ignorantia juris laboraret.

123. Nona causa excusans a Restitutione est *Dubium*, quod possidens post adhibitam sufficientem diligentiam in investigando, num res sit sua vel alterius, adhuc habet: siquidem in dubio melior est conditio possidentis juxta *Reg. 65. Juris, in 6.* Proinde talis vi hujus rationis licite potest retinere rem, quamdiu dubitat, num res illa sit sua, vel alterius. Et hoc

ipsum

ipſum extendere oportet ad dubium circa injuſtam damnificationem ſubortum: unde Leſſius *lib. 2. cap. 13. num.* 38. aſſerit, communem ferme Doctorum ſententiam eſſe, ſi quis ſolum dubitet, an cauſa damni fuerit, v. g. an alios ſuo conſilio, vel laude efficaciter permoverit ad damnum inferendum, nec ne, talem non teneri ad Reſtitutionem: cum in dubio melior ſit conditio poſſidentis.

124. Plures aliæ cauſæ, veluti excuſantes ab obligatione reſtituendi adducuntur a Doctoribus, ut dictum *num.* 97. ſed præmiſſæ ſunt principaliores: cæteræ vero vel minus ad praxin conducunt, vel rarius occurrunt, quas proinde huc adducere non eſt neceſſe.

DISTINCTIO VI.

De Octavo Præcepto Decalogi.

QUÆSTIO I.

De Detractione, & variis ipſam concernentibus.

SUMMARIUM.

1. *Octavo Decalogi Præcepto quæ prohibeantur?*

2. *Honor, & fama differunt, quomodo?*
3. *Detractio, quid?*
4. *Detractio quibus modis fieri possit?*
5. *Ejus gravitas.*

(*a*) Conformiter dictis Tract. 3. Dist. 2. num. 15.

* *Magis exemplificatur, & exinde varia Corollaria inferuntur. Addit. I. & II.*

6. *Detractio formalis, & materialis, quid?*
7. 8. 9. 10. *Casus aliqui, in quibus licitum est, manifestare crimen, vel defectus Proximi.*

(*b*) Tract. 4. Dist. 6. quæst. 5.
(c) Ut dictum cit. Dist. 6. n. 52.

Ratio horum generalis.

11. *Crimen falsum cuipiam imponere semper est illicitum.*
12. *Solvitur objectio.*
13. *Utrum audita referens absque asseveratione, & sub dubio peccet mortaliter?*
14. *Idcirco est rara fides &c.*
15. *Tamen periculosum est talia referre, & quale id peccatum?*
16. *An, qui detractorem audit, peccet mortaliter?*
17. *Quid, si ei Detractio non placeat, tamen non resistit?*
18. *Quid, si commode resistere nequeat?*
19. *Detractori quomodo resistatur?*

1. OCTA-

1. OCTAVUM Præceptum Decalogi *Exodi cap.* 20. & *Deuter. cap* 5. hisce verbis comprehenditur: *Non loqueris contra Proximum tuum falsum testimonium*: eoque juxta communem Doctorum sententiam prohibetur omnis injustitia & injuria, quæ Proximo verbis inferri potest: ut sunt Detractio, Contumelia, Convitium, Irrisio, Susurratio, Mendacium, & hujusmodi, quæ sub falso testimonio contra Proximum tanquam sub principaliori comprehenduntur; ut notat D. Thomas 2. 2. *quæst.* 122. *art.* 6. de quibus proinde breviter in hac Distinctione tractandum erit, incipiendo a Detractione; cujus natura ut exactius intelligatur,

2. Advertendum est, quod, quamvis Honor, & Fama quandoque sumantur pro eodem, revera tamen differant. Nam *Fama bona* est communis opinio virtutis, sapientiæ, & rerum præclare gestarum alterius: *Honor* autem est testimonium excellentiæ alterius. Item Fama consistit in interiore opinione, &, dum exit in opus externum, dicitur Laus, vel (loquendo de mala fama) Vituperatio: Honor vero consistit in externa significatione nostræ existimationis de excellentia alterius: unde supponit opinionem excellentiæ ipsius, & intentionem exterius per aliquod signum eam testificandi: quod si deesset ejusmodi opinio excellentiæ, atque intentio exterius eam testandi, potius foret illusio, quam honor. Hoc prænotato, sit

3. CONCL. I. Detractio est alienæ famæ occulta & injusta læsio, seu denigratio. Ita in re communis. Duo quippe requiruntur ad Detractionem. Primo, ut aliquid dicatur, quod injuste alterius famam, quam possidet, in animo Proximi extinguere, aut minuere valeat. Deinde, ut fiat occulte, id est, non præsente illo, cui detrahitur, saltem juxta intentionem dicentis, si quis enim in præsentia alicujus, famæ ejusdem detrahere intendat, jam non erit simplex Detractio, quæ directe lædit famam, sed Contumelia honorem alterius in coram violans.

4. CONCL. II. Detractio potest fieri dupliciter directe videlicet, & indirecte. Ita D. Thomas 2. 2. *quæst.* 73. *art.* 1. *ad* 3. & alii. Directe quidem fit Detractio quatuor modis. I. Imponendo crimen falsum. II. Amplificando, seu exaggerando crimen verum. III. Pandendo crimen occultum. IV. Sinistre interpretando opus bonum alterius, dum scilicet quis coram aliis factum alterius sinistre interpretatur. Indirecte etiam contingit Detractio quatuor modis. I. Negando recte facta, vel dotes alterius. II. Ea extenuando. III. Tacendo bona alterius eo loco, & tempore, quo tuum silentium alii interpretantur tacitam vituperationem IV. Simulate, & frigide laudando, ut quando quis simulat, se velle laudare aliquem, & tamen nihil affert laude dignum. Omnes isti octo modi detrahendi succincte comprehenduntur sequentibus duobus versibus;

Imponens, augens, manifestans, in mala vertens,
Qui negat, aut minuit, reticet, laudatque remisse.

5. CONCL. III. Detractio sive viventi, sive jam mortuo facta ex genere suo est peccatum mortale contra Justitiam, gravius quidem furto, sed levius homicidio. Ita Doctores communiter, & ratio est; quia lædit Proximum in bono plurimum gravi, quodque præstantius est pecunia, juxta illud *Proverb.* 22. *Melius est nomen bonum, quam divitiæ multæ.* Item *Ecclesiastici* 41. *Curam habe de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri pretiosi & magni.* Unde & Poëta canit:

Omnia si perdas, famam servare memento.

Dicitur notanter in Conclusione, *ex genere suo*: siquidem Detractio sæpe est peccatum duntaxat veniale, vel ob levitatem materiæ, vel ob imperfectionem actus. (*a*)

Additio I.

* Materia autem levis in præsenti illa læsio censetur, quæ, consideratis circumstantiis, prudentum judicio solummodo vim habet similis conditionis homines defacto leviter contristandi, seu levem tantummodo dolorem causandi. Quod si vero læsio foret talis, quæ

consideratis simul confluentibus circumstantiis jure merito potest etiam judicio prudentum similis conditionis homines graviter contristare, ac amicitiam inter eos dissolvere, talis læsio censeretur materia gravis. Et licet regulariter, ac ordinarie loquendo, quando Confessarius dubitat, num hæc vel illa læsio in particulari habeat vim judicio prudentum graviter vel leviter contristandi, sicque num læsio sit gravis vel levis? possit regulariter teste Sporer *tr. 5. in Decalog. cap. 4. sect. 3. num. 57.* se resolvere, quod peccatum grave occultum de altero absque sufficienti causa revelatum habeat vim graviter contristandi, econtra vero peccatum leve revelatum tantummodo eundem juxta prudentum judicium soleat leviter contristare; dantur tamen subinde ob certas confluentes circumstantias casus speciales, respectu quorum etiam grave peccatum occultum ex judicio prudentum habeat solummodo vim leviter contristandi, econtra vero peccatum leve, vel etiam præcise defectus naturales occulti revelati ea vi sint præditi, ut possint merito etiam ex judicio prudentum graviter contristare; sic juxta communem DD. revelare de plebejo maxime in Germania, quod plene se nupero festo inebriaverit, de milite, quod duellaverit, de juvene rustico, vel pariter de milite, quod habeat amasiam &c non censetur gravis Detractio, adeoque ordinarie nec peccatum grave in genere Detractionis. Econtra vero de Viro valde gravi dicere passim, quod sit levibus mendaciis deditus, reputa-

putatur gravis Detractio. Ratio utriusque est; quia prima revelatio apud similis conditionis homines non solet causare gravem tristitiam; quinimo non raro hi similibus gloriantur: econtra vero de Viro valde gravi manifestare, quod sit deditus mendaciis, merito apprehenditur etiam a prudentibus tanquam aptum, gravem in ejusdem animo causandi tristitiam.*

Additio II.

* Ex hac Doctrina inferes I. Manifestare aliquem esse luscum, gibbosum, duri ingenii &c. communiter non esse materiam gravem, quæ constitueret peccatum mortale; partim, quia sunt defectus præcise naturales, & quidem ordinarie de se brevi patentes, ac citra aliquam culpam graviter infamatoriam regulariter contracti; partim, quia communiter alteri revelatio de his non est multum præjudiciosa, aut fit patefactio ex gravi causa.

Nec dicas. Ergo pariter non erit materia gravis, si quis alterum, qui occulte laboraret morbo gallico, manifestaret, cum etiam hic defectus sit naturalis. Respond. enim neg. illatum: etsi enim pariter hic defectus sit naturalis; quia tamen frequentissime contrahitur ex lue venerea, præberet manifestans aliis audientibus occasionem credendi, talem veneri deditum, & consequenter respectu illius, respectu cujus est materia gravis manifestare, quod sit fornicarius, pariter erit grave, dicere aliis absque alia causa gravi, quod laboret

morbo gallico, saltem, si non addatur, quod innocenter contraxerit, e. g. jacendo in simili lecto &c.

Infertur II. Non esse materiam gravem dicere de alio unum malum actum equidem necdum cognitum, qui tamen de pluribus similibus in eodem genere jam est infamis. Item de infami in uno crimine aliud valde affine (secus dic, si foret disparatum) manifestare: e. g. de notorio fornicario dicere, quod nuper miserit ad aliquam puellam litteras amatorias. Ratio est; quia exinde non notabiliter augetur infamia, seu tristitia. Busenbaum, Lessius & Navarrus.

Infertur III. Ordinarie loquendo, & nisi talis, de quo subsequentia dicuntur, aliunde patiatur exinde notabile damnum v. g. in aliqua Promotione, Officio &c. non esse materiam gravem dicere de altero, quod sit superbus, iracundus, avarus, piger &c. quia talis modus loquendi communiter, & nisi speciales circumstantiæ aliud insinuent, solet potius indicare passiones naturales & inclinationes ad similia vitia, quam ipsummet peccatum, vel certe solummodo defectus in similibus leves, & non graviter peccaminosos, uti sentiunt AA. infra citandi. Oportet tamen meo judicio in hoc puncto caute procedere, ne loquaces sibi nimium abblandiantur cum magno aliorum præjudicio.

Inferes IV. Non esse gravem materiam dicere de aliquo, quod sit scrupulosus, si significetur, aut ex circumstantiis intelligatur

ab

ab audientibus, per ly *scrupulosum*, intelligi timoratam & de peccato solicitam conscientiam, prout apud perversum hoc sæculum, teste la Croix, vix nomen scrupulosi effugiet, qui accurate vult facere, quod debet. Si autem per scrupulositatem intelligitur inanis & futilis apprehensio, & inde exorta anxietas absque ullu gravi ratione, atque sic dicatur de homine gravi, qui habet, atque habere debet famam boni judicii, & magnæ prudentiæ, hæc læsio erit materia gravis, si aliunde hæc scrupulositas non sit jam nota. Ratio est; quia exinde alii credere possunt, virum istum habere defectum judicii, ac prudentiæ, timendo, ubi nulla gravis ratio timendi subest: atqui dicere de Viro magnæ auctoritatis talia, quæ apud audientes causare possunt opinionem, quod is habeat defectum judicii, & prudentiæ, utique est materia gravis, cum præbeat occasionem contristandi graviter: ergo. Quod, si diceretur idem de homine juvene, vel indocto, talis læsio seu manifestatio defectus naturalis conformiter jam dictis non foret materia gravis. Ita tenent cum communi DD. la Croix *lib.* 3. *part.* 2. *n.* 1202. Sporer *loc. cit.* Henno *Tract. in Decalog. disp.* 9. *quæst.* 3. *art.* 1. Felix Potestas *in Exam. Conf.* *tom.* 1. *part.* 2. *n.* 2754. & *seqq.* Sabinus Bononiensis *in sua Luce morali part.* 1. *Tract.* 36. *num.* 27. & *seqq.* ac Bonacina *de Restit. in particulari disp.* 2. *quæst.* 4. *punct.* 2. *per totum.**

6. CONCL. IV. Detractio recte dividitur in formalem, & materialem. Ita communis.

Et quidem *Detractio formalis* est, quæ fit ex intentione, & proposito alienam famam denigrandi: quæ utique est peccatum mortale, si quis graviter famam Proximi lædere intendat. *Detractio materialis* est, quando quis expresse non intendit lædere famam Proximi, sed ex quadam loquacitate narrat peccata, vel defectus ipsius, unde læditur bona fama ejus. Cæterum circa hoc posterius membrum est notandum, quod, licet Detractio materialis tam perfectum voluntarium non habeat, sicut formalis, ac proinde frequenter ob actus imperfectionem a peccato mortali excusetur, adhuc tamen sit peccatum mortale, si id, quod advertenter narratur, famam proximi graviter lædat. Ratio est: quia, etsi expresse quis non intendat lædere famam Proximi, adhuc tamen implicite & in sua causa hoc intendit, dum vult illud, unde per se gravis læsio sequitur.

7. Quæritur I. An in nullo casu licitum sit, manifestare occultum crimen, vel defectus Proximi? Resp. dari aliquos casus, in quibus id fieri potest absque vitio Detractionis. Sic inprimis Detractio non est, si quis servato modo correctionis fraternæ patefaciat testibus, vel Superiori crimen fratris in bonum ipsius, nempe ut emendetur; de quo jam supra. (*b*)

8. Deinde licitum est, manifestare crimen alterius occultum ad impediendum notabile damnum Proximo, vel toti alicui Communitati, vel etiam ipsimet manifestanti alias impen-

pendens, sive temporale, sive spirituale, quando id ad hoc necessarium est. (c) Hinc, si novi, Titium esse furem, possum monere eos, quibuscum habitat, ut sibi caveant, & sic de similibus.

9. Insuper ex eadem ratione, quando agitur de Officio, vel Beneficio conferendo, de Matrimonio contrahendo, de Religione suscipienda, possunt justa impedimenta, etsi cæteroquin occulta, manifestari, si ex illis notabile incommodum merito timeri possit.

10. Similiter licitum est, ejus, qui fictis virtutibus famam sibi paravit, simulationem aperire, si ea vergat in alicujus detrimentum: ut si quis simulet se peritum Advocatum, Medicum, Confessarium, Pharmacopolam &c. et constet mihi, non esse talem. Lessius *lib.* 2. *cap.* 11. *dubit.* 9. & alii. Ratio horum omnium generalis est: quia nemo habet jus tuendæ famæ suæ cum tanto damno, Proximis injuste obventuro; ergo in præmissis casibus non committitur Detractio, utpote quæ est alienæ famæ injusta læsio, qualis ibi non intervenit.

11. Cæterum hactenus dicta intellige de crimine, aut defectu cæteroquin vero, licet occulto. Nam crimen falsum cuipiam imponere, semper est illicitum, & vocatur *calumnia*, estque in materia gravi mortale: falsitatem enim proponere, in nullo casu licitum existit; cum mendacium sit intrinsece malum, &, si fit in materia gravi, peccatum mortale. Unde non immerito Innocentius XI. sequentes duas

dam-

damnavit Propositiones, quarum prior, ordine 43. sic habet: *Quidni non nisi veniale sit, detrahentis auctoritatem magnam, sibi noxiam, falso crimine elidere?* Altera, ordine 44. taliter sonat: *Probabile est, non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam justitiam, & honorem defendat. Et si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in Theologia.*

12. Nec dicas: Æque prohibitum est, detrahere Proximo, manifestando crimen grave occultum illius, ac imponendo illi crimen falsum; ergo si hoc non licet, neque illud licitum erit etiam pro impediendo gravi damno nostro, Reipublicæ, aut aliorum. Resp. enim negando suppositum: nam manifestare crimen verum, sed occultum Proximi ex justa causa, utputa ad impediendum grave damnum nobis, Reipublicæ, aut tertio impendens, quodque alia ratione impediri nequit, non est detrahere, ut dictum *num.* 8. 9. & 10. at imponere grave crimen falsum, vel est mendacium grave, & lethale, vel etiam est contra justitiam, prout post D. Thomam 2. 2. *quæst.* 69. *art.* 2. notat Jo. Cardenas ad dictas Propositiones Innocentii XI. *c.* 3. & 4.

13. Quæres II. Utrum audita, vel alia quælibet referens absque asseveratione, & sub dubio peccet mortaliter, & teneatur ad Restitutionem? Hanc Quæstionem ex professo tractat, & subtiliter resolvit Scotus 4. *dist.* 25. *quæst.* 4. *art.* 1. quem sequitur Layman *lib.* 3. *tract.* 3. *part.* 2. *cap.* 3. *n.* 7. cum aliis.

14. Et

14 Et quidem inprimis respondet Doctor noster: si quis non imponit in publico crimen alteri, sed murmurat, vel indiscrete loquitur, vel alicui coram multis narrat, tamen non tanquam sibi certum, sed sic se audivisse &c quod idcirco rara fides sit: quia multi multa loquuntur. Et ideo dicens, se tantum audivisse, nisi ex modo dicendi ostendat aliquam majorem certitudinem, quam ex communi relatione, non aufert alteri ex natura actus bonam famam: quia, si audientes firmiter credant, illud, de quo sermo est, esse criminosum id ex eorum levitate accidit: quia, *qui credit cito, levis corde est. Ecclesiastici cap. 19.*

15. Addit deinde Doctor Subtilis *loc. cit.* cum a scandalo pusillorum oporteat cavere, & multi sint tales pusilli, leves ad credendum mala de proximis, ideo periculosum esse, similibus (id est eis, qui proni sunt non solum ad suspicandum, sed etiam ad facile credendum de proximo grave malum) talia audita ex relato referre. Quod si vero hoc fiat animo malo, lædendi scilicet alterius famam, non est facile excusare, quin sit contra Charitatem, & per consequens peccatum mortale. Si autem fiat coram talibus ex inconsideratione, durum est dicere, quod exeat genus peccati venialis: quia lingua in lubrico posita est: &, *si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir, Jacobi cap. 3.*

16. Quæres III. An, qui detractorem audit, peccet mortaliter, & ad Restitutionem teneatur?

tur? Resp. I. Qui audit Detractiones absque resistentia, videtur detractori consentire, unde fit particeps peccati ejus: & si quidem ipsum inducat, vel excitet ad detrahendum, aut placeat ei Detractio propter odium illius, cui detrahitur, non minus peccat, quam detrahens, imo quandoque magis. Ita D. Thomas 2. 2. *Quæst.* 73. *art.* 4. cum communi. Unde D. Bernardus *lib.* 2. *de consideratione*, sub finem, ait: *Detrahere, aut detrahentem audire, quid horum detestabilius sit, non facile dixerim* Ratio est: quia talis non solum peccato alieno, id est, Detractioni consentit, in eoque sibi complacet, sed & quandoque ad ipsum inducit; unde, si ita inducit, gravius peccat, quam detractor ipse.

17. Resp. II. Si non placet ei Detractionis peccatum, sed ex timore, vel negligentia, vel etiam verecundia quadam omittat repellere detrahentem, peccat quidem, sed multo minus quam detrahens, & plerumque venialiter, licet quandoque etiam peccatum mortale esse possit. Ita Doctor Angelicus *loc. cit.* cum aliis.

18. Sed hoc intelligendum est, dummodo quis absque incommodo possit Detractionem impedire: nam, si commode detrahentem corrigere non possit, Detractionem impedire non tenetur, sicque nullatenus peccat; quia Charitas cum gravi incommodo non obligat, prout passim notant Doctores. Hinc sequitur, quod is, qui sibi grave damnum timet corrigendo,

gendo, ut puta injurias, aut verbera; vel rationabilem habet verecundiam, eo quod sit filius, aut famulus detrahentis, vel nullius auctoritatis respectu illius, non teneatur ei resistere, aut ipsum corrigere. Idem dicendum, si probabiliter existimat, suam monitionem nihil profuturam.

19. Cæterum resistitur detractori, vel redarguendo ipsum modestis verbis, utputa, quod quis peccet detrahendo fratri, vel discursum interrumpendo, aut si fieri potest: aliorsum divertendo, vel saltem ostendendo per tristitiam faciei, quod sibi displiceat Detractio: quia, ut dicitur *Proverb.* 25. *Ventus Aquilo dissipat pluvias, & facies tristis linguam detrahentem.*

APPENDIX

Continens varia adhuc quæsita de Detractione.

SUMMARIUM.

* *Utrum peccet gravia referens de homine aliquo audientibus incognito? Addit. I.*

* *An graviter delinquat, qui uni tantum homini prudenti, & taciturno revelat? Additio II.*

* *Item, qui crimen in una Communitate jam publicum propalat in altera, ubi adhuc est incognitum? Addit. III. & IV.*

* Quot

* *Quot homines scire debeant crimen, ut illud dicatur publicum? Addit. V.*

* *An Detractiones sint ejusdem speciei? Additio VI.*

* *Qualiter detractores sint practice in Confessionali examinandi? Addit. VII.*

Additio I.

*QUÆR. I. Utrum delicta gravia occulta asseverative referens de aliquo sibi, & aliis audientibus incognito, v. g. de homine aliquo larvato, vel si de cognito quidem, ast non apud alios audientes nominato, peccet mortaliter, & teneatur ad restitutionem?

Respondeo quoad utrumque negative, dummodo absit periculum ex hac narratione occultorum gravium deveniendi in notitiam personæ illius, quæ commisit, præterea dummodo hæc manifestatio criminis non redundet in præjudicium & notabilem infamiam Familiæ, cujus est membrum ille, qui dictum crimen perpetravit. Ita sub his terminis Sporer *Tract.* 5. *in Decalog. cap.* 4. *sect.* 3. *num.* 61. & Henno ibidem *disp.* 8. *quæst.* 3. *art.* 2. *Conclus.* 4. cum communi. Ratio est: quia sub his limitationibus non infertur grave præjudicium individuo ipsius personæ incognitæ, & consequenter nec eadem rationabiliter propterea tristatur graviter.

Dixi

Dixi autem notanter: *Dummodo hæc manifestatio non redundet apud audientes in infamiam Familiæ, cujus est membrum*: tunc enim foret grave, etsi persona non nominetur, quæ commisit, quoniam merito præbetur exinde tali Familiæ occasio juste tristandi graviter, e. g. si diceres: in hoc Monasterio certus Religiosus (quem tamen in individuo non nominares) commisit nuperrime fornicationem &c. Quamvis enim (uti recte inquit Sporer hic) aliqua Communitas re ipsa non maculetur ex unius hominis scelere, sicut nec Collegium Apostolorum ex perfidia Judæ: maculatur tamen apud homines simplices, & imperfectos, quibus id sæpe multiplici scandalo & occasioni vilipendendi Monasterium esse solet, si hæc de membro alicujus Familiæ, quam communiter sanctam & piam reputant, vulgentur. Quod si diceres taliter de membro innominato alicujus civitatis, non incurreres peccatum grave Detractionis; quoniam etiam simplices audientes exinde non multum scandalizantur, nec occasionem desumunt vilipendendi civitatem, utpote alias probe gnari, in tam ampla hominum sæcularium Communitate etiam reperiri aliquos improbos.*

Additio II.

*Quær. II. Utrum in genere Detractionis peccet mortaliter, qui absque justa aliqua, & rationabili causa uni tantum, vel alteri prudenti, de quo moraliter constat, eundem ulterius

non evulgaturum, nec nocumento futurum, refert grave crimen de alio, nominando hanc ipſam perſonam, quæ crimen illud commiſit? Reſp. Talem probabilius peccare mortaliter. Ita cum Card. de Lugo, Illſung, ac communiori DD. Sabinus Bononienſis *part.* 1. *Lucis Moralis Tract.* 36. *num.* 37. & Franciſcus Henno *Tract. in Decalog. diſp.* 8. *quæst.* 3. *art.* 2. *Concluſ.* 3. contra Cajetanum, Reginaldum, Tamburinum, Felicem Poteſta, aliosque. Fundamentum principale eſt: quia etiam apud unum tantum Virum gravem per talem manifeſtationem deperdere ſuam famam, ac æſtimationem, cenſetur prudentum judicio notabile damnum aptum cauſandi merito magnam triſtitiam: ſicuti a pari ob hanc ipſam rationem judicium temerarium unius de alio, etiam ſepoſito periculo ulterioris divulgationis, in re gravi conceptum reputatur peccatum mortale; quia nimirum etiam apud unum illum, qui tale judicium temerarium elicuit, exinde deperdere ſuam æſtimationem, cenſetur notabile damnum, vi cujus, etſi fama ipſa apud Communitatem, hujus criminis ignaram, non deperderetur, apud illum tamen, qui temerarium judicium formavit, vel in præſenti, qui manifeſtantem de altero grave crimen audivit, eadem fama notabiliter cenſeretur diminuta ſeu denigrata, quod tam ad rationem temerarii judicii, quam ad rationem Detractionis ſufficit.

Dixi autem notanter: *Si contingat absque juſta cauſa*: etenim ſi fieret cum cauſa gravi, puta

puta conſilii aut auxilii petendi gratia, nec poſſit haberi, niſi crimen, & criminoſum manifeſtando, non erit peccatum Detractionis, uti recte advertit Henno *loco citato*, qui ulterius in terminis formalibus ſubjungit, neque peccare ſaltem mortaliter juxta Sylvium & alios, qui ad ſolamen, aut doloris mitigationem injuriam magnam ſibi ab altero occulte illatam, uni aut alteri manifeſtaret, modo abſit affectus Vindictæ, & Detractionis, nec pluribus aperiatur, quam poſtulet doloris injuſte illati amaritudo. Ratio eſt, quia videtur nimis durum, quod quis teneatur in ſecreto illatam ſibi injuriam concoquere, ut parcat famæ injuriantis, qui noluit ipſemet injuriato parcere. Unde cenſetur talis injuriando, ſe voluiſſe huic inconvenienti exponere: cum ſciret, aut ſaltem prudenter ſcire deberet, hujusmodi revelationem per injuriam ſolere valde frequenter ex injuria illata ſubſequi. Hæc ultima doctrina de juſta querela contra injuriantem mota ad capiendum exinde ſolatium, hæc (inquit) ultima doctrina, ſi debite fuerit circumſtantionata, poterit quidem aliquoties Confeſſario deſervire poſt jam factum: aſt in futurum erit vel ex eo diſſuadenda, quia lingua labilis vix terminos debitarum circumſtantiarum ſibi ponere poterit præſertim apud homines vindicativos, & fæminas paſſionatas.

Additio III.

* Quæres III. Utrum in genere Detractionis peccet mortaliter, qui crimen a parte rei ve-

rum ac grave apud unam Communitatem una cum persona jam publicum, seu publice notum refert, ac revelat aliis intra, vel extra eandem Communitatem, qui dictum crimen, vel saltem personam ream nondum sciverunt? Ante Resp. advertendum, tripliciter posse crimen fieri notum, seu publicum alicui communitati. Inprimis *Jure*, si nimirum a Communitate sciatur per confessionem Rei in judicio publico, vel per sententiam Judicis jam publicatam. Deinde *Facto* per ipsam facti evidentiam apud tot, ut attenta Conditione illorum, qui eandem evidentiam habent, & qualitate Communitatis arbitrio Prudentum judicetur, nulla amplius tergiversatione celari posse. Denique tertio præcise ex *Fama*, quando nimirum eadem non a garrulis mulierculis absque fundamento (tunc enim foret potius rumor inanis) sed ex verisimilibus indiciis originem trahens, ad majorem partem Communitatis pervenit. Nos in præsenti loquemur præcise de crimine notorio notoreitate seu publicitate Juris vel Facti. Alterum de publicitate per Famam communem differemus ad Quæsitum sequens. H. N.

Respond. I. Si crimen sit publicum *Jure* seu (ut alii loquuntur) notorium notoreitate Juris; tunc post sententiam Judicis publice latam potest illud una cum Reo citra peccatum grave Detractionis etiam aliis tam ejusdem loci incolis adhuc ignorantibus, quam dissitorum locorum habitatoribus manifestari. Ita teste Sporer communissima. Ratio est: quia exigente

tic

ſic Bono publico talis graviter Reus in pœnam criminis ſua fama privatur abſolute, & proptérea etiam publice ſententia fertur, ac confluenti ex quibuscunque locis populo audiendi publicationem ſententiæ licentia datur, ut exinde homines alii magis a ſimilibus criminibus deterreantur. Dicitur autem notanter: *poſt ſententiam Judicis publice latam*; nam ſi ſententia iſta non publice feratur, ſed tantum privatim intra aliquam particularem Communitatem cum intentione, ut non vulgetur ulterius v. g. ſi fiat in certo Monaſterio vel Religioſa Familia, non liceret tale crimen ſeu talem Reum aliis extraneis adhuc occultum propalare; quoniam Judex talem Reum non abſolute, ſed tantum in ordine ad certam Communitatem ſua fama privavit, hincque ad publicationem ſententiæ non quoscunque confluentes admiſit: quoniam ſi ſimilia vulgarentur ubique, ordinarie non ſolum illa perſona particularis, ſed etiam tota ſacra ac innocens aliqua Religio infamaretur.

Reſp. II. Si tale crimen eſt publicum ſeu notorium notoritate *Facti* poteſt absque peccato gravi Detractionis ille, qui crimen commiſit, manifeſtari aliis ejusdem Communitatis adhuc ignaris. Ita apud Patrem Sporer hic Scotus *in 4. ſent. diſt. 15. quæſt. 4.* cum communiſſima DD. & ratio eſt; quia pró tunc ex communiſſima Doctorum perſuaſione, & teſte Leſſio ex conſuetudine totius Orbis cenſetur talis criminoſus reſpectu ſimilis Communitatis ſpoliatus jure & poſſeſſione ſuæ famæ, eo ipſo,

quia crimen ejusdem ex sua culpa adeo publicum evasit, ut moraliter reputetur impossibile, quin in aliorum cohabitantium notitiam perveniat.

Resp. III. Si facti evidentia crimen alicujus est publicum ac notorium in aliqua Communitate absolute, puta in pago, oppido, civitate, potest is, qui hoc crimen perpetravit, citra grave peccatum Detractionis manifestari in locis quoque vicinioribus, vel aliis etiam suo modo remotioribus, quæ tamen commerciorum consortio ita sunt conjuncta, ut ad illa facile respective brevi, ac quasi moraliter certo idem rumor sit perventurus. Ita cum Molina, Soto, Layman & Petro Navarro, Sporer *Tract. 6. in Decal. cap. 4. sect. 3. num. 71.* & teste eodem communis. Ratio est, quæ prior; quia rem moraliter æstimando, fama absolute amissa in hoc loco etiam in vicino, vel tam conjuncto amissa censeri potest, ita ut moraliter impossibile reputetur, quin & fama, alias cito volans, pariter brevi ad alia loca perveniat.

Dicitur autem notanter: *licere sic manifestare in aliis locis conjunctis &c. si evidentia facti sit notorium in aliqua Communitate NB. absolute.* Secus enim dicendum, si tantum foret notorium *limitate*, restringendo illam notoreitatem præcise intra cancellos cujusdam Communitatis particularis respective, puta ad certum genus personarum v. g. ad certum Collegium vel Monasterium talis Civitatis: tunc enim extra corpus Monasterii non liceret vicinis sæcu-

lari-

laribus, vel adjacentibus aliis Conventibus dictum crimen grave ipsis adhuc ignotum manifestare: quoniam exinde conformiter dictis non solum ipse Religiosus, sed etiam Collegium seu Monasterium infamaretur. Nec dicas, licere etiam juxta Molinam, & Rebellum saltem tunc manifestare aliis Monasteriis vicinis, si fuerint ejusdem Ordinis: nam etsi ob paritatem rationis id concedatur cum la Croix, quoad ea Monasteria intra unam Provinciam sita, ubi Religiosi mutantur de loco in locum, negatur tamen in aliis casibus: quinimo ad evitandas sæpe varias inconvenientias, & discordias inter Religiosos saltem dissuadetur, ex virtute Charitatis, etiam quoad Monasteria ejusdem Provinciæ, si nulla alia cæteroquin habeatur rationabilis causa manifestandi.

Resp. IV. In locis remotioribus illis, quorsum alias moraliter loquendo fama non poterat pervenire, probabilius non licet citra peccatum grave Detractionis aliquem, qui crimen grave notoreitate facti publicum perpetravit, propalare. Ita Franciscus Henno *Tract. in Decal. disp.* 8. *quæst.* 3. *art.* 3. *Conclus.* 1. & Sporer *Tract.* 6. *in Decalog. cap.* 4. *sect.* 3. *num.* 71. ac apud ipsum plures contra tamen non paucos teste Henno *loc. cit.* Ratio est: quia licet peccans publice cedat implicite juri famæ suæ in locis vicinioribus, vel ratione commercii conjunctis, non tamen quoad alia remota: ideo enim censetur renuntiare juri suo quoad loca priora, quia fama moraliter loquendo est cri-

men illuc alias perlatura; ergo ubi moraliter fama non est perlatura (uti se res habet quoad loca remotiora proxime explicata) neque censebitur renuntiare suo juri.

Nec dicas: publicum publicitate Juris per sententiam Judicis potest ubivis etiam in remotioribus locis vulgari: ergo etiam publicum per evidentiam facti. Resp. enim cum Patre Henno negando conseq. & paritat. Disparitas est, quod in primo casu infamia universalis sit pœna culpæ imposita, non sic in casu secundo.*

Additio IV.

* Quær. IV. An crimen, quod est publicum non quidem notoreitate Juris & facti, sed tantum per famam communem, possit aliis adhuc ignaris ex Communitate, aut vicinia revelari? Respond. Si sit vere fama communis (& non potius rumor inanis) de gravi crimine ab aliquo commisso, Doctores superius allegati in ordine ad ulteriorem manifestationem simili modo discurrunt de eadem, ac de notoreitate facti ob paritatem rationis; quoniam & talis fama communis cito volat ad aures aliorum, ut moraliter vix amplius posse occultari credatur. Interea tamen, quia sæpe potest esse potius rumor inanis absque solido fundamento a garrulis, vel leviter credulis in vulgum sparsus, quam vera fama communis circa crimen grave ab altero e. g. Petro commissum, hinc bene respiciatur, undenam rumor iste ortum

habue-

habuerit; nam si constet, quod ipsemet e. g. Petrus, de quo est rumor, non levia præbuerit mala indicia taliter de se discurrendi, sibimet ipsi imputet eam propalationem. Econtra vero, si nec ex viris fide dignis, nec ex præviis gravibus indiciis sciatur origo similis rumoris, sit cautus ille, qui præcise habens informationem ex rumore, aliis ex Communitate vel vicinia ignaris refert, ne assertive tale crimen divulget de altero, sed vel reticeat, quod consultissimum, vel ad minus saltem addat, esse quidem rumorem, se tamen nescire, undenam rumor iste originem traxerit, & an nitatur solido fundamento? solent enim nonraro a parte rei Innocentes per rumorem inanem falso diffamari tanquam Rei.*

Additio V.

* Quær. V. Quot homines crimen ab aliquo commissum scire debeant, quatenus illud dicatur publicum, seu notorium notoreitate Facti taliter, ut exinde in Communitate seu vicinia ulterius aliis citra grave peccatum Detractionis revelari queat? Respondet ad hoc satis difficile & intricatum quæsitum Sabinus Bononiensis *part.* 1. *Lucis Moralis. Tract.* 36. *num.* 39. ut aliquod delictum egrediatur limites occulti, & fiat publicum, sicque aliis ex Communitate, vel vicinia revelari queat absque gravi peccato Detractionis, debere illud præcise sciri a tot hominibus, ut attenta quantitate Communitatis, & qualitate hominum prudentum arbitrio

censeatur impossibile ulterius cohibere famam communem de eodem. Alii DD. etiam specificant certum numerum hominum, quo habito, juxta proportionem majoris vel minoris Communitatis, censeatur adesse prudens arbitrium, tale delictum ita jam innotuisse, ut fama de eodem amplius cohiberi nequeat. Sic enim nonnulli apud la Croix & Sporer hic putant sufficere, si sciant *decem*, quia iste numerus sufficit ad constituendum populum seu Parochiam *l.* 4. §. 3. *ff. Vi bonorum raptorum.* Alii restringunt adhuc ad minorem numerum, & credunt ad publicum sufficere, si resciant *sex*: nam (inquiunt cum Abb. *in can. De manifest.* 2 *q.* 1.) equidem verum est ad Communitatem Parochiæ faciendam requiri decem personas; ast, ut quidpiam intra hanc Communitatem dicatur notorium, seu publicum, non necessario debet resciri ab omnibus membris ejusdem, sed sufficit, si cognoscatur a majori parte illius, qualem majorem partem respectu numeri *denarii* utique conficiunt *sex* personæ? Molina, Lugo, & Haunoldus apud la Croix *lib.* 3. *part.* 2. *num.* 1229. dicunt, quando Communitas constat personis viginti, tunc esse aliquid publicum, seu notorium fama, quando *septem* sciunt. Si 100. quando *quindecim*. Si 1000. quando *viginti*, qui sint ex diversis domibus. Si autem Civitas constaret 5000. civibus, sufficere, quod sciant *triginta* sparsi per illam Civitatem, aut quod una platea vicina id sciat; quia tunc moraliter impossibile est celari, attenta humana fragilitate, & linguæ lubrica volubi-

lubilitate. Deservient subinde similia Confessario in perplexitate pro consolatione, si nesciat se resolvere, num hoc, vel illud crimen in particulari juxta prudens arbitrium debeat dici publicum, vel non? prout praxis & experientia docebunt.*

Additio VI.

* Quær. VI. An una Detractio sit ejusdem speciei cum altera? Resp. affirmative. Ita præter alios Bosco *Disp.* 7. *de Sacrament. Pœnitent. sect.* 10. & la Criox *Lib.* 3. *part.* 2. *num.* 1227. Ratio est: quia tota malitia specifica harum Detractionum consistit in injusta denigratione famæ alterius; atqui hæc malitia specifica reperitur in qualibet Detractione: ergo quælibet est ejusdem speciei. Ob quod ipsum fundamentum etiam DD. cum Sporer *tract.* 5. *in Decalog. cap.* 4. *sect.* 6. *num.* 145. inferunt, quod una contumelia sit ejusdem speciei cum altera; quia per omnes læditur honor, in cujus læsione consistit malitia specifica contumeliæ: sic etiam furtum gemmæ, furtum equi, ac furtum auri sunt ejusdem speciei moralis; quia ubique fit læsio bonorum fortunæ, in qua læsione consistit malitia specifica furti: pariformiter ob eandem rationem judicia temeraria, quando v. g. quis judicat Petrum fornicarium, & Paulum furem, sunt ejusdem speciei; quia tota malitia specifica judicii temerarii in hoc consistit, quod exinde lædatur jus, quod alter habet ad bonam existimationem sui, quæ læsio

utro-

utrobique reperitur, uti recte cum Busenbaum, Escobar; Filliucio advertunt Potestas *tom.* 1. *part.* 2. *num.* 2753. & Sabinus Bononiensis *part.* 1. *tract.* 36. *num.* 43.*

Additio VII.

*Quær. VII. Quomodo practice sit interrogandus, qui confitetur, se detraxisse? Resp. talem esse interrogandum I. Num contigerit in materia levi, vel gravi, seu tali, quam ipse gravem reputaret, si contra semetipsum talis Detractio facta fuisset? Quod si contigisset in materia gravi, interrogetur ulterius II. Num talia de altero assertive dixerit, vel tantum præcise relative nihil augendo, vel addendo, ita ut prudenter credi possit, audientes non adhibuisse exinde positive fidem relatis? Quod si protulisset assertive, interrogetur III. Utrum illa res fuerit vera, vel falsa? &, si vera, num occulta vel publica? IV. Quoties deliberate contigerit in materia gravi occulta? V. Demum obligandus est ad Restitutionem, nisi adsit aliqua ex causis excusantibus.

Cæterum finaliter circa istam materiam ad duo præsertim genera pœnitentum attendat Confessarius. Primum genus est nimis *laxum*, alterum nimis *anxium*. *Priores* sunt illi, qui quaslibet ferme res de altero prolatas reputant leves, cum tamen, si de ipsis similia spargerentur, judicarent, nescio, quam graves; tales interrogandi sunt, quidnam ergo in specie occultum protulerint contra alterum, ut exinde nosca-

ſcatur, an materia fuerit gravis vel levis? *Poſteriores* mox ſibi timent de gravi peccato, ſi quidpiam narrent de Proximo, etſi jam publicum, vel majori ſaltem parti Communitatis notum, vel quamvis talem manifeſtationem requireret bonum Reipublicæ, ſeu utilitas alicujus Communitatis, aut ſalus Proximi temporalis vel ſpiritualis &c. & hi magis ſunt inſtruendi a Confeſſario conformiter jam dictis.*

QUÆSTIO II.

De Contumelia.

SUMMARIUM.

20. *Contumelia, quid?*
21. *Ea tribus modis accidit, quibus?*
 * *Concurrit ſæpe cum Detractione.*
22. *Eſt ex genere peccatum mortale.*
23. *Per accidens tamen poteſt fieri veniale.*
24. *Leve convitium quando fieri poſſit ſine omni peccato?*
25. *Alii tales caſus.*

20. CONCL. I. *Contumelia a contemnendo dicta eſt*, eſtque injuria, qua alicujus præſentis honor & exiſtimatio palam violatur, ita in re communis. Differt autem Contumelia a Detractione, quod hæc directe famam lædat, Contumelia honorem. Detractio inſuper fit occulte, & in abſentia, ſicuti furtum; Con-

Contumelia vero fit palam, & in faciem, ut rapina, aut clam quidem, sed ea intentione, ut veniat ad notitiam ejus, in quem conjicitur: prout contingit per Scripturas, ac Libellos famosos.

21. CONCL. II. Contumelia tribus modis accidit, verbo, scripto, & facto. Et quidem sub Contumelia, quæ fit verbo, comprehenditur Convitium, Improperium, & Maledictum. Contumelia, quæ scripto fit, animo infamandi, *Libellus famosus* in Jure appellatur. Ad Contumeliam tandem, quæ facto fit v. g. honoratum virum verberando, domi includendo, pertinet Irrisio, & Subsannatio.

Additio.

*Porro quamvis Contumelia juxta jam dicta a Detractione distinguatur, & quidem specie, cum hæc duo vitia respiciant duo specie distincta objecta formalia, Detractio quidem *famam*, quam denigrat, Contumelia vero *honorem*, quem lædit, nihilominus ambo sæpius confluunt in uno, eodemque actu, etsi cæteroquin etiam verum sit, quod subinde ad invicem separentur. Sic v. g. si alteri objicias crimen occultum grave aliis præsentibus, censeretur adesse, ac simul in illo actu concurrere Contumelia & Detractio; quoniam simul læditur fama & honor. Quod si vero alicui soli, nemine alio præsente, crimen in occulto objecisti in faciem, vel etiam alapam viro gravi in occulto, & quod maneat occultum, inflixisti, non læsisti

fisti famam per Detractionem, bene tamen honorem per Contumeliam. Econtra, si coram aliis, ipso tamen etiam ex tua intentione non præsente, de quo loqueris, crimen grave occultum manifestasti, læsisti famam per Detractionem, non autem honorem per Contumeliam. Ita recte notat Sporer *Tract. 5. in Decalog. cap. 4. sect. 4 num. 135.*

22. CONCL. III. Contumelia ex genere suo est peccatum mortale. Ita Doctores unanimiter, & patet ex illo Salvatoris *Matth. 5. Qui dixerit fratri suo, Fatue, reus erit gehennæ ignis.* Nam, ut inter alios explicat hunc locum Cornelius a Lapide, sub ly *Fatue* hic intelliguntur reliqua convitiorum, dirarum calumniarum, probrorum, & imprecationum genera: quæ sunt peccata mortalia, si valde Proximum dehonorent, aut ex animo graviter nocendi cupido proferantur.

23. Dicitur, *ex genere suo*: siquidem verbum contumeliosum per accidens potest fieri veniale, tum ob defectum voluntarii, ac indeliberationem actus, tum ob levitatem materiæ, si nimirum Contumelia vel in se ipsa levis sit, vel saltem cum habitudine ad personam, cui infertur, vel a qua infertur. Nam eadem Contumelia, quæ erga dominum, patrem, virum gravem & honoratum prolata, foret peccatum mortale; erga subditum, fæminam, vel puerum, veniale esse potest. Similiter viro gravi ac honorato dicere, *Fatue,*

tue, est gravis Contumelia, vili vero & stupido, qui revera est fatuus, erit levis.

24. Imo notant Doctores cum D. Thoma 2. 2. *quæst.* 72. *art.* 2. joci causa, & ad convenientem animi recreationem, non vero ad dehonorationem Proximi dicere aliquod leve convitium, aut leves alicui defectus objicere, posse pertinere ad Eutrapeliam, ac fieri sine omni peccato: dummodo debitæ circumstantiæ adhibeantur, nec periculum adsit Proximum contristandi, vel ad iram commovendi. Alioquin enim stante tali periculo dicere Proximo convitium, repugnaret Charitati.

25. Insuper justæ objurgationis, correctionis, ac disciplinæ causa parentes licite filios suos, magistri discipulos, domini servos durius per verba Convitii seu Contumeliæ pungunt, castigant, & increpant, dummodo moderate ad justam correctionem id fiat. Sic quippe Christus Dominus Petrum vocavit *Sathanam Matth.* 16. Et Paulus *ad Galatas cap.* 3. vocat eos *insensatos*: rursumque Christus duos discipulos, euntes in Emmaus, vocavit *stultos & tardos corde*. Cujus rationem dat Doctor Angelicus *loc. cit.* quia sicut licitum est aliquem verberare & flagellare virgis causa disciplinæ, ita etiam verbis. Tamen, ut bene idem cum S. Augustino *lib.* 2. *de Sermone Domini in Monte*, *cap.* 30. observat, raro, & non nisi ex magna necessitate, hujusmodi objurgationes sunt adhibendæ.

QUÆ

QUÆSTIO III.

De Convitio, Improperio, Maledicto, Irrisione, Susurratione, ac Libello famoso

SUMMARIUM.

26. *Convitium, quid, & quomodo differat a Contumelia?*
27. *Improperium, quid?*
28. *Maledictum, sive Maledictio, quid?*
29. *Unde ejus malitia dimetienda?*
(*d*) Adde dicta Tract. 4. Dist. 7. n. 13. & 14.
30. *Irrisio, seu Derisio, ac Subsanatio, quid?*
31. *Susurratio, ejusque gravitas, quæ?*
* *Solvitur objectio.*
32. *Libellus famosus, & quæ ejus pœna?*

26. QUANTUM ad *Convitium* attinet, Convitium sæpe confunditur cum Contumelia: stricte tamen loquendo differt ab ipsa per hoc, quod per verba contumeliosa cuipiam repræsentetur, atque exprobretur defectus culpæ; v. g. quod sit fur, adulter, dæmonium habens: per Convitium vero exprobretur defectus pœnæ, vel naturæ, vocando e. g. hominem ineptum, stupidum, truncum &c. Unde, si quis alicui injuriose objiciat, eum esse cæcum, Convitium quidem dicit, sed

ſed non Contumeliam infert, ſtricte loquendo: ſi vero ipſi dicat, quod ſit fur, non ſolum Convitium, ſed etiam Contumeliam infert. Verum, ut jam dictum eſt, Convitium, & Contumelia non raro ſumuntur pro eodem.

27. *Improperium* exprobrat Proximo defectum minorationis, ſeu indigentiæ. Et tunc proprie fit, quando aliquis injurioſe alteri ad memoriam reducit auxilium, quod contulit ei neceſſitatem patienti; de quo dicitur *Eccleſiaſtici* 20. *Exigua dabit, & multa improperabit.*

28. *Maledictum*, ſeu *Maledictio* quandoque ſumitur pro dictione cujuslibet convitii, & mali in proximum; & in hac acceptione tam ampla in propoſito non ſumitur. Proprie tamen illud accipiendo, ac prout eſt ſpeciale vitium, *Maledictum* eſt imprecatio mali pœnæ facta alicui: ut ſi cuipiam quis imprecetur diabolum, fulgura, vel alia hujusmodi mala.

29. Hujus peccati malitia potiſſimum dimetienda eſt ex advertentia, deliberatione, animoque proferentis: nam ſi ex inconſideratione, vel ſine pravo animo proferantur ex ira ſubito talia verba Maledictionis, non illico cenſendum eſt, committi peccatum mortale; niſi id fiat deliberate, & pravo animo, juxta ſæpe jam allatam doctrinam S. Thomæ 2. 2. *quæſt.* 73. *art.* 2. quod *Peccata verborum maxime ſunt ex intentione dicentis dijudicanda.* (*d*)

30. *Irriſio*, ſeu *Deriſio* ſignificat riſum cum alterius contemptu: unde intendit erubeſcentiam,

tiam, seu confusionem derisi. Et per hoc Irrisio differt ab aliis linguæ vitiis, atque continet interdum culpam levem, nonnunquam graviorem, aliquando etiam lethalem, pro contemptu & dignitate illius personæ, cui irridetur, & magnitudine turpitudinis ad jocum arreptæ. Huc pertinet *Subsannatio*, quæ contingit gestibus derisoriis, ut naso contracto, vel rugato, & hujusmodi: qualia multa contigerunt Christo Domino in sua passione, præsertim tempore Coronationis spineæ. *Matthæi* 26.

31. *Susurratio* est peccatum linguæ, dum quis occulte de Proximo male loquendo, odium ejus, ac dissensionem animorum molitur: nam finis Susurrationis est discordiarum inter amicos dissem inatio. De gravitate hujus vitii linguæ disserens Doctor Angelicus 2. 2. *quæst.* 74. ait: quod, quanto amicitia præstat famæ, tanto Susurratio, per quam amicitia tollitur, sit gravius peccatum Detractione; cum peccatum in Proximum tanto sit gravius, quanto per ipsum majus nocumentum Proximo infertur; intellige, ex genere suo, ac cæteris paribus. Hinc *Ecclesiastici* 28. dicitur: *Susurro, & bilinguis maledictus: multos enim turbavit pacem habentes. Lingua tertia multos commovit, & dispersit illos de gente in gentem &c.* Et enarratis multis aliis gravissimis ejus malis, subditur *Qui respicit illam, non habebit requiem, nec habebit amicum, in quo requiescat.*

Additio.

* Dices Susurratio non est Detractio, nec Contumelia proprie loquendo, sed distinctum peccatum gravius Detractione, & Contumelia; ergo non deberet in hac quæstione, in qua explicantur diversi modi, quibus contingit Contumelia *verbo, scripto*, vel *facto*, collocari. Anteced. probatur: quia hoc vitium Susurrationis tollit majus Bonum, quam priora duo, nimirum *Amicitiam*, quæ majus est bonum, quam *honor & fama*: quoniam *Amico fideli nulla est comparatio. Ecclesiastici cap. 6.* uti etiam ex parte jam supra notatum est, & advertit Henno *tract. in Decalog. disp. 8. quæst. 3. art. 7. Conclus. 1.* ergo. Resp. negando primam consequentiam: etsi enim proprie Susurratio nec sit Detractio, nec contumelia, sed peccatum utroque hoc vitio gravius, uti bene probat Divus Thomas apud Franciscum Henno *loc. cit.* nihilominus tamen saltem reductive hic, ubi de vitiis linguæ discurritur, congrue inseritur, quatenus est vitium linguæ summe noxium Communitati, ac tollens majus Bonum honore & fama hominis. *

32. *Libellus famosus* est scriptura, quæ infamiam alicujus continet nondum publicatam, ut edatur, & publica fiat. Huc etiam reducitur pictura famosa, v. g. appingere animo diffamandi alterius januæ cornua, vel patibulum &c. Pœna componentis, seu projicientis Libellum famosum (quam etiam incurrit, qui Libellum famosum invenit, & non scindit, sed mani-

manifestat aliis) de Jure Civili est pœna capitis *l. un. C. De famosis libellis.* & alibi. Quod intelligendum est, quando Libellus continet aliquid grave, quod, si infamatus commisisset, dignus esset morte. De Jure autem Canonico talis impostor punitur pœna perpetuæ infamiæ. Ex quo patet gravitas Libelli famosi.

QUÆSTIO IV.

Quibus modis Fama, vel Honor injuste ablatus resarciri possit, ac debeat?

SUMMARIUM.

33. *Falsum crimen scienter imponens quomodo restituat?*
34. *Crimen verum, sed occultum revelans quomodo restituere possit?*
35. *Injuste infamans tenetur ad damnorum in Bonis temporalibus illatorum recompensam.*
 * *Quid, si fecerit ex inconsiderata loquacitate?*
36. *Honor injuste ablatus quomodo resarciri valeat?*
37. *Quando tunc requiratur veniæ petitio, nec ne?*

33. CONCL. I. Si quis falsum crimen scienter Proximo imposuit, oportet, ut restituat famam retrahendo verbum suum apud

 eos,

eos, quibus dixerat, & ad quos infamia criminis pervenit. Ita D. Thomas 2. 2. *quæst.* 62. *art.* 2. Scotus 4. *dist.* 15. *quæst.* 4. & communis. Ratio est: quia hoc exigit Justitia in reddendo Proximo, quod suum est, quæ alias non servaretur. Interdum tamen satis erit, si infamator dicat, se fuisse deceptum, aliter rem sese intellexisse &c. dummodo per hoc famæ Proximi sufficienter caveatur.

34. CONCL. II. Si Detractio deliberate, ac scienter committitur revelando verum crimen, sed occultum, non servato ordine Juris, talis Detractor non quidem tenetur retractare verbum suum, dicendo, se esse mentitum, aut falsum dixisse &c. (quia hoc faciendo mentiretur, quod nulla de causa est licitum, multo minus præceptum) nihilominus tenetur is alio licito modo facere restitutionem, dicendo v. g. *Non credatis, eum esse talem, male enim dixi, aut fatue dixi, seu erravi &c.* hæc enim vera sunt: nam talis male, & fatue dixit, dum peccatum occultum Proximi in publico propalavit, non servato ordine Juris. Ita Doctor noster *loc. cit.* & alii.

35. CONCL. III. Qui alterum injuste infamavit, ita ut ex infamia alteri scienter & deliberate aspersa secutum sit damnum in bonis temporalibus, tenetur etiam damni illati compensationem facere. Ita Lessius *lib.* 2. *cap.* 11. *dubit.* 19. cum aliis. Ratio est: quia ejusmodi infamatio est actio injuriosa; atqui omne damnum, quod Proximo infertur per actionem injuriosam, est restituendum; ergo. Hinc,

si

ſi quis injuſta ſua infamatione cauſa fuit, quod alter Officio, vel dignitate ſua privatus fuerit, aut illud non aſſecutus, tenetur pro poſſibili tale damnum recompenſare, reſtituendo, quantum valebat illud Officium &c. vel ſpes illud obtinendi, boni viri arbitrio, prout uberius declaratum eſt ſupra *Diſt.* 5. *num.* 81. 82. *& ſeqq.*

Additio.

*Quod ſi quæras, an hæc obligatio reparandi famam, & compenſandi damna exinde ſecuta adſtringat etiam illum, qui ex inconſiderata loquacitate, & non plena advertentia alteri graviter detraxit? Reſp. Hæc obligatio reparandi famam adſtringit, vel ex virtute Juſtitiæ, vel ſaltem ex virtute Charitatis, etiam illum, qui ex præcipitantia ac inconſiderata loquacitate alteri graviter detraxit, ſuppoſito tamen, quod absque gravi incommodo famam alterius reſarcire valeat. Ita ſub his terminis communis apud la Croix *lib.* 3. *part.* 2. *num.* 1243. & apud Sporer *Tract.* 5. *in Decalog. cap.* 4. *ſect.* 4. *num.* 86. Ratio eſt: quia talis poſuit, quamvis non plene deliberate, cauſam illam, ex qua alter fuit infamatus apud alios, adeoque tenetur, ſi commode valeat effectum tam malum exinde cauſatum removere. Ob quam ipſam rationis paritatem etiam ille, qui ex oblivione Theologice inculpabili reliquit candelam accenſam in hypocauſto, per quam cauſatum eſt incendium, cenſetur obligatus

cooperari ad extinctionem dicti incendii, si absque notabili damno proprio & gravi incommodo possit.

Dixi notanter: *si absque gravi incommodo possit*, per quas particulas fit distinctio inter eum, qui deliberate ac scienter aliquem graviter diffamat, & inter illum, qui id facit ex non plena advertentia; nam prior obligatur, cæteris paribus, & quando aliis mediis restitutio fieri nequit, restituere etiam cum certo periculo propriæ infamiæ per revocationem incurrendæ; non autem sic posterior: sicut a pari juxta jam dicta in Bonis fortunæ notabiliter damnificans deliberate, cæteris paribus, tenetur ad restitutionem, quamvis restituendo æque grave damnum exinde pati deberet, ac alter sustinet vi ablationis; non autem sic adstringitur, qui in Bonis fortunæ illud damnum causavit citra culpam Theologice gravem, ob non plenam advertentiam ad actum; prout jam antea insinuatum fuit juxta valde probabilem sententiam *dist.* 5. *quæst.* 5. *num.* 87. Ex quo fundamento facile colliges, quod talis ex inconsiderata, ac non plene deliberata loquacitate detrahens, neque obligetur subsecuta damna alia in Bonis fortunæ resarcire cum suo gravi detrimento.*

36. CONCL. IV. Quantum attinet ad obligationem restituendi honorem, per Contumeliam, & alia peccata linguæ injuste ablatum, potest id duplici modo resarciri, uno modo per externam aliquam obsequii exhibitionem, & declarationem absque ulla expressa petitione

veniæ:

veniæ: alio modo condonatione, quæ vel ſponte fit ab inhonorato, vel prævia humili veniæ petitione per inhonorantem facta. Ita Maſtrius *diſp.* 8. *Theolog. Moral. num.* 70. cum aliis.

37. Cæterum, an ſufficiat primo duntaxat modo reſtituere honorem, vel inſuper requiratur expreſſa veniæ petitio, non poteſt abſolute decidi, ſed id ex gravitate injuriæ, & conditione perſonæ offenſæ, aliisque circumſtantiis prudentis viri judicio definiendum eſt. Siquidem, ſi Superiores, vel Prælati aliquando inferiores vel plebejos Contumelia afficiant, non decet veniam ab iſtis petere, ne frangatur regendi auctoritas: ſed ſufficit, ſi benigne eos tractent, ac ſignis vel factis oſtendant, ſe illos non deſpicere. Econtra vero, ſi injuria adeo gravis ſit, & a ſubdito Superiori, vel a plebejo cuipiam Nobili, aut alii viro multum honorato, quem forſan fuſte percuſſit, illata, ita ut alio modo compenſari non poſſit talis injuria, niſi veniam petendo, & inhonoratus aliam ſatisfactionem ſuſcipere nolit, niſi veniæ petitionem, tunc offendens tenetur illam petere. Alioquin autem, quando aliter, quam per veniæ petitionem, honor reſtitui poteſt, nemo ad veniam petendam cogendus eſt, ſed ad eum modum, qui eſt in conſuetudine, atque a prudentibus ſufficiens judicatur. Maſtrius *loc. cit.* & alii.

QUÆSTIO V.

De Causis excusantibus a Restitutione Famæ, & honoris.

SUMMARIUM.

38. *Variæ causæ excusantes a Restitutione Famæ, & Honoris.*
39. *Regulæ tres circa hoc observandæ.*
40. *I. Causa excusans a Restitutione Famæ, si infamia non est secuta.*
41. *II. Si verbum, alioquin infamans, jam abiit in oblivionem.*
    ** Quid si dubitetur, num illud abierit in oblivionem?*
42. *III. Si Fama aliunde recuperata fuit.*
43. *IV. Si crimen occultum, alia ratione publicum evaserit.*
44. *V. Si Restitutio Famæ facta sit impossibilis.*
45. *VI. Si ea nequeat fieri absque periculo vitæ.*
46. *VII. Vel non sine amissione Famæ majoris momenti.*
47. *VIII. Causa excusans est justa condonatio.*
48. *IX. Compensatio justa.*
49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. *Adbuc plures aliæ causæ excusantes.*

(e) Juxta dicta num. 14.

38. VARIAS causas passim enumerant Theologi, propter quas cessat obligatio restituendi Famam, aut honorem, ut videre est

est apud Lugonem *disp.* 15. *de Just. & Jur. sect.* 2. Lessium *lib.* 2. *cap.* 11. *dubit.* 26. Mastrium *disp.* 8. *Theol. Moral. num.* 71. & *seqq.* Reginaldum *lib.* 10. *cap.* 23. & alios passim. Verum, antequam hæ enumerentur,

39 Advertendum generaliter, certum esse ex communi Theologorum sententia, ad hoc, ut Fama per Detractionem læsa (idem servata proportione dicendum de Honore) sit restituenda, hasce tres conditiones concurrere debere. I. Ut Fama Proximo re ipsa sit ablata. II. Ut sit injuste ablata. III. Ut eadem possit denuo obtineri. & non fuerit aliunde jam recuperata. Et defectu harum conditionum, aut saltem unius, vel alterius earundem, diversæ oriuntur causæ excusantes a Restitutione Famæ & Honoris; quamvis etiam ex aliis capitibus nonnullæ suboriantur.

40. Prima igitur causa, excusans a Restitutione Famæ, est: si revera ex cujuspiam oblocutione nulla fuit infamia secuta; quia nimirum vel infamator nullius erat fidei (quod sæpe accidit) ac proinde ejus dictis audientes fidem non adhibuerunt, vel quia illi, apud quos infamavit, jam sciebant crimen illud; vel saltem (ut loquitur Lessius) jam sciebant similia, ita, ut infamia non fuerit notabiliter aucta. Ratio est clara: quia, quod re ipsa ablatum non est hoc ipso restitui non debet.

41. Secunda causa, a Restitutione Famæ excusans, est: si id, quod contra bonam Famam alterius quis locutus est, jam in oblivionem abiisse

abiisse prudenter existimatur. Ita rursum communis: & ratio est: quia in tali casu Fama jam censetur recuperata, vel certe damnum illatum omnino evanuisse. Imo velle se retractare coram illis, apud quos alter diffamatus fuit, infamia jam in oblivionem abeunte, non tam esset famam restituere, quam rursus infamare: sic enim revocaretur in memoriam crimen illud, quod ab eorum memoria jam exciderat; unde plus nocumenti sequeretur, quam utilitatis proximo.

Additio.

* Ast ponamus, quod dubitetur, num crimen illud apud alios jam in oblivionem abierit, vel non, quid tunc faciendum? Respondeo, duas regulas tali esse observandas. I. Regula ex Cardinali de Lugo *de J. & J. disp.* 15. *sect.* 3. *num.* 35. est desumpta, ut nimirum talis sibimet ipsi suam propriam personam ante oculos ponat, quidnam nimirum, si sibimet hæc infamatio ab alio fuisset illata, vellet in his circumstantiis fieri, & hoc ipsum circa infamatum præstet. II. Regula, quod, si circa propriam personam se resolvere non posset, notet, ex Navarro & Lessio apud la Croix *lib.* 3. *part.* 2. *num.* 1255. quod stante isto dubio ob periculum, ne per similia dicta species forsan jam sepultæ denuo resuscitentur, non facile sit renovanda memoria criminis, nisi evidens constet adesse aliud periculum, ne data occasione memoria criminis apud eos, quibus ante illud reve-

revelatum fuit, iterum redeat: interea tamen stante tali dubio saltem indirecte restituat famam laudando, quantum moraliter possibile, & recommendando illum, cui detraxit apud eos, coram quibus antea crimen occultum manifestavit, uti recte notat Molina apud Sporer Tract. 5. in Decalog. cap. 4. sect. 5. n. 113.*

42. Tertia causa est: si fama ablata jam fuit recuperata per aliam viam. Hæc enim est una ex conditionibus ad obligationem Restitutionis Famæ requisitis, ut constat ex supra dictis. Id autem fieri potest vel virorum gravium testimonio, vel si infamia vitæ probitate penitus sit absterſa, aut alio consimili modo.

43. Quarta est: si crimen occultum, quod aliquibus revelasti illicito modo, ac injusto (nam si licite, ac justa de causa id factum est, nulla subest obligatio Restitutionis) alia ratione fiat publicum, cessat obligatio Restitutionis. Ratio est: quia talis postquam crimen suum publicatum fuit, amisit jus ad Famam, ita ut nemo ex justitia teneatur amplius priorem existimationem de illo retinere; & consequenter neque tu teneris ei ex Justitia Famam restituere, postquam tale crimen aliunde publicatum est.

44. Quinta causa excusans est: si Famæ restitutio facta sit impossibilis. Ratio est manifesta: quia ad impossibile nemo tenetur.

45. Sexta est: si Restitutio Famæ non possit fieri sine periculo vitæ. Ratio est: quia generatim nemo tenetur restituere bona ordinis inferioris cum detrimento bonorum ordinis supe-

superioris, vita autem est bonum altioris & superioris ordinis, quam sit Fama. Hoc tamen intelligendum est, nisi & alteri ex tali infamia damnum æquale vel etiam majus emergat in bonis ordinis superioris, nempe in spiritualibus, aut vita corporali: tunc enim secus foret dicendum, & adesset obligatio restituendi.

46. Septima est: si non possit fieri Restitutio sine amissione Famæ, quæ sit longe majoris momenti: ut si Prælatus, vel Vir illustris infamavit plebejum, non tenetur cum jactura sui nominis, aut notabili detrimento proprii honoris revocare, sed sufficit, ut illum laudet in eo genere virtutis, ubi sic infamavit, vel alio meliori modo Famam restituat, quo sine jactura propriæ Famæ id facere poterit. Ratio est: quia ille plebejus non potest cum ratione exigere, ut talis Prælatus, Reipublicæ adeo utilis, Famam suam tanti momenti amittat, sed debet esse contentus laude, humanitate, aut etiam aliqua pecuniaria compensatione, judicio prudentum facienda.

47. Octava est justa condonatio: intellige, quæ ab eo facta est, cujus infamia non redundat in alios. Ratio est: quia homo est dominus propriæ Famæ, & Honoris: ergo, si infamatio ipsum solum tangat, nec redundet in alios (secus foret, si infamia redundaret in alios) potest cedere juri Restitutionis Famæ, ejusque obligationem alteri condonare, præsertim propter DEUM, aut alium finem honestum.

48. Nona est justa compensatio: ut si ab eo, quem infamasti, pari modo sis infamatus. Hoc tamen intelligendum, non quod talis vicissim possit alterum licite infamare (hæc enim foret manifesta vindicta, quam nemo privata auctoritate potest facere; simulque, ut dicitur 1. *Petri* 3. debemus esse *non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto*) sed solum, quod talis alium injuste infamans, a quo antea injuste fuerat infamatus, non teneatur ei ad Restitutionem, si alter sibi restituere nolit; cum possit uti compensatione, servata tamen æqualitate, quantum fieri potest.

49. Decima est: si bona fide persuasus, esse verum & publicum, narrasti aliquid, & Proximum diffamasti, nec possis sine propria infamia, vel magno damno fortunarum restituere, non teneris Famam cum tali tuo incommodo restituere. Ratio est: quia tale damnum absque tua culpa intulisti, hoc ipso, quod id bona fide narraveris. Porro causæ hactenus enumeratæ sunt principaliores, quamvis nonnullæ aliæ ab Auctoribus referantur: siquidem ulterius, ut notat Reginaldus *loc. cit. sect.* 2. atque

50. Undecimo cessat obligatio Restitutionis Famæ, vel honoris, quando ex tali Restitutione imminet periculum peccati mortalis, vel gravis scandali aliorum. Ratio est: quia res ordinis inferioris non sunt restituendæ cum jactura rerum ordinis superioris: atqui bona animæ procul dubio sunt bona ordinis altioris,

quam

quam bona Famæ; ergo. Verum Casus hic vix habet locum, nisi forte persona infamans fuerit omnino magnæ Auctoritatis, ita ut ex ejus peccato manifestato timeatur merito scandalum aliorum.

51. Duodecimo. Quando is, qui alterum infamavit, fecit id propter ipsius bonum spirituale: ut quando peccatum ejus retulit Prælato, aut alteri, qui poterat illum juvare, nec vellet obesse. Sed talis revera alterum injuste non diffamavit; unde nec mirum, quod ad Restitutionem non teneatur.

52. Decimotertio. Cum id, quod aliis dixit, erat indifferens, & poterat tam in bonam, quam malam partem accipi, sed, qui audierunt, interpretati sunt in malam partem. Ratio est: quia id ex audientium malitia contigit, nam cæteroquin verba & facta in partem meliorem sunt interpretanda, juxta legem Charitatis de diligendo Proximo.

53. Decimoquarto. Quando quis solum narravit audita, & dixit, se audivisse, nihil addendo, ex quo faceret credulitatem. Nam talibus dictis rara fides adhibetur, & si adhibeatur, id potius ex audientium levitate contingit; quia, *qui cito credit, levis est corde. Ecclesiastici* 19. (e).

54. Decimoquinto. Quando quis ita narrat crimen alterius, ut simul narret pœnitentiam, quam egit. Hoc tamen monet Reginaldus procedere tantum, quando talis narratio gloriam DEI concernit: prout S. Thomæ Apostoli incredulitas, S. Petri trina negatio, & aliorum quo-

quorumdam crimina, ſimulque pœnitentia crebro recenſentur ad Fidelium ædificationem.

55. Decimoſexto. Quando quis alterum infamat tantum in occaſione remota, & per accidens: ut ſi quis jocans cum aliquo, illi crimen objiciat, quod putat, non eſſe ab ipſo commiſſum, & ipſe vociferando, atque indignando conqueratur vehementius, ex quo alii ſuſpicantur, aut credunt, eum eſſe talis criminis reum.

QUÆSTIO VI.

De Judicio temerario, Suſpicione, & Dubitatione.

SUMMARIUM.

56. *Hæc tria differunt. Dubitatio,*
57. *Suſpicio, &*
58. *Judicium, quid?*
59. *Suſpicari, vel judicare de Proximo ob ſufficientia improbitatis indicia per ſe peccatum non eſt.*
60. *Tutius tamen eſt, animum ab hoc cohibere.*
61. *Concluſio declaratur.*
62. *Judicium temerarium eſt peccatum ex genere ſuo mortale.*
63. *Idque ulterius probatur.*
** Quandonam per illud peccetur mortaliter?*
64. *Temere de Proximo malum ſuſpicari per ſe eſt veniale.*

65. *Per accidens tamen potest fieri mortale.*
66. *Dubia in meliorem partem sunt interpretanda, & qualiter?*
67. *Idipsum amplius declaratur.*
* *Licitum tamen est contra talem prudentes facere præcautiones.*

56. CONTRA Octavum Præceptum Decalogi etiam contingit peccari per Judicium temerarium, ac sinistram Suspicionem de Proximo: nam & hæc pertinent ad falsum testimonium, si non ore, saltem corde contra Proximum prolatum. Ubi prænotandum, quod hæc tria, videlicet Dubitatio, Suspicio, & Judicium inter se differant. *Dubitatio* quippe non est verus assensus, sed veluti Suspensio animi in neutram partem sese determinantis, ac veluti in ancipiti hærentis.

57. *Suspicio* est assensus debilis, junctus cum dubitatione de opposito, & hæc postmodum subdividitur in Suspicionem levem, gravem; & violentam: quarum prior valde debilem assensum, multum vero dubitationis continet; altera econtra, quæ & *Suspicio vehemens* appellatur, plus habet assensus, & parum dubitationis. *Suspicio violenta* tandem (quæ *in c. Litteris.* 12. *de Præsumption.* appellatur *violenta & certa Suspicio*) idem est, ac præsumptio violenta; qualis propemodum omnem excludit Dubitationem, & fidem integram atque credulitatem ex conjecturis, seu indiciis haustam producit. Navarr. *in Can. Si quis. num.* 8. *&*

9. de Pœnit. dist. 7. Layman lib. 3. sect. 5. tract. 3. part. 2. cap. 2. num. 1. citans alios.

58. *Judicium* est firma animi sententia, seu assensus. Atque istud aliquando est prudens, si nimirum innitatur sufficientibus judiciis seu conjecturis ad generandum firmum assensum de alterius probitate, vel improbitate. Aliquando est imprudens, seu *temerarium Judicium*, nempe quod ejusmodi sufficientibus indiciis non innititur. Atque hoc ipsum servata proportione dicendum de Suspicione, & Dubitatione, quarum utraque vel est prudens, vel temeraria, si innititur, vel non innititur sufficientibus ad rationabiliter dubitandum, vel suspicandum indiciis. Quibus prænotatis, sit

59. CONCL. I. Suspicari, vel judicare de Proximo, ubi sufficientia improbitatis indicia se produnt, per se loquendo nullum est peccatum. Ita Navarrus *in Commentario in Rubric. de Judiciis num.* 47. Azorius *part.* 3. *lib.* 13. *cap.* 11. Layman *lib. cit. num.* 4. & communis. Ratio est: quia in tali casu, ubi sufficientia adsunt improbitatis indicia, proximus amisit jus bonæ suæ existimationis respectu illius, cui crimen est cognitum ex illis sufficientibus signis; unde iste taliter suspicando, vel etiam judicando neque peccat contra charitatem proximi, neque contra justitiam. Idipsum patet *ex can. Quod suspecti.* 3. *quæst.* 5. & *c. Suspicionis.* 39. *de offic. deleg.* cum similibus; ubi licite ac juste ob legitima indicia nunc Judices,

nunc Testes, aliique possunt recusari. Quod enim de peccato Proximi licitum sit judicare, ubi adsunt sufficientia ejus indicia, patet vel ex ipsa praxi publicorum Judiciorum, atque Magistratuum, qui ex officio tenentur judicare de peccatis subditorum. Ubi nota hic incidentaliter, quod minora ad formandam prudentem suspicionem, quam ad formandum prudens Judicium sufficiant Indicia.

60. Fatendum tamen, quod extra casum necessitatis, vel utilitatis tutius sit, animum a Suspicionibus, & Judiciis circa peccata aliena penitus cohibere: idque ob periculum errandi, cum facile contingere possit, ut decipiamur circa sufficientiam indiciorum, & ubi etiam talia adsunt, adhuc dubitari possit de operantis intentione, quæ soli DEO nota existit.

61. Dicitur in Conclusione, *ob sufficientia indicia*: nam si quis concipiat majorem, quam indicia promereantur Suspicionem, peccat, non quidem, quia suspicatur, sed quia plus, quam causa suspicandi exigit, suspicatur. Navarrus *cit. n.* 47. Et additur: *per se loquendo*: siquidem per accidens pluribus ex causis potest reddi illicitum tale Judicium, vel Suspicio: ut si quis exinde concipiat grave odium erga Proximum, & hujusmodi.

62. CONCL. II. Judicium temerarium de Proximo in materia gravi deliberate conceptum est peccatum ex genere suo mortale. Ita D. Thomas 2. 2. *quæst.* 60. *art.* 3. illud inter alia probans ex illo 1. *Corinth.* 4. *Nolite ante*

tem-

tempus judicare. ubi Gloſſa deſumpta ex S. Auguſt. *Tract.* 90. *in Joan.* ſubdit: *Et ſi ergo Suſpiciones omnino vitare non poſſumus, quia homines ſumus: judicia tamen, id eſt diffinitivas firmasque ſententias continere debemus.* Idipſum docet Layman *ubi ſupra num.* 5. Angelus *in Summa* ℣. *Judicium num.* 17. & alii communiter. Ratio eſt: quia hoc repugnat graviter virtuti Juſtitiæ: nam quisque habet jus ad bonam exiſtimationem ſui, ſeu, ut ſaltem non judicetur poſitive malus: donec per ſufficientia ſigna demonſtretur malus: ergo temere, ſeu absque ſufficienti indicio firmam de ipſius improbitate concipere ſententiam, eumque in corde ſuo condemnare, repugnat virtuti Juſtitiæ: ſicque eſt peccatum ex genere ſuo mortale.

63. Unde ad indicandum hujus vitii, ſeu Judicii temerarii gravitatem, Chriſtus *Matth.* 7. & *Lucæ* 6. dicere dignatus eſt: *Nolite Judicare, & non judicabimini; Nolite condemnare, & non condemnabimini.* Nam ibidem ſermonem eſſe de Judicio temerario, patet ex ſequentibus verbis: *Quid autem vides feſtucam in oculo fratris tui &c.* ponderando ly *Feſtucam.* Item *Jac. c.* 4. *Qui detrahit fratri, aut qui judicat fratrem, detrahit legi, & judicat legem.* cum ſimilibus. Hinc in Jure Canonico c. *Eſtote miſericordes &c. De Reg. Jur.* dicitur: *Hoc loco nihil aliud nobis præcipi exiſtimo, niſi ut ea facta, quæ dubia ſunt, quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur.*

Additio.

* Cæteroquin, ut actu per judicium temerarium peccetur mortaliter, semper præ oculis habendæ sunt quinque conditiones ad hoc grave peccatum contrahendum requisitæ, quæ etiam ex jam dictis possunt erui. I. Ut materia sit gravis, de qua gravitate eodem modo discurritur, uti de gravi materia respectu detractionis. II. Ut assensus circa illam materiam sit firmus, & non tantum debilis; ubi Cajetanus apud Busenbaum hic censet, eum assentiri firmiter, qui rogatus, an habeat rem pro certo, respondet, sibi certam, aut fere certam videri: eum vero suspicari, qui respondet, se non esse moraliter certum, sed facile posse falli. III. Ut dictus assensus sit voluntarius & deliberatus. IV. Ut motiva assentiendi sint insufficientia ad Prudentem firmum assensum. V. Ut etiam pro tunc, quando talis assensus elicitur, vel positive noscantur motiva esse insufficientia, vel saltem dubitetur, num sint sufficientia, & nihilominus v. g. ex odio, rancore, aut male habituata & passionata natura absque ulteriori indagatione firmus eliciatur assensus, quamvis bene advertatur obligatio inquirendi prius de sufficientia motivorum, uti recte advertit Haunoldus *de J. & Ju. Tom.* 2. *n.* 520.

Quod si una ex his conditionibus deficiat, talis assensus jam non amplius mortaliter peccaminosus erit. Ex quo deducit Molina *hic d.* 13. *num.* 4. viros timoratos raro quoad istud pun-

punctum peccare mortaliter, quoniam ordinarie una ex allegatis deerit conditionibus. Item exinde infert la Croix *lib. 3. part. 2. n. 1189. prope finem*, scrupulosos vix unquam condemnandos esse tanquam reos in ista materia alicujus peccati mortalis; quia isti homines vix unquam habent vera judicia, præsertim his conditionibus qualificata, quamvis se habere putent, sed sunt vel meræ apprehensiones violentæ, vel impressiones phantasiæ apud istos, præsertim Melancholicos, ita fortes, ut videantur assensus, cum tamen sæpius nequidem sint voluntariæ Suspiciones. Deserviunt ista Confessario, qui, si similes confessionale accedunt, debet eosdem judicare secundum ordinarie contingentia, nisi certo & expresse sibi constet de contrario; interea tamen etiam in hoc vigilet Confessarius, ne tales id, quod interius judicant, etiam exterius aliis manifestent, sicque detrahant. *

64. CONCL. III. Temere de proximo suo malum suspicari, per se loquendo, est peccatum duntaxat veniale, idque multo magis de temeraria Dubitatione est dicendum. Ita D. Thomas *cit. quæst. 60. art. 3.* Navarrus *in Commentario in Rubric. de Judiciis num. 58. & seq.* Angelus *Vers. Præsumptio.* Layman *cit. cap. 2. num. 6.* & alii. Ratio est: quia ex una parte per solam Suspicionem, utpote consistentem in debili assensu, & conjunctam cum dubitatione, ac multo magis per meram dubitationem, bona fama atque existimatio Proximi graviter non læditur: ex altera vero parte, quod

 quis

quis ex levibus indiciis dubitare incipiat de bonitate fratris, procedit ex fragilitate humana, ſicque ex genere ſuo peccatum veniale involvit.

65 Additur notanter, *per ſe loquendo*: quia per accidens bene poteſt Suſpicio fieri peccatum mortale: ut ſi quis ex ſiniſtra Suſpicione erga Proximum animo retenta concipiat grave odium, vel contemptum ipſius, aut ejusmodi temeraria Suſpicio in opus externum graviter peccaminoſum prodeat, utputa, Proximi famæ detrahendo, vel in electione, aut promotione ad dignitates alium minus dignum, vel penitus indignum ipſi præferendo, & hujusmodi.

66. Quæres, qualiter ſit intelligendum dictum illud: *Dubia in meliorem partem ſunt interpretanda*, prout habetur *in cit. cap. Eſtote miſericordes. de Reg. Jur.* ac tradit D. Auguſt. *lib. 2. de Serm. Dom. in Monte cap.* 18. eſtque communis. Reſp. I. Loquendo de vero dubio, ſeu exiſtentibus ſufficientibus argumentis ad dubitandum de probitate Proximi, Regula illa non eſt intelligenda *affirmative*, quaſi nihilominus proximum teneamur exiſtimare innocentem (nemo enim obligatur ad exponendum ſe periculo erroris, quale in tali caſu immineret) ſed debet accipi *negative*: ita videlicet, ut, quamdiu res eſt dubia, ſententia non feratur in deteriorem partem; hac enim ratione evitatur quodlibet periculum erroris, ſimulque nulla proximo infertur injuria: unde & in foro externo, qamdiu reus de crimine convictus

non

non eſt, abſolvitur, non quidem affirmando, crimen ab eo commiſſum non eſſe, ſed ſolum pronuntiando, crimen contra ipſum legitime probatum non fuiſſe. Leſſius *lib. 2. de Juſt. & Jur. cap. 19. dub. 4.* Layman *ubi ſupra num. 7.* & alii.

67. Reſp. II. Alter dictæ Regulæ ſenſus eſt, quod facta dubia, quæ poſſunt referri in bonam & malam partem, debeant, ſuppoſito, quod quis velit circa talia facta dubia elicere judicium aliquod poſitivum, ac determinatum, potius ſemper interpretari in bonam partem. Ita deſumitur *ex can. In Scripturis diſt. 96.* ac notat Gloſſa *in can. Abſit 11. quæſt. 4. Verſ. Siniſtrum.* Abb. *in c. Eſtote miſericordes num. 5. de Reg. Jur.* & communis. Ratio eſt: quia ex tali interpretatione & ipſius intellectus inclinatione in partem meliorem nullum imminet periculum inferendi injuriam proximo, bene tamen, ſi fieret interpretatio in partem pejorem. Accedit, quod id ipſum ſuadeat Dilectio proximi, ac præceptum Divinum de non judicando.

Additio.

* Porro, etſi ſtante dubio poſitivo (quando nimirum æque rationes graves ſunt pro, ac contra) vel etiam ſtante dubio negativo (quando nimirum nec graves rationes ſunt pro, nec contra) etſi, inquam, ſtante tali dubio nequeas aliquem determinate, ac poſitive judicare malum, cum is ſtante ſimili dubio

existat in possessione, melior autem sit conditio possidentis, poteris tamen hoc non obstante, in simili vero dubio facere præcautiones, ne, si forsan esset malus, exinde damnificeris. Ita Henno *Tract. in Decalog. disp.* 8. *quæst.* 2. *conclus.* 4. Sporer *ibidem tract.* 5. *cap.* 4. *sect.* 2. *num.* 86. & Sabinus Bononiens. *part.* 1. *tract* 36 *num.* 144. Ratio est: quia, uti bene adjungit Henno, taliter agere est actus prudentiæ, & vigilantiæ, nec alteri fit injuria; quia nullum jus habet nondum sufficienter cognitus, cur teneamur ipsi positive fidere in damni periculo, cum inter homines sint fideles, & infideles, justi & injusti, probi & improbi. Idem exemplificant Sporer & Sabinus Bononiensis *loc. cit.* taliter: licet occludere pecunias, quia possibile est, aut saltem fieri potest, quod famuli vel hospites non sint fideles: item filiæ interdicere, ne cum certo juvene converfetur; quia possibile est, aut fieri potest, ut ab eo seducatur, & ita discurrendo de pluribus aliis; quia in similibus casibus non judicas, defacto actu esse tales, sed posse esse tales, vel saltem successive fieri tales: paucis, æquivalenter sic dicis: *non nego hominem illum esse bonum, nolo tamen propterea subire periculum, quod subesse posset, si forte sit malus.* Attendant autem hic sibi aliqui nimium suspiciosi, ne ista doctrina abutantur, & suis nimiis præcautionibus tales ponant actus, ex quibus præbetur aliis merito occasio suspicandi, quasi hi, contra quos illæ excessivæ præcautiones fiunt, essent positive infideles &c. ac mali. *

DI-

DISTINCTIO VII.

De Nono, & Decimo Præcepto Decalogi.

QUÆSTIO I.

Quænam Nono, & Decimo Præcepto Decalogi prohibeantur?

SUMMARIUM.

1. *Nonum, & Decimum Præceptum Decalogi quod? Mala pravæ concupiscentiæ.*
2. *Præsertim voluptatum carnalium, & divitiarum.*
3. *Quid generatim de pravis concupiscentiis?*
4. *Fomes peccati hoc duplici Præcepto non prohibetur.*
5. *Motus concupiscentiæ quando sint peccatum?*
6. *Nono Præcepto Decalogi quæ prohibeantur?*
7. *Contra Decimum Præceptum qui peccent?*

1. UTRUMQUE hoc Decalogi Præceptum peccata cordis, pravamque concupiscentiam expressius inhibens, *Exodi* 20. & clarius *Deut. cap.* 5 sequentibus verbis proponitur: *Non concupisces uxorem proximi tui.* Et rursus: *Non domum, non agrum, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, & universa,*

quæ

quæ illius sunt. Et merito: nam, quanta mala ex inordinata concupiscentia cordis oriantur, S. Jacobus in sua Canonica *c.* 4. ex instinctu Spiritus Sancti compendiose declarat illis verbis: *Unde bella, & lites in vobis? Nonne ex concupiscentiis vestris, quæ militant in membris vestris?* Et 1. *Jo.* 2. *Quoniam omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ, quæ non est ex Patre, sed ex mundo est.* Ad hanc igitur edomandam concupiscentiam hoc duplici Præcepto DEUS jubet, *Non concupisces.*

2. Quia vero vel maxime prava concupiscentia voluptatum carnalium, & divitiarum generi humano nociva est, atque periculosa, utpote ad quam homines naturaliter magis sunt proclives, hinc Æterna Sapientia utramque speciali præcepto explicite atque expresse prohibendam censuit, non obstante, quod implicite atque indirecte jam in sexto, atque septimo Decalogi Præcepto prohibeatur.

3. Insuper, quia juxta illud 1. *Reg.* 16. *Homo videt ea, quæ parent, Dominus autem intuetur cor;* hoc duplici Præcepto pariter innuitur, omnes alias internas concupiscentias pravas, & voluntarias delectationes, animique proposita contra alia Præcepta Divina prohiberi. Juxta quod Christus Dominus *Matth.* 15. expressius declarare dignatus est, dicendo: *De corde exeunt cogitationes malæ, adulteria, furta, falsa testimonia; & hæc coinquinant homi-*

hominem. Ut autem clarius intelligatur intentio hujus duplicis Præcepti Decalogi, ſit

4. CONCL. I. Hoc duplici Præcepto Decalogi non prohibetur concupiſcentia illa, quæ ex peccato originali reſidua eſt, & communiter *Fomes peccati* appellatur. Ita omnes Catholici, ac noviſſime Concilium Trident. *Seſſ.* 5. ubi ait: *Manere autem in Baptizatis concupiſcentiam, vel fomitem, hæc Sancta Synodus fatetur, & ſentit: quæ, cum ad agonem relicta ſit, nocere non conſentientibus, ſed utiliter per Chriſti JESU gratia repugnantibus, non valet.* Accedit ratio: quia ejusmodi motus appetitus ſenſitivi neque in noſtra ſunt poteſtate & libertate, ac proinde fruſtra prohiberentur, neque ſunt peccatum, quamdiu ipſis voluntas non conſentit. Siquidem, ut ait D. Auguſtinus *lib. de vera Religione. c.* 14. *Uſque adeo peccatum voluntarium eſt malum, ut nullo modo ſit peccatum, ſi voluntarium non ſit.*

5. CONCL. II. Tunc motus concupiſcentiæ in appetitu ſenſitivo ſunt peccatum, ac contra hæc ultima præcepta Decalogi, quando accedit conſenſus voluntatis. Ita omnes Catholici. Et quidem, ſi conſenſus voluntatis ſit perfectus, ac plene deliberatus, in materia, cæteroquin gravi, committitur peccatum mortale: ſi vero ſolum imperfectus, ac non plene deliberatus, erit duntaxat peccatum veniale. Et hoc poſterius pariter dicendum, ſi verſetur circa materiam levem, puta, quando quis vult furari unum obolum.

6. CON-

6. CONCL. III. Nono Præcepto Decalogi specialiter prohibetur Delectatio morosa, atque illicitum desiderium in materia venerea, de quibus ex professo in sequenti Quæstione. Quinimo eisdem peccatis, corde seu cogitatione dedeliberata perpetratis, peccatur contra hoc Præceptum, quibus, si opere perpetrantur, peccatur contra Præceptum sextum: juxta quod dicit Salvator *Matth.* 5. *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo.* Addit Navarrus *cap.* 19. *Manual. num.* 1. quod etiam peccet contra hoc præceptum mortaliter, qui deliberate cupit, vel gaudet amari amore libidinoso mortali ab alia persona, quamvis ipse non sic amet: quia talis consentit peccato mortali suo, vel alieno.

7. CONCL. IV. Contra Decimum, ac ultimum Præceptum Decalogi peccant illi, qui nimia aviditate divitias expetunt, & modis pravis, atque illicitis artibus opes augere concupiscunt: illi, qui ludis immoderate abutuntur: deinde mercatores, qui rerum penuriam & annonæ caritatem expetunt: item milites, qui bellum desiderant, ut illis suppetat facultas furandi, ac hujusmodi. Ita Cathechismus Romanus, & Doctores passim. Quantum autem hujusmodi prava, & inordinata desideria noxia sint, si fiant, & habeantur animo deliberato, deducitur ex illis verbis Apostoli 1. *Timoth.* 6. *Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti sumus: nam, qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & de-*

sideria

ſideria multa, & inutilia, & nociva, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum eſt cupiditas, quam quidam appetentes erraverunt a fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis. Hæc ibi.

QUÆSTIO II.

De Delectationibus moroſis, & Deſideriis illicitis.

SUMMARIUM.

8. *Delectatio moroſa generatim, quid?*
9. *Unde ſic dicatur?*
10. *Deſiderium illicitum, quid & quomodo differat a Delectatione moroſa?*
11. *Delectationes moroſæ venereæ, & deſideria venerea, quid,*
12. *Et quale peccatum?*
13. *Cogitationis peccatum pertinet ad ſpeciem, ad quam peccatum operis.*
14. *Peccatum Cogitationis an contrahat ſpeciales malitias circumſtantiarum actus externi?*
15. *Negatur hoc quoad Delectationes moroſas.*
16. *Affirmatur quoad Deſideria illicita.*
17. *Diſparitas inter hæc.*

18. *An*

18. *An quis peccet, tempore jejunii morose se delectando in esu carnium?*

* *Adjungitur notabilis Additio magis declarans num. 13. & numerum 14. circa peccata Cogitationis. Addit. I.*

* *An Delectatio morosa de objecto turpi semper sit graviter peccaminosa? Addit. II.*

* *An cogitatio speculativa de objecto turpi arguat Delectationem morosam graviter peccaminosam? Additio III.*

* *An optatio conditionata objecti turpis arguat internam Delectationem morosam graviter peccaminosam? Additio IV.*

* *An involvatur eadem, si viduæ de copula præterita, & sponsi de futura deliberate recogitent, atque in eadem complaceant? Addit. V.*

* *An ea censeatur adesse, si quis se habeat solum negative? Addit. VI.*

* *Quid de motibus carnalibus exinde ortis sentiendum? Addit. VII.*

8. ADVERTENDUM, quod *Delectatio morosa* generatim sit simplex & deliberata complacentia, quam voluntas capit ex cogitatione rei illicitæ sine intentione ipsam in opus deducendi: ut si quis contentus sit sola Delectatione cogitationis interioris, v. g. complacendo sibi de occisione inimici, aut copula carnali absque operis intentione.

9. Porro

9. Porro hujusmodi *Delectatio* dicitur *morosa* non ratione temporis, quo quis ejusmodi cogitationi illicitæ immoratur (potest enim brevissimo tempore peccari per Delectationem morosam, dummodo adsit perfecta advertentia, & consensus voluntatis) sed ratione negligentiæ, ignaviæ, & moræ ipsius voluntatis, quæ advertens malitiam suæ cogitationis nihilominus perseverat morose in ipsa, ac sibi in ea complacet, cum ipsam expellere deberet.

10. Econtra vero *Desiderium illicitum* est actus, & motus efficax voluntatis, quo appetit & fertur in objectum prohibitum: id est, quo voluntas vult, ac desiderat actum peccaminosum ipso opere perpetrare, si adesset facultas. Unde desiderium illicitum per hoc differt a Delectatione morosa, quod Delectationes morosæ ferantur in objectum ut aliquo modo præsens sine intentione progrediendi ad ipsam operis executionem, Desideria autem ferantur in objectum, seu in rem desideratam ut absentem (Desiderium enim est de bono absente, ut inquit Aristoteles) simulque tendant in executionem operis, si adsit facultas. Hanc generalem doctrinam ad propositum applicando, sit

11. CONCL. I. *Delectationes morosæ venereæ* sunt illæ, quæ ex rebus obscœnis cogitatione vel imaginatione apprehensis cum pleno, & deliberato voluntatis consensu percipiuntur, quamvis nulla subsit voluntas rem illam turpem, v. g. actum fornicationis, opere complen-

di. Econtra *Desideria illicita venerea* sunt illa, per quæ quis ipsum actum obscœnum opere externo perficere desiderat: utputa, dum quis cupit virginem deflorare, sive deinde media opportuna ad id opere perficiendum inquirat, sive non, dummodo id deliberate desideret facere, si facultas adesset. Ita in re communis.

12. Et quidem tam Delectationem, quam Desiderium illicitum in materia venerea esse peccatum mortale, si adsit perfecta deliberatio, & consensus voluntatis, certum est inter Doctores; & patet tum ex nono Præcepto Decalogi, tum ex cit. illo Salvatoris *Matth.* 5. *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo.* Ut tamen aliæ nonnullæ difficultates breviter explicentur, hinc

13. Quæritur I. An cogitationis peccatum pertineat ad eandem speciem, ad quam peccatum operis? Resp. Affirmative, cum Lessio *lib.* 4. *de Just. & Jur. num.* 122. & communi aliorum. Ratio est: quia in consensu Delectationis est tacita approbatio operis. Hinc delectatio ex cogitatione fornicationis concepta pertinet ad speciem fornicationis, & quæ ex cogitatione peccati contra naturam, pertinet ad speciem peccati contra naturam: quoniam peccatum fornicationis, & peccatum contra naturam etiam in genere luxuriæ sunt duæ distinctæ species, & consequenter etiam Delectationes circa has distinctas species versantes. Item Delectatio, quæ oritur ex imaginaria occisione inimici, spectat ad speciem homicidii, & quæ ex

ex phantasia indebitæ excellentiæ concipitur, ad speciem superbiæ. Et quoad hoc conveniunt Doctores passim.

14. Quæritur II. An, si actus exterior ob speciales circumstantias speciem peccati mutantes, plures in se continet malitias, eas omnes contrahat peccatum cogitationis? Resp. cum communi Doctorum, hic esse distinguendum inter Delectationes morosas, ac Desideria illicita.

15. Et quidem, si quis simpliciter ac præcise se oblectet cogitatione morosa peccati carnalis cum muliere, quæ ipsi est consanguinea, vel Deo per votum sacra, aut conjugata, eo quod sit pulchra, ac proinde objectum Delectationis venereæ, non vero quatenus est conjugata &c. is committit unum peccatum mortale internæ Delectationis venereæ morosæ contra virtutem Castitatis. Ita Layman *lib.* 1. *tract.* 3. *cap.* 6. *num.* 15. Lessius *loc. cit. num.* 123. & plures alii, quos allegant, quamvis nonnulli contradicant.

16. Secus est dicendum de Desiderio illicito, quo quis desiderat, vel proponit fornicari, aut peccare carnaliter cum tali fæmina, quam alterius uxorem, personam sacram, vel consanguineam esse non ignorat: nam tunc ejusmodi circumstantia pravo Desiderio, seu proposito specialem addit malitiam peccati.

17. Ratio diversitatis inter hunc, & priorem casum est: quia Desideria illicita tendunt in ipsam actionem externam, eandem desiderando perficere, si possent; ergo & eandem cum

ipsa actione externa habent malitiam. Delectationes vero morosæ sistunt præcise in complacentia carnali objecti, quatenus intentionaliter præsentis in intellectu præcise (juxta casum positum) sequestrantes reliquam malitiam, quæ in actione reperitur ratione circumstantiæ conjugii, voti, vel consanguinitatis annexa.

18. Si dicas. Ergo pariter quis peccabit tempore jejunii Quadragesimalis delectando se morose in cogitatione esus carnium, cum de hac, & de Delectatione morosa venerea videatur esse eadem ratio. Resp. negando consequentiam, & paritatem. Disparitas est: quia Delectatio morosa venerea versatur circa objectum ex se & intrinsece malum, causatque præterea naturaliter inordinatam corporis commotionem, ac libidinosam pruriginem, quæ disponit ad pollutionem; unde & ipsa illicita est, ac Lege naturali prohibita. Secus est de simplici imaginatione esus carnium tempore jejunii, seclusa voluntate, sive consensu contra Præceptum pro tali tempore vescendi carnibus prohibitis: siquidem pro illo tempore esus carnium non Jure Naturæ, sed sola Lege positiva Ecclesiastica prohibitus est: simulque prohibetur sola actio externa esus carnium, nec non & voluntas comedendi ipsas tempore vetito, non autem inhibetur ipsa interior Delectatio circa esum ipsarum, seclusa alia prava voluntate carnes comedendi tempore vetito. Verum quidem est in hujusmodi cogitationibus

sæpe

ſæpe contingere peccatum veniale, dum ſuperflua in ipſis quæritur Delectatio.

Additio I.

* Quæres III. Quomodo Quæſitum I. & Quæſitum II. quoad dicta de Delectatione moroſa ad invicem concordentur? Ratio dubitandi eſt; quia Quæſitum I. ait, loquendo de Delectatione moroſa, ipſam ſpectare ad eandem ſpeciem, ad quam ſpectat peccatum operis, & conſequenter Delectatio concepta ex cogitatione fornicationis, & ea, quæ oritur ex cogitatione peccati contra naturam, erunt peccata ab invicem ſpecie diverſa. Econtra vero Quæſitum II. dicit, ſi ipſum peccatum operis, ſeu actus exterioris ob ſpeciales circumſtantias ſpeciem mutantes plures in ſe contineat malitias, eas tamen univerſim non eo ipſo contrahere Delectationem moroſam circa tale opus, & conſequenter Delectationes moroſæ circa mulierem conſanguineam, vel Deo per votum ſacram, aut conjugatam in genere Delectationis erunt ejusdem ſpeciei, ſuppoſito nimirum, quod per intellectum a determinata perſona, & a carnali affectu ſingulari ad illam omnino intentionaliter abſtrahatur? Reſpond. Illa duo Quæſita, de quibus fuſius la Croix *tom. 6. part. 2. num.* 2023. *ac ſeqq.* taliter commode concordari poſſe, dicendo, quod Quæſitum I. ſit intelligendum in caſu, quo ipſa peccata operis, ſeu actuum exteriorum, etiam quatenus e. g. in genere luxuriæ intellectui præſentantur præciſe

in ordine ad Delectationem morosam, versantur vel circa diversa specie objecta in illo ipso genere, vel saltem circa moraliter diversos modos tendendi in objectum; ubi ipsæ Delectationes circa dicta censentur æque diversas species contrahere, sicuti censentur diversæ specie Delectabilitates.

Econtra vero Quæsitum II. loquitur in casu, quo objecta, & modi tendendi in eadem NB. in illo genere, quo intellectui, a circumstantiis externis in ordine ad Delectationem intentionaliter præscindenti, repræsentantur, specie morali ab invicem non diversificantur. E. g. quia copula naturalis carnalis *in genere luxuriæ* (sub qua sola repræsentatur intellectui in ordine ad Delectationem) est ejusdem rationis, sive versetur circa consanguineam, vel circa aliquam aliam ligatam, aut Deo per votum sacram, hinc neque Delectatio versans circa unam, vel alteram erit speciei diversæ, dummodo (quod semper notandum) in Delectatione prorsus abstrahatur ab aliis circumstantiis operis externi. Econtra vero, quia copula carnalis naturalis, & peccatum contra naturam (puta copula Sodomitica) propter diversum modum tendendi etiam *in genere luxuriæ* sunt ab invicem diversæ, pariter erit dicendum de Delectabilitatibus & delectationibus circa easdem.*

Additio II.

*Quæritur IV. An Delectatio morosa de re turpi, ac venerea, id est circa copulam carnalem, vel circa ea, quæ eandem proxime circumstant

ſtant, aut diſponunt &c. ſemper ſit ita mortaliter peccaminoſa, ut nunquam ex parte objecti intra terminos peccati venialis contineatur, ſuppoſito, quod fuerit deliberate voluntaria & abſoluta? Ante Reſponſionem, Nota I. Gratis admitti, talem Delectationem moroſam frequenter ſolummodo eſſe venialiter peccaminoſam ex patre ſubjecti ob non plene cognitam malitiam ex parte intellectus, vel ob ſemiplenam tantummodo deliberationem ex parte voluntatis; dubium vero hic præciſe agitatur ex parte objecti, an nimirum deliberata aliqua immediata, abſoluta & directa Delectatio circa objectum turpe, ac venereum non poſſit eſſe ita levis, ac remiſſa, ut non excedat culpam venialem? ubi Nota II. Quod Delectatio moroſa de re turpi, ſeu de objecto aliquo venereo poſſit eſſe vel mere ſpiritualis, vel etiam carnalis. *Prima* in ſola voluntate reſidet ſine actuali hic & nunc ſenſu perceptibili commotione turpi in corpore. *Secunda* conjunctam habet actualem commotionem ſeminis, vel ſpirituum genitalium, & exinde Delectabilitatem ſenſibus perceptibilem; hæcque frequentius contingit, præſertim, ſi Delectatio illa fuerit aliquo modo intenſior. H. N.

Reſp. Omnis deliberata, & abſoluta Delectatio moroſa de objecto venereo, etiamſi foret mere ſpiritualis, eſt mortaliter peccaminoſa apud illos, quibus illicita eſt copula. Ita S. Thomas 1. 2. *qu.* 74. *art.* 8. cum communi. Ratio eſt; quia omnis talis Delectatio eſt de

objecto graviter malo; quoniam, juxta jam dicta *dist.* 4. *qu.* 7. *num.* 85. & *seqq.* in ipso objecto venereo immediate & absolute volito non datur levitas materiæ; ergo talis Delectatio erit actus mortaliter malus; nam actus sumit malitiam suam ab objecto, in quod tendit; sic enim etiam Delectatio morosa deliberata in blasphemando est mortalis, quia ipsa blasphemia, in quam illa Delectatio tendit tanquam in suum objectum, est graviter mala.

Dixi autem notanter: *Delectatio morosa* NB. *de objecto venereo*; nam, si non foret talis Delectatio morosa de objecto venereo, sed de alio sensibili, etiamsi ex mera curiositate, non excederet hæc Delectatio juxta Sporer, & alios graves Auctores limites peccati venialis, quamvis exinde exsurgant motus carnales citra tamen periculum consensus, aut complacentiæ formalis in eisdem: si enim Delectatio sensibilis hausta ex aspectu curioso faciei formosæ alicujus mulieris non involvit peccatum grave quoad oculum corporalem, neque illud importabit quoad oculum spiritualem, seu intellectum: uti enim ait Sporer, quando causa talium motuum carnalium citra formalem impuram in iis complacentiam habitorum est tantum venialiter culpabilis, etiam non major culpa, quam venialis derivatur in ipsos effectus; id est, motus carnales per accidens exinde citra impuram in ipsis complacentiam resultantes. *

Addi-

Additio III.

* Quæritur V. An censeatur adesse Delectatio morosa graviter peccaminosa, si cogitatio de objecto turpi præcise fuerit speculativia, non autem practica? Antequam respondeam, notandum ex la Croix *lib.* 3. *part.* 1. *num.* 896. quod cogitatio speculativa de objecto turpi sit illa, quæ quidem cognoscit Delectabilitatem hujus objecti, non tamen exinde appetitus movetur ad eam Delectabilitatem amandam, sibique in objecto quatenus apprehenso ut sic delectabili complacendum. Econtra cogitatio practica de objecto turpi ita apprehendit Delectabilitatem illius objecti, ut ex hac ipsa Delectabilitate tanquam ex motivo formali feratur appetitus in illud objectum amandum, sibique in eo ut intentionaliter præsenti complacendum. H. N.

Respond. I. Si cogitatio de objecto turpi fuerit præcise speculativa, exinde non censetur illico adesse delectatio morosa graviter peccaminosa. Ita la Croix *loc. cit.* ac *lib.* 5. *num.* 108. Et patet de aliquo studente Casibus, vel de Confessario, qui, dum cogitat, legit, & etiam subinde loquitur de copula carnali, bene intelligit ejusdem Delectabilitatem, non tamen etiam ipsius voluntas movetur ad eam objective præsentem quatenus objectum delectabile amandam.

Respond. II. Si ex tali cogitatione speculativa ob alium finem honestum, v. g. ut studeatur Casibus, elicita exurgit in appetitu sensiti-

vo amor, seu Delectatio carnalis contra propriam voluntatem, neque tunc censetur adesse Delectatio morosa graviter peccaminosa. Ita la Croix *loc. cit.* cum communi. Ratio est: quia, ut ea Delectatio sit graviter peccaminosa, debet deliberate esse elicita ab ipsa voluntate, & non solum ab appetitu sensitivo. Interea tamen merito habent, quod sibi timeant de cogitatione non solum speculativa, sed etiam practica, ac cum Delectatione morosa conjuncta, illi, qui similia in libellis (quos vulgo vocant Romanza) ardenter legunt, & reflexe considerant sine vera rationabili causa, vel taliter picturas valde obscœnas etiam fixis oculis, aut longiori temporis mora, ac serio considerant; a quo enim motivo alio similes ad legendum cum tanta aviditate, vel ad adeo fixe considerandum tale objectum cum tanto periculo trahuntur, quam ab ipsa delectabilitate objecti apprehensa? Scio quidem aliquorum similium excusationes, quod nimirum non ex delectabilitate objecti quatenus venerei, sed potius ex modo proponendi similia artificiose trahantur ad legendum, seu considerandum: sic, exemp. gr. (inquiunt ulterius,) si quis videt amicum suum prono vultu in terram lapsum, & efferentem sordidum nasum, si sibi complaceat, & exinde rideat, id non fit ob ipsum lapsum amici (de hoc enim dolet) sed de modo lepido cadendi. Ast timeo sane, ne sæpius amor proprius affingat externe tale palium, ne similes mortaliter peccasse videantur. Et, si præcise delectaris in modo, & arte, cur non æque avide, & ardenden-

denter alios historicos libros honestos æque artificiose compositos legis? cur non æque libenter alias pariter artificiosas honestas picturas consideras? Videatur Sporer *in Decal. part.* 1. *c.* 6. *sect.* 4. *n.* 30. *

Additio IV.

*Quæritur VI. An ille sit arguendus habitæ Delectationis morosæ graviter peccaminosæ, qui deliberate secum ipso cogitavit, vel coram aliis protulit hæc formalia: *Vellem cum hac, vel illa puella fornicationem committere, dummodo non foret grave peccatum?* Respond. Si similes propositiones conditionatæ procedant ex affectu voluntatis & appetitu sensitivo ad objectum simile carnale delectabile tanquam intentionaliter præsens (uti plerumque fit apud alias luxuriosos) tunc indicant latentem Delectationem morosam graviter peccaminosam. Ita cum aliis Sporer *Tract.* 1. *in Decalog. cap.* 6. *sect.* 3. *n* 20. & la Croix *lib.* 5. *n.* 87. Ratio est: quia apud tales ipsa Delectabilitas, quæ in copula apprehenditur, trahit tanquam motivum formale voluntatem & simul ipsum appetitum sensitivum ad taliter optandum: atque, ubi motivum formale voluntatis est ipsa Delectabilitas objecti venerei, semper ex parte voluntatis, & appetitus sensitivi intervenit Delectatio, seu complacentia morosa respectu talis objecti; ergo. Nec refert, quod talis nolit hic & nunc in his circumstantiis, quibus est illicita, ipsam copulam: etsi enim nolit copulam

in actu exercito, vult tamen delectabilitatem ex eadem ut objective, seu intentionaliter præsente moventem ad ipsum actum Delectationis, seu complacentiæ, quod non licet; cum talis Delectatio ex sua natura commoveat, & secum trahat saltem aliquos spiritus vitales generationi deservientes, & ad semen excitantes, atque impuram complacentiam in partibus inhonestis ordinarie causantes.

Interea tamen etiam id sapienter advertit Sporer *loc. cit.* quod similes enuntiationes conditionatæ subinde fieri soleant non ex affectu voluntatis actualis, sed potius, ut per easdem significetur propensio habitualis in Delectationem, nisi turpitudo peccati, vel offensa divina ab ipsa actuali Delectatione absterreret; & tunc constat, non esse peccatum, quin potius propensio in ipsum peccatum, quæ motivo tali *offensæ Dei*, seu *turpitudinis peccati* reprimitur. *

Additio V.

*Quæritur VII. An involvat aliquam Delectationem morosam graviter peccaminosam, si Viduæ de copula præterita, & Sponsi de futura deliberate recogitantes exinde concipiant complacentiam? Resp. Si talis complacentia sit voluntarie sensibilis, equidem jam ex dictis in præcedenti Quæsito potest erui, quod involvat Delectationem pariter morosam graviter peccaminosam; cum & ista multum ex sua natura excitet spiritus genitales ad seminationem, quæ utique Viduis, & Sponsis de futuro non licet.

Ast

Ast de hoc fusius ex professo Tract. 14. dist. 13. quæst. 6. Additione II. & III. post. num. 90. agendo de Sponsalibus, & Matrimonio, quorsum Lector pro hic, & nunc remittitur: vel si placet, poterit etiam videri Pater Sporer, qui totam materiam de Desideriis, & Delectationibus fusissime examinat part. 1. super Decalog. cap. 6. sect. 3. & 4. *

Additio VI.

* Quæritur VIII. An interpretative inferatur hæc Delectatio morosa voluntatis graviter peccaminosa, si quis deliberate circa motum appetitus sensitivi concupiscibilis sponte nascentis se habeat negative, seu permissive? Resp. I. Si fiat exinde, ne quis per positivam resistentiam impediatur a Delectatione, quam suggerit appetitus sensitivus, haud dubie inferetur exinde graviter peccaminosa Delectatio. Idem dic, si foret prudens periculum consensus formalis in Delectationem appetitus sensitivi; cum utrobique habeatur affectus ad concupiscentiam carnalem. II. Si id fiat ex causa rationabili, nullum erit peccatum; cum exinde argui nequeat affectus ad peccatum propter causam gravem permittendi. Tales causæ juxta la Croix lib. 5. n. 110. & seqq. sunt, si probabiliter timeatur, ne resistendo magis augeatur tentatio, vel si ob nimis longam durationem valde grave accideret continuo positive resistere. Resp. III. Absente causa rationabili AA. inter se non conveniunt. Et quidem multi cum Castropalao

lao volunt apud talem negative se habentem adhuc non inferri Delectationem voluntatis graviter peccaminosam, cum non adsit voluntas peccandi: contraria tamen sententia Suarezii, Vasquezii, Sanchezii & aliorum volentium, ut saltem simplex displicentia eliciatur, est securior, ac merito in praxi tenenda: nam hæc, si non sit efficax ad cohibendam Delectationem appetitus sensitivi, saltem a consensu impediet voluntatem. Videatur la Croix *loc. cit.* & fiat simul reflexio ad dicta *dist.* 4. *q.* 5. *num.* 55. *

Additio VII.

* Quæritur IX. An si ex admissa deliberate Delectatione morosa, vel etiam Desiderio sequantur motus carnales, hi pariter sint exponendi in Confessionali? Resp. si tali Delectationi seu Desiderio non sit simul adjunctus deliberatus tactus impurus, aut periculum proximum pollutionis, tales motus non esse necessario in Confessionali explicandos. Ita ex Cardenas denuo la Croix *lib.* 6. *part.* 2. *num.* 1028. Ratio est: quia hi motus saltem aliquales ordinarie alias solent comitari Delectationem morosam, maxime deliberatam, hincque sufficienter jam intelliguntur, si explicetur in Confessionali ipsa voluntaria Delectatio morosa. *

TRAC-

TRACTATUS DECIMUS.

De Præceptis Ecclesiæ.

1. POst Præcepta Decalogi, quibus inter alia debitam legitimis Superioribus reverentiam, obedientiamque præstare, divinitus edocemur, receptissima methodo agitur de Præceptis Ecclesiæ, cujus Prælatos Æterna Veritas adeo honorandos censuit, ut de eisdem in persona suorum Discipulorum, tunc præsentium, pronuntiare dignata fuerit *Lucæ cap.* 10. *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.* Et rursum *Matth. cap.* 18. *Si non audierit eos, dic Ecclesiæ: si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.*

DISTINCTIO I.

De Primo & Secundo Præcepto Ecclesiæ, sive de Festis.

QUÆSTIO I.

Quænam generatim Primo & Secundo Præcepto Ecclesiæ injungantur?

SUMMARIUM.

1. *Ratio ordinis.*
2. *Præcepta Ecclesiæ generalia quinque. Tenor primi, & secundi.*
3. *Præceptum de celebratione Festorum partim affirmativum, & partim negativum est.*
4. *Dies Festi quando inchoandi?*
5. *An in ipsis Fideles præter Missam teneantur ad alia pia opera?*
6. *Præsertim ad audiendam Concionem?*
7. *Solvitur instantia.*

   Fideles monendi, ut accedant propriam Parochiam.
8. *Datur in Ecclesia potestas instituendi Festa.*
9. *Festa ab Episcopis præcepta, etiam a Regularibus servanda.*

2. PRÆCIPUA Præcepta Ecclesiæ, & cuivis Christiano scitu, atque observatu necessaria communiter quinque numerantur, non obstante, quod plurima alia Præcepta Ecclesiastica, particulares hominum Status concer-

cernentia, & in Sacris Canonibus expressa reperiantur. Ex illis autem quinque præcipuis, simulque generalibus Ecclesiæ Præceptis primum communiter sequentibus verbis proponitur: *Statutos Ecclesiæ dies festos celebrato*; de quo fit mentio frequenter in jure Canonico, ut c. *Nullus & seqq.* 15. *q.* 4. & *can.* 1. *& seqq. de Consec. dist.* 3. nec non & toto *tit. de Feriis.* Secundum Præceptum Ecclesiæ, & priori connexum sequentibus verbis complecti solet: *Sacrum Missæ Officium diebus Festis reverenter audito*; de quo habetur *can. Missas* 64. *de Consec. dist.* 1. Et de his singillatim in progressu.

3. CONCL. I. Præceptum Ecclesiasticum de celebratione Festorum partim est affirmativum, partim negativum. Ita Herincx *part.* 3. *dist.* 3. *de Festis n.* 8. estque communis. Nam, quatenus illud est affirmativum, præcipitur devota Missæ auditio omnibus diebus Festivis: quatenus vero est negativum, præcipitur abstinentia ab operibus servilibus, & nonnullis aliis, de quibus fit sermo *cap.* 1. *de Feriis*, ubi Pontifex *omnes dies Dominicos* (idem dicendum de Festivis (*a vespera in vesperam cum omni veneratione decernit observari*, *& ab omni illicito opere abstinere*, *ut in eis mercatum minime fiat*, *neque placitum*, *neque aliquis ad mortem vel ad pœnam judicetur*, *nec Sacramenta* (*nisi pro pace*, *vel alia necessitate*) *præstentur*. Hæc ibi: etsi postmodum *cap. ult. de Feriis*, recte hoc limi-

limitetur, *nisi necessitas urgeat, vel pietas suadeat.*

4. CONCL. II. Quamvis in Jure Canonico *cit. cap.* 1. *de Feriis*, dicatur, quod dies Festi incipere debeant a vesperis præcedentis diei, & durare usque ad vesperas diei sequentis, idque in Officio Divino, seu recitatione Horarum Canonicarum etiamnum observetur; tamen, quantum attinet ad abstinentiam ab operibus servilibus, aliisque supra enumeratis, rationabili & antiquæ locorum consuetudini standum est. Ita expresse habetur *cap. Quoniam de Feriis.* Idem patet ex *c. ult. de Consuet.* ubi generaliter dicitur, quod consuetudo rationabilis, & legitime præscripta deroget Juri positivo humano. Hinc ex usu Romanæ Ecclesiæ, qui per totam ferme Europam invaluit, solent incipere Festa a media nocte, & terminari in sequenti media nocte *arg. l. More Romano. ff. de Feriis.* Quamvis, si alia alicubi sit consuetudo, ea recte observetur.

5. CONCL. III. Etsi saluberrimum sit, summeque omnibus suadendum, ut Fideles ad majorem dierum Festorum venerationem, debitasque DEO pro innumeris receptis beneficiis grates rependendas, præter devotam auditionem Missæ, aliis quoque pietatis operibus vacent, ac præsertim Concioni attente intersint, speciali tamen Præcepto Ecclesiastico ad id non obligantur. Ita Mastrius *disp.* 11. *Theol. moral. n.* 81. Azorius *part.* 1. *lib.* 7. *c.* 3. *q.* 7. Herincx

loc. cit. n. 9. & alii. Nullibi enim tale præceptum aperte habetur.

6. Nec obſtat Concilium Trid. *ſeſſ.* 24. *c.* 4. *de reform.* ibi: *Moneat Epiſcopus populum diligenter, teneri unumquemque Parochiæ ſuæ intereſſe, ubi commode id fieri poteſt, ad audiendum Verbum DEI.* Nam, quamvis nonnulli Doctores, quos citat Barboſa *in Collectan. ad cit. cap.* 3. *Concilii Trid. n.* 15. inde inferant, atque ex ly *teneri unumquemque* deducant ejusmodi obligationem intereſſendi Concioni Parochiali, tamen Concilium non loquitur de rigoroſa obligatione Juris poſitivi. Et hoc deſumitur tum ex ly *Moneat Epiſcopus*, quod patet non involvere præceptum: tum ex addita clauſula, *ubi commode id fieri poteſt*: tum ex communi ſenſu Fidelium, qui a tempore citati Concilii Tridentini tam gravem obligationem in dictis verbis non agnoverunt.

7. Nec dictis obſtant illa verba, *unumquemque teneri*: nam inprimis hæc verba, etiam in toto rigore accepta, non loquuntur de obligatione abſoluta, ſed ſolum ſuppoſita commoditate. Deinde ea commode intelliguntur de obligatione audiendi Verbum DEI, non quæ procedit Jure aliquo Eccleſiaſtico, ſed quæ procedere ſolet ex lege Charitatis, qua quisque tenetur habere curam animæ ſuæ, ſibique providere de ſcientia neceſſaria ad ſalutem, & obſervantiam mandatorum DEI, atque adhibere

non ſolum media ſimpliciter neceſſaria ad ſalutem, ſed etiam utilia, inter quæ connumeratur devota Concionum auditio. Et merito monendi ſunt Fideles ad accedendam propriam Parochiam, utpote in qua denuntiari ſolent dies Feſti atque occurentia jejunia, & alia de præcepto obſervanda; quamvis cæteroquin ſufficiat, Concionem extra Parochiam ſuam audire. Barboſa *loc. cit.* poſt Suarez, Herincx, & alii.

8. CONCL. IV. Eſſe poteſtatem in Eccleſia inſtituendi Feſta de præcepto, de fide eſt; atque patet ex perpetua traditione, & uſu Eccleſiæ, a temporibus Apoſtolorum usque nunc continuato. Quinimo etiam Epiſcopi reſpectu ſuarum Diœceſium cum conſenſu Cleri, & ſaltem tacito Populi poſſunt inſtituere quædam Feſta; prout habetur *cap. ult. de Feriis*, & alibi.

9. CONCL. V. Dies Feſti ab Epiſcopis in ſua Diœceſi præcepti ſervari debent ab omnibus etiam exemptis, ac Regularibus. Ita expreſſe ſtatuitur in Concilio Trid. *Seſſ.* 25. *cap.* 12. *de Regularibus*, ibi: *Dies etiam Feſti, quos in Diœceſi ſua ſervandos idem Epiſcopus præceperit, ab exemptis omnibus, etiam Regularibus, ſerventur.*

QUÆ.

QUÆSTIO II.

Quæ Opera diebus Festis prohibita sint?

SUMMARIUM.

10. *Opera corporis & animæ, seu corporalia, & liberalia, quæ?*
11. *Opera corporalia servilia seu Mechanica, & Opera non servilia, quæ?*
12. *Diebus Festis non prohibentur Opera animæ, nec pietatis aut necessitatis.*
13. *Opera non servilia quæ prohibeantur?*
 (a) De hoc Quæst. seq. n. 27. & seqq.
14. *Opera servilia Festis diebus prohibita.*
15. *Dies Festi Christianorum non tam stricte obligant, ut olim Judæorum.*
16. *Venari, & piscari an sit prohibitum die Festo?*
17. *An tunc liceat scribere, etiam ob lucrum?*
18. *Pingere num licitum?*
 * *Magis amplificatur. Item, num liceat colorare asseres, &c.*
19. *Quid dicendum de Typographis?*
20. *Itineratio an licita die Festo?*
21. *Qui actus Judicii Forensis diebus Festis prohibeantur? Judicii tres partes.*
22. *Quomodo liceant ob necessitatem, vel pietatem?*
23. *Quæ liceant Advocato, vel Doctori diebus Festis?*
24. *Opera servilia per notabilem diei Festi partem exercere est mortale peccatum.*

25. *Quænam censeatur pars notabilis?*
26. *Quæ alia circa hoc consideranda?*

10. ADVERTENDUM, *Opera* nostra alia esse *corporis*, *seu corporalia*, quæ nimirum per corporis exercitationem peraguntur; alia esse *Opera animæ*, qualia sunt legere, scribere, docere, disputare, concionari, consulere, & similia; quæ idcirco Opera animæ dicuntur, quia ab anima præcipue procedunt, & ad animum excolendum spectant; atque alio nomine *Opera liberalia* vocantur.

11. Rursum Opera corporalia alia ex genere suo sunt servilia, alia non item. *Opera servilia* dicuntur, quæ ex se habent quemdam famulatum, & solum ab iis communiter exercentur, qui aliis inserviunt: ut opus arandi, fabricandi, seminandi, suendi, & alia hujusmodi Opera mechanica, quæ servis proprie conveniunt, etiamsi per liberos nonnunquam exerceantur. Et hæc appellantur etiam *mechanica*, eo quod per artes mechanicas dirigantur; atque distinguuntur ab operibus liberalibus, quod hæc non habeant, effectum materialem, vel corporeum, aut, si habent, is principaliter ordinetur ad animum excitandum, vel instruendum: econtra vero Opera mechanica post se relinquunt effectus corporeos, atque in commodum corporis proxime tendentes. *Opera* ex genere suo *non servilia* vicissim dicuntur illa, quæ proprie non conveniunt servis, sed omnibus communia sunt, tam dominis,

ser-

ſervis: ut iter facere, ſaltare, digladiari, & hujusmodi.

12. CONCL. I. Diebus Dominicis, Feſtivisque non ſunt prohibita opera animæ, neque opera pietatis, aut neceſſitatis. Ita communis; & patet ex *cap.* 1. *& ult. De Feriis. n.* 3. allegatis. Adde cum Navarro *c.* 13. *Manual. num.* 5. & aliis (quidquid nonnulli contradicant) hujusmodi opera, quæ diebus feſtis fieri conceduntur, non ſolum gratis, ſed etiam ob pecuniam atque animo recipiendi mercedem, licite peragi poſſe: ſiquidem intentio, atque propoſitum lucrandi non facit opus ſervile, aut illicitum, quod ex ſe non eſt tale.

13. CONCL. II. Opera non ſervilia quædam diebus Dominicis ac Feſtivis ſunt conceſſa, quædam non. Patet hoc ex *cit. cap.* 1. *de Feriis*, ubi dictis diebus prohibetur fieri *Mercatum*, ſive mercatura; item *Placitum*, cujus nomine venit quælibet lis, jurgium, ſeu cauſa Forenſis, quæ in Judicio agitatur: item & *Præſtatio Sacramenti*, hoc eſt, juramenti judicialis; adeoque neque teſtes tunc recipere, aut examinare licet, utpote qui prius jurare debent, niſi ſuadente pietate, aut urgente neceſſitate, (*a*) non obſtante, quod talia neutiquam ſint opera ſervilia, quinimo a dominis communiter præſtentur. Porro reliqua opera non ſervilia, demptis enumeratis, non ſunt illicita diebus Feſtis.

14. CONCL. III. Opera ſervilia diebus Dominicis, Feſtivisque ſunt prohibita: unde,

qui talia dictis diebus per notabilem partem (de qua *num.* 25.) sine justa causa excusante exercet, peccat mortaliter. Ita communis; & patet ex *cit. cap.* 1. *de Feriis*, atque recepta consuetudine Ecclesiæ, & communi sensu Fidelium. Concordat illud *Levitici c.* 23. *Omne opus servile non facietis in eo:* nam hoc præceptum, utpote judiciale, ac ex parte morale, Ecclesia innovavit.

15. Recte tamen notant Doctores cum D. Thoma 2. 2. *quæst.* 122. *art.* 4. quod dies Festi Christianorum, utpote post cessationem Legalium veteris Legis Jure duntaxat Ecclesiastico introducti, non ita stricte obligent, sicut olim obligabat Præceptum Divinum de observando Sabbato. Unde multa nobis permittuntur diebus Dominicis, Festivisque, ut ignem succendere, cibos coquere, iter facere, & hujusmodi, quæ in Sabbatis antiquæ Legis non licebant, *Exodi cap.* 35. & *cap.* 16. & alibi. Simulque circa prohibita in nostris Festivitatibus facilior est dispensatio, quam olim in Sabbato. Navarrus *c.* 13. *Manual. n.* 2. Azorius, & alii. Verum occasione præmissorum occurrunt plura dubia. Hinc

16. Quæritur I. An venari, & piscari sit opus servile, ac prohibitum in die Festo? Resp. Venari, & piscari ex se, ac nisi addantur opera servilia, non censentur prohibita, si fiant duntaxat recreationis causa, cum non sint servilia, sed potius liberalia, & commu-

nia servis & dominis. Bonacina *tom.* 2. *disp.* 5. *quæst. un. punct.* 1. *num.* 23. Azorius, & alii. Dicitur notanter, *nisi addantur opera servilia:* nam fatendum, quod venatio & piscatio non liceat, quando est conjuncta cum aliis operibus servilibus, prout accidere solet in venationibus clamorosis cum canibus, & apparatu instititutis, nec non & in operosis multique laboris, & piscatoriæ Tribui quasi propriis piscationibus: quales proinde in Jure *c. Licet. de Feriis*, duntaxat concedunt tempore necessitatis, seu propter occursum lucri transeuntis, eo quod tales pisces raro, & certis duntaxat temporibus apparere soleant, ut Halecia, & hujusmodi.

17. Quæritur II. An scribere, si fiat ob lucrum, sit opus servile, & consequenter die Festo prohibitum? Resp. Cum scribere sit opus mentis, & locutio quædam permanens, ordinata ad instructionem mentis propriæ, vel alienæ, idcirco ex se censetur opus liberale, nec fit servile ob id, quod fiat ob lucrum. Ita Navarrus *loc. cit. num.* 5. & alii. Ratio est, quia Ecclesia non prohibuit operari in die Festo propter mercedem, nisi in quantum prohibuit totum opus; ergo, cum scribere die Festo non prohibeatur, utpote opus liberale conformiter jam dictis, neque prohibitum est scribere propter mercedem. Idem juxta probabiliorem sententiam est dicendum de transscriptione, quæ a Notariis & Scribis fit ex officio, & pacta mercede: siquidem transcribere non

est aliud, quam scribere; ergo, si hoc de se est licitum die festo, erit & illud.

18. Quæritur III. Utrum pingere diebus Festis sit prohibitum? Resp. Hic varias esse Doctorum sententias, quæ sequenti modo videntur posse concordari. Et quidem plerique fatentur, non esse illicitum, ob solam voluptatem, aut recreationis causa quasdam delineationes facere: quod ipsum videtur suadere communis sensus hominum. Deinde Layman *lib.* 4. *tract.* 7. *cap.* 2. *num.* 3. post Medinam, & Lopez, probabile censet, quod pingere in aliqua tabella, sine apparatu & magno labore opus servile non sit, ideoque nec prohibitum die Festo per se loquendo: quia talis pictio, perinde ac scriptio, consistit in ducendis lineis, ac figuris; & consequenter idem dicendum de tali pictione sine apparatu, simulque secluso scandalo facta, quod de scriptione. Tandem extra præfatas limitationes die Festo pingere, communis sententia Doctorum negat esse licitum, eo modo, quo negat esse licitum sculpere: quia (inquiunt) pingere per se loquendo est opus servile, cum soleat fieri ab iis, qui aliis inserviunt, ut argumentatur Bonacina *loc. cit. num.* 25. citans alios: simulque est mechanicum, cum respiciat opus sensibile & externum artefactum, principaliter non ordinatum ad instruendum animum, licet pictores contendant, suam artem esse unam ex liberalibus. Mastrius *disp.* 11. *num.* 24. Herincx & alii.

Addi-

Additio.

* Sporer *tract.* 3. *in Decalog. cap.* 4. *ſect.* 3. *num.* 45. cum Medina, & aliis equidem adhuc non improbabiliter negat ſuppoſitum ipſius Patris Maſtrii, & Herincx, quaſi nimirum pingere per ſe loquendo eſſet aliquod opus ſervile, ac mechanicum; cum actio talis pictoria æque, ac ſcriptoria, vel alicujus operis delineatio principaliter conſiſtat in ducendis lineis, ſeu figuris, absque notabili labore corporali (ſecus dic de arte ſculptoria) formatis, & conceptus interni expreſſivis, ac propterea, uti formoſa atque artificioſa aliqua ſcriptura, vel etiam delineatio ex mente ſcriptorum, ac delineatorum, ita actio pictoria ex mente pictorum annumeretur non operationibus mechanicis, & ſervilibus, ſed illis artibus liberalibus, quas diebus Feſtivis exercere licet, prout id ipſum ex eodem fundamento contra Franciſcum Henno *in Decalog. diſp.* 3. *quæſt.* 4. *art.* 2. *concluſ.* 1. *reſol.* 6. tanquam probabile de arte pingendi acu phrygia defendunt Sporer *loc. cit.* Felix Poteſtas *tom.* 1. *Exam. part.* 3. *num.* 2032. Sabin. Bononienſis *part.* 1. *tract.* 17. *num.* 43. atque hoc, uti & fabricare flores ſericos ad imitationem naturæ, ſaltem ad tempus, & ad repellendam otioſitatem cum licentia Confeſſarii concedit Monialibus Franciſcus Barelli *part.* 2. *Reſolutionum pract. reſolut.* 6. Item id admittunt Azorius, & Pellizarius quoad nobiliſſimas Matronas; Tamburinus tamen ſimul ſuadet, ut talia faciant pro

neceſ-

necessitate pauperis Ecclesiæ, vel egenorum. Sed quidquid finaliter demum sit de ista controversia, cujus utrinque Auctoritates DD. & fundamenta satis percepta fuere, practice loquendo poterit quidem Confessarius similia, de quibus dubitatur, & inter DD. controvertitur, num sint mechanica, ac servilia, nec ne? & quæ insuper absque strepitu externo, & notabili labore manuali fiunt, tandem una, alterave hora ad oblectandum animum, & repellendam otiositatem permittere, si propterea non negligantur Divina, prout Sylvester, Emanuel Sa, & alii apud Layman, & Sporer, *loc. cit.* 54. ex hoc fine concedunt puellis, etiam nere moderate, & post Divina, ne otio vacent, vel ad fenestras conspiciendas se præbeant: ordinarie tamen, ac generaliter, & absolute loquendo, maxime in locis, ubi nondum est introducta talis consuetudo, dissuadeat, nisi simul alia gravis causa talia faciendi concurrat. Illud præterea notet Confessarius, quod, etsi controversum sit inter DD. num liceat diebus Festivis pingere, hoc tamen juxta eosdem tanquam certum admittatur, quod non liceat pro tunc colores conterere, vel tingere solummodo, puta colorare asseres, aut pannos, vel dealbare parietes: nam similia manualia spectant ad famulantes, nec per se ordinantur principaliter ad manifestandum conceptum internum, seu ad oblectandum, & instruendum animum, hincque juxta communem æstimationem prudentum potius inter opera mechanica, & servilia computantur.*

19. Quæ-

19. Quæritur IV. Quid dicendum de Typographis? Resp. I. Certum est, quod actualis impressio foliorum sit opus servile, ac proinde prohibitum. Num autem artificiosa illa ordinatio, seu compositio characterum sit opus servile, nec ne, major est difficultas, eo quod ipsa videatur æquipollere scriptioni. Nihilominus Herincx *disp. 3. de Festis quæst. 2. num. 15.* & Bassæus *vers. Festum* II. *num. 8.* citans communem; contra Dianam *part. 4. tract. 4. resol. 62.* & Layman, etiam compositionem characterum inter opera servilia, & mechanica connumerat: cum per se non ordinetur ad locutionem, & expressionem mentis, sicuti transcriptio, sed sit præparatio materiæ, & fabricatio instrumenti mechanici ad opus mechanicum: scilicet ad ipsam impressionem. Verum Typographi ordinantes characteres in ea persuasione sunt, quod post rem Divinam licite compensare possint ea, quæ præcedentibus diebus neglexerunt, ut inquit Layman *loc. cit. num. 3.*

20. Quæritur V. An itineratio sit opus servile? Resp. cum communi, itinerationem non esse opus servile, nec per se prohibitam diebus Festis, sive instituatur pedibus, sive curru, vel equo, aut navi: quia potius censetur esse opus naturale, ordinatum ad corporis conservationem, & ad negotia ubique exercenda. Verum hoc intelligendum est, nisi itinerationi addantur circumstantiæ annexæ operibus servilibus: ut si magno cum labore imponenda sint jumentis, seu navibus, vel curribus onera, quæ du-

can-

cantur; vel si animalia onusta, aut currus onusti &c. de uno loco ad alium deferantur. Hinc cit. Layman *num.* 5. cum aliis infert, quod tale iter die Festo inchoare concessum non sit, quamvis inchoatum continuare liceat, si commode abrumpi non possit.

21. Quæritur VI. Quinam actus judicii Forensis diebus Festis ab Ecclesia prohibeantur extra casum necessitatis & pietatis, per textus *num.* 3. relatos, cum concordantiis? Resp. Inprimis hæc prohibitio generatim procedit de omnibus causis, seu litibus tum criminalibus, tum civilibus, utpote quæ omnes fieri solent cum strepitu Forensi, seu Judiciali processu. Deinde eadem prohibitio intelligenda est de omnibus partibus Judicii, quæ ad tres revocantur. Prima est inchoatio causæ per Rei citationem, quippe quæ est basis, & fundamentum Judicii. Secunda est processus; & fit per causæ cognitionem, examinatis & juratis testibus, exhibitisque instrumentis. Tertia per sententiæ prolationem, ejusque executionem. Et omnes tales actiones (*nisi necessitas urgeat, vel pietas suadeat*) non solum diebus Festivis prohibitæ sunt, sed etiam ipso jure nullæ, & irritæ, adeo quidem, *ut consentientibus etiam partibus nec processus habitus teneat, nec sententia, quam contingit hujusmodi diebus promulgari;* prout habetur c. *ult. de Feriis.*

22. Additur vero, *nisi necessitas urgeat, vel pietas suadeat*: nam tunc secus est dicendum. Et quidem satis magnæ necessitatis ratio est, si

si alio tempore testes vocari, aut Judex adiri non possit saltem sine jactura diurnæ mercedis, qua pauperes maxime solent indigere, ut notant Tannerus *tom.* 3. *disp.* 5. *num.* 9. Navarrus *cap.* 3. *Manual. num.* 13. & alii. Quas ob causas excusantur in aliquibus locis Judices rusticorum, diebus Festis jus dicentes, aut sententiam promulgantes, quando aliis diebus rusticani homines adesse, vel commode absque jactura mercedis diurnæ vocari nequeunt: quod ipsum consuetudo aliquarum Regionum comprobat. Idem dicendum de causis, quæ celeritatem requirunt, eo quod alioquin res peritura sit, vel si latro de fuga suspectus die Festo possit capi, & incarcerari.

23. Non tamen idcirco prohibetur, quin Advocatus possit die Festo dare operam studiis causa litium, scribere, quibus studuit, informare Judicem scripto, agere privatim de lite cum Procuratore, & referre causam apud Judicem, ut ea cognita commodius ferat sententiam. Similiter licitum est Doctori, conficere consilia diebus Festis, & Civibus ad consilia convenire, & eligere ad officia. Insuper possunt die Festo confici testamenta, scripturæ, donationes, renunciationes, & hujusmodi. Ratio horum omnium est: quia talia sunt opera animæ, & non sunt opera servilia, neque comprehenduntur in processu Judiciario.

24. CONCL. IV. Opera servilia, vel alia prohibita diebus Dominicis, aut Festivis, per notabilem diei partem exercere absque legiti-

ma

ma causa excusante, est peccatum mortale. Ita communis: quia violaretur Præceptum Ecclesiasticum in materia gravi, pertinente ad virtutem Religionis. Unde merito Innocentius XI. hanc inter alias, ordine 52. Propositionem damnavit: *Præceptum servandi Festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.*

25. Verum, quantum temporis requiratur, ut quis censeatur notabili parte diei laborare, sicque peccare mortaliter, non conveniunt Doctores, prout videre est apud Filliucium *Tract.* 27. *cap.* 11. & alios. Nam Aliqui unam integram horam censent esse partem notabilem, sicque materiam peccati mortalis: alii econtra tres horas requirunt, quas ex viginti quatuor horis diei censent partem notabilem. Communior tamen, cæterisque probabilior sententia est media, quæ laborem servilem duarum horarum plus minus requirit, & sufficere ait ad notabilem diei partem, atque peccatum mortale constituendum.

26. Recte tamen monet citatus Filliucius, considerandam simul esse qualitatem operis atque laboris, & an nulla concurrat necessitas. Nam si labor sit levior, aut aliqua necessitas concurrat, facile etiam quis diutius laborans excusabitur a culpa mortali: quod proinde prudentis viri judicio dimetiendum erit. Hinc non facile pauperes fæminæ, vel ancillæ peccati mortalis damnandæ sunt, quæ diebus Festivis aliquot horas insumunt nendo, vel ve-

ſtes ſuas aut ſuarum prolium reſarciendo, ſive ad fugandum otium atque inutilia colloquia, ſive ob paupertatem, & quia diebus ferialibus deſtituuntur tempore ad talia peragenda opportuno.

QUÆSTIO III.

Quæ cauſæ excuſent exercentes opera prohibita diebus Feſtis?

SUMMARIUM.

27. *Quæ generatim cauſæ excuſent exercentes opera prohibita?*
28. *Neceſſitas quando ſic excuſet?*
29. *Corollarium circa bonum vitæ.*
    (b) Ut dictum Tract. 2. diſt. num. 25. & ſeq.
30. *Aliud circa bona fortunæ.*
31. *Sartores quando excuſentur perficientes die Feſto veſtes? Quid de præparatione panni?*
32. *Alia Corollaria.*
    * *Num liceat die Feſto exercere opera ſervilia cauſa pietatis?*
33. *Molere die Feſto an liceat?*
34. *Occurſus lucri tranſeuntis an excuſet?*
35. *Conſuetudo quid circa hoc valeat?*
    * *Eadem quoad varia exemplificatur.*

27. CONCL. I. Etſi plures cauſæ referri ſoleant, quæ excuſare poſſunt exercentes opera prohibita diebus Feſtis, eæ tamen com-

commode reducuntur ad necessitatem, & pietatem. Ita desumitur ex *c. ult. de Feriis*, ubi prohibentur diebus Festis opera illicita, *nisi necessitas urgeat, vel pietas suadeat.* Siquidem necessitas non habet legem: *c. Quod non est, de Reg. Juris*, ibi: *Quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum.* Pietas etiam excusat exercentes erga pauperes, vel miserabiles personas opera Misericordiæ, vel præstantes ea, quæ ad Divinum cultum pertinent: *nam summam esse rationem, quæ pro Religione facit*, textus est *l. Sicut personæ* 43. *ff. de Religiosis & sumpt. funer.* Hinc versus illi:

Non recto servat legalia Sabbata cultu,
Qui pietatis opus credit in his vetitum.

28. CONCL. II. Tunc censetur adesse necessitas exercendi opera cæteroquin die Festo prohibita, quando imminet notabile damnum animi, aut corporis sive proprii, sive alieni, aut bonorum temporalium sive propriorum, sive alienorum. Ita Reginaldus *lib.* 19. *num.* 50. Navarrus, aliique; quamvis utrum hic & nunc ejusmodi notabile damnum sit metuendum, prudentis viri arbitrio dijudicandum sit. Res exemplis fiet clarior.

29. Sic inprimis laborantes die Festo excusat necessitas imminens propriæ conservationis, vel sustentationis suæ vitæ, aut familiæ, quia lex Ecclesiastica non obligat cum tanto gravamine Fidelium. (*b*) Hac ratione excusantur

pau-

pauperes, qui, nisi die Festo laborent, nequeunt se sustentare, & hujusmodi.

30. Deinde necessitas, seu imminens notabile damnum in bonis fortunæ excusat coquentes calcem, aut vitrum die Festo: quia hoc genus operis inchoatum non potest intermitti absque notabili damno. Similiter excusantur agricolæ tempore messis laborantes, ne segetes amittant ob pluviam: in quo tamen vel alio simili casu (puta tempore Vindemiarum) ad cavendum scandalum consultius est, adhibere consilium Parochi, ac petere dispensationem vel licentiam.

31. Ob eandem rationem excusantur in multis casibus sartores, perficientes vestes die Festo: utputa si illæ debeant inservire pro ejusmodi Festo, vel si sint vestes sponsi seu sponsæ, proxime nuptias celebrantium, aut vestes lugubres, vel eorum, qui iis indigent ad servandam decentiam status. Idem censet Bassæus *verſ. Festum. III. num.* 1. si satores timeant aliquod notabile incommodum, vel acerbas reprehensiones, ac injurias ex eo, quod non perfecerint vestes ante Festum. Præparatio autem vestium, quæ fit per scissuram & præparationem panni die Festo, ex eo excusari potest, quia non est labor servilis, cum proprie competat Magistris, nec habeat adjunctum magnum laborem.

32. Huc accedit necessitas Reipublicæ, utpote cui magis subveniendum est, quam privatæ. Sic excusantur reficientes pontes, vel milites jacientes aggeres die Festo, vel alia

ſervilia opera peragentes pro defenſione patriæ. Item neceſſitas Proximi; nam ob hanc licitum eſt die Feſtivo laborare ad extinguendum incendium in domo Proximi, & Chirurgo ad ſublevandum infirmum, & hujusmodi.

Additio.

* CONCL. III. Loquendo nunc conformiter *cap.* 5. *De Feriis*, quoad alteram cauſam excuſantem, ob quam laborare licet, quæ dicitur *Pietas*, tunc eadem adeſſe cenſetur, ſi opera ſervilia, quæ diebus Feſtivis exercentur, proxime ad DEI Cultum ſpectent. Ita communis. Ratio eſt: quia tales actiones per propinquitatem ad DEI Cultum quaſi artes liberales reputantur ſaltem ex conſuetudine: hinc licitum eſt diebus Feſtivis Altaria candelabris, imaginibus, & aliis ornamentis veſtire, prout etiam in antiquo teſtamento (uti S. Matthæus c. 12. eruit ex libro Levit. c. 24.) Sacerdotes die Sabbati faciebant omnia, quæ erant neceſſaria in templo: etenim præcepto illo abſtinendi ab operibus ſervilibus, ut exinde promoveatur Cultus Divinus, non cenſentur prohibita illa, quæ pertinent proxime ad ipſum Cultum Divinum. Dico notanter: *Quæ pertinent proxime ad Cultum Divinum*; nam, ſi tantum ſpectarent ad eundem remote, ex communiori DD. contra tamen non paucos apud la Croix *lib.* 3. *part.* 1. *num.* 586. non liceret propterea exercere opera vere, proprie ſervilia: alias certe foret licitum contra communi-

munem persuasionem diebus Dominicis citra ullam necessitatem, aliamve gravem rationem ædificare Ecclesias, secare ligna, & sculpere imagines pro exstructione Altarium &c. His tamen non obstantibus (inquiunt Sporer, & la Croix hic) diebus Dominicis, & Festivis sepulchrum Christi, Præsepe Domini, moles artificiosas ad excipiendam Eucharistiam exstruere, seu collocare Scenam in Ecclesiis ad repræsentationem Sacram, excusari a mortali, non tamen a veniali, si præcedentibus diebus talia commode fieri potuissent. Ratio est: quia, etsi forsan similia, quorum erectionem in multis locis praxis jam obtinuit, non influant omnino proxime in Cultum Divinum, ita, ut etiam de per se, & absente alia causa rationabili a peccato levi excusent, videntur tamen propinque accedere ad talem influxum, sicque tales actiones non prohiberi saltem sub gravi.*

33. Quæres, An liceat die Festo molere triticum, quando molendinum agitatur aqua, vel vento? Respondet Bassæus *loc. cit.* affirmative, atque pro hac sententia allegat Bonacinam, Rodriquez, & alios: quia (inquit) tunc aut nullus, aut exiguus labor intervenit. Verum seclusa necessitate, aut speciali alicujus loci consuetudine, hoc passim admittendum non est, idque tum ratione scandali vitandi, tum quia in molendinis non modicus simul labor servilis intervenit. Unde Bonacina *tom.* 2. *disp.* 5. *quæ. un. punct.* 3. *num,* 9. ait, si tales mo-

litores notabilem temporis partem in his insumant, eos non excusari, nisi id faciant ex necessitate, v. g. ob multitudinem concurrentium ad molendinum, quibus satisfacere nequeunt diebus feriatis.

34. Insuper causis excusantibus exercentes opera prohibita die Festo communiter addunt Doctores occursum lucri transeuntis, id est, illius, quod amplius acquiri non poterit, nisi diebus Festivis talia opera fiant. Et hoc probatur ex Jure Canonico *cap. Licet de Feriis*, ubi Ecclesia, tanquam pia Mater, ex hac ratione diebus Festivis (præterquam in majoribus anni Solemnitatibus,) indulget piscationem halecum, quæ certo duntaxat anni tempore transire solent. Unde ob paritatem rationis idem de piscatione aliorum piscium, certo tantum anni tempore occurrentium, & aliis hujusmodi rebus temporalibus, quæ cum tempore pereunt, nisi Festis diebus acquirantur, passim tradunt Doctores.

35. Tandem similia opera diebus Festivis præstari solita excusat legitima consuetudo, sive generalis, sive specialis quorumdam locorum, quæ scitur, & toleratur a Prælatis Ecclesiasticis. Ratio est; quia prohibitio talium operum die Festo fuit introducta solo Jure Ecclesiastico: ergo nihil obstat, eam tolli rationabili & legitime præscripta consuetudine contraria; cum generaliter hujusmodi consuetudo deroget Juri positivo humano *cap. ult. de consuetudine*. Sic

in

in pluribus locis Pistores consueverunt pinsere panem, & Cerevisiarii incipere praxaturam cerevisiæ a vesperis diei Festi: Mercatores etiam in nundinis solent per aliquam diei partem exercere publicum mercatum.

Additio.

* Pariter vi consuetudinis solent diebus Festivis fieri subinde præparatoria ad imminens convivium, occidi, excoriari, vel deplumari propterea animalia &c. Castropalao *tract.* 9. *part.* 10. *num.* 3. Item per consuetudinem eximuntur a peccato in multis locis rustici, qui tempore messis die Festo sub vesperam acuunt falcem, & præparant materiam pro labore sequentis diei necessariam; la Croix *lib.* 3. *p.* 1. *num.* 585. Item excusantur a peccato Barbitonsores radentes tali tempore barbas, præsertim rusticis, seu operariis aliis diebus impeditis; la Croix *loc. cit. n.* 591. Sporer *tract.* 3. *in Decalog. cap.* 6. *sect.* 4. *num.* 55. & Felix Potestas *tom.* 1. *part.* 2. *num.* 2027. Non debent igitur Confessarii, si similes labores audiant in Confessionali a suis pœnitentibus diebus Festivis exercitos, illico eosdem arguere alicujus gravis peccati, sed in dubio ulterius interrogare, utrum id soleat passim ab aliis etiam conscientiosis similis conditionis hominibus practicari, nec ne? Et, si pœnitentes respondeant, hoc passim fieri scientibus, & non contradicentibus Prælatis, seu Superioribus, inferant, introductam esse desuper consuetudi-

 nem:

nem: interea tamen pariter sæpius erit valde expediens, si diebus Festivis similes labores saltem pro deinceps, & in futurum dissuadeantur, in quantum commode intermitti possunt, maxime, si Confessarius videat, exinde negligi Verbum Divinum, Vesperas, Cathecheses &c. Profecto ex hac ipsa ratione plurimi Prælati sese opponunt consuetudini Barbitonsorum quoslibet ad se venientes sine distinctione diebus Dominicis, ac Festivis radentium, prout non ita pridem inhibuit Episcopus Atrebatensis in sua Diœcesi, teste Patre Henno *Tract. in Decalog. disp. 3. quæst. 4. art. ult. conclus. 6.* *

QUÆSTIO IV.

Quæ sit obligatio audiendi Missam diebus Festivis?

SUMMARIUM.

36. *Extat Præceptum de Missa reverenter audienda diebus Festis*
 * *Utrum, & in qua ætate Præceptum stringat pueros?*
37. *Peccat mortaliter negligens notabilem ejus partem; & quæ sit talis?*
38. *Audire Missam, in quo consistat?*
 * *An censeantur audire confabulantes sub ea?*
39. *Explicatur hoc amplius.*

(c) Tract 6. dist. 1. quæst. 3. post. num. 34. Addit. IV. & quæst. 4. n. 43.

(*) *An censeantur eandem audire prospicientes e domo sua in templum?*

40. *An satisfaciat, qui simul duas Missæ partes audit plurium Celebrantium?*

41. *Vel saltem successive?*

42. *Auditio Missæ num præferenda Concioni?*

43. *Alia Quæsita, remissive.*

36. CONCL. I. Extat grave Præceptum Ecclesiasticum, reverenter audiendi Missam diebus Dominicis, Festivisque. Patet hoc ex *ex can. Missas* 64 *de Consecr. dist.* 1. Et licet ibidem soli Sæculares nominentur, tamen ex communi consuetudine, quæ est optima legum interpres, sub dicto Præcepto etiam comprehenduntur Clerici, & Sacerdotes non celebrantes: quamvis hi, si dictis diebus celebrent hoc ipso, & quidem eminenter Missam audire, censeantur. Idipsum liquet *ex can. Omnes Fideles* 62. *de Consecr. dist.* 1.

Additio.

* Utrum autem hoc ipsum Præceptum Ecclesiasticum audiendi Missam etiam afficiat pueros, & in qua ætate? alia est quæstio, in qua quidem præter jam dicta *tract.* 2. *dist.* 3. *q.* 1. *Addit. post num.* 11. tenent Joannes Sanchez, Diana, Illsung & alii apud la Croix *lib.* 1. *num.* 676. *& lib.* 3. *part.* 2. *num.* 615. eosdem, etiam rationis capaces, non obligari ante septennium

completum, uti nec ad alia Præcepta Ecclesiastica. Ratio eorum, meo judicio valde probabilis est, quia Leges Ecclesiasticæ in obligando procedunt humano modo:& consequenter nullum obligant, nisi præditum usu rationis, quem adesse non præsumunt ante completum septennium. Et licet dictus rationis usus in extraordinario aliquo casu apud unum alterumve adesset, attamen Leges ad extraordinaria talia non attendunt, sed ad ordinarie contingentia, & conformiter hisce statuunt suas ordinationes *L. Nam ad ea ff. de Legibus.* Quinimo, cum ad auditionem Missæ requiratur reverentialis & devota aliqua præsentia, quæ apud pueros septennes vix aderit, prout ex eorum extravagantiis, & puerilibus actionibus colligitur, Gobat apud la Croix *loc. cit.* contendit, ad hanc obligationem contrahendam saltem apud pueros rusticanos, aliosque consimiles requiri annos discretionis, quam pueros communiter inter nonum & decimum annum, puellas vero inter Octavum & nonum assequi existimat. *

37. CONCL. II. Peccat mortaliter, qui notabilem Missæ partem dictis diebus culpabiliter audire prætermittit. Ita omnes Catholici, & patet ex proxime dictis. Et quidem notabilis pars est dimidia vel tertia pars secundum omnes Doctores, aut totum Missæ principium una cum Epistola, & Evangelio, ut plures volunt, non autem, si ab initio Evangelii usque ad finem quis Missam audiat, etiamsi reliquum, nempe initium Missæ cum Epistola prætermiserit.

rit. Addunt multi Doctores, ut Layman *Lib. 4. tract. 7. cap. 3. num. 3.* Gobat. *tract. 5. Theolog. Experim. num.* 135. Suarez, Rodriquez, Azorius, & quidam alii, etiam ab eo evadi peccatum mortale, qui venit primum post Evangelium, modo permaneat usque ad finem ultimi Evangelii inclusive: quia audiendo ultimum Evangelium videtur compensare primum Evangelium neglectum.

38. CONCL. III. Audire Missam non est verba Missæ intelligere, utpote quod plebeji non possunt, nec audire Sacrificantem, quod surdi nequeunt, neque videre eundem, quod cæci frustra desiderant: sed Missam devote audire est esse præsentem Missæ, & vacare DEO sive corpore adesse, & mente attendere ad Sacrificium. Ita communis.

Additio.

* Ex quo infertur, Missam audiendi Præceptum transgredi non solum eos, qui sub eadem dormiunt, sed etiam, qui sub illa per notabile tempus pingunt, scribunt, novellas legunt, vel de re seria confabulantur cum tanta intensione, ut per totam Missam, vel saltem per notabilem partem non sciant, ne confuse quidem, quidnam agatur a Sacerdote: similes enim non solum interne sunt distracti, sed etiam externe ponendo tales actiones, cum quibus in adductis circumstantiis attentio quoque exrerna non videtur moraliter compossibilis, eo ferme modo, quo discurritur, si similes actiones

nes contingerent ſub recitatione Horarum Canonicarum. Paucis, tales quidem ſunt præſentes corpore, ſed non devota mente. *

39. Etenim ad auditionem Miſſæ requiritur ſimul & *devota, & corporalis præſentia.* Porro devotio iſta ad Miſſæ auditionem requiſita explicanda eſt conformiter neceſſariæ intentioni & attentioni, ad recitationem Horarum Canonicarum requiſitæ, de qua alibi. (*c*) Corporalis præſentia conſiſtit in hoc, quod quis ſuo corpore præſens ſit in eo loco, quo fit Sacrum, idque vel phyſice, ut ſi intra Capellam vel Eccleſiam ubi Miſſa celebratur, præſens adſit, vel ſaltem moraliter, prout illi Miſſam audire cenſentur, qui animo Miſſam audiendi ſtant, aut flectunt ante januam illius Eccleſiæ, quam præ hominum multitudine ingredi non valent, vel qui introſpiciunt per feneſtram.

Additio.

* Prout etiam Gobat, Dicaſtillo, Tamburinus, ac Cardinalis de Lugo apud la Croix *lib.* 3. *part.* 1. *num.* 463. & apud felicem Poteſta *Clericatus c.* 109. *num.* 7. putant, illum adhuc cenſeri ſufficienter corpore præſentem, ita, ut Miſſam audire dicatur, qui per interjectam parvam plateam e domo ſua in templum, vel ad Altare poteſt reſpicere. Quod ipſum Henno *tract. in Decalog. diſp.* 3. *quæſt.* 2. *concluſ.* 1. concedit ſaltem in caſu, ſi talis in-

de-

dependenter ab assistentium aliorum multitudine plene advertat, quidnam a Sacerdote agatur. Ob quam paritatem censentur similiter juxta Gobat, & Dicastillo esse corpore præsentes, atque audire Missam remiges in navi permanentes, dum eadem legitur in littore, vel milites existentes, & auscultantes in tentoriis, dum illa celebratur in publico campo, quamvis in spatio intermedio nulli essent homines Missam audientes. Ast ego similia in praxi non suaderem, si aliter commode, & faciliter Missa audiri possit, nec aliunde habeatur causa excusans ex enumerandis *quæst. seqq.* Etenim saltem quoad aliqua exempla ab aliis Doctoribus merito dubitatur pro tunc de morali præsentia. Profecto excommunicatus, si ex platea per fenestram suam audiret Missam, non credo, quod censeretur de novo peccare, nec propterea deberet celebrans a Missa desistere ex ea ratione, quia talis excommunicatus non diceretur Missæ moraliter corpore præsens, uti advertit la Croix *loc. cit.* *

40. Quæres. An satisfaciat Præcepto Ecclesiæ, qui audit partem posteriorem unius Missæ v. g. ab Elevatione ad finem, & deinde priorem alterius Missæ usque ad Elevationem, vel econtra, aut si quis a duobus Celebrantibus, quorum unus Missam incipit, alter Elevatione pergit, simul audiat utramque? Resp. I. Si quis non successive, sed simul audiat duas tales partes Missæ a duobus Sacerdotibus simul celebrantibus, talis non satisfacit Præcepto. Ita defacto indubitate tenendum est, & quoad hoc

pun-

punctum nonnulli caute libri legendi. Siquidem Innocentius XI. hanc inter alias Propositionem, ordine 53. damnavit, & doceri, atque practicari prohibuit: *Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro, qui duas ejus partes imo quatuor simul a diversis Celebrantibus audit.*

41. Resp. II. Nihilominus multi Doctores probabile censent, mortaliter non delinqui ab eo, qui successive audit duas medietates Missæ a diversis Sacerdotibus dictas; quamvis veniale peccatum, & in suo genere grave committatur per hoc, nisi quis legitime impeditus fuerit, quo minus integram ejusdem Sacerdotis Missam audiret. Layman *lib.* 4. *tract.* 7. *cap.* 3. *num.* 4. Gobat *loc. cit. num.* 143. Navarrus, & nonnulli alii, quos citant, contra non paucos oppositum tenentes. Ratio esse potest: quia parum refert, quid de æquipollentibus fiat, simulque ordo partium inter se non videtur pertinere ad substantiam præcepti: sic enim in simili satisfacit præcepto Ecclesiæ Clericus, qui prius recitat Laudes, quam Matutinum. Hæc sententia necdum est condemnata; unde etiam Jo. Cardenas *in Crisi Theolog. ad Propositionem* 53. *Innocent. XI. cap.* 7. eam censet probabilem, dummodo imposterum per sedem Apostolicam oppositum non declaretur.

42. CONCL. IV. Auditio Missæ per se loquendo præferenda est sacræ Concioni, si utraque audiri non possit. Ita communis: nam audire Missam diebus Dominicis, Festivisque,

est

est de præcepto, non item audire Concionem, per se & ordinarie loquendo; atqui opus consilii non est præterendum operi debito ex præcepto. Dicitur, *per se loquendo*: nam per accidens, & in casu extraordinario fieri potest, ut Concio præferatur auditioni Missæ, si nimirum urgeat necessitas addiscendi necessaria Fidei, hæcque commode nequeant alias addisci vel si exemplum unius necessarium sit ad inducendos cæteros pro audienda Concione &c. Bonacina *disp.* 5. *de Præcept. Decal. quæst.* 2. *punct.* 2. *n.* 28. & alii.

43. Posset hoc loco Quæstio moveri de peregrinis & advenis, an teneantur ad Festa particularia locorum, per quæ transeunt, ibique abstinere a servilibus, & Missam audire, item an quis de loco, ubi est Festum, possit omissa etiam Missa ad laborandum exire in alium locum propinquum, ubi id non celebratur. Verum de hoc, atque attinentibus materiis ex professo jam dictum est *tract.* 2. *dist.* 3. *quæst.* 3. & 4. ibi videatur.

QUÆSTIO V.

Quæ Causæ excusent a Præcepto audiendi Missam?

SUMMARIUM.

44. *Generatim a Missa audienda excusat impotentia physica, & moralis.*

(*d*) Tract. 2. dist. 2, n, 25. & seqq.

45. *Im-*

(e) Ut dictum Tract. 4. dist. 2. num. 28. & seqq. & dist. 5. num 9. & seq. & dist. 6. num. 9. & Tract. 5. dist. 1. num. 49.

44. CONCL. I. Quamvis plures communiter assigari soleant causæ, ob quas quis excusari possit ab obligatione, audiendi Missam die Festo, eæ tamen commode reducuntur ad impotentiam, tum physicam, tum moralem. Hæc Conclusio supponit ex dictis (d) alibi, quod leges Ecclesiasticæ in casu impotentiæ non obligent; idque quantum ad propositum, clarius habetur *cap. ultim. si de Feriis*, ibi *nisi necessitas urgeat, vel pietas suadeat.* Quo supposito.

45. Probatur Conclusio inductione. Et quidem ob impotentiam physicam (quæ est impoten-

potentia simpliciter) excusantur, qui detinentur in carceribus, in quibus Missa non celebratur. Item, qui tam gravi morbo decumbunt, ut Missæ interesse non possint. Similiter, qui longum iter faciunt non invenientes locum, ubi Missam audiant; ut fit in terris Infidelium, & in mari. Et idem de aliis similibus.

46. Deinde ob impotentiam moralem plures adhuc excusari possunt. Nam impotentia moralis censetur tunc contingere, cum nequit audiri Missa absque jactura boni notabilis æstimationis, aut non nisi cum magna difficultate, vel labore; quæ postea in casibus particularibus arbitrio viri prudentis dijudicanda erunt. Quia igitur generatim sunt quatuor bonorum genera, scilicet bona animæ, corporis, famæ seu honoris, atque fortunæ, hinc circa ea omnia hujusmodi impotentia moralis accidere potest.

47. Hinc inprimis ob impotentiam moralem circa bonum animæ occurrentem excusatur quis ab audienda Missa, si nequit adire templum sine periculo labendi in peccatum: ut si quis tempore persecutionis timeat periculum abnegandæ Fidei, si a persecutoribus comprehendatur; aut si virgo prævideat periculum stupri in via sibi inferendi, & hujusmodi.

48. Deinde propter periculum imminens corpori excusatur quis, si ex probabili conjectura, & non sola vana imaginatione ductus timeat, ne in via aut in ipso Templo vitam amittat, utputa ob sicarios, ob aëris intempe-

riem, vel infectionem &c. Item si timeat jacturam sanitatis, aut reincidentiam in morbum, vel adsit periculum notabiliter retardandi convalescentiam, si ipse Sacrum audiat in Templo: uti quandoque contingit laborantibus febri, & aliis hujusmodi morbis, in quibus standum est judicio viri prudentis, ac præsertim Medici.

49. Quæres an distantia loci excuset ab auditione Missæ? Resp. Quandoquidem distantia loci ad Templum non modicam sæpe causet corporalem incommoditatem senibus, claudis, labore pridiano valde fessis &c. proinde ex hoc capite tales nonnunquam contingit excusari, præsertim accedente tempestate nivali, aut nimbosa. Ita communis.

50. Etsi vero non possit absolute determinari certa distantia, quæ sit necessaria, simulque sufficiens pro omnibus & singulis hominibus excusandis, quandoquidem homines sint adeo diversæ complexionis, & alii robusti, alii imbecilliores, aliqui etiam divites, qui curriculo ad Ecclesiam vehi possunt, simulque tempestatis nimbosæ atque hiemalis habenda sit ratio &c. nihilominus loquendo de hominibus mediocriter valentibus, & peculiarem excusationem non habentibus, quidam Doctores apud Gobat *tr.* 5. *Theol. Experim. n.* 486. sufficere afferunt pro excusatione peditis distantiam unius bonæ horæ, vel quinque horæ quadrantes: alii vero majorem exigunt distantiam, vel spectandam loci consuetudinem ajunt, aut hoc absolute judicio prudentum relinquunt expensis circumstantiis discernendum. Certe pleri-

plerique sibi ducerent Religioni, si cessante alia causa omitterent Missæ auditionem ob distantiam unius horæ, & punirentur illi, qui deprehenderentur fere semper a re Divina abesse solum, quia distant sesqui hora a Templo. Quamquam nullus prudens Confessarius movebit his scrupulum, etsi iterato tales maneant domi; cum variæ aliæ circumstantiæ non raro concurrunt iter tam longum aggravantes, ut merito detur locus excusationi.

51. Rursus propter periculum famæ, & honoris quidam excusari possunt. Sic communiter Doctores excusant illum, qui non habet vestem decentem, ita ut nequeat sine dedecore, aut gravi derisione, seu notabili pudore comparere in publico. Similiter excusant puellam cæteroquin honestam, quæ putatur casta, & tamen gestat uterum, ne videlicet publice confundatur, & hujusmodi. Si tamen tales possint primæ Missæ in tenebris sine probro interesse, obligantur ad eam audiendam, nisi aliud excuset.

52. Tandem ob periculum bonorum fortunæ excusantur ii, quibus imminet damnum in fortunis, si pro Missa audienda velint ire ad Ecclesiam: quod intelligit Gobat. *loc. cit. n.*491. non tantum de damno notabili, sed etiam de metu mali mediocris bonorum. Sic famuli excusantur, qui domi remanent ad ejus custodiam, vel ob furtum aut incendium avertendum &c.

53. His omnibus accedit titulus pietatis, officii seu obedientiæ; quamvis & hæc ad impo-

tentiam moralem reduci possint. Sic ex titulo pietatis, seu Charitatis Proximi excusatur ab audienda Missa, qui inservit ægro, cui præsentia inservientis est necessaria, ita ut ab ipso recedere non possit: nam majus est vinculum præcepti Charitatis Proximi, quam præceptum Missæ audiendæ, cum illud Jure naturæ, hoc autem Jure duntaxat positivo Ecclesiastico obliget. Idem in similibus casibus dicendum de matre, vel nutrice, quæ infantes deserere non possunt, dum non habent alium eisdem assistentem.

54. Ex titulo officii excusantur excubitores ad portas, valla, turres, itemque custodes pecorum, & hujusmodi. Qui tamen tenentur mutare vices, quando sunt plures, & potest a paucioribus custodia convenienter peragi, fiuntque successive plura Sacra. Et hactenus dicta ad alios consimiles casus sunt extendenda, atque juxta exigentiam rerum applicanda.

Additio.

*Sic Aurigæ, qui per consuetudinem habent jus vehendi aliquo die Festo, excusantur ab auditione Missæ, si hac audita vehere non possent absolute, vel saltem non nisi cum notabili damno: nam cui aliquid conceditur, conceduntur etiam omnia necessaria ad illud; la Croix *lib.* 3. *p.* 1. *n.* 684. dummodo prædicti hac doctrina non abutantur fingendo notabile damnum, ubi non est. Similiter excusantur itinerantes, quando ducem, vel comitem itineris

neris valde utilem, puta itineris gnarum, vel commodam occaſionem navigandi, aut curru vehendi amiſſuri eſſent, dum interim Miſſam audirent. Alioquin autem, ſi nulla accelerandi neceſſitas urgeat, omnes diebus Dominicis, vel Feſtivis iter facturi prius Miſſam audire debent, niſi prudenter exiſtimare poſſint, ſe ſub ipſo itinere Miſſam audiendi habituros eſſe occaſionem. Sporer *Tract.* 3. *in Decal. c.* 4. *ſect.* 2. *n.* 28. *

55. CONCL. II. In caſu, quo quis habet impedimentum legitimum non audiendi Miſſam die Feſto, conſilium omnino ſalutare eſt, domi per aliquod tempus vacare orationi; id tamen non eſſe in præcepto, docent Navarrus *cap.* 21. *Manual. n.* 7. Reginaldus *lib.* 19. *n.* 19. Herincx *part.* 4. *diſp.* 8. *de Sacrificio Miſſæ num.* 223. & 224. ſolventes contraria, & alii: cum talis oratio domi peragenda minime comprehendatur ſub nomine Miſſæ, ſimulque finis præcepti non cadat ſub præcepto. Nihilominus oppoſita ſententia, quam nonnulli tenent, in praxi pro poſſibili hominibus conſulenda eſt, ut, cum Jure naturali teneamur Deum quibusdam tum virtutum Theologicarum, tum Religionis actibus quandoque per vitæ decurſum revereri,(e) huic obligationi eo melius ſatisfiat. In quem proinde finem D. Auguſtinus *Serm.* 251. *de Temp.* optime loquitur, atque eum, qui non poteſt cum cæteris Sacro intereſſe, exhortatur, *ut ſaltem in domo ſua oret, & non negligat DEO ſolvere votum, ac reddere penſum ſervitutis,*

DISTINCTIO II.

De Tertio Præcepto Ecclesiæ, sive de Jejunio.

QUÆSTIO I.

Quid sit Jejunium, & quæ ejus requisita?

SUMMARIUM.

1. *Tertium Ecclesiæ Præceptum, quod?*
2. *Jejunium generaliter acceptum, &*
3. *Jejunium specialiter, quid?*
4. *Jejunium naturale, requisitum ad sumptionem Eucharistiæ, quid?*
   Et quando violatur?
5. *Jejunium Ecclesiasticum, quid?*
6. *Hoc non frangitur per potum.*
   * *Quænam se habeant per modum potus?*
7. *Cautela circa haustum interdiu factum.*
8. *Ad Jejunium Ecclesiasticum tria requiruntur.*
9. *Delectus ciborum, in quo consistat?*
10. *Circa lacticinia est attendenda consuetudo locorum.*
    * *Quid sit sentiendum de pinguedine, & lardo porcino?*

11. Ab-

11. *Abstinentia plurium refectionum, quid importet?*
12. *Certa refectionis hora, quæ?*

1. TERTIUM. Ecclesiæ Præceptum communiter sequentibus verbis comprehenditur: *Jejunia certis diebus, temporibusque indicta servato.* Concordat Canon 68. Apostolorum, de Jejuniis Ecclesiasticis observandis expresse statuens: & textus *c. Quadragesima* 16. *de Consecrat. dist.* 5. *cum seqq. can.*

2 Cæterum Jejunii nomen quandoque sumitur generaliter pro abstinentia a vitiis & peccatis; in qua acceptione D. Augustinus *Tr.* 17. *in Joannem*, relatus *c. Jejunium* 25. *de consec. dist.* 5. ait: *Jejunium magnum & generale est, abstinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus sæculi, quod est perfectum Jejunium.* Et D. Basilius *Homil.* 1. *de Jejunio. Verum Jejunium est, ab omnibus vitiis esse alienum.* In proposito non accipitur Jejunii nomen tam generaliter, sed magis proprie, ac specialiter pro abstinentia a cibo & potu.

3. Jejunium, prout sumitur specialiter, ac proprie pro abstinentia a cibo & potu, rursum duplex est, naturale scilicet, & Ecclesiasticum.

4. *Jejunium naturale* est abstinentia a qualibet re sumpta per modum cibi, aut potus, vel etiam per modum medicinæ. Et tale Jejunium de præcepto Ecclesiastico requiritur ad sumptionem Ss. Eucharistiæ Sacramenti: und Rubricæ Missalis *Tit. De defectibus dispositionis cor-*

poris sic loquuntur: *Si quis non est jejunus post mediam noctem, etiam post sumptionem solius aquæ, vel alterius potus, aut cibi, per modum etiam medicinæ, & in quantumcunque parva quantitate, non potest communicare, nec celebrare.* Ubi tamen mox subjungitur in hæc verba: *Si rereliquiæ cibi remanentes in ore transglutiantur, non impediunt Communionem, cum non transglutiantur per modum cibi, sed per modum salivæ. Idem dicendum, si lavando os deglutiatur stilla aquæ præter intentionem.* Hæc ibi. Verum de Jejunio naturali ex professo hic non agitur, sed de Jejunio Ecclesiastico, de quo loquendo, sit

5 CONCL. I. *Jejunium Ecclesiasticum* est voluntaria abstinentia a cibo juxta præscriptum Ecclesiæ. Ita in re communis. Dicitur, *voluntaria Abstinentia*: quia Jejunium est actus virtutis Temperantiæ, & consequenter debet esse actus liber, & voluntarius. Hinc, qui invitus omnino abstinet a cibo, quia nimirum eo caret, potius esurire, quam jejunare censetur.

6. Dicitur ulterius, *a cibo*: quia potus, quamvis sit vinum, non solvit Jejunium Ecclesiasticum, uti recte notat D. Thomas 2. 2. *q.* 147. *art.* 6. *ad* 2. Nec obstat, quod quis sæpius de die bibat non solum ad sedandam sitim (quæ cum sit vehementior, & crebrius accidat hominibus præ fame, noluit Ecclesia, utpote pia Mater, potum prohibere) verum etiam ad sedandam aliqualiter famem. Resp. enim, adhuc non solvi Jejunium: quia sub præcepto Ecclesiastico

Jejunii non prohibetur intentio, sed solum externa cibi refectio, quæ sit contra præscriptum Ecclesiæ.

Additio.

* Porro illa censentur se habere potius per modum potus, quam per modum alicujus comestibilis, quæ ex natura sua, atque juxta communem hominum, seu moralem prudentum æstimationem non sunt ordinata ad nutriendas solidas partes corporis, sed magis ad extinguendam sitim, vel ad vehendum, & concoquendum alimentum; quamvis similia etiam aliqualiter per accidens soleant nutrire. Sic *inprimis* cerevisia se habet per modum potus, quia ex natura sua, ac juxta communem hominum æstimationem ordinatur ad refrigerandum, ac sitim extinguendam, & deservit pro aliquo vehiculo, quamvis ob succum triticeum, seu hordeaceum inibi contentum etiam aliqualiter soleat nutrire, famemque sedare. Econtra vero lac, vel jusculum habent se per modum alicujus comestibilis; etsi enim sint quid liquidum, ex natura tamen sua, & juxta communem prudentum æstimationem ordinantur per se ad nutriendas partes solidas corporis. *Secundo* decoctum ex herba *Thee* pariter censetur se habere per modum potus, quia simile decoctum non censetur ex se ordinatum ad sedandam famem, sed potissimum ad recreandos spiritus, & purificandum, seu mitigandum sanguinem. Quidnam autem sentiendum sit de Chocolata,

& Caffee, sequentia ex Patre la Croix *lib.* 3. *p.* 2. *num.* 1291. & 1292. & aliis AA. subjungo; nimirum juxta Thomam Hurtad. Lopez, Henriquez, & alios se habere per modum potus, sicque diebus Jejunii non frangere Jejunium. Et ita teste Henriquez *vers. Jejunium* de Chocolata (de qua tamen major posset esse difficultas) declaravit Urbanus VIII. oblatis sibi ingredientiis, & confecta in ejus conspectu Chocolata: ubi Pontifex reposuisse fertur, esse, & manere potum. Idem responsum esse a Gregorio XIII. Pio & Paulo V. testantur plures DD. inquit Illsung *tr.* 4. *dist.* 1 *num.* 39. quam etiam sententiam defendit Cardin. Brancatius in dissertat. de Chocolata, nec improbat Sabinus Bononiensis in Luce Morali *part.* 1. *tr.* 38. *num.* 68. Econtra vero habere se Chocolatam per modum cibi, sicque diebus jejunalibus frangere Jejunium docent multi alii DD. cum Castropalao hic *part.* 2. §. 2. *num.* 4. Ratio eorum est, quia potiores ingredientiæ habent vim nutritivam, uti etiam Fabæ Caffee. Mihi cum Felice Potesta *tom.* 1. *Exam. part.* 3. *num.* 2876 præplacet sententia media Leandri, Dianæ, Remigii, & Escobar; nimirum si non multum misceatur illius materiæ, sed sorbeatur tenue, tunc se habere per modum potus, sicque non frangere Jejunium: secus, si multum misceatur, & coquatur instar densæ pultis, cum ibidem se haberet potius per modum cibi. Sic exemplificat Felix Potestas *loc. cit.* Si sex unciis aquæ admisceretur una, & media uncia Chocolatæ, ac media uncia sacchari, talis Cho-

colata

colata se haberet per modum potus: secus, si admixtio Chocolatæ foret in æquali, vel quasi æquali pondere. Attendant sibi hic illi, qui diebus Jejunii similibus præterea adjungunt, seu admiscent lac, & ova, sese per modum cibi habentia, & multum nutrientia.*

7. Cæteroquin supposito semel, quod se aliquid habeat potius per modum potus, quam per modum alicujus comestibilis, exinde addunt adhuc DD. ad haustum interdiu factum etiam modicum panis, vel amygdalas paucas accipi posse, ne haustus ille noceat. Interim tamen cavendus, quantum ad hoc, excessus, ne repetitis sæpius buccellis ad magnam tandem quantitatem deveniatur: nam Alexander VII. sequentem inter alias, ordine 29. Propositionem damnavit: *In die Jejunii, qui sæpius modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit Jejunium.* Ab hoc proinde cavendum.

8. CONCL. II. Ad Jejunium Ecclesiasticum tria requiruntur, videlicet Abstinentia ciborum certi generis: Abstinentia plurium refectionum: & certa hora refectionis. Ita rursum communis Doctorum: & patet ex perpetuo usu, atque praxi Ecclesiæ, & illico quoad singula declarabitur.

9. Quantum igitur attinet ad primum, nempe ad *Abstinentiam a certis cibis*, sive, ut loquitur Concilium Trid. *Sess.* 25. *cap.* 21. *Delectum* *cibo-*

ciborum: Inprimis diebus Jejunii abstinendum est a carne, deinde etiam a lacticiniis, videlicet a lacte, caseo, & ovis, prout habetur *can. Denique dist.* 4. ibi: *Par autem est, ut, quibus diebus a carne animalium abstinemus, ab omnibus quoque, quæ sementinam carnis trahunt originem, jejunemus, a lacte videlicet, caseo, & ovis.* Accedit Decretum Alexandri VII. hanc inter alias, ordine 32. Propositionem damnantis: *Non est evidens, quod consuetudo non comedendi ova & lacticinia in Quadragesima obliget.*

10. Verum his non obstantibus, quantum attinet ad lacticinia, attendenda est consuetudo tum generalis, tum particularis locorum: utpote quæ partim est optima legum interpres, partim etiam, sicut de novo potest legem inducere, ita & priori derogare. Unde inprimis in Feriis sextis, & Sabbatis per annum, quando aliud jejunium de præcepto non occurrit, ubique locorum permittuntur lacticinia, etsi esus carnium sit prohibitus. Deinde in quibusdam locis ova atque lacticinia solum prohibentur tempore Quadragesimæ, & extra illud non sunt vetita, alicubi vero diebus jejunii etiam extra Quadragesimam non permittuntur, ut notat Navarrus *c.* 21. *Manual. n.* 15. Tandem in Germania ex antiqua consuetudine videmus permissa ova, & lacticinia omnibus jejuniis totius anni; idque factum creditur ob defectum olei, atque aliorum ciborum Quadragesimalium, qui alibi abundare solent.

Addi-

Additio.

* Num autem in Regionibus, in quibus diebus jejunii conceduntur ova, & lacticinia, pariter intelligatur concessa comestio sanguinis, aut illius pinguedinis, quæ exprimitur e lardo porcino, vel ex adipe anserum, aliorumve animalium, alia est difficultas; ubi Glossa, Hostiensis, Abbas, & Sylvester apud P. Sporer *in Decal. tr.* 3. *post Caput quartum in Appendice sect.* 1. *num.* 10. Respondent affirmative ex ea ratione: quia tam parum illa pinguedo est caro, ac ova, vel caseus: item lac, & sanguis juxta Philosophos tantum accidentaliter in colore differunt; si ergo licet vesci lacte, cur non & sanguine? Ita illi. Econtra probabilior DD. & communior defendit negativam, ex eo præcipue fundamento, quia de jure communi ne quidem licet vesci ovis, & lacticiniis diebus formalis jejunii, nisi in locis, ubi est introducta legitima consuetudo; ergo, cum quoad lardum, & sanguinem talis consuetudo in his partibus Germaniæ necdum videatur introducta, præsertim respectu divitum aliis cibis abundantium, neque licebit vesci sanguine, vel memorata pinguedine. Et hæc sententia in praxi merito est suadenda: interea tamen, quia prior sententia habet graves pro se Doctores, nec ejusdem probabilitas ex integro exhauritur, poterit eadem Confessariis juxta Patrem Sporer *loc. cit.* principaliter ad duo deservire, *primo*, ut pauperibus licentiam vescendi ejusmodi pinguedine diebus jejunii concedere facile possint ob causam paupertatis, & defectum butyri.

ri. *Secundo*, ut ancillis vel famulis permitti possit, & coquere, & cocta comedere de adipe animalium, quando a dominis jubentur, eisve similia comedenda proponuntur: interea tamen, si ipsimet heri vel heræ alias competentia pro suo statu media habentes, quæ famulis, & ancillis ex tali adipe coctos cibos diebus jejunalibus comedendos proponunt, confessionale accedant, iisdem, in quantum cum fructu prudentiæ fieri potest, deinceps Confessarius similia efficaciter dissuadeat in locis, ubi non est jam introducta contraria consuetudo, qualis tamen quoad pinguedinem animalium, seu sanguinem vigere dicitur in regno Siciliæ teste Felice Potesta *tom.* 1. *Exam. Ecclesiast. part.* 3. *num.* 2880. *

11. Quoad secundum, videlicet, quoad *Abstinentiam plurium refectionum*, est sciendum, quod ad Jejunium requiratur, ut in die (sive intra spatium unius diei naturalis, a media nocte usque ad aliam mediam noctem computandum: *arg. l. More Romano ff. de feriis;*) nonnisi unica refectio, seu comestio fiat: prout fatentur unanimiter Doctores, & patet ex perpetua atque universali Ecclesiæ consuetudine Verum tamen est, quod Ecclesia his posterioribus sæculis ob corporum infirmitatem, quæ mundo senescente semper magis augetur, & aliis rationabilibus de causis, ex longæva consuetudine & tacito consensu indulserit, ut præter dictam unam comestionem modicum aliquid cibi sero per modum collatiunculæ sumatur. Dicitur notanter, *modicum aliquid cibi*: quia, qui notabiliter excederet, procul dubio

jeju-

jejunium frangeret: unde etiam illi dies, quibus prohibentur quidem carnes, non tamen duæ refectiones, dicuntur quidem dies abstinentiæ, ast non formalis jejunii. Sed de hoc amplius *num.* 23. & *seqq.*

12. Tertia tandem Jejunii conditio, quæ est *certa refectionis hora*, hoc importat, ut unica illa refectio non prandii, sed cœnæ rationem obtineat: unde & Breviarium Romanum in Benedictione Mensæ præscribit, quod, quando semel comeditur (puta diebus jejunii) omnes preces dicantur ut in cœna. Et quidem hæc unica refectio prioribus sæculis tempore Quadragesimali usque ad vesperam prorogari debebat, uti patet *ex c. Solent.* 50. *de Consec. dist.* 1. Aliis vero diebus jejunalibus differebatur usque ad horam nonam, quæ est tertia post meridiem, uti testatur D. Bernardus *Serm.* 4. *de Quadragesima.* Cæterum hisce posterioribus sæculis, quibus ob corporum infirmitatem concessa fuit collatiuncula vespertina, pariter ob eandem causam usu receptum est, ut refectio illa unica fiat circa meridiem, & Vesperæ in Choro tempore Quadragesimæ dicantur mane ante comestionem, ut sic primævæ consuetudinis Ecclesiæ memoria retineatur. Sed quia de istis tribus Jejunii Ecclesiastici conditionibus speciales occurrunt difficultates, hinc sit

QUÆSTIO II.

Solvuntur varia dubia circa tres Jejunii conditiones.

SUMMARIUM.

13. *Dispensatus circa esum carnium an possit bis comedere?*
14. *Sententia negativa multorum.*
(*a*) Tract. 6. dist. 1. num. 83.
15. *Affirmativa porbabilior.*
* *Nec tamen altera sententia caret suis gravibus fundamentis, estque in praxi observata apud aliquot Diœceses.*
** *Defacto in praxi tenendam esse negativam ex brevi Tertio a SS D. N. BENEDICTO XIV. expedito desumitur. Addit.*
16. *Jejunium Ecclesiasticum an violet replens ventrem cibis Quadragesimalibus?*
Ratio dubitandi.
17. *Resolutio Quæstionis.*
18. *Solvuntur contraria.*
* *Quid, si comestionem primam per plures horas protrahat?*
19. *Sæpius in die Jejunii comedens carnes peccat toties, quoties comedit; & quidem mortaliter, nisi excuset levitas materiæ, quæ?*
20. *Quid, si sæpius quis comedat cibos licitos?*
21. *Solvuntur instantiæ.*
22. *Differentia inter præceptum de non comedenda carne, & non sumenda secunda refectione.*
23. *Collatio vespertina an permissa?*
24. *Quantum cibi in ea sumere liceat?*

25. I.

25. *I. Sententia, certas uncias admittens. Uncia, quid?*
26. *II. Sententia, id determinandum censens pro varietate circumstantiarum;*
27. *Vel admittens quartam partem justæ cœnæ.*
28. *III. sententia, ad consuetudinem locorum recurrens.*
29. *In Collatione an etiam qualitas ciborum sit attendenda?*
30. *I Sententia?*
31. *II. Sententia.*
32. *In praxi attendenda est recepta locorum consuetudo.*
33. *Quale peccatum sit anticipare tempus comestionis?*
34. *Quid, si justa causa subsit?*
35. *An sit peccatum sumpta mane Collatione differre prandium ad vesperam?*
* *An, & quando prandium interruptum possit iterum continuari? Addit. I.*
* *Quænam quantitas extra prandium & Collationem comesta constituat peccatum grave? Addit. II.*

13. QUæritur I. circa primam Jejunii conditionem, an dispensatus circa esum carnium, censeatur dispensatus ad non jejunandum, ita ut possit sæpius de die comedere? Resp. cum Mastrio *disp.* 12. *Theol. mor. num.* 6. diversas quoad hoc dubium esse Doctorum sententias.

14. Et quidem negativam ſententiam non pauci tenent, ut Graffeus, Petraza, aliique plures; quam ſententiam amplectuntur etiam Leſſius, Reginaldus, Cajetanus, Navarrus, & multi alii, loquendo de caſu illo, quo quis diſpenſatus eſt in eſu carnium non ratione debilitatis naturæ, ſed quia a piſcibus abhorret, aut hi ejusdem temperamento nocere ſolent, vel quia cibi eſuriales valde caro pretio comparantur e.g. tempore Quadrageſimæ. Rationem dant: quia præceptum Eccleſiæ, quando non poteſt ſervari in totum, nihilominus in parte, quæ ſervari poteſt, ſervandum eſt. *arg. c. Cum dilecti: de Dolo & contumac.* Idem ſuadetur per ſimile: nam qui non poteſt recitare totum Breviarium, poteſt tamen recitare partem, tenetur ad recitandam partem, prout alibi (*a*) dictum. Sic etiam, qui eſt diſpenſatus in duplici refectione, non idcirco eſt diſpenſatus in eſu carnium. Confirmatur: quia, quando quis eſt diſpenſatus in eſu carnium, non ratione ſuæ debilitatis, ſed quia a cibis jejunalibus abhorret &c. nulla ſubeſt cauſa, cur gemina comeſtio concedatur: ergo ſaltem tunc ea erit illicita; nam diſpenſatio ſine cauſa non valet.

15. Affirmativa nihilominus ſententia eſt probabilior, atque inter Doctores communior, quam tenent Toletus, Diana, Tamburinus, Azorius, Filliucius, & Maſtrius, citans plures alios. Ratio eſt, quia abſtinentia ab eſu carnium eſt de ſubſtantia Jejunii Eccleſiaſtici; ergo, qui diſpenſatus eſt quoad comeſtionem carnium, eo ipſo eſt diſpenſatus a jejunio, & conſequenter

pote-

poterit bis vel ſæpius comedere, cum ſublata ſubſtantia Jejunii cenſeatur ſolutus a lege Jejunii. Et per hoc patet ad rationes prioris ſententiæ, quæ ſolum urgent in illis caſibus, in quibus præceptum Eccleſiaſticum poteſt ſervari quoad ſuam ſubſtantiam ſaltem ex parte, licet non ex toto: quod non fit, neque conceſſa comeſtione carnium fieri poteſt in Jejunio Eccleſiaſtico.

Additio.

* Aſt negabunt adverſæ ſententiæ Patroni, quod conceſſa comeſtione carnis non poſſit (uti pariformiter dicitur quoad recitationem Horarum Canonicarum) quoad alteram adhuc partem ſervari formale jejunium; nam inquiunt, Jejunium formale & proprie tale (prout diſtinguitur a ſimplici abſtinentia) includere ſubſtantialiter duas partes ab invicem diviſibiles, & independentes, nimirum abſtinentiam *a duplici refectione*, & *a carnibus*; ſicque non ſequi, facta diſpenſatione in una, eo ipſo eandem quoque fieri in altera parte; cum utrobique ſit aliqua diſtincta mortificatio, uti conſideranti patet. *Et hoc ipſum* (ait in formalibus la Croix *lib.* 3 *p.* 2. *num.* 1269) *communiter declarant Epiſcopi diſpenſantes pro carnibus in Quadrageſima, dum addunt, ſe non aliter velle diſpenſare, quam relinquendo obligationem Jejunii quoad refectionem unicam.* Ita ille; ego autem credo, quod equidem hæc praxis forſan vigeat in Germania inferiori, ac vicinia; non tamen æque, ſaltem non ubique, in ſuperiori,

ubi potius ſcio, in praxi ordinarie ſervari doctrinam primæ ſententiæ, taliter nimirum, ut, diſpenſatione facta in Quadrageſima circa comeſtionem carnis, etiam absque ſcrupulo adhibeatur ſecunda refectio. Dixi *ordinarie*: etenim in duabus Diœceſibus bis jam vidi, fuiſſe a Reverendiſſimo Ordinario notanter 1739. declaratum, quod in Quadrageſima admittendo comeſtionem carnis nullatenus intendat diſpenſare quoad duplicem refectionem, niſi aliunde quoad eam duplicem refectionem ſint exempti propter alias cauſas, puta ob longum iter, aut graves labores &c. *Hinc obſervetur ſequens

Additio.

** Quamvis antea opinio nunc relata fuerit pluribus viſa probabilis, nunc tamen opposita a P. Elbl Theol. Decalog. Part. Proemial. n. 372. aſſerta ſententia merito in praxi retinenda eſt. Ita enim clare deciditur Brevi Tertio de Jejunio expedito a SS. D. N. BENEDICTO XIV. die 8. Julii 1744. ubi Pontifex Laudatiſſimus ſecundo loco iſtud ponit & reſolvit dubium: *An ii, quibus conceſſum eſt veſci carnibus, poſſint in veſpertina refectiuncula ea quantitate carnis veſci, quæ jejunantibus permittitur? Reſpondemus, non licere; ſed opus habere eo cibo, eaque uti portione, quibus utuntur homines jejunantes rectæ meticuloſæ conſcientiæ.* Decreto Summi Eccleſiæ Paſtoris adſtipulatur praxis plurium Diœceſium, in quibus jam pluries, dum tempore jejunii diſpenſatum eſt in eſu carnium, ſimul injunctum fuit, ut utraque

con-

conditio ſtricte ſervaretur de una tantum comeſtione carnium, & refectiuncula peragenda in cibo tantum, & quantitate cibi jejunantibus alias permiſſa.

Ex adducto igitur Diplomate Pontificio, & praxi clare fluere exiſtimo, ſubſtantiam jejunii omnino eſſe diviſibilem in abſtinentiam a carnibus, & ſecundam comeſtionem vel refectionem tanquam in duas partes ſeparabiles: atque adeo licet excuſatus ſis ab una ſubſtantiali parte jejunii implenda, non ideo etiam ſtatim exemptus es ab altera parte ejusdem: ut in pluribus præceptis, quæ circa materiam diviſibilem, & ſeparabilem verſantur, exempla in promptu ſunt: ſic qui totum Breviarium non poteſt recitare, tenetur ad partem, ſi hanc adhuc orare poteſt, quique totam Summam ablatam nequit reddere, illam tamen quantitatem, quam poteſt, tenetur reſtituere. * *

16. Quæritur II. Qantum attinet alteram conditionem Jejunii, an ſemel tantum in die Jejunii comedens, ſed tot cibis quadrageſimalibus ventrem replens, ut nullam carnis afflictionem ſentiat, quinimo gulæ indulgeat, violet Jejunium Eccleſiaſticum? Ratio dubitandi eſt: tum quia Jejunium Eccleſiaſticum eſt actus temperantiæ: atqui talis actus temperantiæ in propoſito non intervenit ob exceſſum illum, qui degenerat in gulam, vel etiam ebrietatem; tum quia parum refert, quid de æquipollentibus fiat: atqui talis una exceſſiva comeſtio poteſt æquivalere duabus vel tribus aliis comeſtionibus, per quas utique frangeretur Jeju-

nium Ecclesiasticum. Tacentur aliæ rationes, quas ponit Covarruvias *lib. 4. var. resolut. cap.* 20. *num.* 11.

17. Resp. cum Reginaldo *lib. 4. cap.* 14. *num.* 163. Cajetano, Medina, & aliis, quamvis talis perdat meritum Jejunii in totum, vel in partem, simulque peccet juxta qualitatem excessus (etiam mortaliter, si excessus tam magnus sit, qui in non jejunantibus culpam mortalem induceret) nihilominus is non judicabitur ab Ecclesia transgressor Jejunii, neque ex eo capite punietur a DEO, sed ex alio; quia videlicet peccavit peccato gulæ, aut, si excessit in nimio potu, peccato ebrietatis. Ratio est: quia talis non agit contra substantiam Jejunii Ecclesiastici; nam Ecclesia solum præcipit abstinentiam a carnibus, & a secunda refectione, atque ut ante certum tempus non fiat refectio: quæ omnia in casu posito observantur.

18. Ad rationes dubitandi, & earum primam dicitur, Jejunium Ecclesiasticum dici actum Temperantiæ, non quod Ecclesia illum præcipiat ut modificatum omnibus conditionibus virtutis Temperantiæ, sed ut modificatum ad minimum saltem tribus jam enumeratis. Neque obstat, quod Ecclesia præcipiens jejunium intenderit corporum nostrorum castigationem. Resp. enim, hoc parum urgere: quia finis præcepti non cadit sub præcepto, ita videlicet, ut finis ipse præceptus esse censeatur. Deinde ejusmodi castigatio intervenit in proposito saltem per hoc, quod fiat abstinentia a carnibus, atque secunda refectione: aliæ vero

mor-

mortificationes ſunt quidem ſaluberrimæ, atque a SS. Patribus paſſim commendatæ, eæ tamen non cadunt ſub ſpeciali præcepto Jejunii Eccleſiaſtici, ut dictum. Ad alteram inſtantiam negatur minor: etſi enim unica illa comeſtio poſſit æquipollere pluribus quoad quantitatem ciborum ſumptorum, non tamen pluribus æquipollere quoad multitudinem refectionum, quia ſemper manet unica refectio.

Additio.

* Utrum vero ille, qui tot cibis quadrageſimalibus unica refectione adeo replet ventrem ad prandium, ut nullam in abſtinendo de nocte a ſecunda refectione ſentiat mortificationem, utrum (inquam) ille adhuc Jejunium obſervare cenſeatur, ſi illam primam refectionem ſedendo in menſa protrahat, atque extendat per plures etiam horas, ita, ut tale convivium ferme attingat tempus collationis, alia eſt difficultas, ubi non deſunt Auctores, qui putant cum Tamburino & Fagundez hanc primam refectionem ultra duas horas citra fractionem Jejunii extendi non poſſe, ne alias prima comeſtio adeo in longum tempus protracta cenſeatur moraliter duplex refectio, quæ per præceptum Eccleſiaſticum prohibetur. Paſqualigus tamen cum Gobat. *in Quin. tract.* 5. *lib.* 26. *num.* 8. talem apud Germanos praxin excuſat: tum ratione conſuetudinis etiam a Reverendiſſimis Ordinariis non ignoratæ, quæ in præceptis præciſe humanis multum valet:

tum quia, etsi fortassis æquivalenter sit duplex, formaliter tamen & actualiter est unica refectio moraliter quidem diutius continuata, & cæteroquin finis præcepti non cadit sub præceptum conformiter dictis antecedenter. *

19. Quæritur III. An, qui sæpius comedit in die Jejunii, toties peccet, quot sunt comestiones? Resp. I. Quando in die Jejunii comeduntur cibi vetiti, ut puta carnes, toties peccatur contra præceptum Jejunii, quoties distinctis comestionibus manducantur tales cibi. Ita Doctores communiter. Ratio est: quia in præcepto Jejunii duo includuntur, quorum unum est simpliciter negativum, scilicet ne comedantur cibi vetiti, alterum vero affirmativum, nempe ut quis unica refectione, & quidem non nisi tempore debito sumenda, contentus sit: atqui per quamcunque carnium comestionem semper violatur præceptum Jejunii, quatenus est negativum; ergo etiam toties peccatur, & quidem mortaliter, nisi excuset levitas materiæ. Et hoc ultimum idcirco additur, quia negari non potest, in proposito dari posse peccatum veniale ob levitatem materiæ: ut si de cibis vetitis comedatur duntaxat modicum quid, puta in quantitate unius unciæ, vel (ut aliqui volunt) duarum unciarum.

20. Resp. II. Qui vero sæpius in die comedit cibos cæteroquin licitos, peccat solum per secundam comestionem contra præceptum Jejunii, non vero per tertiam, vel alias subsequentes. Ita Mastrius *loc. cit. num.* 9. cum

com-

communiori & probabiliori Doctorum, contra Medinam, & alios. Ratio eſt: quia præceptum Jejunii non obligat ad impoſſibile: atqui poſita jam ſecunda comeſtione, quamvis culpabili, impoſſibile eſt, ut quis unica tantum refectione contentus ſit; ergo ad hoc amplius non obligat, & conſequenter fit peccatum contra legem Jejunii in ſecunda tantum refectione, non autem in aliis ſequentibus. Dicitur, *contra legem Jejunii*: nam per ſubſequentes poteſt quis peccare contra Temperantiam, licet non contra præceptum Jejunii.

21. Nec dicas. Præceptum Jejunii eſt de unica tantum refectione: atqui toties quis agit contra hoc præceptum, quoties ultra unicam refectionem comedit interpolatis vicibus; ergo etiam toties peccat. Reſp. negando minorem: quia poſt ſecundam illicitam comeſtionem præceptum Jejunii de unica tantum refectione, ſeu potius, ut quis una duntaxat refectione contentus ſit, amplius ſervari non poteſt, ſicque quoad hoc ceſſat ejus obligatio.

22. Nec obſtat, quod quis ſæpius comedendo carnes in die Jejunii ſæpius peccet, ſicque a pari etiam plures ſumendo refectiones videatur ſæpius peccare. Reſp. enim negando conſequentiam, & paritatem. Diſparitas eſt: quia præceptum de non comedenda carne eſt ſimpliciter negativum, obligans ſemper & pro ſemper in die Jejunii, poteſtque poſt primam comeſtionem carnis adhuc pro reliqua diei jejunalis parte ſervari: præceptum vero de ſumenda

una solum refectione, non obstante, quod etiam prima fronte videatur negativum, nihilominus re melius considerata est affirmativum, obligans, ut jejunans sit unica comestione contentus; & hoc post secundam comestionem est observatu impossibile.

23. Quæritur IV. Quid censendum de Collatione vespertina? Resp. I. Collatio vespertina, quæ prioribus sæculis ignorabatur, posterioribus hisce sæculis ob corporum infirmitatem, quæ mundo senescente semper magis magisque augetur, & aliis rationabilibus se caussis, ex generali consuetudine, & tacito consensu Ecclesiæ, in modica quantitate permissa est, ac licita. Ita communis. Et hanc Doctores non *refectionem*, sed *refectunculam* duntaxat, per quam Jejunium non solvitur, appellandam censuerunt, utpote in parva solum quantitate sumendam.

24. Resp. II. Quantum cibi in tali refectiuncula, seu Collatione licitum sit sumere, non tam facile est determinare; & forsan aliquibus de hoc disputantibus illud D. Hieronymi dictum quadrat, quod refertur *can. Gloria* 12. *quæst.* 2. *Plenus venter facile de Jejuniis disputat.* Referam igitur præcipuas, & probabiliores sententias Doctorum, saltem in hoc convenientium, quod refectiuncula illa (ut ipsum nomen demonstrat) debeat esse modica, ne transeat in cœnam vel semicœnam.

25. Et quidem Filliucius *tract.* 27. *cap.* 2. *num.* 32. ait, in hac refectiuncula quatuor, quinque, vel ad summum sex uncias seu me-

diam

diam libram ſumi poſſe, ut volunt (inquit) plerique ex Recentioribus. Unde ultra ſex uncias (*Uncia* eſt duodecima pars aſſis, ſive unius libræ: ſed libra aromataria eſt major quatuor unciis, & continet triginta duas ſemiuncias) inciperet refectiuncula deficere ad debita menſura, & accederet ad peccatum levius vel gravius, juxta qualitatem exceſſus.

* Ubi tamen adhuc bene nota, quod apud modernos Theologos ſoleat diviſio libræ fieri, uti in libra aromataria, nimirum in ſedecim uncias teſte la Croix *lib.* 3. *part.* 2. *num.* 1299. ubi hæc ponit formalia: *Duodecim unciæ ſunt libra, ſeu unum pondo apud veteres, ſedecim vero apud nos.* *

26. Deinde alii aſſerunt, non poſſe taxari, ſeu determinari certam pro omnibus jejunantibus quantitatem cibi pro Collatione veſpertina, ſed eam variam eſſe poſſe pro varietate tum perſonarum, uti videre eſt in provectioribus ætate, infirmis, nobilibus perſonis, qui pluribus epulis & delicatioribus aſſueti ſunt: tum locorum, uti accidit in frigidis regionibus, ubi major Collatio conceditur, quam in calidis: tum exercitii & laboris, in quo quis occupatus eſt, vel defatigatus. Nam, quia hujusmodi labor quandoque totaliter excuſat a jejunio, pariter exiſtente aliqua rationabili cauſa v. g. laboris, ſtudii, aut hujusmodi, aliquid ultra conſuetum ſumi poteſt in Collatione.

27. Quod ſi regulam quamdam generalem etiam circa hoc petas, reſpondet Reginaldus

lib.

lib. 4. *num.* 185. & post eum Layman *lib.* 4. *tract.* 8. *cap.* 1. *num.* 9. ordinarie loquendo, & nisi aliqua causa justa excuset v. g. laboris, infirmitatis &c. non esse notabiliter excedendam quartam partem eorum, quæ jejunanti spectata sua complexione sufficerent ad ordinariam cœnam: alioquin enim quis semicœnaret.

28. Alii vero, ut Bonacina *punct.* 3. *de Jejunio. num.* 2. citans Toletum, & alios, asserunt, hanc regulam esse desumendam ex consuetudine in singulis regionibus recepta: nam refectiuncula ista est per consuetudinem introducta; ergo sumi potest juxta limites receptæ consuetudinis. Cavendum tamen, ne tanta cibi quantitas sumatur, ob quam Collatio transeat in cœnam, vel quasi cœnam.

29. Resp. III. Utrum in refectiuncula illa non tantum quantitas, sed & qualitas ciborum sit attendenda, rursum diversæ sunt sententiæ; in praxi tamen tum recepta locorum consuetudo, tum aliæ circumstantiæ erunt attendendæ.

30. Prima pars de diversitate sententiarum inter Doctores ex eo patet: quia plerique Doctores pro Collatione solum admittunt leviuscula ciborum genera, quæ parum nutriunt, & potius ad sitim extinguendam deserviunt; ut sunt herbæ, poma, uvæ, & hujusmodi fructus arborum, nec non & aliqua ex saccharo confecta. His tamen ex communi usu, vel in defectum fructuum, vel ne hi soli noceant,

pa-

panem addi posse concedunt, non obstante, quod panis plurimum nutriat, famemque depellat: cibos autem qui communiter inter fercula apponuntur, ac juscula cocta ex pane, & hujusmodi, nisi adsit alia causa excusans, censent esse prohibita. Ita Filliucius, Azorius, & alii, quorum sententia communiori usu videtur esse recepta.

31. Econtra Bonacina *loc. cit.* Cajetanus *vers. Jejunium.* Petrus Marchant. *Trib. part. 2. tract. 12. tit. 3. quæst. 3. dub. 1.* & alii volunt, in dicta refectiuncula non tam stricte prohiberi cibi qualitatem, sicuti interdicitur quantitas: unde dictus auctor cum proxime citatis admittit, posse licite sumi jusculum, modo non sit de cibis prohibitis, comedi pisciculum, aut exiguam partem piscis majoris, imo plures res in eadem Collatione degustari posse, dummodo cibi quantitas non excedatur, neque Collatio transeat in cœnam, nec aliud præceptum obstet. Et hæc quoad diversitatem sententiarum.

32. Altera pars datæ responsionis, videlicet in hoc attendendam esse receptam consuetudinem locorum, ex eo patet: quia refectiuncula illa est introducta per consuetudinem; ergo juxta hujus limites poterit sumi. Sic in partibus hisce Septentrionalibus passim pro Collatione admittitur caseus una cum ovis frigidis, quamvis hi cibi præ cæteris nutriant, atque in aliis terris prohibeantur. Quod autem de jusculis calidis cum Cajetano & Petro Marchantio addit Bonacina, id consuetudo

hacte-

hactenus recepta non videtur admittere, saltem non in omnibus, præsertim in calidioribus regionibus, nisi in causa debilioris complexionis, vel alia justa causa interveniente: prout forsan inter Personas nobiliores delicatioribus assuetas, aut studiis gravioribus defatigatas quandoque fieri solet.

33. Quæritur V. Circa tertiam Jejunii conditionem, an sit peccatum mortale, notabiliter anticipare tempus ordinarium comestionis in die Jejunii v. g. per unam, vel alteram horam? Resp. Non desunt equidem Doctores, qui putant, hoc esse peccatum mortale, si absque causa justa fiat: pro qua sententia citatur Navarrus *cap.* 21. *Manualis num.* 27. Covarruvias, Cajetanus, & nonnulli alii: dicendum tamen cum communiori, & probabiliori Doctorum, id non esse peccatum mortale, sed veniale solum, si fiat absque justa causa. Ratio est: quia non violatur substantia præcepti Jejunii, sed tantum circumstantia quædam accidentalis. Lessius *lib.* 4. *de Just. & Jur. c.* 2. *n.* 13. & alii.

34. Dicitur, *sed veniale tantum*, *si fiat absque justa causa*: quia tunc fit aliqua inordinatio. Quod si vero justa causa subsit, utputa si iter sit ineundum, si hospites dimittendi, aut hujusmodi, nullum erit peccatum, ne quidem veniale.

35. Quæritur VI. Utrum similiter ille peccet, qui mane sumit Collationem cæteroquin sumi solitam, & prandium usque ad vesperas

vel

vel noctem differt? Respondet Bonacina *loc. cit. num.* 6. & Layman *num.* 10. cum aliis communiter, id continere peccatum veniale, si fiat absque causa, eo quod pervertatur consuetudo, nullum, si justa causa interveniat v. g. copia negotiorum, non permittentium sumptionem prandii in meridie, vel periculum infirmitatis, item piscatio, venatio &c. Verum Mastrius *cit disp.* 12. *num.* 8. Reginaldus *lib.* 4. *num.* 186. Azorius, & quidam alii probabile esse censent, talem (dummodo sumat refectiunculam hora consueta prandii, & non prius, nisi adsit alia justa causa) nec venialiter peccare, licet sine speciali causa differat prandium ad noctem. Rationem dant: quia talis modus neque ex toto, neque ex parte solvit substantiam Jejunii: quinimo hic modus jejunandi magis conducit ad corporis afflictionem, & olim in Ecclesia primitiva refectio sumebatur ad vesperam.

Additio I.

*Quæritur VII. Utrum, & quandonam peccet ille, qui diebus jejunalibus cœnam, vel collatiunculam vespertinam semel inceptam, ast iterum interruptam denuo continuat? Resp. I. Si cœna, vel collatio vespertina tantum mathematice, puta per aliquot Pater, & Ave, non autem moraliter fuit interrupta, eadem de novo etiam absque ulteriori aliqua causa ad libitum potest continuari citra peccatum. Ratio est; quia tunc censetur adhuc

esse

esse una moraliter cœna, seu collatio, quoniam partes ejusdem non reputantur juxta prudentum computationem ab invicem disjunctæ. Responsio hæc magis clarescet ab exemplis. Sic videmus in multis Religionibus, quod Lector mensæ, vel inservitor antea sumat jusculum, aliudve simile, & absoluto suo officio continuet cœnam. Item ponamus, quod Petrus ab alio invitatus ibidem per aliquod tempus sedens ad mensam, & saturatus competenter jam plicarit mappulam, interea tamen afferantur adhuc nobiliores cibi, in hoc casu poterit continuare Petrus cœnam mutato suo proposito. Quinimo idem concedunt Petro Filliucius, Tamburinus, Sanchez, & Lessius contra alios, si is jam a mensa surrexisset, facta gratiarum actione, ast denuo ab aliis persuasus de novo assideret, supposito tamen, quod id fiat intra spatium unius circiter quadrantis; nam spatium unius quadrantis moraliter non censetur juxta DD. partes cœnæ discontinuare, la Croix *lib.* 3. *part.* 2. *num.* 1281. Item ponamus, quod Paulus relinquens mensam in uno loco, cui assidebat, intendat eandem absolvere in altero, in quo efficaciter invitatus exspectatur, poterit id licite facere, dummodo spatium inter duas tabulas non multum excedat quadrantem horæ. Ratio est: quia tunc hæ partiales duæ comestiones videntur intra tam breve temporis spatium constituere adhuc unam moraliter cœnam, nec videtur diversitas locorum obesse, præsertim ubi id requirit honestas. Franciscus Henno

alias

alias satis austerus tract. de Peccatis disp. 4. quæst. 4. Conclus. 1. Resolut. 4.

Resp. II. Si cœna, vel collatio vespertina interrumpitur ex gravi causa, puta ob certa negotia, Pasqualigus apud la Croix loc. cit. num. 1279 putat, eandem intra suos terminos posse compleri absoluto negotio, quamvis illud negotium durasset usque ad tempus vespertinum: quia, cum illa interruptio sit involuntaria, cœna, ad quam jus habet, manebit complebilis per sequentem comestionem. Econtra Tamburinus, Diana, Lezana, ac Sanchez ajunt, non posse inter primam & secundam comestionem majus spatium, quam unam vel ad summum duas horas intercedere, ut continuatio fieri queat. Mihi præplacet distinctio Leandri, ac Stephani a S. paulo Tom. 1. Theolog. Moral. D. 5. num. 113. vel enim talis, antequam surgit a cœna, est jam satur, vel non? si prius, non poterit peracto negotio post tantum temporis spatium continuare cœnam; quoniam ob interveniens negotium disparatum tanto tempore non videtur intercedere unio moralis inter primam & secundam comestionem, & cæteroquin talis in prima refectione jam fuit sufficienter saturatus, uti supponitur. Quod si autem ante abitum ad negotium non foret sufficienter satur, posset adhuc in reditu comedere ad saturitatem non obstante tam longo intervallo inter has comestiones intercedente: etenim quilibet habet jus semel intra diem je-

junii ad ſaturitatem comedendi, prout etiam exinde oſtiatim mendicantes poſſunt in hoc loco offam, in altero panem porrectum, in tertio aliud oblatum usque ad ſaturitatem in die jejunii comedere, quamvis in quolibet ex his locis per aliquod notabile tempus exſpectare debuerint, usque dum ipſis quidpiam fuerit porrectum; uti recte ex D. Thoma notat Sporer hic *num.* 13.

Reſp. III. Loquendo proportionaliter de Collatione veſpertina, ſi quis ob negotium v. g. vocatus ſubito ad infirmum periculoſe decumbentem debeat eandem interrumpere, vel talis ante abitum jam comedit quartam circiter partem juſtæ cœnæ? vel non? Si prius, nequit recedens continuare collationem: bene vero uſque ad hanc menſuram, ſi parum, & ferme nihil ſumpſiſſet ante diſceſſum ad infirmum. *

Additio II.

* Quæritur VIII. Quandonam peccet mortaliter, qui diebus jejunalibus ſine rationabili cauſa comedit quidpiam de cibis eſurialibus extra cœnam, & collationem veſpertinam? Reſp. I. Etſi comeſtio hæc fieret absque cauſa ſufficienti, nihilominus ex communi DD. non peccari mortaliter, ſi quantitas illa de cibis eſurialibus tempore intermedio inter cœnam, & collationem veſpertinam comeſta non excedat duas uncias. Sunt autem duæ unciæ quarta pars ipſius collationis veſpertinæ, ſi pro inter-

gra

gra collatione veſpertina octo unciæ, quæ mediam libram ſolent conficere, computentur. Ita cum aliis Diana *art.* 5. *Tract.* 5. *Reſol.* 11. *ac part.* 10. *Tract.* 14. *Reſol.* 57. Sporer *in Decalog. Tract.* 1. *Proëmial. cap.* 5. *ſect.* 2. *num* 30. *ac Tract.* 3. *poſt. caput* 4. *in Appendice de obſerv. Jejun. ſect.* 1. *num.* 17. & Tamburinus hic *Tract* 4. *cap.* 5. *a num.* 30. Ratio eſt: quia quantitas illa duarum unciarum, juxta communem æſtimationem prudentum exigua, minusque notabilis cenſetur, ſive conſideretur ſecundum ſe, ſive in ordine ad totum, ſive etiam in ordine ad mortificationem carnis tanquam finem Jejunii, qui finis non læditur notabiliter, ſeu dictæ unciæ ſimul, ſeu ſucceſſive ſumantur. Ubi autem bene ex Sporer *loc. cit.* adverte conformiter Tractatui de peccato, ſi intra eundem diem extra cœnam, & collationem veſpertinam modo una, modo altera, modo tertia, ac demum alia hora quarta unica de comeſtibilibus ſumatur, multas materias parvas diſtinctis vicibus, ac ſucceſſive extra tempus licitæ refectionis ſumptas tandem concreſcere in unam materiam gravem, & frangentem Jejunium mortaliter. Interea tamen puto (ſalvo meliori) ſicuti in furtis minutis ſucceſſivis major quantitas requiritur ad conſtituendum peccatum mortale, quam ſi res ſimul, ac ſemel fuiſſet ablata, ita pariter ipſammet Eccleſiam tanquam benigniſſimam Matrem ſuo modo ſaltem, ac aliqualiter majorem quantitatem, & ultra duas uncias requirere ad conſtituendum peccatum mortale in ordine ad fractionem Jejunii,

si similia minuta successive, quam si simul, & semel, ubi magis nutrire videntur, comedantur. Ne vero nimium laxa fiat hæc extensio, pariter præ oculis est habenda Propositio ab Alexandro VII. ordine 29. superius jam allegata sequentis tenoris: *In die Jejunii, qui sæpius modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit; non frangit Jejunium.*

Resp. II. Si adsit aliqua causa rationabilis simile quid modicum sumendi, tunc neque peccatur venialiter per comestionem talis modici cibi. Ita communis; idque verum est, etsi causa illa non tam gravis existat, ut ex integro eximat a Jejunio: nam utique major causa requiritur ad tollendum ex integro Jejunium, quam ad sumendum quid modicum extra tempus cœnæ, & collationis vespertinæ? Tales causas rationabiles exemplificat Sporer *loc cit.* si quis ad confortandum stomachum debilem, vel ad tollendum oris fœtorem, similemve ob causam sumat offam, modicum frustum panis vel electuarium. Item si Musicus ad conservandam vocem mane sumat ovum recens, vel Professor publicus, aut Concionator ante actum solemnem jusculum, vel alius per modum medicinæ saccharum seu aromata, sive ad refrigerandam naturam, aut extinguendam sitim aliquam uvam, seu pomum. Similiter cum pluribus aliis inquit la Croix *lib.* 3. *part.* 2. *num.* 1282. esse rationabile comedere quid modicum; si prandium differri debeat ultra horam communem; tunc enim sumeretur potius per modum medi-

medicinæ, ne stomachus dolore prematur, aut vires deficiant. *

QUÆSTIO III.

Quæ sit obligatio Jejunii?

SUMMARIUM.

36. *Jejunia solo jure Ecclesiastico instituta sunt,*
37. *Jejunium Quadragesimale ab Apostolis institutum.*
38. *Quid de quatuor anni Temporibus?*
39. *Violare Jejunium Ecclesiasticum est peccatum mortale.*
40. *Omnes Christiani tenentur illud servare.*
41. *Sed primum completo vigesimo primo ætatis anno.*
42. *Quid de ultimo die vigesimi primi anni?*
43. *Adolescentibus, vel infantibus an liceat vesci carnibus?*
44. *Adolescentes possunt obligari ad Jejunium ex aliis causis.*
45. *Obligatio Jejunii Ecclesiastici est personalis,*
46. *Et certis diebus affixa.*
47. *Quid de Jejunio ex voto, vel pro pœnitentia injuncto?*
48. *Solvens Jejunium ex duplici præcepto Ecclesiæ obligatus committit unicum peccatum.*
(*b*) Vide Tract. 3. distinct. 1. num. 41. & seqq.
49. *Quid, si quis ad illud tenebatur ex Voto, ac Præcepto Ecclesiæ?*
(*c*) Ut dictum Tract. 3. dist. 1. n. 47.

50. *Statuens per totam Quadragesimam nunquam jejunare, vel non jejunans quot peccata committat?*

(d) Tract. 3 dist. 1. n. 57.

51. *Peccant contra Præceptum Jejunii, qui alios ad id violandum inducunt.*

52. *Caupo apponens carnes hospitibus an peccet?*

53. *An possit eis ministrare cœnam?*

54. *Jejunium quomodo obliget peregrinos, & advenas? remissive.*

36. CONCL. I. Omnia Jejunia solo jure humano, seu ex Præcepto Ecclesiæ instituta sunt, quamvis Jejunium Quadragesimale, nec non Jejunia Quatuor anni Temporum ex Apostolica traditione descendant. Ita communis. Ratio est: quia, si Jejunia essent juris Divini, sive a Christo Domino instituta, non potuisset tanta variatio circa ea intervenire, quantam ex consuetudine variis locis & temporibus patet esse inductam, siquidem contra Jus Divinum non valet consuetudo *c. ult. de consuetud.*

37. Cæterum sub Jure humano Ecclesiastico comprehenduntur ordinationes Apostolorum, quas ipsi ut Rectores Ecclesiarum fecerunt. Et quidem Jejunium Quadragesimale ad exemplum Christi Domini per quadraginta dies jejunantis ab Apostolis fuisse institutum, patet ex Canone 68. Apostolorum: unde D. Leo *Serm. 6. de Quadragesima* ait: *Apostolica institutio quadraginta dierum jejuniis impleatur*

Et

Et hoc ipsum alii SS. Patres passim docent. Verum quidem est, quod S. Ambrosius *Serm.* 25. asserat, *indictam esse Quadragesimam a Domino.* At hujusmodi dictum ex eo salvatur, quia Apostoli ad Christi imitationem, & ex Divino instinctu illud Jejunium præceperunt.

38. Porro Quatuor anni Tempora instituit S. Callistus Papa I. quibus Jejunium ex Apostolica traditione acceptum ab omnibus servaretur, ut habetur in Breviario Romano, & Lectionibus Festi ejusdem, *die* 14. *Octobris*: reliqua vero Jejunia successive per Ecclesiam fuerunt instituta. *Ubi aliqui Doctores volunt, his annumerari quoque debere tres dies Rogationum conformiter *can. Rogationes* 3. *dist.* 3. *de Consecrat.* In his tamen terris praxis & consuetudo ostendit contrarium ; uti etiam vi ejusdem in Germania in aliquot Diœcesibus non jejunatur in Vigilia S. Mathiæ, si eadem incidat in unum diem ex tribus ultimis Bachanalibus, quo casu ad vitanda plura peccata populi Jejunium ab Episcopis transfertur ; quamvis quoad nostros in Rubricis particularibus Ordinis inseratur Decretum 23. Jan. anno 1694. editum sequentis tenoris : *Jejunium omnino servandum in Vigilia S. Mathiæ Apostoli, occurrente Feria 3. post Dominicam Quinquagesimæ, nec anticipandum.* *

39. CONCL. II. Hoc præceptum Jejunii ita obligat, ut, si absque justa causa violetur, committatur peccatum mortale. Ita commu-

nis, & certa Doctorum, paucis exceptis, & a Leſſio *loc. cit. num.* 32. relatis, qui volebant, tunc ſolum peccari mortaliter, quando ex conſuetudine aut contemptu violatur. Sed horum ſententiam rejecit Alexander VII. inter alias etiam ſequentem, ordine 23. Propoſitionem damnando: *Frangens Jejunium Eccleſiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, niſi ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat, puta, quia non vult ſe ſubjicere præcepto.* Accedit ratio: quia generaliter Leges Eccleſiaſticæ in materia gravi, qualis eſt hæc, obligant ſub mortali. Et hinc olim violatores Jejunii jubebantur excommunicari *cit. Can.* 68. *Apoſtolorum*; atqui excommunicatio non incurritur, niſi ob peccatum mortale

40. CONCL. III. Omnes Chriſtiani completo vigeſimo primo ætatis anno tenentur ſervare Jejunium diebus ab Eccleſia præſcriptis, niſi juſta aliqua cauſa excuſentur. Ita certa, & communis Doctorum; idque patet ex praxi & communi ſenſu Fidelium.

41. Additur notanter, *completo vigeſimo primo ætatis anno*: quia, cum adoleſcentes ante completum tertium ſeptennium frequentiore & abundantiore cibo indigeant ratione augmentationis, ſeu ob creſcentem ætatem, & caloris abundantiam, noluit Eccleſia obligationem jejunandi eisdem imponere ante completum vigeſimum primum ætatis annum, ut tenet D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 159. *art.* 4. *ad* 2. & communis Doctorum; ac probat recepta conſuetudo.

42. Et

42. Et hoc adeo verum est, ut etiam is, qui explet annum vigesimum primum in die Jejunii, ante horam eius ultimam completam necdum teneatur jejunare, sed ea transacta tenetur, dummdo possit, nec antea receperit plures refectiones: quia tunc jam currit tempus præcepti Ecclesiastici, non vero prius. Bonac. *loc. cit. punct. ult. num.* 7. & alii. Adhuc tamen conveniens est, ut adolescentes etiam priori tempore sese ad jejunandum exerceant,& assuescant, plus, minus, secundum modum ætatis suæ.

43. Cæterum data doctrina de adolescentibus intelligenda est, quantum ad præceptum Jejunii quoad unicam refectionem: nam a carnibus, aliisque cibis prohibitis & ipsi abstinere tenentur. Infantibus tamen nondum præditis usu rationis, utpote, cum præcepti Ecclesiastici capaces non sint, infra primum septennium tales cibos dare licitum est: nisi consuetudine in contrarium existente id scandalosum foret. Reginaldus*lib.* 4. *num.* 208. & alii.

44. Deinde posita Conclusio loquitur solum de Jejuniis Ecclesiasticis: quia adolescentes ante vigesimum primum annum possunt quandoque ex aliis causis obligari ad Jejunium. Nam inprimis possunt teneri ad Jejunia ex voto, vel vi Regulæ: prout Professi Regulam FF. Minorum jam ante completum vigesimum primum annum tenentur servare Jejunia suæ Regulæ, cum per professionem dictæ Regulæ vi voti ab

ipsis emissi suo juri cesserint, promittentes servare Regulam toto tempore vitæ suæ. Similiter adolescentes tenentur ad jejunia pro Sacramentali pœnitentia imposita.

45. CONCL. IV. Obligatio Jejunii ab Ecclesia indicti est personalis, unde nequit illud per alium persolvi. Ita communis. Ratio est: quia finis Jejunii Ecclesiastici est, moderate affligere corpus, carnemque propriam edomare; juxta quod Ecclesia canit in Præfatione Missæ Quadragesimalis: *Qui corporali Jejunio vitia comprimis, mentem elevas &c.*

46. CONCL. V. Obligatio Jejunii Ecclesiastici est certis, ac determinatis ab Ecclesia diebus affixa, atque ideo ille, qui tali die jejunare non potest, aut etiam culpabiliter illud violat, non tenetur loco ipsius alio die jejunare. Ita rursum communis; idque patet a simili in præcepto audiendi Missam diebus Festivis, atque in obligatione Sacerdotum recitandi Breviarium, quæ pariter diei affixa est, & cum die transit.

47. Dicitur, *Obligatio Jejunii Ecclesiastici*: nam loquendo de Jejunio debito ex voto, est attendenda ipsius voventis intentio: unde, qui vovit bis in hebdomada jejunare, dies autem certos non determinavit, potest, quibus voluerit, jejunare, & non jejunans hac die hebdomadæ tenetur alia jejunare: quia sic, & non aliter sibi obligationem mediante suo Voto imposuit. Qui vero vovit singulis Sextis Feriis jejunare, tenetur hisce determinatis diebus

jeju-

jejunare. Sic pariter discurrendum de jejunio cuipiam imposito a Confessario pro pœnitentia Sacramentali: quamvis, si secus non exprimatur, confessarius non censeatur ita alligare jejunium certæ diei, ut, si tunc non servetur, aut ob impedimentum servari nequeat, pœnitens sit liber a jejunio illo imposterum servando, ne Sacramentum pænitentiæ remaneat incompletum ob defectum Satisfactionis, quæ est pars integralis ipsius.

48. CONCL. VI. Qui solvit Jejunium ex duplici præcepto Ecclesiæ obligatus v. g. Vigiliæ & Quatuor temporum, seu Vigiliæ & Quadragesimæ, unicum numero peccatum committit. Ita communis. Ratio est: quia, licet talis ex duplici titulo obligetur, utrumque tamen præceptum Jejunii Ecclesiastici obligat ex eodem motivo virtutis Temperantiæ: atqui peccata non multiplicantur numero ex multiplicitate præceptorum, quando eandem virtutem respiciunt. Unde in simili omittens auditionem Missæ die Dominico, in quem incidit Festum de præcepto, non peccat duplici peccato. (*b*)

49. Additur notanter in Conclusione, *ex duplici præcepto Ecclesiæ obligatus*; dum videlicet omnia Jejunia Ecclesiastica ex eodem motivo formali virtutis Temperantiæ injunguntur. Nam secus dicendum, si quis obligetur ad Jejunium ex duplici præcepto, quod procedit ex motivo diversarum virtutum, utputa quando quis tenetur jejunare ex voto, sicque ex moti-

vo

vo formali virtutis Religionis, ſimulque ex motivo Temperantiæ, ratione concurrentis præcepti Jejunii Eccleſiaſtici: nam violans hujusmodi Jejunium, duplici ſpecie peccati peccabit, nimirum & contra Temperantiam, & contra virtutem Religionis. (*c*)

50. CONCL. VII. Si quis ceſſante cauſa rationabili excuſante deliberate ſtatuit, per totam Quadrageſimam nunquam jejunare, ratione hujus pravæ voluntatis unum numero peccatum committit, gravius tamen: quod ſi vero poſtmodum hæc voluntas executioni mandetur, tot committuntur peccata numero diſtincta omiſſionis externæ Jejunii, quot ſunt dies jejunales. Ita Filliucius *tract.* 27. *cap.* 5. *n.* 87. & concordant ſuperius (*d*) dicta. Ratio primæ partis eſt: quia, dum quis ſtatuit non jejunare per totam Quadrageſimam, actus hic reſpicit omnia illa Jejunia per modum unius objecti adæquati, non autem fertur voluntas diſtincte ſuper ſingulos dies Quadrageſimæ. Altera pars ex eo probatur: quia obligatio Jejunii eſt ſingulis Quadrageſimæ diebus (Dominicis duntaxat exceptis) affixa; ergo & ſingulis illis diebus tenetur quis jejunare, & dum non jejunat, committit conſummatam omiſſionem externam Jejunii præcepti.

51. CONCL. VIII. Peccant inſuper contra hoc præceptum Jejunii, qui alios ad Jejunium violandum ſcienter inducunt. Ita communis. Quia tunc tales cenſentur aliis cooperari in fractione Jejunii: eſt enim regula generalis,

quod

quod non solum peccet, qui præceptum transgreditur, sed etiam, qui causa est, ut illud alii transgrediantur absque legitima causa. Hinc peccant Patresfamilias & Oeconomi, qui subditis suis præbent cibos vetitos, quibus Jejunium solvant: quinimo non solum non debent tales cibos ministrare, sed etiam monere, & curare ex lege Charitatis, ut subditi cessante justa causa excusante Jejunium servent. Non tamen tenentur ipsos cogere ad servanda Jejunia; nimis enim rigorosum, & durum id esset. Filliucius *ibidem n.* 91.

52. CONCL. IX. Caupo, si adventantibus cibos vetitos, utputa carnes, apponat in locis Catholicis, graviter peccat; nisi urgeat necessitas, aut hospes habeat facultatem eas comedendi. Patet hoc ex priori Conclusione. Additur, *in locis Catholicis*: nam in locis Hæreticorum, ubi communiter non observantur Jejunia, non esset illicitum carnes apponere, dummodo tamen hospites ipsas petant, vel non posset Caupo recusare sine suo gravi incommodo; quia v. g. ab hospitibus ad aliud hospitium perrecturis deferendus, vel a Magistratu puniendus foret.

53. Quantum ad cœnam attinet, si quidem constet, hospites non teneri ad Jejunium, clarum est, eam posse ministrari. Verum, quando constat eos teneri, tunc, si Caupo volentibus cœnare potest sine suo incommodo negare cœnam, tenetur: quia quilibet lege Charita-

rita-

ritatis obligatur impedire offensionem DEI, quantum commode potest. Si vero sine incommodo; negare nequeat, utputa quia hospites alio discessuri, & ibidem cœnaturi essent, aut gravius DEUM offensuri blasphemando, vel maledicendo, tunc Caupo non peccat petentibus ministrando. In dubio autem, an hospites teneantur jejunare, & cœnam petant, præsumi potest eos excusari, sicque cœna porrigi. Filliucius *loc. cit. num.* 92. 93. & alii. Videatur etiam Tamburin. *lib.* 4. *cap.* 5. §. 6. *num.* 9.

54. Circa obligationem Jejunii variæ hoc loco possent formari Quæstiones quoad peregrinos & advenas, an, & quomodo obligentur ad Jejunia particularia locorum, per quæ transeunt, & universalia totius Ecclesiæ. Verum de his copiose jam dictum *Tract.* 2. *dist.* 3. *quæst.* 3. & 4. ibi videatur.

QUÆSTIO IV.

Quæ causæ a Jejunio excusent?

SUMMARIUM.

55. *Sensus Quæstionis, & quid de esu carnium?*
56. *Generatim tres causæ excusant a Jejunio; Impotentia, Pietas, Necessitas, seu Labor.*
57. *Ratione impotentiæ excusantur* I. *Physice impotentes.*
58. *II. Moraliter impotentes, ut infirmi &c.*

79. Quid, si constet de alia voventis intentione?
80. Exemplum de FF. Minoribus.

55. ADVERTENDUM, quod præsens Quæstio præcipue loquatur de causis ab observatione Jejunii excusantibus, quatenus per præceptum Jejunii unica duntaxat comestio permittitur, non vero, quatenus esus carnium prohibetur: siquidem comestio carnium multo difficilius, nec nisi ratione gravioris necessitatis conceditur. Et hæc quidem si evidens sit ac urgens, neque commode Superior adiri possit, licitum erit manducare carnes, & alios cibos vetitos, etiam absque ulla dispensatione: quod si tanta necessitas non urgeat, aut de ea evidenter non constet, dispensatione Superioris opus erit juxta Doctores passim.

56. CONCL. I. Quamvis causæ justæ, quibus Fideles ab obligatione Jejunii excusantur, multiplices esse possint, eæ tamen commode ad tria capita revocantur, nempe ad Impotentiam, Pietatem, & Necessitatem. Ita Reginald. *lib.* 4. *num.* 204. quamvis nonnulli loco tertii membri ponant Laborem. Ratio: quia, quando per observantiam præcepti Jejunii læderetur bonum corporis, excusat Impotentia; quando bonum animæ seu spiritus, excusat Pietas; & quando læderetur substantia externa, excusat Necessitas, seu Labor ad bona externa sive acquirenda, sive conservanda necessarius.

57. CONCL. II. Ratione Impotentiæ excusantur illi, qui sine gravi aliquo incommodo,

vel notabili damno jejunare non possunt. Ita communis. Siquidem per Impotentiam non intelligitur tantummodo Impotentia physica, quæ tunc contingit, qnando quis non potest absolute jejunare, sed etiam Impotentia moralis, quæ accidit, quando quis absque notabili damno jejunare nequit.

58. Sic primo ratione Impotentiæ moralis excusantur a Jejunio infirmi, convalescentes, etiamsi infirmitatem propria culpa contraxerint: nam, quantum ad propositum, non est attendenda culpa præterita, ob quam infirmitas contracta est, sed ipsa præsens Impotentia, ob quam quis jejunare nequit, sed indiget multiplici refectione.

59. Insuper ob dictam rationem excusari possunt, qui aliquid cibi noctu capiunt, ne necessario somno careant, aut quidpiam comedunt ad evitandam capitis vertiginem, vel membrorum tremorem, aut hujusmodi: tum quia tale quid potius sumitur per modum medicinæ: tum quia Ecclesia non censetur obligare cum tanto detrimento corporali. Bonacina *punct. ult. de Jejunio num.* 2. & alii.

60. Deinde hac de causa excusantur mulieres gravidæ, aut lactantes, utpote quibus tum pro se, tum pro suo fœtu opus est copiosiore cibo. Insuper excusantur adolescentes ante vigesimum primum ætatis annum completum, juxta

juxta dicta *num.* 41. & 42. Rursum excusantur pauperes, qui propter paupertatem alimento carent sufficienti ad unam congruam refectionem in die Jejunii sumendam: quinimo si alium cibum invenire non possunt, hi etiam carnes sibi datas licite comedunt; nam Ecclesiæ præceptum non obligat sub tam gravi incommodo.

61. Tandem a Jejunio excusantur senes; nam Senectus ipsa est morbus, & quidem incurabilis, atque indigens moderato & frequentiori cibo. Et quidem certum est de Senibus septuagenariis, & quia ut plurimum sunt infirmi, atque egent crebriori moderata refectione: non enim possunt semel totum alimentum naturæ sufficiens sumere, cum id ob caloris naturalis defectum, qui senectutem comitatur, concoquere non valerent.

62. Quinimo multi Doctores, quos citat, & sequitur Sanchez *lib.* 7. *de Matr. disp.* 32. *num.* 17. & Mastrius *loc. cit. num.* 20 eximunt quoscunque sexagenarios a Jejunio: quia (inquiunt) senum sanitas non est firma & constans, sed fallax & incerta, mediaque inter morbum & sanitatem perfectam, atque ex levi momento in morbum decidit: unde, *senibus, simili ratione iis, qui ex morbo convalescunt, in victu esse curandum*, notat Galenus *l.* 5. *De sanitate tuenda.*

63. Verum Lessius *lib.* 4. *cap.* 2. *num.* 41. Layman *lib.* 4. *tract.* 8. *cap.* 3. *num.* 2. Bonac. *num.* 4. & alii ab ipsis relati hoc quidem ordinarie procedere ajunt, eo quod illa ætas pluribus

ribus subjacere soleat incommodis, & natura tunc facile tum inopia, tum repletione graviter lædatur, & præcipitetur: nihilominus tenent, Sexagenarios non esse absolute eximendos a Jejunio, dum constat, non esse debiles, aut infirmos, sed sine damno jejunare possunt. In dubio autem, an sint robusti & habiles ad jejunandum, fatentur omnes, ejusmodi Senes non teneri jejunare: quia stante tali dubio exponerent se periculo gravis incommodi.

Additio.

* Supposito autem, quod constet positive, hos vel illos Senes,, sexagenarios in particulari esse adhuc satis vegetos, tales a beneficio duplicis refectionis recentissime per longiorem discursum excludit quidam Italiæ Theologus Venetus in suis Animadversionibus, quas novissimæ Editioni Venetæ Dictionarii moralis Pontasiani adjecit, impugnans Animadversione I. R. D. Eusebium Amort scribentem, quod in favorabilem sententiam, sexagenarios absolute a jejuuio eximentem, major pars Theologorum Germanorum, conniventibus Episcopis, conspiraverit, & quantum videtur, prævaluerit. Ast plane hisce temporibus, ubi videmus naturam in dies magis deficere, rem sic se habere, uti ait memoratus Eusebius Amort. Ipsemet ostendit in sua defensione *Observat.* 1. *fol. apud me* 185. integrum catalogum Theologorum modernorum Germaniæ pro favorabili sententia adducens, inter quos citat quoque

Begnudellium Bassum per vastam Diœcesin Frisingensem, & juxta dicta Auctoris fol. 190. in sua magnitudine plures Diœceses Italiæ exæquantem, Vicarium Generalem in Bibliotheca Juris Canonico-Civilis *Titul. Ætas. num.* 19. Frisingæ anno 1712. typis vulgata.

Neque exinde Doctores Germani nimiæ laxitatis arguendi sunt, quod in hisce Regionibus Septentrionalibus, in quibus a potiori deest generosum vinum, Senibus (uti fert adagium) Lac senum &c. inclinent in benigniorem quoad jejunium sententiam: etenim si ab adversariis beneficium duplicis refectionis *illimitate* conceditur juvenibus ante annum vigesimum primum completum, etiam robustis, atque in illis Regionibus, ubi generosum vinum, NB. vires ac stomachum plurimum confortans, levi respective comparatur pretio, cur non æque *absolute* in his Partibus Septentrionalibus Sexagenariis? Item, si senibus sexagenariis duplicem non concedunt refectionem, eadem facilitate etiam octogenariis ob easdem rationes denegari poterit, si cum Navarro *in Manuali cap.* 21. *num.* 16. affirmare possint: *Gratia DEI octuagasimum annum agens perinde possum jejunare, ac cum agerem sexagesimum; imo & quinquagesimum.* Unde meo judicio conformius suis principiis loquerentur adversarii, si non solum vegetis Sexagenariis, verum etiam robustis juvenibus, quibus moderatum jejunium vires non notabiliter diminuit, simul cum Innocentio in Rubrica *de observat.*

Jeju-

Jejunii facultatem utendi duplici refectione denegarent, vel utrobique concederent, prout etiam quoad senes apud Italos, novissime admittunt duo Italici Auctores ex nostris, nimirum Felix Potestas Consultor S. Officii *in Examine Ecclesiastico Tom.* 1. *part.* 3. *num* 1891. & Sabinus Bononiensis *in Luce Morali Tract.* 38. *num.* 48. ambo Venetiis impressi. *

64. Addit superius *num.* 62. citatus Sanchez, sententiam aliquorum, qui fæminas quinquagenarias ob fragilitatem sexus sui censent a Jejunio excusari, sicut viros sexagenarios, esse opinionem probabilem speculative loquendo, sed in praxi non tutam. Et revera, nisi alia corporis debilitas accedat, aut constet, talem personam viribus jam defecisse, eadem in praxi sequenda non est; imo ipsam omnino improbabilem censet Layman *cit. n.* 2. § *illud.*

65. CONCL. III. Ratione Pietatis excusantur a Jejunio, quicunque operibus præstantioribus, ac majoris momenti incumbunt, quæ una cum Jejunio absque gravi incommodo perficere nequeunt; ut sunt opera Misericordiæ, tum corporalis, tum spiritualis, item opera Religionis, ut concionari, docere, Sacramenta administrare, ac hujusmodi. Ita communis. Ratio est: quia labor mentis, ipsiusque ingenii etiam redundat in corpus, illud affligendo, atque extenuando. Deinde Ecclesia suo præcepto intendit promovere Fideles ad opus bonum, non autem retrahere a me-

liori bono, seu operibus præstantioribus, ut sunt opera enumerata, & hujusmodi. Et hoc verum est, sive deinde opera illa gratis exhibeantur, sive ob mercedem.

66. Dicitur in Conclusione *quæ absque gravi incommodo perficere nequeunt*: nam secus dicendum, si opera illa sunt facile compatibilia cum Jejunio: quod quidem in praxi dijudicandum erit juxta arbitrium viri prudentis, spectata talium operum qualitate, & attenta ipsius operantis complexione. Porro in dubio melius erit ad tollendos omnes scrupulos, ut Superior cum talibus dispenset: quia circa hoc regula certa & universalis assignari non potest, nisi quod lex Jejunii Ecclesiastici non obliget cum magna difficultate. Res tota magis declaratur exemplis.

67. Sic excusantur Concionatores, qui prædicant integra Quadragesima, quia valde laborant: secus, si tantum semel prædicent, nisi multum debilitentur. Similiter Lectores, Confessarii, imo & Cantores, Advocati, Judices, Medici, & alii hujusmodi, qui in suo munere sunt assidui, atque cum magna mentis & ingenii occupatione per totum diem studiis, lectionibus, & compositionibus intenti existunt, adeo ut suum officium agere nequeant cum Jejunio, excusantur ab eo: secus, si studium &c. sit leve. Et ita loquendo de aliis similibus. Ratio est: quia sicut labor magnus corporalis multum consumit de spiritibus vitalibus; ita labor

ſpiritualis de ſpiritibus animalibus, qui tamen æque, imo magis ſunt neceſſarii ad valetudinem corporis: unde ordinarie intentos labori corporali vegetiores videmus, quam occupatos continuis ſtudiis.

68. CONCL. IV. Ratione Neceſſitatis, ſive Laboris corporalis excuſantur a Jejunio, quotquot labore ſuo victitant, cum quo Jejunium commode conſiſtere non poteſt: quales ſunt Agricolæ, & ferme mechanici omnes. Nec refert, utrum ſint pauperes, vel divites: quia hoc ipſo, quod ex officio laborent, excuſantur a Jejunio, ſi reipſa laborem ſubeant: prout declaraſſe Eugenium IV. poſt alios refert Leſſius *cit. cap.* 2. *num.* 43. Accedit ratio: tum quia Eccleſia diebus jejunalibus nulli prohibet conſueta ſervitia, & labores ſubire: tum quia labor corporalis, ſi gravis ſit & ferme continuus, valde corpus defatigat, ejusque vires extenuat adeo ut laborantibus opus ſit frequentiori cibo pro reſtauratione virium.

69. Dicitur, *& ferme Mechanici omnes*; quia communiter excipiuntur Pictores, quorum opus eſt ingenii potius, quam virium: item Sartores, & Barbitonſores, quorum labor, cum ſit exiguus, per ſe loquendo non excuſat a Jejunio. Hinc Alexander VII. ſequentem inter alias, ordine 30. Propoſitionem damnavit: *Omnes Officiales, qui in Republica corporaliter laborant, ſunt excuſati ab obligatione Jejunii, nec debent ſe certificare, an labor ſit compatibilis cum*

Jejunio. Verumtamen in casibus particularibus attendendum, an non tales quandoque excusentur ex aliis titulis, utputa ratione paupertatis, si non habent alimentum sufficiens pro una competenti refectione, vel alicujus debilitatis adjunctæ, aut hujusmodi.

70. Ob eandem causam ordinarie excusantur a Jejunio itinerantes, præsertim pedites, si suscipiant longum iter, puta iter totius diei, vel iter quindecim, viginti, aut duodeviginti milliarium Italicorum: ubi nota, quod quatuor Romana, & quinque communia Italica milliaria faciant unam Leucam Germanicam. Ita examplificant Bonac. *num.* 11. & Azorius *p.* 1. *l.* 7. *c.* 17. *qu.* 9. hic enim censetur gravis labor intervenire. Secus dicendum, regulariter loquendo, de iis, qui equitando, vel curru vehendo tale iter perficiunt: nam hoc genus itineris non ita defatigat. Unde & Alexander VII. sequentem inter alias Propositionem, ordine 31. damnavit: *Excusantur absolute a præcepto Jejunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiamsi iter unius diei conficiant.* Quod si vero iter longius sit, aut probabile periculum subsit superventuræ debilitatis ob nimiam corporis agitationem, etiam equitantes, vel curru vecti a lege Jejunii excusabuntur. Et hisce curru, aut equo iter agentibus annumerandi videntur ii, qui per aquam ratibus, aut navibus vecti itinera sua necessaria perficiunt; nam ex una parte tales aqua

vecti

vecti non ita defatigari solent, sicuti pedibus incedentes: ex altera vero parte etiam aquei humores multum molestant, atque extenuant corpus humanum, ejusque vires debilitant. Quamquam in casibus particularibus hoc ipsum pensata viæ diuturnitate, ac temporis, complexionisque conditione, aliisque circumstantiis, pio proborum virorum judicio sit dimetiendum.

71. Cæterum allatam doctrinam de itinerantibus non pauci Doctores contra Jo. Sanchez, Pasqualigo, & alios intelligendam censent de itinere necessario, & quod commode differri non potest: unde & allata Propositio damnata habet annexam clausulam illam: *Etiamsi iter necessarium non sit.* Et quamvis Azorius *loc. cit.* asserat, eum, qui ludendo valde est defatigatus, adeo, ut cibo ulteriori indigeat, tuto Jejunium solvere: mox tamen addit, si in fraudem legis se adeo quis ludendo defatigaverit, peccatum committi per hoc, quod absque necessitate & utilitate præcise ex intentione, seu motivo non jejunandi detur causa frangendi ex lassitudine jejunium, licet ea jam data non amplius peccetur in solvendo jejunio.

Additio.

* Ex dictis la Croix *l.* 3. *p.* 2. *n.* 1335. recte infert, omne opus inutile, ac incompatibile cum Jejunio esse omittendum, si commode omitti possit, & supposito, quod faciendo illud non

ſervetur jejunium, prout cum aliis docet S. Thomas apud Moyam *T.* 1. *T.* 6. *D.* 5. *qu.* 1. *n.* 21. Atque propterea Tambur. *in Decalog. l.* 4. *c.* 5. §. 7. *num.* 31. cenſuit neutiquam fuiſſe a peccato exemptum Juvenem illum nobilem ideo non jejunantem, quia cum magno labore præciſe ex motivo ſatisfaciendi ſuæ voluptati exinde hauſtæ dabat operam arti ferrariæ in elaborandis ſclopetis. Ratio eſt: quia præciſe voluptas non videtur ſufficiens motivum ponendi tale opus laborioſum connexum cum exemptione a jejunio. Excuſat tamen cæteroquin juſta cauſa, qualis juxta Moyam *loc. cit. n.* 22. cenſetur omnis labor aſſumptus ad utilitatem ſpiritualem, aut corporalem propriam, vel alienam. Item excuſant opera Religionis, ac Devotionis, præſertim jam inchoata, & quæ ad aliud tempus commode differri nequiverunt: ſic peregrinationem longinquam licet inchoare, & continuare, etſi per accidens aliqui dies Jejunii intercedant, in quibus Jejunium ſervandi non eſt obligatio, ſi e. g. quatuor, vel quinque Leucas Germanicas ſimili die perfeciſti, de quo pariter vide la Croix *hic n.* 1345. Bonac. *De peccatis. D.* 2. *qu.* 8. *p.* 1. *num.* 16. Addunt Henriquez, Caſtropalao, Sanchez, & Bonacina, excuſare laborem ex quovis rationabili fine aſſumptum, uti ſi operoſe eas per plures horas ad amicum inviſendum, cum poſſes equo; quia nulla lex actionem aliquam ex fine honeſto ſuſceptam, vi cujus ponaris in eum ſtatum, ut non amplius adſtringaris lege, prohibere videtur: ſic e. g. ponamus,

mus, quod in tua Diœcesi die Veneris sit formale Jejunium, in altera vero vicinia tantummodo dies abstinentiæ, in simili casu poteris utique ex fine honesto te transferre ad alteram Diœcesin, quamvis exinde ponaris in eum statum, ut non amplius obligeris lege formalis Jejunii. Cur igitur non etiam ex fine honesto poteris pedester iter aliquod assumere, quamvis exinde ponaris in eo statu, ut propter notabilem defatigationem non amplius adstringaris lege.*

72. CONCL. V. Qui Jejunium non servat, bona fide putans, se justam non jejunandi causam habere, non peccat, quamvis re ipsa non sit justa & sufficiens causa illa. Ita Reginaldus *loc. cit. n.* 222. Bonac. *punct. ult. num.* 19. & alii. Ratio est: quia bona fides eum excusat.

73. Secus dicendum de eo, qui dubitat, an habeat justam causam non jejunandi; is enim tenetur jejunare. Ratio est: quia in dubio judicandum est pro possidente: sed possessio stat pro lege Jejunii; ergo stante dubio Jejunium est observandum. Intellige, nisi a Superiore dispensetur cum ipso in Jejunio, vel nisi is dubium practice deponat consilio Confessarii, seu alterius viri probi & prudentis, aut alia ratione.

74. CONCL. VI. Supra recensitis causis a Jejunio excusantibus addi potest alia causa, magis tamen extrinseca, videlicet legitima

Supe-

Superioris dispensatio. Ita omnes Doctores; & patet ex ipsa Ecclesiæ, non raro dispensantis, consuetudine. Advertendum tamen, quod dispensatione opus non sit, quando necessitas est evidens, sed solum, quando ea est dubia; idque sive ad esum carnium, sive ad secundam tantum refectionem.

75. Porro, ut ejusmodi dispensatio sit valida & licita, requiritur causa rationabilis, id est, talis, quæ quidem sufficiens videtur, adhuc tamen de ejus sufficientia ad excusandum a Jejunio dubitatur, ideoque ad Superiorem recurritur, ut ipsius auctoritate suppleatur, si quid deesset. Et quidem minor causa, eaque privata sufficit, ut cum uno vel altero in lege Jejunii per auctoritatem Superioris dispensetur: major vero, eaque publica, ut cum integra Communitate dispensari valeat.

76. Cæterum ejusmodi Superior, habens legitimam facultatem dispensandi in lege Jejunii cum suis subditis, est Episcopus, aut Prælatus Regularis respectu suorum Religiosorum. Ratio est: quia ad Episcopum pertinet dispensatio juris communis in illis casibus, qui frequenter accidunt: idque tum ex præsumpta, & interpretativa voluntate Summi Pontificis, utpote ad quem ob casuum frequentiam difficilis foret accessus pro obtinenda semper circa Jejunium dispensatione; tum ex longæva consuetudine, ac præscriptione: alioquin certe Fidelium Communitati non esset sufficienter provisum.

visum. Et hæc eadem ratio militat de Prælatis Regularibus respectu suorum Religiosorum, utpote *in quos Ecclesiasticam, & quasi Episcopalem jurisdictionem obtinent.* ut dicitur *c. Abbates de Privileg. in 6.*

77. Addunt Doctores, etiam Parochos ex causa rationabili posse cum particularibus Parochianis dispensare in lege jejunii: etsi enim Parochi (imo & Episcopi) non habeant potestatem supra Jus commune, quo præceptum est Jejunium; tamen sive ex tacito consensu Pontificis, sive ex longæva consuetudine, & præscriptione, eisdem acquisita est jurisdictio, & facultas ita dispensandi. Et hoc quidem passim fatentur Doctores in casibus illis, quando Episcopus est absens. Imo etiam præsente Episcopo, utpote ad quem gravioribus negotiis implicatum non tam facilis patet aditus, præsertim hominibus vilioribus, ad obtinendam dispensationem, posse Parochum cum aliquibus in casu particulari, atque ex justa causa dispensare in lege Jejunii, probabilius censet Mastrius *loc. cit. n.* 26. cum aliis, quos allegat.

78. Quæres. An causæ, quæ juxta dicta excusant a Jejunio Ecclesiastico, pariter excusent a Jejunio ex voto debito? Resp. Affirmative, dummodo non constet de alia voventis intentione. Ita Sanchez *l.* 4. *in Decalog. c.* 11. *n.* 54. Bonacina *punct.* 6. *n.* 4. & alii. Ratio est: quia Votum est lex privata, quam sibi quisque sponte imponit; ergo, si non constet de alia vo-

ven-

ventis intentione, eſt interpretandum juxta diſpoſitionem aliarum legum circa eandem materiam, & conſequenter eædem cauſæ utrobique excuſabunt.

79. Additur notanter, *dummodo non conſtet de alia voventis intentione*: alioquin enim hæc erit attendenda; nam ſicut quis vovendo ſponte ſibi legem imponit, ita ſtrictiorem, ſi voluerit, imponere valebit. Sic poteſt adoleſcens ex Voto obligari ad Jejunium ante vigeſimum primum ætatis annum, ut dictum *n.* 44.

80. Deinde loquendo de FF. Minoribus, ex vi Regulæ ipſorum major requiritur neceſſitas, ut jejunare non teneantur in jejuniis Regulæ, quam in Jejuniis Eccleſiæ: nam ad excuſandum in jejuniis Eccleſiæ non requiritur niſi probabilis neceſſitas; ſed in Jejuniis Regulæ requiritur manifeſta, ut patet ex *c.* 3. *Regulæ.* ibi: *Tempore vero manifeſtæ neceſſitatis non teneantur Fratres Jejunio corporali*: ac notat Petrus Marchantius *ibidem. Quæſt.* 3. & alii Expoſitores, quidquid nonnulli contradicant.

DISTINCTIO III.

De Quarto & Quinto Præcepto Eccleſiæ, ſive *De annua Confeſſione, & Communione Paſchali.*

QUÆ-

QUÆSTIO I.

Quid sit, & quo Jure, ac quando obliget Confessio Sacramentalis?

SUMMARIUM.

1. *Quartum Ecclesiæ Præceptum quale?*
2. *Confessio Sacramentalis, quid?*
3. *Ea Jure Divino necessaria est omnibus peccatum mortale committentibus post Baptismum.*
4. *Probatur hoc ulterius.*
5. *Præceptum Confessionis non statim obligat post peccatum mortale.*
6. *Quid, si subsit periculum oblivionis peccatorum?*
7. *Consultissimum est illico post peccatum agere pœnitentiam: cur?*

   (*a*) Ut dictum Tract. 1. dist. 2. n. 46.
8. *Peccator non diu moraliter evitat novum peccatum.*
9. *Præceptum Confessionis obligat in mortis articulo vel periculo.*
10. *Corollaria.*
11. *Jure Divino obligat etiam quandoque extra mortis articulum.*

12.

12. *Hinc merito Ecclesia præcepit Confessionem annuam.*

1. QUARTUM Ecclesiæ præceptum sequentibus verbis comprehenditur: *Peccata tua Sacerdoti proprio annis singulis confitetor*, De quo in Concilio Generali Lateranensi, sub Innocentio III. celebrato, & refertur c. *Omnis utriusque sexus. De pœnitentiis & remissionibus* sic statutum habetur: *Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur proprio Sacerdoti: & injunctam sibi pœnitentiam propriis viribus studeat adimplere.* Quod præceptum Ecclesiasticum ut clarius intelligatur, nonnulla præmittenda videntur: hinc sit

2. CONCL. I. *Confessio Sacramentalis* est accusatio legitima de propriis peccatis, facta coram Sacerdote, ad eorum veniam impetrandam virtute Clavium. Ita in re communis. Et quidem ly *accusatio* stat loco generis, reliqua ponuntur loco differentiæ. Porro per ly *ad eorum veniam impetrandam virtute Clavium*, denotatur finis, ob quem fieri debet Confessio Sacramentalis: qui est consecutio veniæ, ac remissio peccatorum obtinenda virtute Clavium, id est; virtute Sacramentalis absolutionis a Sacerdote legitimam jurisdictionem habente super

per confitentem prolatæ. Juxta quod Christus *Joan.* 20. dixit Apostolis, eorumque legitimis Successoribus: *Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.*

3. CONCL. II. Confessio Sacramentalis est a Christo Domino instituta, & omnibus conscientiam peccati mortalis postBaptismum commissi habentibus Jure Divino necessaria. Ita omnes Catholici, estque novissime definitum in Concilio Trident. *Sess.* 14. *Can.* 6. ibi: *Si quis negaverit, Confessionem Sacramentalem vel institutam, vel ad salutem necessariam jure Divino; aut dixerit, modum secrete confitendi soli Sacerdoti, quem Ecclesia Catholica ab initio semper observavit, & observat, alienum esse ab institutione & mandato Christi, & inventum esse humanum, anathema sit.* Et cit. *Sess.* 14. c. 5. sic habetur: *Ex institutione Sacramenti Pœnitentiæ jam explicata, universa Ecclesia semper intellexit, institutam etiam esse a Domino integram peccatorum Confessionem, & omnibus post Baptismum lapsis Jure Divino necessariam existere.*

4. Eadem Catholica Veritas præter continuam traditionem, atque perpetuum sensum Ecclesiæ desumitur ex citatis verbis Christi *Jo.* 20. *Quorum remiseritis peccata,* Siquidem, ut argumentatur Doctor Subtilis 4. *dist.* 17. *c. un.* & declarat Concilium Trident. *cit. cap.* 5. per dicta verba Christus constituit Apostolos, eo-

eorumque Successores Sacerdotes, suos Vicarios, tanquam Judices habentes potestatem remittendi, & retinendi peccata, in quæ Christi Fideles ceciderunt. Patet autem, Sacerdotes Judicium hoc incognita causa exercere non posse, neque servare æquitatem in imponendis pœnis pro ipsis peccatis, si in genere duntaxat, & non etiam in specie, ac singillatim oporteret pœnitentes sua peccata confiteri.

5. CONCL. III. Dictum Præceptum Confessionis Sacramentalis non statim obligat, cum quis in peccatum mortale lapsus est. Ita communis; intelligendo tamen hoc salvis iis, quæ in sequentibus Conclusionibus dicentur. Ratio est: quia præceptum Confessionis est affirmativum, quod obligat non pro semper, sed solum pro determinato tempore.

6. Neque obstat, quod, nisi quis illico confiteatur, incidat in periculum obliviscendi peccatorum commissorum. Resp. enim cum Layman *l. 5. tr. 6. c. 5. n. 4.* & aliis, adhuc ejusmodi peccatori oblivioso non incumbere obligationem illico confitendi, vel peccata sua scriptis annotandi, cum nullo Jure id expressum reperiatur. Quinimo non tenemur confiteri, nisi ea peccata, quorum post diligentem discussionem habemus conscientiam, ut fatetur Concilium Trid. *Sess. 14. cap. 5. & Can. 7.* Quo facto, licet quorundam habeatur inculpata oblivio, adhuc eadem virtute Sacramenti remittantur saltem indirecte.

7. In-

7. Interim tamen consultissimum est, omnibusque vel maxime suadendum, post admissum peccatum mortale quam citissime per veram Contritionem ad DEUM converti; imo etiam data opportunitate ad Sacramentum Pœnitentiæ per dolorosam peccati Confessionem properare. Idque tum ad citius consequendam gratiam, atque amicitiam Divinam, evitandumque periculum damnationis æternæ; tum ut opera nostra bona (quæ, si fiant in statu peccati mortalis, sunt mortua, (*a*) neque meritoria augmenti gratiæ, & gloriæ cœlestis) hac ratione coram Deo meritoria evadant.

8. Accedit alia ratio: quia moraliter loquendo, & regulariter, nemo constitutus in peccato mortali diu observat totam legem, ac evitat novum peccatum mortale; nam, ut dicitur *Psalm.* 41. *Abyssus abyssum invocat.* Et S. Gregorius *lib.* 1. *Homil.* 11. *in Ezechielem*, ait: *Peccatum, quod per pœnitentiam non deletur, mox suo pondere in aliud trahit.*

9. CONCL. IV. Dictum præceptum Divinum de facienda Confessione Sacramentali vel maxime obligat in articulo mortis, nec non & in probabili periculo ipsius. Ita communis. Ratio est: quia non est assignabile aliud tempus, in quo hoc præceptum Divinum potius obliget, quam in mortis articulo, a quo pendet tota æternitas. Accedit: quia, si tunc hoc præceptum non adimpleatur, id amplius secuta morte adimpleri non poterit.

10. Et conformiter dictis inferunt Doctores, quod non solum in infirmitate lethali teneatur quis ad Confessionem Sacramentalem, sed etiam in quolibet probabili periculo mortis, id est, tunc, quando quis aggreditur actus arduos, in quibus verisimile est, quod mors immineat: ut in bello mortali, in naufragio, & hujusmodi, prout exemplificat Scotus *cit. dist.* 17. §. *De secundo.* His addunt Summistæ fœminas primo parturientes, & quæ alias maximam in partu difficultatem expertæ sunt: siquidem de hujusmodi probabili periculo mortis æque militant rationes proxime allatæ. Et per hoc patet altera pars Conclusionis.

11. CONCL. V. Etiam quandoque per vitæ decursum, atque extra articulum mortis præceptum Divinum Confessionis Sacramentalis obligat omnes Fideles, conscientiam peccati mortalis habentes, quod præceptum, ut a Populo Christiano generalius observaretur, optime Ecclesia in Concilio Lateranensi (*n.* 1. relato) præcepit, ut Fideles singulis annis saltem semel confiteantur. Ita præter communem Theologorum, docet Concilium Trident. *Sess.* 14. *c.* 5. ubi refellens inanem eorum calumniam, qui Confessionem a Divino mandato alienam, atque a Patribus in Concilio Lateranensi congregatis initium habuisse docere non verebantur, loquitur in hæc verba: *Neque enim per Lateranense Concilium Ecclesia statuit, ut Christi Fideles confiterentur, quod Jure Divino necessarium*

&

& institutum esse intellexerat; sed ut præceptum Confessionis saltem semel in anno, ab omnibus & singulis, cum ad annos discretionis pervenissent, impleretur.

12. Ex quo clare sequitur, quod Ecclesia semper intellexerit, præceptum Confessionis quandoque extra mortis periculum obligare Jure Divino: quamvis, cum tempus illud non fuerit determinatum a Christo Domino, Ecclesia pie salubriterque, atque cum ingenti animarum fructu statuerit, ut præceptum illud ab omnibus Fidelibus impleatur singulis saltem annis, sicque tempus implendi præceptum istud Divinum determinavit.

QUÆSTIO II.

Quomodo Præceptum Ecclesiasticum annuæ Confessionis obliget?

SUMMARIUM.

13. *Præceptum annuæ Confessionis, quos obliget?*

An sit præcepta Confessio venialium?

14. *Quid agendum habenti sola venialia?*

15. *Confessio communiter fit in Paschate, etsi sufficeret semel in anno confiteri.*

(*b*) Ac refertur supra n. 1.

16. *Solvitur instantia.*

(c) Tract. 14. dist. 2. q. 3. Concl. 3.

17. *In Paschate non confessus tenetur confiteri per annum.*

18. *Quid de confesso sola venialia, si postea peccet mortaliter?*

19. *Annus, quomodo sit computandus?*

20. *Præcepto Ecclesiastico non satisfit per Confessionem scienter invalidam.*

* *Bene tamen per Confessionem Regulari privilegiato factam.*

21. *Pueri quando teneantur ad Confessionem?*

22. *Circa pueros in praxi quid observandum?*

23. *Præsertim a Confessario?*

Alia a Confessario observanda.

* *Pueri qualiter examinandi?*

13. CONCL. I. Præceptum Ecclesiasticum annuæ Confessionis obligat omnes Fideles conscientiam peccati mortalis habentes, eosque solos. Ita Theologi communiter. Ratio est: quia Ecclesia non præcipit Confessionem peccatorum duntaxat venialium: tum quia hæc multis aliis remediis expiari possunt, ut fatetur Concilium Trident *cit. Sess.* 14. *cap.* 5. tum quia præceptum istud Ecclesiasticum est determinatio præcepti Divini: atqui hoc est de peccatis duntaxat mortalibus; ergo & illud.

14. Notant tamen Doctores, ex consuetudine Ecclesiarum, atque ad avertendum scan-

dalum receptum esse, ut Fideles omnes ante communionem Paschalem Sacerdoti proprio se sistant, & si mortaliter nunquam se peccasse asseverent, super ea re Confessarii judicio sese subjiciant. Quinimo in praxi utilissimum erit, etiam sola venialia tunc confiteri, propter uberes ex Sacramento Pœnitentiæ fructus provenientes.

15. CONCL. II. Quamvis ad satisfaciendum præcepto Ecclesiastico sufficiat semel in anno confiteri, nihilominus isthæc Confessio communiter in Paschate fieri, atque Communioni Paschali præmitti solet. Ita communior, & probabilior Doctorum, nonnullis exceptis, qui volunt, præceptum Confessionis per se obligare in Paschate, & non tantum per accidens ratione Communionis Paschalis. Prior pars desumitur ex Concilio Lateranensi *c. Omnis utriusque sexus. De Pœnit. & remiss.* (b) ubi plus non requiritur, quam ut *omnis Fidelis omnia sua peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur*: quæ verba, nisi quis vim inferat, intelliguntur de toto tempore a principio usque ad finem anni, prout argumentatur Lugo *disp.* 15. *de Sacrament. Pœniten. sect.* 8. *n.* 157.

16. Nec obstat communis consuetudo confitendi in Paschate, & quod tunc in plerisque locis soleat exigi testimonium Confessionis Paschalis; simulque, quod in *Extr. Vices illius. De treuga & pace*, dicatur: *De jure tenetur Parochianus saltem in Paschate proprio confiteri*

Sacerdoti. Resp. enim, hoc totum fieri per accidens, & ratione Communionis Paschalis, sive, quia tunc urget præceptum sumendi Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum, cujus dignæ perceptioni, habita copia Confessarii, præmittenda est Confessio Sacramentalis, nec sufficit sola contritio de commisso peccato mortali; prout declaravit Concilium Trident. *Sess.* 1.. *cap.* 7. & amplius suo loco (*c*) dicetur. Et per hoc patet altera pars Conclusionis.

17. Infertur proinde, quod, si quis sive culpabiliter, sive ob legitimum impedimentum in Paschate non est confessus, is postmodum per anni decursum confiteri teneatur: quia toto anno urget hoc præceptum, neque istud est affixum tempori Paschali, ita ut cum illo transeat, sicut transit obligatio audiendi Missam die Festo.

18. Infertur secundo, quod is, qui Tempore Paschali confessus est sola venialia, teneatur adhuc confiteri mortale tunc invincibiliter omissum. Quin etiam observat Lugo *loc. cit. n.* 126. quod, si quis per totum annum frequenter confiteatur sola venialia, quæ habet, & circa finem anni peccet mortaliter, obligetur hoc præcepto ad confitendum eodem adhuc anno illud peccatum mortale; siquidem Ecclesia præcipit duntaxat Confessionem mortalium semel in anno peragendam, qualem in casu quis necdum fecisse supponitur.

19. Quæ-

19. Quæres autem. Quomodo annus iste sit computandus? Resp. duos dicendi modos cæteris esse probabiliores. Primus est eorum Theologorum, qui putant, annum esse computandum a die primo Januarii, & deinceps usque ad initium sequentis anni; cum isto die communiter censeatur novus annus incipere, & prior desinere. Secundus dicendi modus est illorum, qui asserunt, annum computandum esse a Paschate in Pascha, intelligendo per Pascha omnes illos dies, in quibus potest impleri præceptum Communionis Paschalis. Et huic computationi consonat praxis, atque communior sensus Fidelium, arbitrantium, se dicto præcepto Ecclesiastico satisfecisse, postquam Paschali tempore confessi sunt: quamvis etiam pro tunc, juxta computum prioris sententiæ, semel in anno confessi intelligantur. Unde patet, quod præsens quæstio in praxi parum urgeat.

20. CONCL. III. Præcepto Ecclesiastico annuæ Confessionis non satisfit per Confessionem sacrilegam, & scienter invalidam. Ita nunc pro certo tenendum: nam oppositam quorumdam sententiam rejecit Alexander VII. dum sequentem inter alias Propositionem, ordine 14. condemnavit: *Qui facit Confessionem voluntarie nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ.* Accedit ratio: tum quia, qui voluntarie facit Confessionem invalidam, revera non recipit Sacramentum Pœnitentiæ; cum ad hoc necessario requiratur vera, integra, & dolorosa

Confessio: tum quia Christus, & Ecclesia præcepit talem Confessionem, quæ conducibilis est ad consequendam remissionem peccatorum virtute Sacramenti Pœnitentiæ: atqui talis non est Confessio voluntarie nulla, & sacrilega; ergo.

Additio.

*CONCL. IV. Præcepto Ecclesiastico annuæ Confessionis satisfit, si eadem etiam a sæcularibus extraneis deponatur apud Regulares Mendicantes, vel eorum privilegiis gaudentes, dummodo dicti Confessarii fuerint alias in illa Diœcesi approbati. Ita Fagnanus *in cap. Omnis utriusque. De Pœnit. & remiss. num.* 56. Navarrus *in Manuali cap.* 27. *num.* 263. & præter plurimos alios fuse Pignatellus *Tom.* 4. *Consult.* 163. *per totum*, quod & ipsa communissima praxis confirmat. Patet autem veritas hujus Conclusionis inprimis ex Bulla Innocentii X. *Exponi nobis*, die 7. Februarii anno 1645. emanata, ubi confirmat Decretum Sacr. Congregationis Eminentiss. Cardinal. Concilii Tridentini Interpretum die 9. Julii anno 1644. editum, quod censuit, non posse Archiepiscopum Burdigalensem prohibere Regularibus, habentibus privilegia Apostolica, ut a Dominica Palmarum usque ad Dominicam in Albis inclusive administrare non valeant Personis sæcularibus Sacramentum Confessionis. Probatur ulterius ex Bulla *Superna*. Clementis X. edita 12. *Junii*, & publicata in Urbe 2. *Augusti anno* 1670. ubi

§. 5.

§. 5. expresse ait, quod satisfiat (loquendo de Confessione annua) Constitutioni *Omnis utriusque sexus*, si eadem apud dictos Regulares exemptos peragatur. Licet cæteroquin gratis concedatur, quod, hoc non obstante, Parochis similium confitentium incumbat colligere & exigere schedam Confessionalem, seu testimonium dictæ annuæ Confessionis a suis Parochianis talium Regularium non commensalibus. Quod si dicti pœnitentes fuerint servitiales, ac simul commensales horum Regularium, de similibus apud Pittonium *Tom. 2. Decisionum quoad Regulares, numer. marginali* 1710. *Editione Veneta anno* 1719. legitur sequens Declaratio Sacri Concilii edita 7. Julii anno 1607. *Sacerdotes Regulares possunt absque Episcopi approbatione audire Confessiones sæcularium, qui sunt de regulari familia, & eorum continui Commensales, nec tenentur reddere rationem proprio Parocho, quod præcepto Ecclesiæ satisfecerint, sed tamen Superiori Regularium.* *

21. Quæres. Quandonam teneantur Pueri ad Confessionem annuam? Resp. Eos teneri, postquam ad annos discretionis pervenerunt, semelque in peccatum mortale lapsi sunt. Ratio est clara: quia nullum est præceptum ne quidem Ecclesiasticum, confitendi sola venialia.

22. Interim tamen, cum Parentibus, vel Præceptoribus de primo peccato mortali puerorum constare nequeat, omnino consultum

est,

eſt, atque in praxi neceſſarium, ipſos tempeſtive de neceſſariis ad Confeſſionem requiſitis inſtruere, atque poſt aſſecutos annos diſcretionis ad Confeſſionem mittere, ut eidem paulatim aſſueſcant, atque (ſi opus fuerit) præcepto Eccleſiaſtico ſatisfaciant.

23. Confeſſarius autem, utrum hujusmodi Pueri, vel Puellæ ſint capaces abſolutionis, dijudicare debebit, non quidem ex ſola ætate, num videlicet ſeptennium impleverint (quamvis poſt illam ætatem de uſu rationis præſumptio eſſe ſoleat, *arg. c. Litteras. De deſponſ. impub.*) ſed multo magis ex ingenii, atque educationis qualitate: multi enim poſt eam ætatem primum, aliqui vero citius conſequuntur ſufficientem uſum rationis, ut non ſolum peccati venialis, ſed etiam mortalis capaces exiſtant. *Quod ſi pueri, vel puellæ in clathris Confeſſionalis digitis ludant, ſi ſub Confeſſione alios extra Confeſſionale frequenter reſpiciant, ſi nugentur cum ſuo roſario, vel pileo, teſte Gobat exigua dant ſpecimina ſufficientis judicii, & plenæ deliberationis, ſuntque magis inſtruendi.

24. Inſuper, poſtquam Confeſſarius circumſtantiis conſideratis judicavit, Puerum vere ac deliberate peccaſſe, ſive mortaliter, ſive ſaltem venialiter, conſiderare debebit, utrum ille de peccato doleat, & quidem ex motivo non mere humano, utputa, quia a patre caſtigatus fuit, ſed ex motivo ſupernaturali per fidem cognito,

vide-

videlicet propter offensam DEI, metum pœnæ æternæ, aut purgatorii, vel turpitudinem peccati. Sunt enim aliqui adeo natura vagi, ut, licet satis dispositi fuerint ad peccatum, non tamen dispositi sint ad dolorem supernaturalem eliciendum: qui proinde vel prius per Confessarium disponendi sunt, vel si id tam cito fieri nequeat, eisdem, dummodo necdum mortaliter peccaverint, oratio quasi loco pœnitentiæ imponatur, & benedictio (nondum vero absolutio) Cruce super eos formata impertiatur. Quod si vero omnibus consideratis adhuc dubium remaneat de pueri capacitate, tunc absolutio dari poterit sub conditione: *Si es capax, ego te absolvo &c.* Imo talis in mortis articulo sic absolvi debebit. Layman *lib.* 5. *Tract.* 6. *cap.* 5. *n.* 7. & alii.

Additio.

* Cæterum materiam examinandi pueros in Confessionali subministrat la Croix *lib.* 6. *part.* 2. *num.* 1799. dum existimat ab initio ipsos, nisi sponte fateantur, interrogandos esse circa unum alterumque punctum ex sequentibus: nimirum an non fuerint mentiti, an in Ecclesia non garriverint, an aliis non dederint agnomina, an non fuerint aliis irati, vel alios percusserint, an non fuerint inobedientes Parentibus, vel Superioribus suis, an non senibus illuserint? quod si per decursum examinis seu Confessionis adverteret Confessarius pueros audaciores, & petulantiores, ulterius (bonis

tamen

tamen ab initio verbis, ne deterreantur, sicque peccata reticeant) recte instat Confessarius, an non impura verba protulerint, vel si id factum fuisse intelligat, ulterius pro exigentia circumstantiarum (cum magna tamen circumspectione, & cautela, ne ex ipsis interrogationibus potius peccare addiscant) an non fuerint pueriliter rixati &c. nam primæ seductiones puerorum (inquit la Croix *loc. cit.*) incipiunt a similibus collusionibus, denudationibus corporum &c. & Gerson apud eundem suspicando exclamat: *Utinam mala tam diligenter confiterentur, quam a pueris sciuntur, & aguntur ab eis.* Quæ autem de pueris dicta sunt, cum grano salis etiam quoad adolescentes applicari possunt. Quod si ex circumstantiis Confessarius advertat, periculum subesse, ne in materia gravi personæ juvenes, præsertim alterius sexus quoad peccata carnis, ex pudore nonnulla reticeant, excitet eas ad habendam confidentiam, promittendo, se misericorditer velle cum ipsis procedere, obligari insuper ad strictissimum silentium; ubi econtra, si Confessario abscondant, id totum aliquando manifestandum esse universo mundo in extremo judicio cum æterna damnatione. *

QUÆSTIO III.

An, & quæ sit Obligatio Juris tum Divini, tum Ecclesiastici, sumendi Eucharistiam, etiam per modum Viatici?

SUM-

SUMMARIUM.

25. *Quintum Ecclesiæ Præceptum, quod?*

26. *Jure Divino tenentur fideles sumere SS. Eucharistiam, & quidem sæpius.*

27. *Tempus hujus obligatianis determinavit Ecclesia, præcipiendo Communionem Paschalem.*

28. *Huic præcepto non satisfit per Communionem sacrilegam.*

(*d*) Tract. 2. dist. 1. n. 48. & seqq.

29. *Corollarium.*

* *An satisfiat, si sumatur in Ecclesiis Regularium?*

30. *Ad S. Communionem requiritur jejunium naturale.*

31. 32. 33. *Istud jejunium declaratur per Rubricas Missalis.*

* *Item per quatuor conditiones. Addit. I.*

* *Ex quibus varii eruuntur casus. Additio II.*

* *Ubi etiam de dubitante, num adhuc sit jejunus? Additio III.*

34. *In periculo mortis potest sumi Eucharistia a non jejuno.*

35. *Et sæpius per modum Viatici.*

36. *An, qui mane communicavit sanus, teneatur, vel possit communicari per modum Viatici?*

* *Assignantur varii casus, in quibus aegroti possunt communicari non jejuni. Additio I.*
* *An ipsi possint communicari, si timeatur vomitus? Additio II.*
* *An si vehementi vexentur tussi? Additio III.*
* *An mediante cochleari? Additio IV.*
* *An a Regularibus sacro Viatico provideri possint Commensales, & servitiales Monasterii? Additio V.*
* *An etiam extranei subito intra septa Monasterii infirmati? Additio VI.*
* *De modo providendi, si est periculum in mora. Additio VII.*

25. QUINTUM Ecclesiæ præceptum hisce verbis exprimi solet: *Sacrosanctam Eucharistiam ad minimum semel in anno, idque circa Festum Paschæ sumito.* Et hoc præceptum Ecclesiasticum habetur in Concilio Generali Lateranensi, sub Innocentio III. celebrato, atque refertur *cit. c. Omnis utriusque sexus. De Pœnit. & remiss.* ibi: *Suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistiæ Sacramentum, nisi forte de proprii Sacerdotis consilio, ob aliquam rationabilem causam, ad tempus ab hujusmodi perceptione duxerit abstinendum: alioquin & vivens ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriens Christiana careat sepultura.* Hæc ibi. Quod ut melius intelligatur, præmittendo nonnulla de præcepto Juris Divini, sit

26. CON-

26. CONCL. I. Extat præceptum Divinum, obligans omnes Fideles adultos, ſumendi SS. Euchariſtiam, non tantum in articulo mortis per modum Viatici, ſed etiam ante illud periculum, & quidem ſæpius in vita. Ita communis; atque deſumitur ex verbis Chriſti *Joan. 6. Niſi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus ſanguinem, non habebitis vitam in vobis*, cum concordantiis. Accedit ratio: quia Euchariſtiæ Sacramentum a Chriſto Domino inſtitutum fuit per modum alimenti ſpiritualis, ergo non minus, atque alimentum corporale ſæpius in vita ſumendum eſt ad reficiendas vires animæ.

27. CONCL. II. Etſi præceptum Divinum ſæpius per vitæ decurſum per ſe obliget Fideles adultos ad ſumendam SS. Euchariſtiam, nihilominus ejusmodi tempora non poſſunt generatim determinari, ſed definienda ſunt prudenti judicio, ita tamen, ut Sacra Communio non nimium differatur: unde, ut huic præcepto Divino generalius, atque majori cum fructu animarum ſatisfiat, Sancta Mater Eccleſia pie admodum præcepit, ut Fideles poſt annos diſcretionis ad minus in Paſchate Sacramentum Euchariſtiæ reverenter ſuſcipiant. Ita communis: & patet ex Concilio Lateranenſi *num.* 25. allegato.

28. CONCL. III. Huic præcepto Eccleſiaſtico Communionis Paſchalis non ſatisfit per indignam hujus ſanctiſſimi Sacramenti ſuſceptio-

ptionem. Ita defacto indubitanter tenendum, quidquid nonnulli olim in contrarium ſcripſerint. Siquidem noviſſime Innocentius XI. ſequentem inter alias Propoſitionem, ordine 55. damnavit: *Præcepto Communionis annuæ ſatisfit per ſacrilegam Domini manducationem.* Et merito: quia Eccleſia in citato Concilio Generali præcepit, ut Fideles ſuſcipiant *reverenter* in Paſchate Euchariſtiæ Sacramentum: atqui hoc non fit per ſacrilegam Communionem; ergo. Accedit, quod Eccleſia ſaltem indirecte, & concomitanter poſſit præcipere actus internos, prout ſuo loco (*d*) jam dictum.

29. Et hinc indigne communicans in Paſchate non ſolum peccat graviſſime contra præceptum Divinum, ſacrilege iſtud SS. Sacramentum ſumendo, ſed etiam contra præceptum Eccleſiaſticum, non reverenter ſuſcipiendo Communionem Paſchalem, ac proinde tenetur iterum, & digne communicare.

Additio.

* Quæres. An ſatisfiat præcepto Eccleſiaſtico Communionis Paſchalis, ſi eadem a Sæcularibus peragatur in Eccleſiis Regularium Exemptorum? Ante Reſponſiones nota, alios eſſe Sæculares extraneos, & alios, qui ſunt Commenſales, puta ſervitiales in dictis Monaſteriis Exemptis ſimul habitantes &c. H. N.

Reſp.

Resp. I. Non defuisse Theologos videndos teste Francisco Henno *Tom.* 2. *Tract. de Eucharistiæ Sacramento, disp* 9. *quæst.* 2. *prope finem*, qui tenuerunt illimitate, Sæculares quoscunque etiam extraneos æque quoad Communionem Paschalem, uti quoad Confessionem annuam satisfacere præcepto Ecclesiastico, si eandem peragant in Ecclesiis Regularium Exemptorum: sed huic sententiæ contraria videtur Bulla Clementis X. *Superna*, §. 5. ubi id *duntaxat* concedit quoad Confessionem annuam his formalibus: *Eos, qui dictis Religiosis* (supple Exemptis) *simpliciter approbatis Paschali tempore confessi fuerint, Constitutioni: Omnis utriusque &c. quoad Confessionem* NB. *duntaxat satisfecisse censendos.* Accedit apud Henno *loc. cit.* aliqua Declaratio Cardinalium nomine & auctoritate Summi Pontificis Urbani VIII. 2. Martii anno 1638. edita.

Resp. II. Specialiter, & limitate loquendo quoad famulos, & Commensales eorundem Monasteriorum Exemptorum eos satisfacere præcepto Communionis Paschalis, si eandem peragant in dictis Ecclesiis Regularium, dummodo habeant conditiones inferius post *num.* 36. *Addit. V* adducendas. Ita Bonacina *De Sacramento Eucharistiæ, Disp* 4. *quæst.* 1. *punct.* 2. *num.* 10. Barbosa *De officio & potestate Parochi part.* 2. *cap.* 20. *sub num.* 12. Franciscus Henno *loc. cit.* la Croix *lib.* 6. *part.* 1. *num.* 635. dicens per privilegium ita Societati JESU esse concessum, Lezana in *Summa Q.Q. Regul. Tom.* 2.

c. 16. n. 19. & Tom. 3. v. Eucharistia quoad Regulares, num. 8. & patet ex Bulla Leonis X. *His quæ*, edita anno 1513. atque videnda apud Peyerinum *Tom. 1. Privileg. Minim. inter Constitutiones Leonis X. num. 4.* ubi in formalibus concessit, ut possint etiam in habitu sæculari deservientium *quoties opus fuerit, etiam* NB. *Paschatis tempore, & in mortis articulo in eorum Domibus, & Ecclesiis hujusmodi Confessiones audire, ipsisque, & eorum cuilibet Eucharistiæ, & extremæ Unctionis Sacramenta ministrare.* Simile privilegium apud Miranda *in Manuali Regul. Tom. 1. qu. 49. v. Sed pro familiaribus*, reperitur a Clemente IV. datum familiaribus Fratrum Minorum.

Nec dicas. Juxta allegatam in responsione Bullam Clementis X. satisfit *quoad Confessionem duntaxat*: ergo non quoad Communionem Paschalem. Respondeo enim dist. antec. quoad Confessionem duntaxat loquendo illimitate & generaliter, id est etiam quoad extraneos, concedo, loquendo specifice, & limitate quoad domesticos præcise, nego. Sic enim jura juribus concordantur, unde pari modo aliqua Declaratio ab adversariis in contrarium allegata explicatur. Vide etiam dicenda inferius post *n. 36. Addit. V.*

30. CONCL. IV. Ad recipiendum digne Sacramentum Eucharistiæ, extra mortis articulum, Jure Ecclesiastico requiritur, ut quis a media nocte illius diei sit jejunus jejunio naturali.

rali. Ita communis, & habetur *c. Sacramenta*, 49. *De Consec. dist.* 1. & *c. Nihil.* 7. *qu.* 1. cum concordantiis.

31. Porro in Praxi, quantum ad Propositum, bene notanda sunt verba Rubricarum Missalis Romani *Tit.* 9. *De defectibus dispositionis Corporis*, ita statuentium: *Si quis non est jejunus post mediam noctem, etiam post sumptionem solius aquæ, vel alterius potus, aut cibi, per modum etiam medicinæ, & in quantumcunque parva quantitate, non potest communicare, nec celebrare.*

32. *Si autem ante mediam noctem cibum, aut potum sumpserit, etiamsi postmodum non dormierit, nec sit digestus, non peccat: sed ob perturbationem mentis, ex qua devotio tollitur, consulitur aliquando abstinendum.*

33. *Si reliquiæ cibi remanentes in ore transglutiantur, non impediunt Communionem; cum non transglutiantur per modum cibi, sed per modum salivæ. Idem dicendum, si lavando os deglutiatur stilla aquæ præter intentionem.* Hactenus Rubricæ.

Additio I.

*Ut autem in variis contingentiis, & casibus particularibus adhuc magis cognoscatur, num quis sit jejunus jejunio naturali, vel non, sicque communicare queat, nec ne? Pater Albertus Reiffenstuel *in sua Cœna magna*, §. 34.

 qua-

quatuor conditiones ex communi Doctorum assignat, quæ concurrere debent, ut fractum censeatur Jejunium naturale. *Primo*, illud, quod sumitur, debet esse saltem aliquo modo nutriens. *Secundo*, debet sumi ore ab extra. *Tertio*, ante sacras Species. *Quarto*, aliter, quam per modum salivæ, aut respirationis. Assignatur pro qualibet istarum conditionum sua propria ratio. Pro *Prima*; quia quod accipitur, debet se habere saltem aliquo modo per modum cibi, vel potus, prout etiam suo modo medicina solida comedi, aut liquida epotari dicitur: illud autem solum intelligitur se habere per modum cibi, vel potus, quod a stomacho alterari, vel saltem ex parte digeri potest, sicque in substantiam hominis saltem aliquo modo converti, & consequenter saltem ex aliquali parte nutrire. Pro *secunda*; quia in communi hominum æstimatione, quod non sumitur ad extra per os, non dicitur potari, aut manducari: alias enim, qui attraheret odorem, seu fumum per nares, censeretur non jejunus naturaliter: v. g. si Sacerdos in thurificatione Officii solemnis attrahit suffitum. Pro *tertia*; quia, si aliquid moraliter simul cum Eucharistia sumitur, fit una moraliter refectio: consequenter nec dicitur talis præcedenter, & ante sumptionem Eucharistiæ non jejunus. Exemplum poni potest die Parasceves, quando particula Hostiæ immissa vino non consecrato simul cum ipso sumitur. Pro *quarta*; quia salivam deglutire, vel respirare denuo moraliter non est edere, vel bibere.

Addi-

Additio II.

* Ex his infiniti casus decidi ac multi a fractione jejunii naturalis excusari, & scrupulis eximi possunt, quales sunt I. illi, qui deglutiunt frustum metalli, lapillum, fragmentum testaceum, officulum durius fructuum, capillum, unques, plumas, segmentum ligni. II. Sumentes reliquias cibi intra dentes residuas conformiter Rubricis jam superius allegatis. III. Sugentes humorem ex pustulis dentium, seu palati, vel sanguinem ex gingiva, dummodo intra os, & non ab extra. IV. Subito attrahentes per nares guttulam aquæ odoriferæ, vel tabacci pulverisati. V. Sumentes vinum cum S. Hostia, licet mathematice loquendo vinum aliquo modo citius defluat, dummodo adhuc moraliter sit una refectio. VI. Masticantes aromata, si parum quid inseparabiliter salivæ adhæreret. VII. Eluentes os, si fortuito, dum attrahitur aër, una, vel altera gutta propter naturalem respirationem descendat, quoniam etiam hoc non est comedere: sicuti a pari non diceretur comedi musca, quæ subito involaret in fauces, & se ipsam sub respiratione in stomachum inferret, uti recte cum aliis a se citatis advertit la Croix *lib.* 6. *part.* 1. *num.* 564. *

Additio III.

* Quod si quis ob varias circumstantias existeret dubius, num adhuc sit jejunus, nec ne? non desunt AA. qui cum Thoma Sanchez, Vil-

lalobos, Rodriquez, Bonacina, & Castropalao probabiliter negant, talem posse communicare; quamvis etiam habeantur alii, qui æque probabiliter defendunt, eum stante hoc dubio communicare posse, uti cum Gobat, Joanne Sanchez, ac Dicastillo tenent Layman *lib.* 1. *Theol. Moral. tract.* 1. *cap.* 5. §. 4. *num.* 36. Sporer *part.* 2. *Theol. Sacram. cap.* 6. *sect.* 7. *num.* 474. Herincx *lib.* 4. *sent. disp.* 6. *quæst.* 5. *num.* 59. & Bosco *de Sacram. disp.* 4. *sect.* 2. *concl.* 6. Ratio fundamentalis est; quia Ecclesia tanquam benignissima Mater non videtur filios suos jure communicandi, quod a DEO concessum habent, voluisse privare, nisi in reverentiam Sacramenti illos, qui positive noscunt, se non esse jejunos: adeoque tantummodo dubitantes, erunt relinquendi in possessione sui juris communicandi, usque dum ipsis aliunde constet, se non esse jejunos: nam melior est conditio possidentis. Atque hæc sententia poterit præcipue deservire illis, qui in certa aliqua Solemnitate cæteroquin habent magnum fervorem ad Sacram Communionem. *

34. CONCL. V. In articulo mortis, cum tunc urgeat vel maxime præceptum Divinum sumendi Eucharistiam, potest non jejuno hoc Sacramentum porrigi per modum Viatici. Ita communis Doctorum, extendentium hoc pariter ad probabile periculum mortis; & constat ex praxi, & consuetudine Ecclesiæ.

35. Ad-

35. Addunt Doctores, quod, qui in ejusmodi articulo mortis Sacram Synaxin recepit, perseverante morbo, atque eodem periculo, possit iterum atque sæpius communicari per modum Viatici: quia moriturus valde indiget hoc alimento animæ ad vincendas tentationes tunc temporis magis occurentes, & superanda pericula peccandi.

36. Num autem moribundus, qui mane communicaverat sanus, debeat, vel possit eodem adhuc die sumere Eucharistiam per modum Viatici, variant Doctores; prout videre est apud Gobat. *Tract.* 4. *Theolog. Experim. n.* 174. *& seqq.* Qui postmodum recte negat, existentem in tali casu obligari ad denuo communicandum eodem die. Deinde asserit, probabilius esse, quod nequidem liceat: etsi nihilominus probabile sit, quod liceat. *Rotarius *Tom.* 2. *lib.* 2. *cap.* 2. *punct.* 1. *num.* 3. apud Thomam Montalvo in sua Glossa fundamentali *cap.* 12, *art.* 2. *num.* 36. admonet Religiosos, ut vi sui status, & professionis amplectantur illam opinionem in præsenti, quæ magis favet devotioni, & saluti animæ, qualis utique est illa, quæ vult iteratam in simili casu sumptionem.*

Additio I.

* Cæterum, quoniam subinde quoad ægrotos quosdam in particulari occurrunt variæ circumstantiæ reddentes Sacerdotem anxium, an

possit huic, vel illi infirmo non jejuno porrigere Eucharistiam, vel num potius debeat suspendere usque ad alterum diem? Pro consolatione talium Sacerdotum æque, ac ægrotantium subjungo sequentem doctrinam, quam la Croix *lib. 6. part.* 1. *num.* 612. ex variis Auctoribus collegit. *Inprimis* notant Tamburinus, & Dicastillo, Sacerdotem non debere hic scrupulose velle exspectare jejunium sequentis diei. *Secundo* advertit Aversa *quæst.* 8. *sect.* 9. §. 6. satis esse quod ægroto absque medicina, vel aliquo confortativo grave accideret exspectare jejunium a media nocte usque mane. *Tertio* inquit Gobat, si æger longe distet v. g. duabus horis, & periculose ægrotet, poterit non jejuno Pastor dare Viaticum, quamvis probabiliter postridie jejunus illud valeret sumere infirmus, posito, quod pastor commode exspectare nequiret sequentem diem, v. g. quia mane impeditur functionibus aliis Parochialibus, vel quia statim post mediam noctem deberet de novo surgere ob itineris distantiam &c. *Quarto* addunt Navarrus, Lugo, Herincx, & Suarez, Communionem non jejuno, si fervide petat, posse dari non solum per modum Viatici, sed etiam devotionis gratia, si inter priorem sumptionem per modum Viatici, & inter aliam devotionis gratia decem vel octo dies intercesserint. Illud præterea notet Parochus, ut portans Viaticum ad ægrotum semper ad minus deferat duas Hostias, ut nimirum semper unam residuam iterum a domo ægroti rediens secum in templum referat: alioquin

quin enim in reditu obviantes adorarent pixidem vacuam.

Additio II.

* Quæres I. An ægrotis possit dari Euchariſtia, si timeatur vomitus? Reſp. I. Si timeatur vomitus? præcise ex eo, quia subinde vomit talis ægrotus, potest eidem præberi Euchariſtia. Ratio est: quia exinde nondum censetur adesse periculum proximum, quod nunc brevi post sumptionem Euchariſtiæ sit vomitus venturus. Reſp. II. Si tamen postea nihilominus contingeret casu apud talem brevi post Communionem vomitus, deberet attendi, num ibidem adhuc Species aliquæ Euchariſtiæ videantur, nec ne; Si non: vomitus comburantur, & cineres in Sacrarium mittantur, conformiter Rubricis *De defect. Miss. Tit.* 10. *num.* 14. Quod si similes adhuc Species ibidem appareant, segregatæ purgentur, & postea suo tempore a Sacerdote sumantur: vel, si nemo sit, qui ob nauseam sumere velit, immittantur aquæ, donec dissolvantur, ac consumantur, & illa aqua in sacram piscinam conjiciatur. Reſp. III. Si ob certas circumstantias timeatur prudenter vomitus brevi post sumptionem Euchariſtiæ futurus, tunc communior DD. ait, abstinendum esse a communione ob periculum irreverentiæ; non tamen desunt aliqui apud la Croix *lib.* 6. *part.* 1. *num.* 552. qui communicare adhuc licitum putant ex ea ratione; quia videtur melius esse, ut Sacramentum

tum exponatur incerto periculo irreverentiæ, quam hominem, in cujus bonum Sacramenta instituta sunt, privari certo fructu Communionis, alias ex opere operato obtinendo. Illud certum videtur, quod ægrotis post sumptam Eucharistiam, non sit, nisi intercedente quodam spatio e. g. unius saltem quadrantis horæ danda medicina de se provocatoria vomitus ob periculum grave irreverentiæ: si enim parva Hostia juxta plures DD. vix consumitur intra spatium semiquadrantis a stomacho bene constituto, & hinc intra illud tempus etiam a sanis similis medicina sumi non debet, certo adhuc majus spatium requiretur apud stomachum ægroti debilem. Hinc teste la Croix *lib. 6. part. 1. num.* 476. suadent AA. (etsi non præcipiant) ut intra horam abstineatur a vomitu. Videatur Bosco *de Eucharistia Disp.* 4. *sect. 6. n.* 115. & *n.* 116.

Additio III.

* Quæres II. An ægrotis possit dari Eucharistia, si vexantur continua tussi? Resp. cum la Croix *loc. cit. num.* 554. affirmative. Ratio est: quia, quamvis materia, quam ejiciunt, plerumque ascendat e pectore, attamen non est periculum ejiciendi sacras Species, dummodo ad Stomachum descenderint, quia via per quam sputa ejiciuntur, non est œsophagus, seu via cibi, & potus ad stomachum, sed vena aspera, sive via respirationis ad pulmones. Ex qua ipsa ratione recte infert la Croix *loc. cit.*

cit. num. 652. posse aliquem, postquam bene deglutivit Hostiam, maxime si vinum simul sumpserit, brevi post exspuere: quamvis cæteroquin expediat pro majori ædificatione, ac reverentia per spatium unius *Miserere* abstinere, si commode fieri possit, aut saltem intra tempus quinque Pater, & Ave sputum in strophiolo excipere. *

Additio IV.

* Quæres III. An Eucharistia per modum Viatici possit dari infirmis taliter, ut frangatur minima particula, ac imposita cochleari una cum vino, jusculo vel aqua ori immittatur? Resp. cum Diana, Possevino, & Præposito affirmative, supposito, quod absit periculum irreverentiæ, & aliter sumendo ægrotus magnam sentiret difficultatem: nam si ægrotus non jejunus potest sumere Viaticum, cur non etiam medio aliquo tali instrumento, cum utrobique praxis interpretetur concessionem piæ Matris Ecclesiæ? *

Additio V.

* Quæres IV. A quibusnam debeat dari Eucharistia per modum Viatici Donatis, Oblatis, seu Tertiariis aliquo Sacro Habitu Tertii Ordinis vestitis, vel aliis Commensalibus seu servitialibus cujusdam Monasterii, si ibidem infirmi decumbant.

Ante responsionem nota, quod teste nostro Montalvo in sua Glossa fundamentali *Tom.* 1.

cap.

cap. 7. art 2. n. 1. Donati dicantur illi, qui ultro se, & sua, Religioni donant interveniente Contractu ex parte Donati permanendi in Religionis obsequio sub Prælatorum regimine, & obedientia, atque ex parte Religionis eos alendi, & sustentandi, ac non expellendi sine legitima causa. *Tertiarii* proprie juxta eundem Auctorem *loc. cit. cap.* 14. *art.* 4. vocantur illi, qui sacro habitu Tertii Ordinis induti vivunt, & aluntur sub obedientia Superioris in dicto Monasterio. Hi ab aliis quoque appellantur *Oblati. Commensales* vero, *Servitiales*, aut *Familiares* nominantur quicunque etiam Sæculares, qui Conventui deserviunt, & insuper intra Monasterii septa habitant, atque degunt sub Prælatorum obedientia & disciplina non necessario ratione Voti, sed ratione ministerii, cui incumbunt, uti notat Montalvus *loc. cit. num.* 9. atque deducitur tum ex Concilio Trid. *Sess.* 24. *de Reform. cap.* 11. tum ex Bulla *Circumspecta*, 67. Gregorii XIII. *num.* 2. ubi omnia enumerata copulative requiruntur. H. N. Respondetur, tales Donatos, Oblatos, seu Servitiales, ac Commensales, si graviter in Monasterio decumbant, providendos esse per modum Viatici ab ipsismet Regularibus dicti Monasterii. Idem sentiendum de extrema Unctione. Ita Rodriquez apud Ildephonsum Tausch in suo Tractatu de Moribundo *disp.* 3. *quæst.* 1. *num.* 489. ex monumentis Ordinum, & Compendio Privilegiorum varia adducens privilegia. Montalvus in Glossa fundamentali *Tom.* 1. *cap.* 14. *art.* 4. *num.* 6. & *seqq.* Vin-

cen-

centius Petra Cardinalis in Commentariis ad Conſtitutiones Apoſtolicas *Tom.* 2. *Conſtitutione IX. Innocentii III. num.* 42. Ubi idem ſentit de ſepultura. Item Paſſerinus apud eundem *Tom.* 1. *de Stat. Homin. quæſt.* 187. *art.* 4. *a num.* 22.& Cardinalis de Luca *de Regul. Diſc.* 1. *num.* 50. Et præter alias conceſſiones apud Montalvum videndas patet ex Bulla Pauli III. *Licet Debitum* edita 18. Octobris anno 1540. ubi §. 15. ſequentia habentur formalia: *iis vero, qui in ipſorum Præpoſitorum, & Sociorum morantur obſequiis, cuncta libere miniſtrare poſſint Eccleſiaſtica Sacramenta, & ipſos, cum decedunt, in eorum Cœmeteriis ſepelire.* *

Additio VI.

* Quæres V. A quibus debeat adminiſtrari Viaticum (idem dic de extrema Unctione) extraneis ſubito intra ſepta cujusdam Monaſterii infirmatis? Reſp. Si ſit periculum in mora, ſicque caſus neceſſitatis, talibus Euchariſtia adminiſtranda eſt per modum Viatici ab ipſismet Regularibus dicti Monaſterii. Ita Pater Herincx *part.* 4. *diſp.* 9. *quæſt.* 4. *num.* 30. & alii apud, & cum Ildephonſo Tauſch *loc. cit. num.* 49. Probatur *Primo* ex eo; quia nequit: Parochus in alienum territorium involare, ibique jura Parochialia exercere ſimilia; ſicut econtra, ſi Religioſus extra Monaſterium periculoſe decumberet, nequiret eundem alius Regularis ejusdem Monaſterii citra licentiam Parochi diſtrictus illius providere, ſed hoc po-

tius incumberet ipsi Parocho ob eandem rationem; nam administratio Sacramentorum respicit jurisdictionem localem in tali loco, in quo sit, uti notat Eminentissimus Cardinalis Petra *loc. cit. num.* 13 afferens simul aliquam declarationem S. Congregationis Concilii Trid. *in Collen.* 11. *Aprilis* 1609. Probatur *Secundo* ex concessione facta etiam post Concilium Tridentinum Benedictinis, ac Theatinis, ut refert Herincx apud Tausch *loc. cit. num.* 490. ac sub hac moderatione (si nimirum sit casus necessitatis) etiam admittit Eminentissimus Cardi-dinalis Vincentius Petra *loc. cit. num.* 49. Extra casum vero necessitatis, & ubi non est periculum in mora, sunt contrariæ Declarationes ab eodem, & a Matthæuccio allegatæ, nisi vel petatur licentia a Parocho, vel etiam extra casum necessitatis aliqua Religio adduceret desuper specialia privilegia post Concilium Tridentinum obtenta. Quamvis cæteroquin per hoc neutiquam negetur, quod talis, forsan necdum decumbens ad ad mortem possit a Regularibus accipere Eucharistiam ex devotione, quoties libuerit. *

Additio VII.

* Quæres VI. An ille, qui defert Eucharistiam per modum Viatici ad ægrotum, teneatur ita festinare, ut potius currere censeatur cum Viatico ad infirmum, quam ire? Respondet ad hoc Sabinus Bononiensis *in sua Luce Morali. Tract.* 44. *de Eucharistia, num.* 53. ex Barbosa

boſa *de Officio Parochi, cap.* 20. *num.* 46. negative: eo quod ex una parte hoc Sacramentum non ſit neceſſarium neceſſitate medii, ſicuti Baptiſmus, & apud graves peccatores Pœnitentia; ex altera vero videatur repugnare reverentiæ debitæ tanto Sacramento, & decentiæ Miniſtri id portantis talis feſtinatio. *

QUÆSTIO IV.

Varia Quæſita circa ſumptionem Sacramenti Euchariſtiæ ſolvuntur; præſertim tempore Paſchali.

SUMMARIUM.

37. *An, qui Communionem Paſchalem non peregit, teneatur eam compenſare?*
38. *Sententia affirmativa eſt probabilior.*
39. *Ubi peragenda Communio Paſchalis?*
40. *Quid de peregrinis, Vagis &c.*
    Quid de famulis Monaſteriorum? itidem
41. *Sacerdotes, an tempore Paſchali debeant communicare in propria Parochia?*
    (*) *An ſatisfiat in Eccleſia Cathedrali?*
42. *Parvuli ante uſum rationis non tenentur communicare.*
43. *Quando obligentur pueri ad Communionem Paſchalem?*
    Praxis circa hoc.
    (*) *Quid de pueris in articulo mortis ſit faciendum?*

44. *Mutis & surdis a nativitate, quæ Sacramenta possint ministrari?*
45. *An etiam Sacramentum Eucharistiæ?*
46. *Energumenis, & epilepticis an possit Eucharistia ministrari, & an fatuis?*
 * *Quandonam Damnatis ad mortem?*
47. *Quæ sint pœnæ non communicantium in paschate?*
48. *An aliquando possit differri Communio ultra tempus Paschale?*
49. *Quid, si quis prævideat impedimentum communicandi tempore Paschali?*

37. QUÆR. I. An, qui Communionem paschalem culpabiliter, vel justo impedimento detentus non peregit, teneatur eandem proxime compensare? Ratio dubitandi desumitur ex Concilio Lateranensi, & *c. omnis utriusque sexus*, *num.* 25. relato, ubi præcipitur *suscipi Eucharistiæ Sacramentum in Pascha*: ac proinde videtur hoc præceptum esse affixum ipsi tempori Paschali, non minus, ac præcepta Festorum, Jejuniorum, atque Horarum Canonicarum sunt affixa certis diebus: ergo sicuti hæc illis diebus culpabiliter, vel inculpabiliter omissa, non necessario compensanda sunt aliis diebus, ita & de præcepto Ecclesiastico Communionis Paschalis videtur dicendum. Et ita sentiunt non Pauci Doctores, uti videre est apud Lugonem *Disp.* 16. *De Eucharistia*, *sect.* 4. Aliqui vero distinguunt inter Communionem Paschalem culpabiliter omissam, vel inculpabili-

biliter; & hanc quidem compensandam censent, non illam.

38. Verum affirmativa sententia, asserens indistincte, Communionem Paschalem postmodum eo anno compensandam esse, communior & probabilior est, quam tenet Lugo *loc. cit.* Mastrius *disp.* 12. *Theol. Mor. num.* 54. Sannig *dist* 4. *De Eucharistia, quæst.* 31. *n.* 15. Layman, Gobat, Sylvester, & alii. Ratio est: quia hoc præceptum non est præcise affixum tempori Paschali, sicuti præceptum jejunandi, vel audiendi Missam tali diei. Siquidem præceptum Communionis Paschalis non est simpliciter unum (prout fit in aliis allatis) sed continet virtualiter duo præcepta, unum Communionis saltem semel in anno peragendæ, ut satisfiat præcepto Divino sumendi Eucharistiam, alterum communicandi in Paschate, ob venerationem hujus Solemnitatis: ergo quamvis exspiret hoc præceptum quoad secundum lapsu temporis Paschalis, non tamen quoad primum. Et per hoc patet ad rationem dubitandi *n. Præc.* allatam.

39. Quæritur II. Ubinam Communio Paschalis sit peragenda? Resp. eam peragendam in propria Ecclesia Parochiali, nisi adsit expressus, vel tacitus aut saltem rationabiliter præsumptus consensus proprii Parochi, vel ejus Superioris (puta Episcopi) ad alibi communicandum. Ita Herincx *disp.* 6. *n.* 39. *De Eucharistia.* Rodriquez & alii; idque desumitur ex

cit. c. *Omnis utriusque sexus. De pœnit. & remiss.* juncta communi praxi Ecclesiæ, & consensu Doctorum. Unde sine ejusmodi licentia alibi communicans, juxta Bonacinam *disp.* 4. *De Sacramentis quæst.* 7. *punct.* 2. *n.* 7. Palaum, & alios, non satisfacit præcepto. Verum rigor iste procedit, quando ne quidem tacitus aut saltem rationabiliter præsumptus consensus proprii Parochi, vel ejus Superioris adest: nam quando talis personæ qualitas, tempus, vel aliæ causæ concurrunt, ut arbitrio prudentis viri credatur fore contentus Parochus, siquis alibi communicet, satisfiet præcepto Ecclesiastico; nec erit peccatum mortale, recipere Eucharistiam extra propriam Parochiam, quia tunc non ministraretur sine Jurisdictione, cum adesset saltem tacita proprii Parochi licentia. Bassæus *in Supplemento v. Communio n.* 3.

40. Excipiuntur etiam Peregrini, Vagi, & illi, qui extra propriam Parochiam tunc existentes ad ipsam commode accedere nequeunt: nam tales possunt tempore Paschali in Parochia, in qua degunt, Eucharistiam sumere, imo & in Ecclesiis Regularium, Bassæus *v. Communio Sacra n.* 11. & alii. Idem communiter tenent Doctores de servis Religiosorum, qui degunt in Monasteriis, vel aliis locis a cura Parochorum exemptis; uti etiam jam fuit præcedenter Additione post *n.* 29. probatum.

41. Insuper Sacerdotes satisfaciunt integre præcepto Ecclesiæ, ubicunque tandem celebrent tempore Paschali: secus, si communicent

 more

more Laicorum. Disparitas est: quia præceptum sumendi Sacram Synaxin in propria Parochia ex recepta consuetudine extenditur ad eos, qui Eucharistiam ab alio sumunt, volendo, ut Oves a Pastore proprio pascantur: non vero ad illos, qui celebrando seipsos communicant. Bonacina *cit. disp.* 4. *q.* 7. *punct.* 2. *n.* 7. Gobat *loc. cit. n.* 74. & alii. Decretum aliquod Sac. Congregat. Rit. 27. Sept. anno 1608. editum & a Gavanto in Miss. *part.* 4. *tit.* 8. *n.* 7. ac a Merati eodem loco relatum sic habet: *Omnes de Clero etiam Canonici Eucharistiam sumant de manu celebrantis in Feria V. in Cæna Domini.**

Additio.

* Num autem sive Sacerdotes more Laicorum communicantes, sive alii Diœcesani sacram Synaxin tempore Paschali sumentes in ipsa Ecclesia Cathedrali dictæ Diœcesis satisfaciant præcepto annuæ Communionis, adhuc dubitari posset ex ea ratione, quia Ecclesia Cathedralis videtur eminentialiter continere omnes Ecclesias Parochiales dictæ Diœcesis. Hoc tamen non obstante resolvitur negative, nisi vel expressa, vel tacita, aut consuetudine approbata licentia Episcopi, seu Parochorum accedat, prout accedere censetur, si talis de manibus ipsiusmet Episcopi tanquam Parochi Parochorum dictæ Diœcesis ibidem communicaret e. g. in Cœna Domini. Ratio est: quia nec Cathedralis Ecclesia est omnium Civium

ejusdem Diœcesis, quin sæpius nec omnium ejusdem Civitatis propria Parochialis, nec Parochus Cathedralis proprius omnium Diœcesanorum Parochus. Videatur Gobat hic *tract.* 14. *n.* 66.*

42. Quæritur III. An, & quando Pueri teneantur præcepto Communionis Paschalis? Resp. I. Certum est, parvulos usu rationis carentes, nulla obligari necessitate ad Sacramentalem Communionem. Ita declarat Concilium Trid. *Sess.* 21. *cap.* 4. bene subjungens: *Neque ideo tamen damnanda est Antiquitas, si eum morem in quibusdam locis aliquando servavit.* Ratio est: tum quia parvuli sunt incapaces præcepti: tum quia ipsi non norunt debita cum reverentia hoc Sanctissimum Sacramentum suscipere; qua de causa mos ille Antiquitatis ministrandi parvulis Eucharistiam postmodum auctoritate Ecclesiæ sublatus fuit.

43. Resp. II. Tunc Pueri obligantur præcepto Ecclesiastico Communionis Paschalis, quando *ad annos discretionis pervenerunt*, prout loquitur Concilium Lateranense *n.* 25 relatum. Cæterum, quando censendus sit puer attigisse annos discretionis, ex actionibus rationalibus ipsius, cæterisque circumstantiis, prudenti judicio Parentum, & vel maxime Confessariorum discernendum est; cum alii citius, alii tardius sufficientem rationis usum, & spiritualium rerum intelligentiam assequantur. Praxis autem obtinuit, ut octennes & novennes non compellantur ad Sacram Synaxin, atque insuper Gobat *tr.* 4. *Theolog. Experim. n.* 88. post Suarez,

&

& alios notat, posse differri Communionem Paschalem in unum alterumve annum, postquam puer est satis intelligens rerum ad illam rite obeundam spectantium: ultra annum tamen duodecimum ordinarie non differatur: * Nec dicti pueri ordinarie admittantur, nisi jam præcedenter fuerint adstricti ad audiendam diebus præceptis Missam, ad abstinendum diebus Veneris & Sabbatinis a carnibus & ad deponendam Confessionem. Tempore Jubilæi oportet Confessarios nonnihil esse benigniores, quam alias in concedenda pueris sacra Communione, uti Doctores communiter advertunt, & videri poterit apud Holzman *Tom. 2. tract. 4. n. 656.* *

Additio.

* Quinimo loquendo de articulo mortis, si parvuli etiam octennes ferventer peterent S. Viaticum, essentque circa illud antea jam sufficienter instructi, vel saltem sufficienter adhuc instrui possent, non foret parvulis petentibus hic panis cœlestis denegandus, uti recte notat Bosco *De Sacramentis disp. 4. sect. 8. conclus. 6.* cum aliis, quos allegat. Ratio est: quia in talibus circumstantiis prudenter supponi potest, annos discretionis per judicii maturitatem esse suppletos accedente adjutorio DEI, qui intellectum dat, & sapientiam præstat parvulis. Quod si vero in simili ætate constituti parvuli ipsimet ferventer, & devote non peterent, habet Confessarius sufficientem causam

 apud

apud tam imbecillem ætatem, respectu cujus alias est ordinarie præsumptio de nondum sufficiente maturitate, dissimulandi realem Communionem: etenim signum hoc est, quod nondum sufficienter penetrent dignitatem, & summam utilitatem tanti Sacramenti.

44. Quæritur IV. Utrum mutis & surdis a nativitate sit porrigendum Eucharistiæ Sacramentum, non minus, ac alia Sacramenta? Et additur, *non minus ac alia Sacramenta*: nam certum est, posse ejusmodi surdo & muto, si cæteroquin non apparet indispositus, ministrari Sacramentum Baptismi, & Confirmationis, atque in articulo mortis extremam Unctionem. Deinde potest ipsi ministrari Sacramentum Pœnitentiæ, dummodo is, in quantum valet, signis ac nutibus peccata sua confiteatur: nam in casu tantæ impotentiæ sufficere Confessionem per signa & nutus, passim fatentur Doctores. Insuper, cum ad Matrimonium contrahendum non requirantur certa verba, sed sufficiat solus consensus contrahentium exterius expressus, potest mutus & surdus, si velit, atque inveniat aliquam volentem, matrimonium contrahere. *Cum, quod verbis non potest, signis valeat declarare*, ut habetur *c. Cum apud* 23. *de Sponsal.* Sanchez *lib.* 1. *De Matrimon. disp.* 8. *n.* 12. & alii. Verum de Sacramento Eucharistiæ loquendo.

45. Resp. Potest ejusmodi surdo & muto etiam ministrari Sacramentum Eucharistiæ, præsertim tempore Paschali, atque in articulo mortis, dummodo aliunde non appareat indispositus.

tus. Ita Abbas Panormitanus *in c. Cum apud de Sponsalibus.* Layman *lib.* 5. *tract.* 4. *cap.* 4. *num.* 5. & alii. Quinimo si discretio talium sit maturior & perfectior, posse ipsis SS. Eucharistiam sæpius ministrari, utputa in Festis solemnioribus, censet Herincx *cit. disp.* 6. *quæst.* 2. *n.* 16. Ratio est: quia tales muti & surdi ita quandoque sunt perspicacis & acuti ingenii, ut multa explicatu difficilia ex signis & nutibus facile percipiant, & vicissim manifestent; ergo visa aliorum Fidelium ad Sacram Synaxim accedentium devotione facile distinguere valent Cibum istum Angelicum a profano, accedente simul interiori illustrationee Spiritus Sancti: & consequenter, stantibus præmissis, poterit ipsis, utpote viatoribus, ministrari *Panis Angelorum, Factus Cibus Viatorum.*

46. Porro, quæ hactenus dicta sunt de mutis & surdis, longe magis locum habent in energumenis (hoc est, a dæmone obsessis) epilepticis, & aliis infirmis: qui proinde non solum in Paschate, ac mortis articulo, verum & aliis temporibus rite communicantur, dummodo Sacram Eucharistiam absque irreverentia sumere possint, & cæteroquin indispositi non appareant. Circa amentes sic habet Rituale Frisingense: *Amentibus communicare non licet; licebit tamen, si quando habeant lucida intervalla, & devotionem ostendant, dum in eo statu manent, si nullum indignitatis periculum adsit.* De semifatuis omnino nullus scrupulus est formandus, dummodo prævie pro modulo suæ capacitatis

instruantur, & absit gravis irreverentiæ periculum.

Additio.

* Quær. V. An, & quando damnatis ad mortem Eucharistia dari debeat per modum Viatici? Resp. I. Damnatis ad mortem juxta communissimam Doctorum Theologorum sententiam dari debet Eucharistia per modum Viatici. Ratio est: quia hi sunt in proximo mortis periculo constituti; atqui constitutis in proximo mortis periculo juxta omnes dari debet Eucharistia per modum Viatici: ergo. Unde testatur la Croix *lib. 6. part. 1. num. 607.* & Herincx apud Ildephonsum Tausch *in Tract. De Moribundo. disp. 3. quæst. 1. num. 533.* S. Pium V. statuisse, ut Judices id non permittentes ab Episcopis etiam per excommunicationem compellantur. Atque hoc præceptum communiter observatur in nostra patria etiam quoad milites extra bellum: *in bello autem* (sunt formalia Alberti Reiffenstuel in Cœna magna *art. 32.*) *fit processus summarius, & quasi instantaneus, sed an bene? negat Gobat. num.* 201. *sed quid juvat militibus prædicare?* Ita ille.

Resp. II. Ordinarie Damnatis ad mortem SS. Eucharistia dari debet ante diem actualis executionis quantum fieri potest. Ita communiter præscribunt Ritualia, in specie Frisingense *cap. 5. memb. 1. Observat. §. 4. num. 5.* & Ratio est: quia absque alia gravi ratione non satis con-

veniens videtur, ut, qui per hoc Sacramentum spiritualiter vivificatus fuit, eodem die per manus carnificis deperdat vitam temporalem. Quod si alia gravis ratio hunc ordinem dissuadeat, ipso die executionis juxta praxin Romanam teste P. Alberto Reiffenstuel *loc. cit.* provideatur etiam non jejunus, si exigatur acceleratio executionis, uti notat la Croix *loc. cit.**

47. Quær. VI. Quænam sint pœnæ non communicantium in Paschate? Resp. Tales & vivi ingressu Ecclesiæ arcendi sunt, & mortui Ecclesiastica Sepultura privandi. Ita enim statuitur in Concilio Lateranensi, & c. *Omnis utriusque sexus De Pœnit. & remiss. num.* 25. relato, quamvis hæ pœnæ non ipso jure incurrantur, sed primum per sententiam Judicis infligendæ sint, prout colligitur ex contextu illorum verborum, & tenet communis.

48. Quær. VII. An aliquando licite possit differri Sacra Communio ultra tempus Paschale? Resp. Id fieri posse ob aliquam rationabilem causam, atque accedente consilio proprii Sacerdotis, prout patet ex verbis Concilii Lateranensis, *cit. num.* 25. relatis. Cæterum per proprium Sacerdotem, de cujus consilio possit differri Communio Paschalis, non solum intelligitur proprius Parochus, aut ejus Superior, sed etiam Confessarius, qui eo tempore Confessionem pœnitentis excipere potest: censetur enim ad hoc a propriis animarum Pastoribus eo delegatus, quod potestatem acceperit Confessiones excipiendi. Herincx *loc. cit. num.* 38.

49. Et

49. Et conformiter dictis responderi poterit ad illud dubium, an prævidens sibi futurum impedimentum communicandi tempore Paschali, teneatur prævenire, & prius communicare? Etsi enim quoad hoc sint diversæ Doctorum sententiæ, quorum aliqui negant, alii vero affirmant, adesse talem obligationem præveniendi, nihilominus dicendum, quod tunc de licentia proprii Sacerdotis differenda sit Communio ultra tempus Paschale, juxta citatum Concilium Lateranense, nisi forte prævideatur impedimentum duraturum per totum annum: tunc enim oportebit prævenire. Lugo *cit. Disp.* 16. *n.* 74. *& seqq.*

QUÆSTIO V.

Quid sit sentiendum de Communione frequenti, & quotidiana?

SUMMARIUM.

50. *Communio quotidiana nullo Jure præcepta est.*

51. *Solvitur instantia.*

52. *Frequens & quotidiana Communio per se loquendo commendatur.*

53. *Quid spectatis variis hujus vitæ impedimentis? Notabilis sententia D. Augustini.*

56. *An ea Laicis negotiatoribus, & conjugatis permittenda?*

55. *Quid observandum circa Moniales?*

56. *Fre-*

56. *Frequens Confessio, & Communio an sit nota Prædestinationis?*

50. CONCL. I. Communio quotidiana nullo Jure Divino, aut Ecclesiastico præcepta existit. Ita communis: idque novissime declaravit Decretum S. Congregationis Cardinalium Concilii Trid. Interpretum, circa Communionem quotidianam 1569. die 12. Februarii editum, quod incipit, *Cum ad aures*, estque approbatum ab Innocentio Papa XI. Ratio est: quia juxta *c. Omnis utriusque sexus. De Pœnit. & remiss.* defacto sufficit, communicare saltem in Paschate, non obstante, quod olim Laici tribus saltem temporibus in anno, nempe in Natali Domini, Paschate, & Pentecoste, communicare debuerint. *arg. c. Etsi non frequentius, & c. Sæculares* 19. *de Consecr. dist.* 2.

51. Nec obstat illud S. Anacleti Papæ *c. Peracta* 10. *de Consec. dist.* 2. *Peracta consecratione omnes communicent, qui noluerint Ecclesiasticis carere liminibus.* Resp. enim cum Glossa ibidem, hoc intelligendum esse de Sacerdotibus, qui conficiunt, seu consecrant, idque patet tum ex Summario ibidem, tum ex sequentibus Capitulis. Porro loquendo de cæteris, non adesse talem obligationem, clare desumitur ex Concilio Trid. *Sess.* 22. *cap.* 6. ubi nihil præcipiens, sed quasi humanam infirmitatem secum reputaret, quid cuperet, tantum indicans inquit: *Optaret quidem Sacrosancta Synodus, ut in singulis Missis Fideles astantes non solum spirituali affectu, sed Sacramentali etiam Eucharistiæ perce-*

ptione communicarent, quo ad eos Sanctissimi hujus Sacrificii fructus uberior proveniret.

52. CONCL. II. Frequens, quin & quotidiana Communio, per se loquendo, & quantum est ex parte hujus Sanctissimi Sacramenti, utilissima est, atque a Sanctis Patribus semper commendata. Hinc S. Ambrosius *lib.* 5. *de Sacramentis cap.* 4. ac refertur *can. Non iste.* 56. *de Consec. dist.* 2. sic loquitur: *Iste panis quotidianus est; accipe quotidie, quod quotidie tibi prosit. Sic vive, ut quotidie merearis accipere* cum concordantiis. Unde Concilium Trid. *Sess.* 13. *cap.* 8. Fideles exhortatur ad frequentem Communionem, & eam Fidei constantiam, animique devotionem ac pietatem, *ut Panem illum supersubstantialem frequenter suscipere possint.*

53. Dicitur, *per se loquendo*: nam per accidens, & spectatis diversis vitae hujus impedimentis, ac distractionibus (ut taceatur remorsus peccati gravioris) communius fieri solet, quod Laici saeculares ad Sacram Communionem, qua par est, reverentia, & animae suae fructu quotidie sumendam minus videantur dispositi. Proinde hoc sensu S. Augustinus, relatus *can. Quotidie* 13. *de Consec. dist* 2. sic ait: *Quotidie Eucharistiae Communionem percipere nec laudo, nec vitupero, omnibus tamen Dominicis diebus communicandum suadeo, & exhortor: si tamen mens sine affectu peccandi sit.*

54. CON-

54. CONCL. III. Quod ad Sæculares negotiatores attinet, frequens ad ſacram Alimoniam acceſſus, Confeſſariorum, ſecreta cordis explorantium, judicio relinquendus eſt, qui ex conſcientiarum puritate, & frequentiæ fructu, & ad pietatem proceſſu Laicis negotiatoribus, & conjugatis, quod proſpicient eorum ſaluti profuturum, id illis præſcribere debebunt: quamvis conjugati ſerio admonendi ſint, ob Sacratiſſimam Euchariſtiæ reverentiam amplius continentiæ vacandum, puriorique mente ad Cœleſtium Epularum Communionem eſſe conveniendum. Ita citatum Decretum Sacræ Congregationis. Ubi idcirco ſubjungitur, quod Paſtoribus incumbat, non aliquos a frequenti, aut quotidiana Sacræ Communionis perceptione deterrere, vel accedentes repellere, ſed operam dare, ut unusquisque digne pro devotionis, & præparationis modo, rarius aut crebrius Dominici Corporis ſuavitatem deguſtet: & quod Epiſcopi, in quorum Diœceſibus viget hujusmodi devotio erga Sanctiſſimum Sacramentum, pro illa gratias DEO agere, eamque adhibito prudentiæ temperamento, ſublata tamen omnis irreverentiæ, & ſcandali ſuſpicione, alere debeant.

55. CONCL. IV. Moniales, quotidie Sacram Communionem petentes, admonendæ erunt, ut in diebus ex earum Ordinis Inſtituto præſcriptis communicent: ſi quæ vero puritate mentis eniteant, & fervore ſpiritus ita incaluerint, ut dignæ frequentiori & quoti-

diana

diana Sanctissimi Sacramenti perceptione videri possint, id illis a Superioribus permittatur. Ita verbatim citatum Decretum, quod tum alibi, tum apud Jo. Cardenas *in Crisi Theologica ad Propositiones ab Innocentio XI. damnatas* circa finem legi poterit.

56. Pro coronide sciendum, quod Innocentius XI. hanc inter alias, ordine 56. Propositionem, *sicut jacet*, merito condemnaverit: *Frequens Confessio & Communio, etiam in his, qui gentiliter vivunt, est nota Prædestinationis.* Quamvis enim frequens Sacramentorum Confessionis, & Communionis, debita cum reverentia & devotione receptorum, usus recte connumeretur inter notas Prædestinationis (id est, inter ea signa, ex quibus probabiliter sive conjecturaliter colligi valet, aliquem consecuturum esse æternam Beatitudinem) prout ostendit, atque pluribus SS. Patrum auctoritatibus firmat Hieremias Drexelius *Signo* 3. *Zodiaci*: id tamen in gentiliter viventibus locum habere nequit; quia tales, hoc ipso, quod vivant gentiliter, accedunt indispositе, & Sacramenta illa recipiunt sacrilege: atqui absurdissimum est dicere, frequentem sacrilegam Sacramentorum receptionem esse notam Prædestinationis, cum eo amplius Divina offendatur Majestas, quo frequentius ejusmodi reiterantur Sacrilegia.

TRAC-

INDEX
Pro Tomulo Quarto.
De Præceptis Decalogi, & Ecclesiæ.

A.

C.

C.

F.

H.

I.

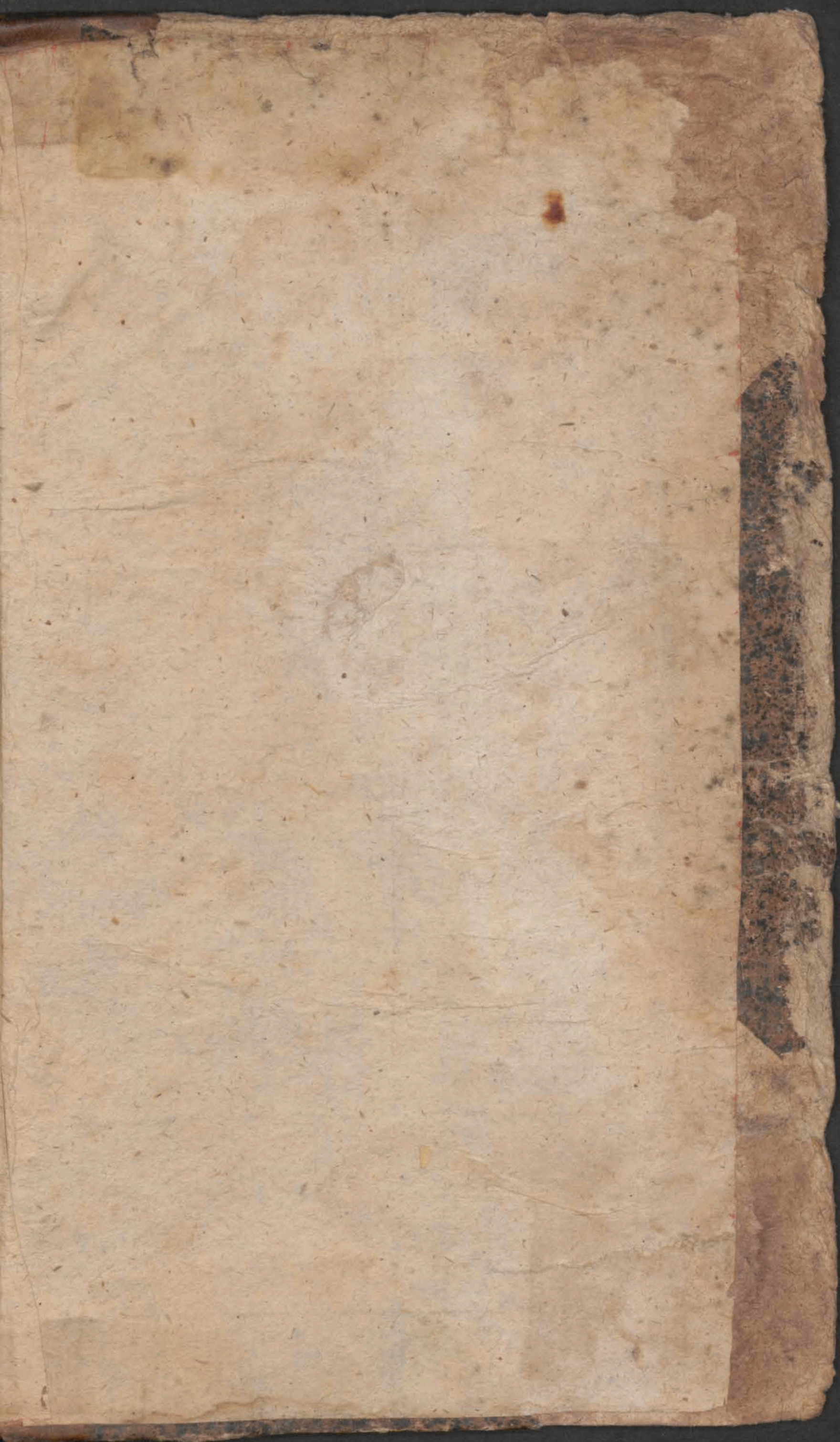
ex-

L.

Plu-

O.

REIFFENSTUEL
THEOLOGIA
MORALIS
TOMUS III. IV.